МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

«Економічна безпека: організаційно-правові, інформаційно-аналітичні та оперативно-розшукові засади»

м. Ірпінь, Україна

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра кримінального судочинства та аналітичної діяльності

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ, ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ЗАСАДИ

ЗБІРНИК ТЕЗ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

16 травня 2024 року

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Ірпінь
2024

УДК 343.1:33-049.5 (477) (06)
ББК 67.9(4Укр)311я431
Е 45

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 16 від 30 травня 2024 року)

Е 45 **Економічна безпека: організаційно-правові, інформаційно-аналітичні та оперативно-розшукові засади** : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2024 року / відп. за вип. Є. Ю. Колосовський. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. – 484 с. – PDF-формат ; мережеве видання ; інституційний репозитарій.
ISBN 978-966-337-730-8

До збірника увійшли тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Економічна безпека: організаційно-правові, інформаційно-аналітичні та оперативно-розшукові засади».

Публікації відображають результати наукових пошуків авторів, присвячені висвітленню актуальних питань, пов'язаних з організаційно-правовими, інформаційно-аналітичними та оперативно-розшуковими заходами.

Для науковців, викладачів, державних службовців, фахівців, менеджерів підприємств та фінансових установ, викладачів, аспірантів, студентів, а також широке коло читачів, які досліджують проблеми економічної безпеки національної економіки.

Тези подаються в авторській редакції.
За науковий зміст і якість поданих матеріалів відповідальність несуть автори та наукові керівники учасників інтернет-конференції

УДК 343.1:33-049.5 (477) (06)
ББК 67.9(4Укр)311я431

ISBN 978-966-337-730-8 © Державний податковий університет, 2024

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Серебрянський Д. М., канд. екон. наук, доцент, в. о. ректора Державного податкового університету.

Заступник голови організаційного комітету:

Смірнова О. М., канд. екон. наук, доцент, с.н.с., проректор з наукової роботи Державного податкового університету;

Прокопенко В. Ю., д-р економічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи Державного податкового університету;

Колосовський Є. Ю., канд. юрид. наук, доцент, завідувач кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності.

Члени організаційного комітету:

Яцик Т. П., канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, заступник директора з навчально-методичної роботи Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи; **Амеліна А. С.,** канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності; **Винниченко-Кумкова Л. О.,** канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності; **Жидовцев Я. В.,** канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності; **Калганова О. А.,** канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності; **Лимаренко Ю. С.,** старший викладач кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності; **Мілімко Л. В.,** канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності; **Мельник С. С.,** канд. екон. наук, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності; **Осика І. М.,** канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності; **Рудая М. І.,** канд. екон. наук, доцент, с.н.с., доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності; **Тильчик О. В.,** д-р юрид. наук, професор, професор кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності; **Чигрина Г. Л.,** канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Ананченко Я. А.
Економічна безпека України в умовах воєнного стану 16

Беззубов Д. О.
Константи економічної безпеки підприємництва
в системі забезпечення національної безпеки 20

Берестень А. В.
Трансформація нормативно-правового забезпечення
економічної безпеки України в аспекті євроінтеграції 24

Бреславець В. В.
Детермінанти економічної злочинності
в умовах військової агресії в Україні 29

Бреславець В. В.
Кібербезпека як складова економічної безпеки України 33

Гамера О. А.
Актуальні питання забезпечення економічної
безпеки України в умовах воєнного стану 37

Гапєєва О. М., Ромашко С. М.
Роль інформаційної безпеки в сучасній економіці:
аналіз загроз та вплив на економічну стабільність 40

Гречанюк Р. В.
Антикорупційна політика України в умовах війни
як складова економічної безпеки 45

Григораш М. Б., Бондарук О. С.
Проблеми забезпечення економічної безпеки України
під час воєнного стану 51

Григорчук М. В.
Теоретико-правові аспекти протидії тіньовій економіці 54

Єременко А. Ю., Лаганович Н. Т.
Правові засади внутрішніх та зовнішніх загроз економічної безпеки 57

Закусило О. О.
Поняття та сутність економічної безпеки в умовах сучасної практики 61

Заруцька О. П.
Особливості управління банківськими ризиками
відмивання коштів та фінансування тероризму 64

Зозуля І. В., Довгань О. І., Височанська М. В.
Економічний стан держави та рівень мобілізації:
взаємозв'язок і виклики 69

Калініченко З. Д.
Економічна безпека як відображення стану
економічної системи та пріоритетів держави 75

Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С.
Державні інституції з протидії системним загрозам
соціально-економічній системі України 80

Кудінов С. С., Погребной С. П.
«Корпоративна безпека» у забезпеченні
економічної безпеки держави 85

Лісовська О. Л.
Посилення загроз економічній безпеці України
в податково-бюджетній сфері в умовах довготривалої війни 90

Михалюк А. К., Мілімко Л. В.
Роль Антимонопольного комітету в забезпеченні
економічної безпеки держави 94

Мілімко Л. В.
Роль та значення фінансової безпеки
в системі економічної безпеки держави 97

Мосійчук Є. О.
Складові економічної безпеки України 102

Москаленко Р. В.
Економічна злочинність, деталізація та визначення 106

Нечипоренко А. В.
Фінансова безпека в системі економічної безпеки держави 110

Пересунько Д. Д.
Економічна безпека як важлива функція держави 113

П'янов С. В.
Інвестиційна привабливість України в умовах воєнного стану
як складова економічної безпеки та стабільності держави 116

П'янов С. В.
Еволюція інститутів спільного інвестування
в Україні: шлях у 30 років від обслуговування
процесів великої приватизації до використання
у схемах з оптимізації оподаткування 120

Ревера А. О.
Важливість забезпечення економічної
безпеки України в умовах війни 127

Роменська К. М.
Роль фінансових потоків у забезпеченні безпеки держави 130

Рудая М. І.
Особливості визначення розміру матеріальних
збитків у контексті повоєнної відбудови
як забезпечення економічної безпеки держави 134

Сальникова Т. В.
Інвестиційна безпека держави в умовах війни 140

Судак В. О.
Аналітична оцінка питання ухилення від сплати податків 147

Тарасенко А. Ю.
Виклики та загрози економічної безпеки України 152

Колодяжний М. Г.
Безпека дорожнього руху як складова
економічної та національної безпеки України 157

Тертишник В. М., Ченцов В. В.
Діяльність бюро економічної безпеки щодо протидії
економічній злочинності 162

Тітова А. Ю., Рудая М. І.
Економічна безпека України в умовах воєнного стану 167

Черненко В. В., Рудая М. І.
Корупція як загроза економічній безпеці України 172

Ющишен Ю. Ю.
Правове регулювання діяльності
Національного банку України як суб'єкта
забезпечення економічної безпеки держави 178

Якименко В. П., Скрипник Г. О.
Роль економічної безпеки в забезпеченні
національної безпеки держави 181

СЕКЦІЯ 2. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Батраченко Т. С.
Стратегії виявлення та запобігання
фішинговим атакам як ключовий елемент
забезпечення інформаційної економічної безпеки 187

Бірук О. М.
Роль правоохоронних органів у забезпеченні економічної безпеки 191

Бреславець В. В.
Проблеми впровадження електронних
технологій та інновацій у кримінальний процес України 195

Бреславець В. В.
Роль оперативно-розшукових підрозділів
у боротьбі з кіберзлочинністю 199

Готін О. М.
Проблеми реалізації судового контролю в механізмі
проведення негласних слідчих (розшукових) дій 204

Доценко А. І.
Взаємодія під час здійснення фінансових розслідувань
як запорука ефективності 208

Дуб І. В.
Діяльність Бюро економічної безпеки України
в умовах воєнного стану 211

Заріцька А. О.
Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами
в контексті ефективного розслідування правопорушень
економічних злочинів в умовах воєнного стану 215

Калюжна А. О.
Роль та вплив сучасних інформаційних технологій
на ефективність оперативно-розшукової діяльності
у сфері економічної безпеки держави 219

Кириченко Д. О.
Проблеми та перспективи оперативно-розшукової
діяльності щодо економічної безпеки 223

Клепка Д. І.
Окремі питання зайвої ітерації на стадії
судового розгляду як перешкоди ефективної
реалізації завдань кримінального провадження 227

Кожухар М. В.
Роль кримінально-процесуального забезпечення
в забезпеченні економічної безпеки України 233

Корнієнко А. В.
Інститут процесуального інтерв'ю як ефективний
інструмент отримання доказів у кримінальному провадженні 237

Крушеницький А. В.
Правові підстави й умови проведення особистого обшуку:
актуальні проблеми та засоби щодо їх вирішення 240

Олійничук Р. П.
Актуальні питання щодо характеристики та специфіки
розслідування злочинів у бюджетній сфері 244

Почтар А. В., Дмитренко К. М.
Показання як джерело доказів у розслідуванні економічних
злочинів та забезпеченні економічної безпеки держави 248

Ремінна П. О.
Корупція під час воєнного стану як загроза
економічній безпеці України 251

Рибченко М. С.
Поняття та сутність спеціальних знань
у кримінальному провадженні 254

Розгон О. Г., Єфімова І. В.
Роль сучасних криміналістичних технологій
у забезпеченні економічної безпеки 257

Соколовський М. В.
Захист інформаторів під час кримінального
процесуального забезпечення економічної безпеки держави 261

СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Амеліна А. С., Шевченко А. О.
Економічна злочинність як елемент загрози
національної безпеки України в умовах воєнного стану 267

Арешонков В. В.
Економічна безпека України: проблематика
оцінювання загроз та розробки заходів протидії ним 271

Бойко М. В.
Економічна злочинність: важливість запобігання
в умовах сьогодення 276

Булківська В. А.
Видача осіб за вчинення економічних злочинів
під час дії воєнного стану в Україні: правові аспекти 280

Бура А. В.
Вплив економічної злочинності на економічну безпеку України 284

Винниченко-Кумкова Л. О., Матвієнко О. А.
Форми та види економічної злочинності, що становлять
найбільшу загрозу економічній безпеці України 287

Войтович А. О.
Виклики та перетворення правового регулювання
інформаційної безпеки в епоху цифрового суспільства 292

Главацька Д. С.
Економічна злочинність як загроза економічній безпеці 296

Гончар П. О.
Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави 300

Гриценко В. В.
Роль новітніх технологій у процесі розслідування
економічних злочинів 304

Дмитерко А. С.
Суб'єкти використання спеціальних знань
у кримінальному провадженні 307

Дузяк К. В.
Економічна безпека як основа національної безпеки 311

Жидовцев Я. В.
Використання ІТ- та ШІ-технологій у розслідуванні
кримінальних правопорушень у сфері економіки
як складової забезпечення економічної безпеки держави 314

Калганова О. А.
Нормативно-правове регулювання економічної безпеки України 319

Корнієнко В. В.
Технологія розкрадання безготівкових грошових коштів банку 324

Лимаренко Ю. С.
Вплив корупційних кримінальних правопорушень
на стан економічної безпеки України..... 328

Любас К. Р.
Роль Бюро економічної безпеки України у сфері
запобігання та протидії економічній злочинності..... 332

Маркиш Т. О.
Питання запобігання економічній злочинності
як важливе завдання в умовах сучасної практики 335

Микитенко В. С.
Вплив економічної злочинності на економічну безпеку держави 339

Михалюк А. К., Яцик Т. П.
Джерела інформації для фінансових розслідувань
у сфері обігу цінних паперів 343

Москальова Ю. Є., Рудая М. І.
Засоби забезпечення економічної безпеки держави
за допомогою протидії правопорушенням, що посягають
на функціонування економіки держави 346

Нецька Л. С.
Актуальні питання економічної безпеки
в правовому забезпеченні господарської діяльності 351

Оніщик Ю. В., Амбруш Д. Л.
Правове забезпечення економічної безпеки 356

Печора К. В.
Боротьба зі злочинністю у сфері торгівлі
валютними цінностями як пріоритетний напрям
забезпечення економічної безпеки держави 360

Поліщук Л. Р.
Правове регулювання використання безпілотних
літальних апаратів: проблеми та виклики 363

Рубльова В. С.
Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій,
пов'язаних із воєнними злочинами 367

Стороха Н. В.
Економічна злочинність як загроза державній безпеці:
сутність та засоби протидії 373

Тимків І. В.
Тіньова економіка у сфері капітального будівництва
як загроза економічній безпеці держави 376

Чинчик А. А.
Удосконалення інституціонального механізму
забезпечення економічної безпеки держави:
до питання розподілення повноважень правоохоронних органів 379

Якубівська Ю. В.
Спеціальні знання, які використовуються
в розслідуванні економічних злочинів 385

СЕКЦІЯ 4. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

Yevhen Leheza
National security in the conditions
of the Russia-Ukraine war: legal regulation 389

Глушко А. О., Іскра А. М.
Засоби щодо подалання проявів тінізації економіки
на ринку підакцизних товарів 395

Гуляницька М. В., Оніщик Ю. В.
Кіберзлочинність та її вплив на фінансову політику України 399

Дем'яненко А. Ю., Оніщик Ю. В.
Вплив санкцій на зовнішньоекономічну безпеку України 402

Дігтяр Р. В.
Роль молоді в розбудові української державності
в середині XIX століття 406

Михайлик В. Г.
Напрями вдосконалення протидії контрабанді 409

Перката О. В., Яковчук С. В.
Роль зовнішньоекономічної безпеки України під час воєнного стану 412

СЕКЦІЯ 5. СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Marian Yunatskyi, Valeriya Gaponenko
Ensuring access to justice: comparative analysis
of free legal aid provisions in Ukraine and the European Union 416

Годухін Г. І.
Які реформи потрібні юридичній освіті та застосування інновацій? 420

Дмитерко А. С.
Роль міжнародної співпраці у протидії економічній
злочинності в умовах сьогодення 423

Желтухіна А. О., Колосовський Є. Ю.
Міжнародний досвід проведення фінансових розслідувань 426

Костенко А. С.
Зарубіжний досвід використання фінансових
розслідувань у правоохоронній діяльності 430

Круць Е. М.
Особливості міжнародного поліцейського
співробітництва під час кримінального провадження 438

Мулярчик А. М., Юнацький М. О.
Підвищення рівня економічної безпеки за допомогою
сучасних інформаційних моделей у бухгалтерському обліку 442

Пікуліна О. В.
Особливості забезпечення економічної
безпеки держави: світовий досвід..... 447

Почтар А. В., Дмитренко К. М.
Міжнародно-правові засади боротьби з транснаціональною
злочинністю в процесі міжнародного співробітництва 451

Рапацька О. С.
Міжнародний досвід забезпечення
економічної безпеки в умовах сьогодення 455

Сидоренко Д. С.
Стратегія економічної безпеки Сполучених Штатів Америки 458

Сидоренко Д. С.
Зарубіжний досвід протидії організованій
злочинності у фінансовій системі: спеціальні
правоохоронні органи та стратегічні пріоритети 462

Столяренко О. М., Куцмус М. С.
Російська військова агресія: ціна для глобальної економіки 468

Чеховська М. М.
Європейський досвід боротьби з ухиленням від санкцій щодо росії 472

Чигрина Г. Л.
Верховенство права як принцип забезпечення
економічної безпеки держави: світовий та вітчизняний досвід 475

Шевченко К. В., Винниченко-Кумкова Л. О.
Міжнародне співробітництво в кримінальному
провадженні в умовах воєнного стану 480

СЕКЦІЯ 1
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Ананченко Я. А.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник:
Ткаченко С. О.,
канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри економіки та
економічної безпеки,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-5816-4185

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Фінансова безпека України, що є неодмінною складовою національної безпеки, становить основу для її економічного розвитку, забезпечує суверенітет та цілісність держави, а також підтримує належний рівень життя громадян.

Фактори, що мають особливий вплив на економіку України ми можемо згрупувати за наступними критеріями:

- фактори впливу на фінансово-економічне забезпечення
- фактори ефективного та раціонального використання ресурсного потенціалу
- фактори втрати виробничо-технічного потенціалу, спаду виробництва та втрати частини зовнішніх ринків
- фактори криміналізації економіки
- фактори послаблення трудової мотивації та зниження рівню життя

Глобальна нестабільність, а особливо в умовах протистояння воєнній агресії, виявили низку системних недоліків, що обмежують можливості соціально-економічного розвитку.

В умовах воєнного стану економіка країни зазнала серйозних втрат у матеріальних та трудових ресурсах, а також відчула падіння обсягів виробництва у приватному секторі. Економіка держави у воєнний період націлена

на розв'язання низки завдань, таких як фінансування армії, забезпечення її матеріально-технічних потреб, надання продовольчої, медичної та соціальної допомоги армії та мешканцям. Від фінансування цих напрямів залежить успішна реалізація мети та забезпечення безпеки держави та інтересів населення [1].

Фінансова безпека – це найважливіший елемент економічної безпеки в умовах ринкової економіки. Її основними аспектами вважають:

- стан фінансів та фінансових установ, що забезпечує гарантований захист національних економічних інтересів;
- гармонійний та соціально направлений розвиток національної економіки, фінансової системи й усієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі;
- готовність та здатність фінансових інститутів створювати механізми для реалізації захисту інтересів розвитку національних фінансів;
- підтримка стабільності суспільства на соціально-політичному рівні;
- створення необхідного економічного потенціалу для збереження цілісності фінансової системи [2].

Для того, щоб вистояти в цій війни потрібно мати значні ресурси, включаючи фінансові. Перед початком конфлікту було певне зниження доходів бюджету через пандемію, але фінансова стійкість залишалася на прийнятному рівні. Крім того, люди мали можливість оплачувати свої базові потреби. Проте чим довше триватиме війна, тим гостріше стане проблема фінансів. Основними джерелами доходів Державного бюджету України завжди були прибутки від експорту сільськогосподарської продукції, розвитку металургійної галузі та інформаційно-технологічних секторів. Надходження від приватних підприємств, так само як і від інших платників податків, зазнали збою або призупинилися.

У період війни держава сильно залежить від зовнішнього фінансування та внутрішніх запозичень для забезпечення фінансування своїх витрат. Уряд використовував запозичення за перший квартал 2022 року для фінансування видатків. Протягом перших трьох місяців 2022 року Україна отримала пільгові кредити від міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу на загальну суму, еквівалентну 96,7 мільярдів гривень, зокрема, від Міжнародного валютного фонду – 41,3 мільярдів гривень (1,4 мільярди доларів) та від Європейської Комісії – 19,5 мільярдів гривень (600 мільйонів євро). Також здійснюється залучення грантового фінансування зі сторони зарубіжних країн без відшкодування для підтримки бюджету України під час війни [3].

Влада також суттєво спростила управління бізнесом під час воєнного стану на території України. Зокрема, тимчасово не вимагається сплата платежів за землю, екологічний податок, податок на нерухоме майно, деякі підприємці звільнені від сплати єдиного соціального внеску, також запропоновано мораторій на проведення податкових перевірок, встановлено різні ставки акцизного збору, рентної плати за видобування газу та інші зміни, які впливають на господарську діяльність та, відповідно, на доходи місцевих бюджетів.

Для подолання руйнівного впливу російсько-української війни на національну та глобальну економіку необхідні спрямовані зусилля всієї міжнародної спільноти. Головними завданнями є формування фондів для відновлення економіки України, вирівнювання критичних чинників національної безпеки на всіх рівнях, а також забезпечення політичної стабільності. Тож, умови війни підкреслюють важливість своєчасного виявлення загроз фінансовій безпеці України. Це дозволить мінімізувати їх за умови розроблення практичних заходів та впровадження збалансованої та ефективної політики для забезпечення фінансової стійкості. Найважливішим заходом для забезпечення економічної безпеки є перемога України, що забезпечить

• економічну незалежність, а саме здійснення державного контролю над ресурсами та спроможність використовувати конкурентні переваги;

• стійкість і стабільність економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування дестабілізуючих факторів;

• здатність національної економіки до саморозвитку і прогресу, через реалізацію економічних інтересів, модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коробцова Д. В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 141–146. URL : https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6144d6b6-ad89-4ff3-823c-c992705779c7/content

2. Смоквіна Г. А. Фінансова безпека як стратегічна складова економічної безпеки України. *Економіка: реалії часу.* 2014. № 3. С. 30–36.

3. Тулуш Л. Д., Леонтович С. П., Радченко О. Д. Державне регулювання фінансової безпеки в умовах воєнного стану. *Economics.* 2018. № 9. С. 53–59. URL : http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6440/13293-1?inline=1

4. Ткаченко С. О., Дядін А. С. Суспільна безпека в умовах воєнного стану та ментальної війни. *Право і безпека*. 2022. № 3(86) С. 128−139. DOI 10.32631/pb.2022.3.11 ; URL : https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/612

5. Ткаченко С. О. Сценарний підхід до вирішення задач економічної безпеки. *Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів* : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 19–20 травня 2023 року / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми : СФ ХНУВС, 2023. 373 с. URL : https://kfcp.law.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/07/kafjur_05_06_2023.pdf#page=281

Беззубов Д. О.,
д-р юрид. наук, професор, академік Міжнародної кадрової академії, завідувач кафедри конституційного та адміністративного права, Державний університет інфраструктури та технологій, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-7183-5206

КОНСТАНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасних умовах державотворення однією з головних проблем виступає проблема економічної безпеки підприємництва як елементу національної безпеки. Основними константами (постійними елементами) забезпечення економічної безпеки підприємництва є два основних показники: 1. Стан юридичного механізму забезпечення економічної безпеки підприємництва та 2. Стан фінансово-кредитної системи держави з позицій стабільності грошово-кредитних відносин.

Юридичні механізми забезпечення безпеки підприємництва – це сукупність нормативних актів, юрисдикційних повноважень та адміністративних елементів завданням яких є встановлення стану відсутності загроз і небезпек у формі економічного ризику діяльності окремого підприємства, держави та суспільства в цілому.

Типовими загрозами економічній безпеці підприємств транспортної галузі є: а) економічні загрози – тобто ймовірність отримання негативного економічного результату від функціонування підприємства у вигляді економічного збитку, фінансових втрат та економічного негативного результату діяльності; б) технічні загрози – це визначена та непередбачена загроза.

Основні проблеми безпеки підприємницької діяльності в умовах глобалізації економічних відносин такі: а) ринкова економіка, побудована на конкуренції, є дуже динамічною системою, а значить і дуже небезпечною; б) ринок транспортних послуг перебуває на стадії становлення та постійних змін, і тому його механізми ще не відпрацьовані; в) в державі відсутні сталі норми права захисту інтересів підприємців.

Спеціалісти з безпеки вважають, що одним із шляхів створення для недержавних підприємств передумов для економічного виживання за умов ринкових відносин є виявлення та нейтралізація загроз економічній стабільності підприємства, що і є суттю діяльності щодо забезпечення безпеки підприємства.

Безпека суб'єкта залежить від різних факторів. Шкоду інтересам підприємця може бути завдано у результаті несприятливої економічної політики держави, протиправних дій конкурентів, кризових явищ в економіці, непередбачуваних змін кон'юнктури ринку, стихійного лиха, надзвичайних подій, управлінської некомпетентності, соціальної напруги тощо [1].

Отже, фактори, що впливають на рівень безпеки підприємств можуть бути внутрішніми і зовнішніми, економічними та неекономічними, об'єктивними і суб'єктивними.

Об'єктом безпеки підприємництва, передусім економічної, є вся система її повноцінного функціонування. Уразивши хоча б один із об'єктів безпеки підприємства, остання зазнає відповідного впливу на окрему ділянку фірми, що може обернутися небезпекою або загрозою втрати балансу рівноваги виробничо-господарського механізму підприємства. Кожне підприємство (суб'єкт господарювання) має як загальний об'єкт безпеки, так і специфічний, через особливості її діяльності.

Безпосередня організація забезпечення безпеки перерахованих вище об'єктів покладена на суб'єктів безпеки підприємства, а саме відповідальних осіб, підрозділи, служби, органи, відомства та установи.

Недостатньо з позиції безпеки досліджується проблема зовнішніх контактів підприємства. Тут пропонується аналіз репутації співвиконавців, контрагентів, їхньої кредитоспроможності, фінансової спроможності; вивчення конкурентів, дослідження ринку, тобто забезпечення прикладних аспектів безпеки сучасного маркетингу. Винятком є лише комерційні банки, для яких вивчення потенційних клієнтів – питання виживання, тісно пов'язане з поверненням кредитів.

З позиції аналізу сучасного світового ринку послуг безпеки близько 60 % обсягу укладених угод становлять охоронні послуги; послуги технічного забезпечення та консультування – по 15 % відповідно; послуги приватного розшуку – 10 %.

У свою чергу, ринок охоронних послуг складається з приблизного рівних частин щодо охорони стаціонарних об'єктів, особистої охорони, охорони масових заходів, супроводження вантажів і цінностей під час транспортування. При цьому якщо підприємству не вистачає власних можливостей і

можливостей охоронної компанії найнято підприємством на постійній основі, то підприємство звертається на ринок спеціалізованих послуг, які пов'язані з ринками товарів (технічних засобів безпеки), спеціалістів та інформації.

Слід зауважити, що ринок послуг у сфері безпеки досить складно аналізувати, оскільки він характеризується відсутністю чітких меж. Як правило, фірми, що працюють на цьому ринку, - багатопрофільні, а тому виділити компанії, що надають послуги лише у сфері безпеки, можна тільки досить умовно [3].

Система забезпечення безпеки господарського підприємства включає три основних напрями з позицій норм безпекознавства: перший напрям – це забезпечення фізичної безпеки та безпеки периметру, офісних та складських приміщень; другий напрям – це забезпечення фінансової та економічної безпеки підприємства і третій напрям – це забезпечення всіх видів безпеки, що необхідні для нормального функціонування господарського підприємства (кадрова безпека, збереження господарської таємниці, безпека зовнішніх відносин та контактів керівництва підприємства).

Перший напрям окреслений нами по суті – це найпоширеніші види їхньої діяльності спеціалізованих охоронних структур: охорона офісних приміщень; підготовка і надання тілоохоронців; підготовка професійних тілоохоронців; консультації; охорона вантажних перевезень; охорона автостоянок; встановлення технічних засобів безпеки.

Серед інших спеціальних послуг, що надаються спеціалізованими компаніями (агентствами безпеки), переважають такі, як охорона масових заходів, продаж зброї, створення локальних систем криптографічного захисту інформації, спільне з поліцією патрулювання.

В системі безпеки діяльності підприємницьких структур, що пов'язані із наданням транспортних послуг преважне місце віддається організаційно - правовим заходам забезпечення безпеки [4].

Організаційно – правові заходи забезпечення безпеки діяльності господарських підприємств – це комплекс активних дій та використання нормативних актів метою яких є забезпечення стабільності функціонування підприємства в усіх напрямках діяльності підприємства та забезпечення отримання максимального економічного або соціального ефекту від діяльності даного підприємства.

В структуру організаційно-правових заходів забезпечення безпеки підприємства входять: а) структура нормативних актів та законодавства у сфері забезпечення безпеки; б) компетенції управління щодо забезпечення

безпеки підприємства; в) система забезпечення економічної безпеки. Ці складові формують юридичний механізм забезпечення безпеки підприємництва. Цей механізм є універсальним і може бути застосованим до всіх сфер підприємницької діяльності. Фактично можна говорити про організаційну модель забезпечення безпеки підприємництва.

Таким чином можна зробити висновок про те, що юридичний механізм забезпечення безпеки господарської діяльності є складовою частиною суспільних відносин у сфері економіки, система забезпечення режимів безпеки господарських підприємств повинна будуватись на основі встановлення параметрів безпеки середовища підприємства та аналізу ймовірних рівнів загроз і небезпек підприємству; окреслення забезпечення безпеки має нормативний та організаційний рівень, які визначаються через нормативне поле держави та самого підприємства, а також швидкості реагування на ймовірні загрозі і небезпеки; в умовах глобальної економіки господарські підприємства повинні особливу увагу приділяти підготовці персоналу в сфері забезпечення безпеки власної діяльності; забезпечення безпеки всіх рівнів та видів є частиною основної мети діяльності підприємства- отримання прибутку або позитивного соціального ефекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф’єва О. В., Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств : монографія. К. : Видавництво Європейського університету, 2005. 170 с.

2. Бондаренко О. М. Формування комплексної системи показників для оцінки рівня економічної безпеки авіакомпанії. *Проблеми системного підходу в економіці :* збірник наук. праць. К. : Вид-во НАУ, 2003. Вип. 5. С. 155–160.

3. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2003. 342 с.

4. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст.* 2003. № 8. С. 65–67.

5. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2012. 256 с.

Берестень А. В.,
*старший викладач кафедри
кримінального судочинства та
аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*
ORCID ID 0009-0004-6148-3453

ТРАНСФОРМАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В АСПЕКТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Як соціально-юридичний феномен, правова система України піддається трансформації під впливом політичних, економічних, соціально-культурних, гуманітарних та екологічних чинників. Під їхнім впливом всі статичні і динамічні елементи правової системи зазнають змін. Ключовим аспектом практичної реалізації даної мети є зміцнення фінансової безпеки України. Так, основні її засади розкриваються у Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, що була затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 року, № 569-р. Ця Концепція була прийнята в період світової економічної кризи і визначала потребу країни у встановленні правових засад для уникнення та протидії викликам і загрозам фінансової стабільності [8].

Необхідність такого документу виникало з кількох причин. По-перше, він мав за мету формування візії економічних та фінансових загроз шляхом відповідного обґрунтування, констатації фактів, негативних наслідків реальних та потенційних, а також об'єктивного висвітлення проблем сучасної протидії.

Проте, Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері була схвалена Кабінетом Міністрів України ще у 2012 році, тому вона природно не враховує актуальних загроз, що виникли перед Україною (документ був затверджений за часів режиму В. Януковича і, отже, не відповідає вимогам сьогодення). Виходячи із зазначеного вище нагальним питанням є розробка нової Концепції фінансової безпеки України, який би врахував міжнародний досвід розвинених країн [3].

Головним програмним документом, що визначає розвиток системи забезпечення національної та економічної безпеки України, є Стратегія національної безпеки України яка була підписана президентом України

12 вересня 2020 року. Вона ґрунтується на основі розвитку стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їхніми державами-членами, США, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України. Цей стратегічний документ визначив основні напрями державної політики у сфері національної безпеки. Він охопив такі аспекти як пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у цій області. Також в ньому зазначені поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов. Стратегія визначила основні напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки, а також напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони, разом з ресурсами, необхідними для їх реалізації [4].

Президент України Указом від 11.08.2021 №347/2021 затвердив та увів у дію рішення Ради національної безпеки та оборони України «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року». Ця стратегія, вперше в історії України, не лише ставить міцний фундамент для формування державної політики в сфері забезпечення економічної безпеки, але й відображає європейські цінності, такі як прозорість, рівні можливості та сталий розвиток. Стратегія визначає основні виклики, цілі, а також завдання та заходи щодо їх реалізації в рамках кожної з цих складових, відповідаючи принципам та цілям європейської інтеграції [5].

Також, відповідно до Указу Президента України № 21/2024, були введені в дію рішення Ради національної безпеки і оборони від 23 січня 2024 року, які стосуються «Невідкладних заходів забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану». Ці заходи в повній мірі відповідають європейським цінностям, таким як, збереження стабільності та економічної безпеки під час кризових ситуацій, і відображають зусилля України на шляху до відповідності з європейськими стандартами [6].

13 жовтня 2023 року, профільний Комітет рекомендував Верховній Раді України прийняти за основу два законопроєкти: №10088 «Про першочергові заходи щодо реформування Бюро економічної безпеки (БЕБ)» та альтернативний йому №10088-1. Ці законопроекти передбачають:

1. Сформулювати критерії для учасників конкурсної комісії, щодо обрання директора БЕБ України (далі БЕБ), визначити їх повноваження та процедуру ухвалення рішень.

2. Конкретизувати підстави для припинення повноважень директора БЕБ України.

3. Встановити обов'язковість психофізіологічного огляду з використанням поліграфа для осіб, що претендують на посаду в БЕБ України.

4. Розробити положення щодо формування та прийняття рішень Комісією з проведення зовнішньої незалежної оцінки ефективності діяльності БЕБ України, визначити права і обов'язки її членів, а також зазначити, що фінансування діяльності зазначеної Комісії та її членів може здійснюватися за рахунок міжнародної технічної допомоги.

5. Узаконити процедуру обов'язкової атестації заступників директора БЕБ, а також проведення атестації співробітників БЕБ України протягом року після закінчення чи скасування воєнного стану [7].

На нашу думку, найбільш проблемною частиною законопроєкту є аспекти, пов'язані з переатестацією персоналу. Уряд пропонує встановлювати правила переатестації шляхом свого рішення. Проте на рівні законодавства не визначено жодних процедур щодо проведення атестації, критеріїв чи складу атестаційних комісій.

8 листопада 2023 року Європейська Комісія представила Звіт про прогрес України у напрямку отримання статусу члена Європейського Союзу, зокрема оцінку процесу реформування правової системи та її наближення до вимог aquis EU. У цьому документі наголошується на необхідності якісної перебудови БЕБ, а також констатується, що запуск цього органу не приніс очікуваного результату. Тому реформування БЕБ стає не лише складовою частиною внутрішньої національної політики, але й важливим викликом на шляху до вступу в Європейський Союз.

У січні 2024 року Голова Верховної Ради, Руслан Стефанчук, зазначив, що законопроєкт щодо реформування Бюро економічної безпеки України «повинен бути розроблений з дотриманням стандартів НАТО та Європейського Союзу, інакше можна втратити довіру партнерів».

Наразі процес реформування Бюро економічної безпеки перебуває під питанням, оскільки відсутня як державна політика щодо цього, так і єдине бачення серед відповідальних осіб. Є парламентські ініціативи та попередньо проведена робота з боку ТСК, яка дозволяє аргументовано стверджувати необхідність реформування цього органу. З іншого боку, уряд має своє бачення, яке можна вважати конкуруючим, оскільки воно має помірний характер. Однак як Європейський Союз, так і інші міжнародні партнери України очікують від неї системних заходів щодо поліпшення боротьби з фінансовими та економічними кримінальними правопорушеннями, зменшення

тиску на бізнес, зокрема шляхом підвищення ефективності діяльності профільного органу досудового розслідування.

Також на офіційному веб-сайті президента України був опублікований указ №21/2024 від 23 січня "Про невідкладні заходи для забезпечення економічної стійкості під час періоду воєнного стану". Цим указом було введено у дію відповідне рішення Ради національної безпеки і оборони яким передбачається створення Ради з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану.

Крім того, Кабінетові Міністрів України доручено невідкладно внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти про внесення змін до окремих законів, "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні" та "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю". Ці зміни мають бути спрямовані на забезпечення додаткових гарантій захисту законних інтересів підприємництва під час проведення кримінального розслідування та забезпечення консолідації повноважень органів правопорядку для протидії правопорушенням, що завдають шкоду економіці держави. Законодавством також передбачається створення правових умов для поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІКС) у сфері кримінального провадження. Це здійснюватиметься шляхом внесення відповідних змін до Кримінального процесуального кодексу України, аналогічно до реформ, які вже були проведені у 2021 році щодо інших судових кодексів.

Ці ініціативи націлені на впровадження європейських стандартів у сфері захисту законних інтересів підприємництва та боротьби з економічною злочинністю. Вони сприяють гармонізації українського законодавства з нормами Європейського Союзу і відповідають вимогам європейської інтеграції. Такі кроки демонструють відданість України зміцненню правової держави та підвищенню стандартів громадянського суспільства на європейському рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Основний Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 01.03.2024).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: з поправками, внесен. відповідно до положень Протоколів №№ 11 та 14 з Протоколами №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13. *Право України*. 2010. № 10. С. 215–233.

3. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 № 569-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80#Text (дата звернення: 04.03.2024).

4. Про Стратегію національної безпеки України : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 № 392. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text (дата звернення: 04.03.2024).

5. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11.08.2021 № 347/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text (дата звернення: 05.03.2024).

6. Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану : рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 23.01.2024 № 0001525-24. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-24#Text (дата звернення: 05.03.2024).

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів із реформування Бюро економічної безпеки України : проєкт Закону України від 10.11.2023 № 10088-1. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=76973 (дата звернення: 05.03.2024).

8. Берестень А. В. Європейська інтеграція України як чинник трансформації юридичної практики (теоретико-правовий аспект). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2023. № 35. С. 8–14. DOI : https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-35-01

Бреславець В. В.,
*здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня*
Науковий керівник:
Чигрина Г. Л.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*
ORCID ID 0000-0002-4546-0145

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

В умовах геополітичної нестабільності та гібридних війн важливість економічної безпеки для будь-якої країни стає ще більш актуальною та критичною. Україна, яка стикається зі складними викликами для своєї незалежності та територіальної цілісності, не є винятком. В умовах військової агресії стабільність та розвиток економіки країни піддаються загрозі економічної злочинності. Забезпечення національної безпеки вимагає ретельного аналізу та розуміння феномену економічної злочинності та її впливу на економіку України в умовах нинішньої війни. Економічна злочинність є складним явищем, що розвивається і проявляється у багатьох різних формах і способах. Вона включає в себе широкий спектр дій, таких як корупція, фінансове шахрайство, відмивання грошей, порушення прав інтелектуальної власності, контрабанда, легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, та інші правопорушення, спрямовані на незаконне отримання матеріальної вигоди. В умовах військової агресії та гібридної війни економічні злочини набувають нових рис і вимірів. Вони можуть бути використані як інструменти військово-політичних стратегій проти України, спрямованих на послаблення економіки, дестабілізацію фінансової системи, порушення функціонування державних інституцій та руйнування соціально-економічної стабільності. Такі злочинні дії можуть серйозно вплинути на економічний розвиток та національну безпеку України, загрожувати стабільності та внутрішньому порядку. Ефективна протидія економічній злочинності в умовах військової агресії вимагає всебічного аналізу,

розробки та реалізації стратегічних планів і заходів для запобігання та стримування протиправної діяльності та посилення економічної безпеки. Іншим важливим елементом є міжнародне співробітництво та обмін досвідом з іншими країнами. Міжнародне співробітництво може допомогти більш ефективно вирішувати питання, пов'язані з економічною злочинністю та її впливом на національну безпеку [1, с. 34].

Основними напрямами загроз економічній безпеці України, є корупція в секторі оборони, кіберзагрози та легалізація незаконних доходів в умовах воєнних дій. Корупція у секторі оборони є особливо небезпечною під час війни, оскільки вона не лише підриває обороноздатність країни, але й підриває довіру суспільства до влади та може вплинути на ефективність військових операцій. Одним із найпоширеніших видів корупції в оборонному секторі є спотворення процесу закупівлі військового обладнання та послуг. Це включає завищення цін на обладнання, фальсифікацію контрактів, надання переваг певним постачальникам. Також варто зазначити про необґрунтовані витрати і дефіцит бюджету, що включає в себе перевитрати на оборонні проекти, нецільове використання бюджетних коштів і недофінансування, що призводить до нестачі коштів у військовому бюджеті, які насправді необхідні, що послаблює обороноздатність країни. Важливою формою загрози економічній безпеці та обороноздатності України є ухилення від військової служби та подання неправдивих звітів, сюди відносяться спроби ухилення від військової служби та отримання неправомірної вигоди, а також подання неправдивих звітів про військові досягнення та результати діяльності. Корупція в оборонному секторі може мати серйозні наслідки для національної безпеки та обороноздатності. Вона може призвести до зниження якості збройних сил, неефективної організації військових операцій та зниження довіри суспільства до влади. Боротьба з корупцією в оборонному секторі вимагає системних заходів, таких як посилення контролю, впровадження ефективної антикорупційної політики та залучення громадськості до моніторингу військових витрат [2, с. 90].

Кіберзлочинність у сучасному світі стала однією з найсерйозніших загроз національній безпеці багатьох країн, у тому числі й України. Сучасна військова ситуація робить цю загрозу ще більш актуальною, оскільки кіберзлочинці можуть використовувати цифрові технології для здійснення кібератак на об’єкти критичної інфраструктури та системи державного управління. Воєнний час створює ідеальне середовище для кібершпигунства. Кібершпигунство може використовувати технологічні засоби для збору

інформації про важливі державні та військові об’єкти. Кібератаки на критичну інфраструктуру: військові конфлікти можуть включати кібератаки на критичну і життєво важливу інфраструктуру, таку як електростанції, телекомунікаційні мережі та банківські системи. Такі атаки можуть спричинити серйозні перебої в роботі цих систем, що матиме жахливі наслідки для населення та економіки країни. Також кіберзлочинці можуть використовувати інформаційні атаки, щоб поширювати дезінформацію, викликати паніку і дестабілізувати суспільство. Для боротьби з кіберзлочинністю у воєнний час необхідно розробити комплексну стратегію, яка включатиме посилення кіберзахисту критично важливих об'єктів, підвищення обізнаності населення про кіберзагрози, розвиток спроможностей кіберзахисту та співпрацю з міжнародними партнерами у сфері кібербезпеки [3, с. 120].

Україна стикається з низкою серйозних викликів у боротьбі з економічною злочинністю, особливо в умовах війни. Однією з головних проблем є відсутність координації між різними відомствами та органами влади у боротьбі з економічною злочинністю. Це може призвести до дублювання зусиль, втрати інформації та неефективного використання ресурсів. Механізми міжвідомчої співпраці та координації потребують посилення для більш ефективної боротьби з економічною злочинністю. В умовах війни та внутрішньої нестабільності державні бюджети перебувають під значним тиском. Як наслідок, фінансування правоохоронних та інших органів, залучених до боротьби з економічною злочинністю, часто є недостатнім. Крім того, недоукомплектованість правоохоронних органів може обмежувати їхню здатність ефективно реагувати на економічні злочини [4, с. 20].

Боротьба з економічною злочинністю у воєнний час вимагає комплексного підходу та ефективних заходів, спрямованих на попередження, виявлення та припинення злочинної діяльності. Реформування та посилення антикорупційного законодавства має вирішальне значення для забезпечення ефективної боротьби з економічною злочинністю. Це включає прийняття нового законодавства для посилення відповідальності за корупційні дії та вдосконалення механізмів контролю і моніторингу. Правоохоронні органи, включаючи поліцію, прокуратуру та спеціалізовані антикорупційні органи, повинні бути забезпечені необхідними ресурсами та підтримкою для ефективного розслідування та судового переслідування економічних злочинів. Посилення співпраці з міжнародними партнерами є важливим елементом боротьби з економічною злочинністю, особливо у воєнний час. Це включає обмін інформацією, спільні розслідування та координацію міжнародних заходів боротьби зі злочинністю [5, с. 126].

Економічна злочинність в Україні є серйозною проблемою, яка відображається у різноманітних проявах, таких як корупція, фінансові шахрайства, незаконний обіг зброї та наркотиків, відмивання грошей тощо. Ці прояви економічної злочинності створюють серйозні виклики для економічного, соціального та політичного розвитку країни. У контексті сучасної війни, економічна злочинність набуває нових форм, що зумовлює настання непередбачуваних наслідків. Війна зумовлює зростання напруги та нестабільності в суспільстві, що створює сприятливі умови для зростання економічних злочинів. Крім того, військові конфлікти можуть сприяти збільшенню обігу незаконних товарів, зброї та людей через кордони, що підштовхує до зростання міжнародної економічної злочинності. Боротьба з економічною злочинністю в умовах війни потребує комплексного та системного підходу, що включає в себе зміцнення правової бази, посилення контролю та нагляду з боку правоохоронних органів, покращення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з економічною злочинністю, а також впровадження соціально-економічних заходів для зменшення факторів, які сприяють поширенню економічної злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бесчастний В. М. Теорія та практика кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.08 / МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2018. С. 34 URL : http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2786 (дата звернення: 14.02.2024).

2. Кобко Р. В. Особливості детермінації економічної злочинності в сучасних умовах. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2023. № 29. С. 89–95. URL : https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/57 (дата звернення: 14.02.2024).

3. Сазонов В. В. Напрямки кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. № 2 (21). С. 118–125. URL : http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5817 (дата звернення: 14.02.2024).

4. Дикий А. П. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості. *Економіка, управління та адміністрування.* 2022. № 4 (102). С. 3–17. URL : https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-75-83 (дата звернення: 14.02.2024).

5. Сазонов В. В. Міжнародне співробітництво у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35), т. 1. С. 125–135. URL : https://doi.org/10.32840/pdu.2-1.21 (дата звернення: 14.02.2024).

Бреславець В. В.,
*здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня*
Науковий керівник:
Лимаренко Ю. С.,
*д-р філософії, старший викладач
кафедри кримінального судочинства
та аналітичної діяльності
Навчально-наукового інституту
економічної безпеки та митної справи,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*
ORCID ID 0000-0001-9108-5350

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У сучасному цифровому світі, де технології переплітаються з усіма аспектами життя, кібербезпека стає важливим елементом для ефективного функціонування економіки. Швидке реагування на виклики кібербезпеки стає ключовим елементом забезпечення стабільності фінансових установ, об'єктів критичної інфраструктури та бізнесу. Як країна, що веде сучасну війну та стикається з низкою внутрішніх і зовнішніх викликів, Україна перебуває в особливо складному становищі, коли кібербезпека стала необхідністю. Кібербезпека стала більш складною та невід'ємною частиною економічної безпеки країни. Сьогодні навіть найбільші та найзахищеніші установи є об'єктами кібератак, які можуть мати серйозні наслідки для фінансової стабільності та економічного розвитку. Однак розуміння цих загроз та вжиття відповідних заходів може зменшити ризики та підвищити рівень захисту. Покращення кібербезпеки в економіці потребує не лише технічних рішень, а й стратегічного підходу до управління ризиками та уваги до важливості кібербезпеки на всіх рівнях влади. Це вимагає спільних зусиль та інноваційних підходів з боку уряду, приватного сектору та громадськості для забезпечення стійкості та безпеки економіки [1, с. 183].

Аналіз загроз кібербезпеки для економіки включає розгляд широкого кола питань, що виникають у зв'язку з ризиком кібератак на фінансові установи, об'єкти критичної інфраструктури та бізнес. Україна, у складних

геополітичних умовах нинішньої війни, стикається з особливо високим рівнем загроз у цій сфері, серед яких кібератаки на фінансові установи, що є дуже привабливими цілями для кіберзлочинців через великі обсяги грошових коштів та конфіденційної інформації, що зберігаються в їхніх системах. Кібератаки на банки, фінансові компанії та платіжні системи можуть призвести до фінансових втрат, перебоїв в обслуговуванні клієнтів і навіть втрати довіри до фінансової системи. Об'єкти критичної інфраструктури такі як: енергетика, транспорт і телекомунікації, є життєво важливими для функціонування суспільства. Кібератаки на такі об'єкти можуть мати серйозні наслідки, включаючи перебої в обслуговуванні, економічні збитки та загрози національній безпеці, тому вони також є бажаною ціллю для атак. Кібератаки на підприємства будь-якого розміру стають мішенню кіберзлочинців через можливість завдати шкоди доступу до конфіденційної інформації, фінансових ресурсів та репутації. Кібератаки на бізнес можуть призвести до втрати даних, порушення виробничих процесів, втрати клієнтів та погіршення фінансових показників [2, с. 136].

Найслабшим місцем для кібератак на економічну систему є її користувачі, а саме: їх недостатня обізнаність у сфері кібербезпеки. Багато користувачів та працівників не мають належної підготовки з питань кібербезпеки, що робить їх вразливими до атак з використанням технологій соціальної інженерії та інших видів кіберзагроз.

На сьогодні не існує ефективної системи координації та реагування на кіберінциденти між державними установами, приватним сектором та іншими зацікавленими сторонами. Запобігання та реагування на загрози кібербезпеці в економіці вимагає комплексного підходу та використання різних стратегій та інструментів.

Розробка та впровадження стандартів і правил кібербезпеки: законодавчі та регуляторні органи можуть приймати нормативні акти, що встановлюють мінімальні вимоги до кібербезпеки для різних секторів економіки. Ці стандарти можуть включати вимоги щодо захисту конфіденційної інформації, управління ризиками кібербезпеки, процедур виявлення інцидентів та реагування на них.

Створення спеціальних команд зі запобігання кіберзагрозам: компанії можуть створювати внутрішні та зовнішні команди експертів з кібербезпеки для постійного моніторингу та захисту своїх систем. Ці команди можуть проводити аудит безпеки, впроваджувати заходи безпеки, навчати персонал і брати участь у реагуванні на інциденти.

Впровадження технологій безпеки: розробники програмного забезпечення та постачальники технологічних рішень можуть вдосконалювати свої продукти, додаючи до них захист від кіберзагроз. Що включає антивірусне програмне забезпечення, механізми виявлення та запобігання вторгненням, шифрування даних та інші технології.

Кібер-обізнаність: тренінги та навчання з кібербезпеки для працівників та керівників можуть допомогти виявити загрози та вчасно на них реагувати. Сюди входять тренінги з кібербезпеки, інструкції з безпеки в Інтернеті та практичне моделювання інцидентів [3, с. 98].

Особливе місце в боротьбі проти кіберзагроз посідає міжнародна співпраця, оскільки кіберзагрози не мають кордонів, співпраця між країнами є ключовим елементом у боротьбі з цим явищем. Обмін інформацією про загрози, спільна розробка технологій і стандартів, а також координація реагування на кібератаки можуть забезпечити більш ефективний захист від кіберзагроз. Розробка плану кризового управління та реагування на інциденти, міжнародні компанії та організації можуть розробити та впровадити план кризового управління для реагування на кібератаки та інші кіберзагрози. Ці плани включають процедури виявлення інцидентів, комунікаційні стратегії, плани безперервності бізнесу та співпрацю з правоохоронними органами. Ці способи забезпечення кібербезпеки в економіці допомагають підвищити стійкість до кіберзагроз і забезпечити безпечний економічний розвиток. Однак успіх у цій сфері вимагає постійного вдосконалення та адаптації до нових загроз [4, с. 30].

Кібербезпека в секторі економіки є важливим елементом у сучасному світі, особливо в умовах війни, яку переживає Україна. Аналізуючи загрози кібербезпеки для економіки, такі як кібератаки на фінансові установи, об'єкти критичної інфраструктури та підприємства, зрозуміло, що ці загрози можуть завдати серйозної шкоди економічному розвитку країни, порушити стабільність фінансової системи та підірвати довіру бізнесу. У цьому контексті, однак, важливо підкреслити, що існують ефективні способи вирішення цих проблем. Впровадження стандартів і правил кібербезпеки, створення спеціальних команд з кібербезпеки, впровадження технологій безпеки, підвищення рівня обізнаності про кібербезпеку та міжнародне співробітництво можуть допомогти зменшити ризики та підвищити рівень захисту економіки від кіберзагроз. Успішне забезпечення кібербезпеки в економіці вимагає спільних зусиль уряду, бізнесу, наукових кіл та громадськості. Лише завдяки покращенню співпраці та стратегій можна забезпечити сталий економічний розвиток та захист від кіберзагроз в умовах сучасних війн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбаченко С. Кібербезпека як складова економічної безпеки України. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету*. 2020. Т. 66, № 5. С. 180–186. URL : http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/33393 (дата звернення: 11.02.2024).

2. Бугайчук К. Л. Забезпечення кібербезпеки як умова протидії терористичній діяльності: нормативно-правові аспекти. *Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України :* матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 15 груд. 2017 р. Київ, 2018. С. 135–138. URL : https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4bec35da-a0f2-49b6-83ac-15b7a8284451/content (дата звернення: 11.02.2024).

3. Василішин С. Удосконалення важелів управління діджиталізаційними ризиками економічної безпеки та формування кібербезпеки облікової системи. *Вісник економіки*. 2021. С. 97–110. URL : http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42062 (дата звернення: 11.02.2024).

4. Войціховський А. В. Кібербезпека як важлива складова системи захисту національної безпеки європейських країн. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 53. С. 26–37. URL : https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a2dd0ed8-c884-4205-8d60-df50918d943e/content (дата звернення: 11.02.2024).

Гамера О. А.,
*здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня*
Науковий керівник:
Калганова О. А.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*
ORCID ID 0000-0001-7933-7498

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовими діями на території України серйозно постраждала економічна безпека країни. Сьогодні нестабільність економічних систем держави зумовлює необхідність пошуку нових шляхів вирішення поставлених викликів, які визначають нові реалії функціонування суб'єктів господарювання, перегляду механізмів регулювання економічних процесів, адаптації до нових реалій і, головне, зосередження ресурсів навколо забезпечення військово-економічної безпеки.

Поняття «економічна безпека країни» пояснює здатність відповідних політико-правових та економічних інститутів держави захищати інтереси своїх ключових суб'єктів у рамках національних економічних традицій і цінностей. Забезпечення економічної безпеки є запорукою: 1) незалежності країни; 2) стабільного та ефективного функціонування суспільства; 3) досягнення певних успіхів в економічній, політичній та соціальній сфера [2, с. 9–11].

Усе це зумовлено тим, що економіка є невід'ємною стороною функціонування суспільства, держави та особистості. Тому забезпечення економічної безпеки є одним із найважливіших завдань України.

У перші місяці повномасштабної війни економічна безпека України значною мірою забезпечувалася накопиченими в довоєнний період резервами і запасами безпеки, оперативним згуртуванням суспільних зусиль на регіональному та місцевому рівнях, самоврядуванням.

З переходом російської агресії у форму тривалої війни на виснаження посилився безпосередній вплив бойових дій на економіку шляхом цілеспрямованих ударів по об'єктах критичної інфраструктури країни, виснаження

фінансових резервів населення та економіки, збільшення в економічних диспропорціях, що склалися під час війни, та використанні противником потенціалу різноманітних гібридів. Це зумовлює необхідність реалізації цілеспрямованої державної політики протидії комплексу ризиків, яка базується на оперативному моніторингу викликів і загроз економічній безпеці в умовах воєнного часу та аналітичному вивченні його результатів.

Економічна безпека включає систему безпеки держави, а також такі показники, як:

− збереження соціального миру в суспільстві; захист від екологічних катастроф;

− забезпечення надійної обороноздатності країни.

Всі показники взаємопов'язані, тобто один напрямок є частиною іншого.

Економічна безпека традиційно вважається важливою якісною характеристикою економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови життя населення, розвиток національної економіки, стабільне ресурсне забезпечення, а також послідовну реалізацію національних і державних інтереси. Проблеми забезпечення економічної безпеки України привертають все більшу увагу політиків, науковців і широких верств населення. Ця увага зовсім не випадкова. Масштаби загроз і навіть реальні збитки, завдані економічній безпеці країни, висувають ці питання на перший план суспільного життя [1].

Широкомасштабна війна, розв'язана рф, чинить фундаментальний негативний вплив на економічну безпеку України. Разом із тим, Україні вдалося зберегти макроекономічну стійкість і навіть покращити попередні прогнози економічної динаміки.

За останніми даними прямі збитки економіці України через війну складають понад 108 мільярдів доларів, що за чотири місяці призвело до збільшення кількості матеріальних та фактичних втрат на 12,8 мільярда доларів. Основною причиною зростання суми прямих збитків становить збільшення кількості знищених та пошкоджених об'єктів соціальної сфери, інфраструктурних об'єктів, споруд приватного сектору, освітнього та сфери охорони здоров'я. Відповідно до заявлених даних, починаючи з лютого місяця було завдано збитків 388 підприємствам, 1 991 магазинам, 511 адмінбудівлям, 18 цивільним аеропортам, 764 дитсадкам, 634 культурним спорудам, 27 торговим центрам і 28 нафтобазам [3, с. 428].

Отже, економічна безпека – це стан захищеності економіки від внутрішніх і зовнішніх загроз. Метою економічної безпеки є забезпечення сталого економічного розвитку країни в інтересах задоволення соціально-економічних потреб громадян при оптимальних витратах праці та раціональному використанні природних ресурсів. Масштабна реконструкція країни, яка розпочалася ще до завершення активних бойових дій, має стати потужним двигуном відродження вітчизняного виробництва. Водночас, щоб забезпечити належну підтримку виробництва для оновлення, вже сформована операційна адаптивність вітчизняних підприємств має бути підкріплена їхньою відповідною інвестиційною та інноваційною здатністю. При цьому початок значних відновних процесів в економіці неминуче супроводжуватиметься збільшенням обсягів імпорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Експертно-аналітична доповідь. URL : chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf (дата звернення: 03.04.2024).

2. Економіка України під час війни: оперативна оцінка (квітень 2022 р.) / Центр економічної стратегії. Аналітична записка. 2022. С. 1–23.

3. Кравець К. П. Економічна безпека України в умовах воєнного стану. Аналіз наявних загроз та шляхи їх вирішення. *Science and technology: problems, prospects and innovations :* The 1st International scientific and practical conference, October 19–21, 2022. Osaka : CPN Publishing Group, 2022. P. 428–433.

Гапєєва О. М.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки та
економічної безпеки
ORCID ID 0000-0001-6320-2775;
Ромашко С. М.,
аспірант кафедри економіки та
економічної безпеки,
Університет митної справи та
фінансів,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0009-0000-6849-3786

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ: АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ

Інформаційні технології відіграють ключову роль майже у всіх сферах економічної діяльності, починаючи з управління виробництвом і закінчуючи фінансовими операціями та комунікаціями з клієнтами. Проте зростаюча залежність від інформаційних технологій також призводить до зростання загроз інформаційній безпеці. Злочинці зловживають цими технологіями для здійснення кібератак, крадіжки даних та інших злочинів, які можуть суттєво вплинути на економічну діяльність підприємств, фінансову стабільність і довіру споживачів до бізнесу. Тому роль інформаційної безпеки в сучасній економіці стає дуже важливою. Забезпечення безпеки інформаційних систем від зовнішніх і внутрішніх загроз є пріоритетним завданням не тільки для компаній, а й для урядів. Від успішного вирішення цієї проблеми залежить економічна сталість і конкурентоспроможність підприємств та країни на міжнародному ринку.

Аналіз загроз інформаційній безпеці включає врахування широкого кола потенційних небезпек, зокрема:

1. *Різні типи кібератак*, такі як віруси, хробаки, трояни та хакерські атаки, спрямовані на злам систем безпеки, крадіжку даних, відмову в обслуговуванні та інші негативні наслідки.

2. *Крадіжка даних* шляхом несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації, такої як персональні дані клієнтів, фінансові дані, комерційна та технічна інформація підприємства, яка складає комерційну таємницю.

3. *Соціальна інженерія* – це використання маніпуляції психологічними механізмами для отримання несанкціонованого доступу до інформації або для обману персоналу, щоб він вчинив небезпечні дії.

4. *Відмова в обслуговуванні (DoS або DDoS)* – це атаки, спрямовані на блокування доступу до ресурсів або послуг шляхом переповнення їх запитами.

5. *Внутрішні загрози* -- це загрози, що виникають внаслідок недбалих або умисних дій працівників, контрагентів або інших осіб, які мають доступ до інформаційних ресурсів підприємства.

6. *Загрози з боку державних суб'єктів* можуть включати кібершпигунство, кібервійну або інші форми кібервтручання, спрямовані на збір інформації, розкриття конфіденційних та таємних даних або завдання шкоди об'єктам критичної інфраструктури.

Ці та інші кіберзагрози можуть мати серйозні наслідки для економіки, включаючи втрату довіри споживачів, фінансові втрати, збої в бізнесі та шкода національній безпеці. Щоб запобігти цим загрозам, необхідно вдосконалювати заходи щодо збереження та захисту інформації, залучати сучасні технології кіберзахисту та навчати персонал заходам безпеки.

Соціально-економічні наслідки загроз інформаційній безпеці можуть бути суттєвими та впливати на різні сфери життя суспільства та економіки. Деякі з більш значущих наслідків є наступними:

1. *Втрата фінансових ресурсів*. Кібератаки та інші форми інформаційних загроз можуть призвести до фінансових втрат як для компаній, так і для окремих осіб. Наприклад, викрадення фінансових даних може призвести до втрати грошей з банківських рахунків або викрадення особистої інформації для вчинення шахрайських операцій.

2. *Порушення бізнес-процесів*. Інформаційні загрози можуть призвести до перебоїв у нормальному функціонуванні підприємств, наслідком чого можуть бути втрата продуктивності та зменшення доходів.

3. *Втрата довіри споживачів*. Якщо компанія стає жертвою кібератаки чи іншої форми інформаційної загрози, це може призвести до втрати довіри споживачів до бренду та втрати клієнтів.

4. *Порушення конфіденційності*. Крадіжка або розголошення конфіденційної інформації може порушити конфіденційність фізичних осіб або організацій і призвести до серйозних наслідків для їх репутації та відносин із споживачами.

5. *Втрата конкурентної переваги.* Крадіжка та розголошення комерційної чи технічної інформації може призвести до втрати підприємством конкурентної переваги на ринку.

6. *Загрози національній безпеці*. Деякі інформаційні загрози можуть мати серйозні наслідки для національної безпеки країни, наприклад атаки на критичну інфраструктуру або шпигунство за державною та військовою таємницею. Ці наслідки підкреслюють важливість ефективного захисту інформаційних ресурсів і превентивних заходів кібербезпеки для забезпечення стабільності та безпеки економіки.

Одним із прикладів інцидентів у сфері інформаційної безпеки, що мали місце останнім часом в Україні, є вірусна атака *Petya*. Експерт з інформаційної безпеки та боротьби з кіберзагрозами Віталій Якушев в ефірі програми "Право на владу" на телеканалі "1+1" повідомив, що від атаки вірусу *Petya.A* постраждали понад 60 країн світу. Він оцінив збитки від вірусної атаки у 8 мільярдів доларів [1].

Ще один інцидент стався в листопаді-грудні 2023 року з національним українським телекомунікаційним провайдером «Київстар», який має близько 25 мільйонів абонентів стільникового та фіксованого широкосмугового зв’язку. Інцидент, спричинений масштабною зовнішньою кібератакою, став причиною тимчасового збою у роботі мережі та наданні послуг Київстар, припинення надання послуг голосового зв’язку та передачі даних у мобільних та фіксованих мережах, послуг міжнародного роумінгу та SMS, зокрема, для «клієнтів Київстар» в Україні та за кордоном. Вплив цих подій на поточні продажі оцінюється власниками компанії VEON (Нідерланди) приблизно в 3,6 мільярда гривень (близько 95 мільйонів доларів США) [2].

Як бачимо, інформаційна безпека в сучасному світі відіграє дуже значну роль і вимагає пильної уваги та створення засобів протидії цим загрозам. Стратегії захисту інформаційної безпеки в економіці включають різноманітні підходи та заходи, спрямовані на запобігання та ідентифікацію загроз інформаційній безпеці. Деякі з основних стратегій включають наступне:

1. *Розробка політик і процедур безпеки*. Створення та впровадження політики безпеки, яка визначає стандарти та процедури захисту інформації, включаючи політики доступу, шифрування даних, моніторинг і виявлення загроз.

2. *Кіберзахист інфраструктури.* Захист комп’ютерних систем, мереж та інших інформаційних ресурсів від кіберзагроз, включаючи встановлення огорож, мережевий захист та інші технічні заходи безпеки.

3. *Навчання персоналу.* Навчання співробітників правилам безпеки, виявлення фішингових атак, правильному використанню паролів та іншим аспектам інформаційної безпеки.

4. *Моніторинг і виявлення загроз.* Використання спеціалізованих програмних і апаратних засобів для постійного моніторингу та виявлення незвичних або підозрілих дій у мережі чи системі.

5. *Захист від внутрішніх загроз*. Розробка та впровадження суворих правил доступу та контролю за діяльністю власних співробітників, а також моніторинг їх діяльності для виявлення незвичайних підозрілих змін.

6. *Резервне копіювання та відновлення даних.* Регулярне резервне копіювання даних і розробка планів відновлення в разі втрати або пошкодження інформації внаслідок кібератак або інших інцидентів.

7. *Співпраця та обмін інформацією*. Співпраця з іншими організаціями, державними установами та приватним сектором для обміну інформацією про нові загрози та передовий досвід у сфері кібербезпеки. Ці стратегії можуть бути ефективними лише у поєднанні та системному впровадженні, що забезпечить повний захист інформації та зменшить ризики кіберзагроз.

Для виконання завдань із запобігання та протидії кіберзагрозам створено Державну групу реагування на комп'ютерні надзвичайні ситуації України, яка функціонує у складі Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України – CERT-UA.

Основними завданнями CERT-UA є [3]:

- накопичення та аналіз даних про кіберінциденти, ведення державного реєстру кіберінцидентів;
- надання власникам об'єктів кіберзахисту практичної допомоги з питань запобігання, виявлення та ліквідації наслідків кіберінцидентів щодо цих об'єктів;
- організація та проведення практичних семінарів з питань кіберзахисту для суб'єктів національної системи кібербезпеки та власників об'єктів кіберзахисту;
- підготовка та розміщення на своєму офіційному веб-сайті рекомендацій щодо протидії сучасним видам кібератак та кіберзагроз;
- взаємодія з правоохоронними органами, надання їм своєчасної інформації про кібератаки;
- взаємодія з іноземними та міжнародними організаціями з питань реагування на кіберінциденти, зокрема в рамках участі у FIRST Security Incident Response Teams Forum зі сплатою щорічних членських внесків;
- взаємодія з українськими групами реагування на комп'ютерні надзвичайні ситуації, а також іншими підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, що провадять діяльність із забезпечення безпеки кіберпростору;

- обробка отриманої від громадян інформації про кіберінциденти щодо об'єктів кіберзахисту;

- сприяння державним органам, органам місцевого самоврядування, утвореним відповідно до закону військовим формуванням, підприємствам, установам та організаціям незалежно від форм власності, а також громадянам України у вирішенні питань кіберзахисту та протидії кіберзагрозам.

Співпраця державного та приватного секторів у сфері захисту інформаційних ресурсів відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності. Державний і приватний сектори мають різні ресурси, досвід і можливості, які можна об'єднати для ефективної боротьби з кіберзагрозами та забезпечення безпеки інформаційних активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вебсайт інформаційного агентства УНІАН. URL : https://www.unian.ua/

2. Офіційний вебсайт компанії VEON. URL : https://www.veon.com/

3. Офіційний вебсайт Урядової групи реагування на комп'ютерні надзвичайні ситуації України, що діє у складі Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України – CERT-UA. URL : https://cert.gov.ua/

Гречанюк Р. В.,
д-р юрид. наук, доцент кафедри адміністративного права та судочинства, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна
ORCID ID 0009-0001-5102-3718

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Антикорупційна політика України є одним із основних напрямків державної політики, спрямована на захист економічної безпеки держави, захист особи від протиправних посягань, відшкодування заподіяної шкоди та відновлення порушених прав і законних інтересів. Україна як Держава-учасниця Конвенції ООН проти корупції зобов'язана на виконання її вимог розробляти й здійснювати ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності, та періодично проводити оцінку відповідних правових інструментів [1]. В Україні центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику є Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК).

Із початком війни в Україні суспільне сприйняття корупції, як фактору загрози національній та економічній безпеці, розвитку держави та її стабільності, підриву її демократичних інститутів і цінностей та іміджу на міжнародній арені лише загострилось. Тому ефективна реалізація антикорупційної політики та її адаптація до умов воєнного часу стало одним із пріоритетних завдань сьогодення та вимогою суспільства і міжнародних партнерів України.

У червні 2022 року Європейська Комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, за умови вжиття певних кроків. Одним із яких визначалася вимога щодо посилення боротьби з корупцією, зокрема на високому рівні, з ефективним її розслідуванням та судовими рішеннями; завершення призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; проведення відбору та призначення

на посаду нового директора Національного антикорупційного бюро України [2]. Відповідні рекомендації передбачали запровадження низки законодавчих змін у сфері запобігання та протидії корупції та, насамперед, прийняття нової антикорупційної стратегії. Адже наприкінці 2017 року завершувався період дії Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки, а новий відповідний документ не було ухвалено. І лише через 5 років, в червні 2022 року було прийнято Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки», який затвердив Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки та визначив основні принципи антикорупційної політики на цей період:

1) оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування;

2) цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних як основи для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності;

3) створення на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб;

4) забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов’язані з корупцією правопорушення;

5) формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права [3].

Нова Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки стала не лише декларативним документом, а дорожньою картою, яка передбачала чимало заходів, спрямованих на мінімізацію корупційних ризиків у пріоритетних для України сферах, насамперед секторі оборони та економіки. Також Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» вперше було запроваджено механізм реалізації Антикорупційної стратегії, а також порядок здійснення моніторингу та оцінки її ефективності. Відповідні повноваження щодо розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми з її виконання отримало Національне агентство з питань запобігання корупції. Також НАЗК зобов’язане забезпечувати відкритий цілодобовий доступ через свій офіційний веб-сайт до Інформаційної системи моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, з метою забезпечення відкритості цих відомостей та інших заходів із запобігання та протидії корупції. Ще однією новелою цього Закону стало запровадження персональної відповідальність за забезпечення виконання заходів державної антикорупційної програми для керівника (особи, яка виконує його обов’язки) державного органу, органу місцевого самоврядування або іншого суб’єкта, визначеного

виконавцем заходів державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії. [3]

Ще одним викликом у сфері антикорупційної політики України став пошук балансу між діючими антикорупційними обмеженнями та захистом прав і свобод людини і громадянина під час війни. Відповідними законодавчими змінами було врегульовано особливості застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» була скасована вимога щодо відповідності подарунків загальновизнаним уявленням про гостинність та обмеження щодо вартості подарунків, встановлені частиною 2 статті 23 Закону України «Про запобігання корупції», за умови їх повного використання або передачі в порядку благодійних пожертв на користь Збройних Сил України, або гуманітарної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. Відомості щодо цих об’єктів не потрібно зазначати у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Також не підлягає декларуванню матеріальна допомога, передбачена законодавством іноземної держави (крім держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором), виплачена за рахунок коштів іноземної держави або міжнародної організації.

Цим Законом було гарантовано і матеріальні права державних службовців (крім державних службовців категорії "А"), посадових осіб місцевого самоврядування (крім посадових осіб, посади яких віднесені до першої - третьої категорій), які перебувають у відпустці без збереження заробітної плати або у разі простою, та скасовано щодо цих осіб заборону займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю на період дії воєнного стану. Відповідна заборона відновлюється через 15 робочих днів з дня припинення простою або закінчення відпустки [4].

Однією із найбільш дискусійних законодавчих ініціатив стало продовження терміну подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, кінцевий строк подання якої припадає на період дії воєнного стану на дев’яносто календарних днів з дня припинення чи скасування воєнного стану [4], а фактично скасування обов’язку подання таких декларацій.

Згідно з даними НАЗК за період повномасштабної війни до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення було внесено 5621 запис, з них 3234 записи за кримінальними правопорушеннями та 1914 записів за адміністративними правопорушеннями [5]. Така суттєва перевага кількості кримінальних правопорушень в порівнянні з адміністративними пов'язана із зазначеними законодавчими змінами, щодо електронного декларування. Адже за попередні роки до повномасштабного вторгнення, найбільшу кількість адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією становили саме порушення вимог фінансового контролю [5].

Однак на виконання міжнародних зобов'язань та вимог суспільства Законом України від 20.09.2023 року № 3384-IX «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану» було відновлено обов'язок подання електронних декларацій та їх перевірку НАЗК [6], що є одним із основних превентивних механізмів у сфері антикорупційної діяльності. Такий вид фінансового контролю надає можливість спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції не лише з'ясовувати достовірність задекларованих відомостей, а й проводити перевірку суб'єкта декларування на наявність у нього конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення чи необґрунтованих активів. Також на підставі поданої декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, НАЗК може здійснювати вибірковий моніторинг способу життя суб'єктів декларування з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам [7].

Важливою гарантією ефективної реалізації антикорупційної політики держави є належне виконання спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції своїх функцій, а також їх інституційна самостійність та незалежність від стороннього впливу. На виконання пункту 3.3.2.3.1. Плану заходів Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 04 березня 2023 р. № 220[8] та згідно з Листом про наміри Уряду України до Міжнародного валютного фонду та на виконання пункту 61 Меморандуму про економічну та фінансову політику від 19 червня 2023 року та пункту 56 оновленого Меморандуму про економічну та фінансову політику від 24 березня 2023 року Україна взяла на себе зобов'язання удосконалити правові засади діяльності спеціалізованих антикорупційних органів, зокрема в

частині посилення їх організаційної незалежності та інституційної спроможності. Відповідні законодавчі ініціативи торкнулися, насамперед, Національного антикорупційного бюро України (далі - НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі - САП).

З метою посилення кадрового потенціалу та підвищення ефективності діяльності НАБУ у розкритті та попередженні корупційних злочинів було збільшено граничну чисельність його центрального та територіальних управлінь на 300 осіб [9].

В свою чергу САП було надано статус юридичної особи публічного права, яка має відокремлене майно, що є державною власністю, рахунки в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням [10]. Відповідні законодавчі зміни суттєво розширили повноваження керівника САП щодо можливості самостійно визначати її структуру, штат та організацію діяльності. Також законодавець врегулював процедури конкурсного відбору для призначення на адміністративну посаду в САП та на посаду прокурорів і визначив розміри оплати праці керівника та працівників вказаного антикорупційного органу, визначив чіткий механізм підзвітності керівництва САП і процедуру проведення незалежного аудиту її діяльності із залученням міжнародних експертів.

Підвищення інституційної спроможності та ефективності діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, впровадження якісних превентивних антикорупційних механізмів та здійснення належного фінансового контролю у сфері публічного адміністрування забезпечує мінімізацію корупційних ризиків у пріоритетних для України сферах і є важливою складовою її економічної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року : ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 02.05.2024).

2. Opinion on the EU membership application by Ukraine. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3802 (дата звернення: 02.05.2024).

3. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки : Закон України від 20 червня 2022 року № 2322-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n9 (дата звернення: 02.05.2024).

4. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану : Закон України від 8 липня 2022 року № 2381-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#n2 (дата звернення: 02.05.2024).

5. Національне агентство з питань запобігання корупції / Офіційний весайт. URL : https://corruptinfo.nazk.gov.ua/reference/map?startDay=01.10.2023&endDay=10.04.2024&filterType=2 (дата звернення: 02.05.2024).

6. Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану : Закон України від 20.09.2023 № 3384-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3384-20#n6 (дата звернення: 02.05.2024).

7. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n238 (дата звернення: 02.05.2024).

8. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 № 220. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#n32 (дата звернення: 02.05.2024).

9. Про внесення зміни до статті 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо посилення інституційної спроможності Національного антикорупційного бюро України : Закон України від 08.12.2023 № 3502-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3502-20#n2 (дата звернення: 02.05.2024).

10. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури : Закон України від 08.12.2023 № 3509-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3509-20#n28 (дата звернення: 02.05.2024).

Григораш М. Б.,
*здобувач вищої освіти
Навчально-наукового гуманітарного
інституту;*
Бондарук О. С.,
*канд. екон. наук, викладач кафедри
фінансово-економічної безпеки,
Національна академія
Служби безпеки України,
м. Київ, Україна*
ORCID ID 0000-0002-3472-9516

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Під час воєнних дій економіка України зазнала значних збитків у сферах матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, а також відбулися структурні зміни в галузях виробництва та зменшення продуктивності у приватному секторі. Умови війни призвели до того, що економіка країни тепер має фокусуватись на фінансуванні армії, забезпеченні її матеріально-технічних потребам, наданні продовольчої, медичної та соціальної допомоги як військовослужбовцям так і цивільним громадянам. Від того, чи достатньо будуть профінансовані перелічені напрями, залежить рівень безпеки держави.

З метою гарантування безпеки у суспільному виробництві на час війни, важливо зберегти економічний потенціал країни. В умовах військової агресії російської федерації проти України питання гарантування національної безпеки як ніколи набуло пріоритетності та суспільної ваги. Забезпечення структурних елементів системи національної безпеки виділяється як для національної державно-політичної, соціально-економічної, національно-культурної безпеки та є основою самозбереження національної самоідентичності в цілому та українського народу, зокрема. Однією з основних складових національної безпеки є, безумовно, економічна безпека. Економічна стабільність є не лише основою економічної безпеки, а й основою стабільного соціального розвитку. В умовах розгортання широкомасштабних військових дій на території України військово-політична роль України у формуванні загальноєвропейської системи безпеки набула особливого значення.

Бюджетний процес України за часів війни зазнав значних змін через перерозподіл доходів та видатків Державного бюджету України на 2022 рік. Прийняття рішень щодо Державного бюджету здійснюється відповідно до законів та постанов уряду. У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні, Державна казначейська служба, за узгодженням з Міністерством фінансів виконує перерозподіл коштів та забезпечує фінансування видатків, пов'язаних з національною безпекою та обороною, регулюванням фінансів під час воєнного стану, а також оплатою витрат головних розпорядників коштів Державного бюджету в рамках бюджетних призначень, затверджених Законом України "Про Державний бюджет України на 2022 рік", з подальшим внесенням змін до розпису бюджету відповідно до встановленого порядку.

Крім того, формування системи економічної безпеки держави передбачає визначення ризиків, а також джерел потенційних загроз [1] та наявних і необхідних ресурсів. Закон України «Про національну безпеку України» визначає загрози національній безпеці як «явища, тенденції і чинники, що унеможливлюють чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України» [2]. Таким чином, загрози економічній безпеці держави визначають як можливі явища і фактори економіки потенційно негативного характеру, що впливають як на розвиток економіки, в цілому, а також на її окремі елементи, що дестабілізують економічну ситуацію в країні і в суспільстві, та завдають значного збитку найважливішим інтересам особи, суспільства і держави [3].

Економічна безпека – це поліструктурне поняття, яке характеризує безпеку соціально-економічних систем на різних рівнях ієрархії, наприклад, світової економіки, національної економіки, галузі чи сектору національної економіки, комерційної чи некомерційної організаційної структури.

В 2022 та в 2023 роках доходи Державного бюджету України, які формуються за рахунок перерозподілу ВВП значно скоротились. Основним джерелом надходження коштів до державного бюджету були запозичення, зокрема за рахунок випуску військових облігацій за ставкою 11 % річних, що дозволило залучити в 2022 році до бюджету 27,7 млрд грн. Крім того, держава отримувала пільгові кредити від міжнародних фінансових організацій та ЄС, зокрема від МВФ - 41,3 млрд грн (1,4 млрд. дол.) та від Єврокомісії - 19,5 млрд грн (600 млн євро). Значним джерелом є гранти та безкоштовна допомога урядів інших країн. Видатки державного бюджету використовуються переважно на фінансування оборони, виплату пенсій та

соціальних допомог, зарплати працівникам бюджетної сфери, фінансування на обслуговування державного боргу. Проте, поточні та захищені видатки фінансуються не в повному обсязі, а план видатків на 2022 рік було виконано на 67,8 %.

Отже, реальне падіння ВВП України в 2022 році, і як наслідок, знецінення ключових економічних активів суттєво обмежує можливості створення доданої вартості в країні та забезпечення за рахунок економічного розвитку інших складових національної безпеки. Безперспективність національної економічної моделі «виживання» в умовах зовнішньої агресії, в якій економічні важелі тиску відіграють не менш важливу роль, ніж військово-політичні, зумовлюють низький рівень очікувань серед міжнародних експертів щодо економічного відновлення країни. Отже, в Україні істотно знизилися доходи від різних секторів економіки, тому виявлення проблем та їх вирішення є необхідним державі для забезпечення економічної безпеки, оскільки це впливає на розвиток і процвітання всього суспільства. Недостатня економічна безпека призводить до багатьох проблем, таких як економічна криза, зростання безробіття тощо. Тому, забезпечення економічної безпеки є важливим завданням для нас у цей непростий час, це потребує ефективного управління економікою, планування та регулювання економічних процесів, а також прийняття ефективних політичних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарук О. С. Аналіз бюджетних загроз та їх впливу на фінансову безпеку України. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки».* Київ, 2017. № 1. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/download/3275/2950

2. Про національну безпеку України : Закон України. Редакція від 15.06.2022 № 2469-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355

3. Bondaruk T. H., Bondaruk O. S., Kulish A. P. Influence of risks and state economic security treatments on foreign direct investments. *Economies' Horizons.* 2019. № 1(8). С. 77–88.

Григорчук М. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного
права, процесу та митної безпеки,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-0523-030X

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сучасний рівень розвитку економіки будь-якої країни вимагає створення належного нормативно-врегульованого підґрунтя. Україна, як суверенна і незалежна держава, отримавши статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, перебуває під впливом об'єктивних економічних законів. Загальні вимоги до провадження легальної господарської діяльності врегульовано Конституцією України. Правопорядок в економічній сфері гарантовано низкою конституційних принципів, основним з яких є принцип верховенства права (стаття 8 Основного Закону) [1]. Держава, виконуючи свої зобов'язання перед людиною (стаття 3 Конституції України), одночасно забезпечує відповідний конституційний порядок у сфері господарювання (стаття 5 Господарського кодексу України) [2].

Водночас прогалини у вітчизняному законодавстві та застарілий понятійно-категоріальний апарат, якими забезпечується примушування учасників економічної сфери до виконання приписів законів і підзаконних нормативно-правових актів, створюють умови для реалізації протиправних схем збагачення та вчинення правопорушень і злочинів економічної спрямованості. Узагальнене розуміння такого стану справ подається категорією «тіньова економіка». Оскільки зазначене негативне явище в економічній сфері не отримало законодавчого визначення, то науковці намагаються виробити таку дефініцію, яка би всебічно і повно пояснювала його зміст і сутність.

Як зазначає Т. Б. Шолкова, внаслідок існування тіньової економіки зменшуються доходи бюджету, зростає зовнішній і внутрішній борги, збільшується тіньовий капітал, зменшується інвестиційна привабливість держави, втрачаються можливості активної участі у глобалізаційних процесах [3, с. 332].

«Тіньова економіка», на думку З. С. Варналія, є соціально-економічними відносинами з приводу не контрольованого суспільством виробництва, розподілу, обміну і споживання товарно-матеріальних цінностей, а також використанням майна або прав власності в корисливих особистих і групових інтересах, які приховуються від органів державного управління, самоврядування та громадськості, учасниками яких є окремі громадяни чи соціальні групи [4].

В. О. Мандибура розглядає категорію «тіньова економіка» у широкому та вузькому розумінні, а саме:

– у широкому розумінні до тіньової економіки відносять – сектор домогосподарств (сектор натурального самозабезпечення); «сектор неформальний» (дрібне виробництво, послуги, торгівля, «світло-сірий» сектор); «темно-сірий» сектор («прихований» сектор легітимних видів економічної діяльності); «чорний» (кримінальний), диверсифіковані частки «чорної» економіки;

– у вузькому розумінні тіньова економіка представлена тільки певними видами економічної діяльності й відносинами, які є або протиправними, або суспільно небезпечними (що на практиці не завжди збігається) [5, с. 12–14].

Зважаючи на значну розбіжність у підходах науковців до розуміння «тіньової економіки» як економіко-юридичного феномену деструктивного змісту, ми обмежимося наведеними дефініціями. Такий підхід значною мірою звузить поле наукового аналізу проблематики, пов’язаної з багатоаспектною природою загроз національній безпеці України.

У контексті вищенаведеного досить чітко вимальовується загальна картина щодо паралельного існування у межах держави двох економік, а саме легальної і нелегальної. Оцінюючи рівень загроз легальному сектору економіки з боку її тіньової складової, І. Мазур зазначає, що відсутність впевненості в гарантуванні захисту правоохоронними органами, підштовхує навіть законослухняних підприємців у руки злочинних угруповань з метою усунення конкурентів, що веде до розповсюдження шахрайства, силових методів вирішення питань рейдерства та ведення боротьби за переділ сфер впливу. Саме високий рівень організації вчинення злочинів є найбільш небезпечним фактором для вчинення злочинів в сфері економіки [6, с. 68].

Дослідження рівня тінізованості вітчизняної економіки, проведене компанією Ernst & Young за підтримки Mastercard у рамках укладеного Меморандуму про співробітництво з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Національним банком України

та Державною службою статистики України, показало, що четверту частину від офіційного ВВП України, або 846 млрд гривень, становлять тіньові операції [7].

За таких умов перед повноважними державними органами постають завдання щодо усунення причин і умов, які сприяють позаобліковому обігу товарів і коштів. До таких причин відносимо, але не виключно, системні прорахунки при провадженні державної політики в економічній сфері, відсутність дієвих механізмів регулювання трудових відносин (застаріле трудове законодавство), високий рівень корумпованості судової системи, недосконала податкова і валютна політика тощо.

На нашу думку, ефективні заходи, спрямовані на мінімізацію тіньового сектору в економіці України, мають бути одночасно забезпечені проведенням комплексних реформ в державних органах, органах місцевого самоврядування, правоохоронних і контролюючих органах. Такий підхід сприятиме підвищенню рівня довіри підприємців і пересічних громадян до держави, а також утвердженню конституційних принципів демократії і верховенства права в усіх сферах суспільного життя на напрямках формування громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ (дата звернення: 02.05.2024).

2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IУ. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18; 19–20; 20–21.

3. Шолкова Т. Б. Роль державного регулювання у процесі детінізації економіки України: теоретико-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 327–332. URL : http://www.lsej.org.ua/8_2020/83.pdf

4. Варналій З. С. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації : монографія. Київ : НІСД, 2006. 576 с.

5. Мандибура В. О. Тіньова економіка України як об’єкт спеціального наукового дослідження. Київ, 1998. 118 с.

6. Мазур І. Корупція як інститут тіньової економіки. *Економіка України.* 2005. № 8. С. 68–75.

7. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП або 846 млрд гривень перебуває в тіні. URL : https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini

Єременко А. Ю.,
Лаганович Н. Т.,
здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Під час активного розвитку процесів глобалізації та міжнародної економічної інтеграції, важливо розглядати заходи забезпечення економічної безпеки як складної соціальної системи. Ці заходи повинні враховувати багатогранність, складність та багатоплановість цієї проблеми, що підкреслює актуальність дослідження природи та сутності характеристики категорії «економічна безпека держави» як глобального явища.

Багатогранність економічної безпеки проявляється у тісному взаємозв'язку та постійній взаємодії з такими категоріями, як «загроза», «ризики» та «небезпека», в основі яких лежить невизначеність, як один з головних імпульсів її існування. Це вимагає більш глибокого дослідження сутності та змісту цих категорій в контексті забезпечення безпеки держави від сучасних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру.

Проблеми забезпечення правової економічної безпеки держав вивчаються в працях вітчизняних дослідників, таких як Ю. В. Гаруст, що досліджує теоретично-правові аспекти фінансово-економічної безпеки, а також О. А. Кириченко та О. Л. Коробчинський, які конкретизують положення нормативно-правового регулювання системи економічної безпеки [1, с. 441–448].

Правові засади внутрішньої та зовнішньої економічної безпеки визначаються законами, політикою та міжнародними договорами кожної конкретної країни. Декілька загальних принципів, які можуть бути використані для регулювання цих питань наведені нижче.

Конституційні норми: більшість країн мають конституції, які визначають основні принципи правового порядку, включаючи положення про економічну безпеку та захист національних інтересів.

Законодавство про економічну безпеку: багато країн мають законодавство, спрямоване на забезпечення економічної безпеки, яке включає в себе заходи з протидії корупції, економічного злочину, торгівлі людьми та інших форм злочинності [2, с. 67–69].

Політика зовнішньоекономічних відносин: кожна країна розвиває політику щодо своїх зовнішньоекономічних відносин, яка може включати в себе заходи щодо захисту від зовнішніх загроз, таких як недружні торговельні дії або фінансовий тиск.

Міжнародні договори і угоди: держави можуть укладати міжнародні договори та угоди з іншими країнами або міжнародними організаціями для забезпечення спільної економічної безпеки та взаємного захисту від загроз.

Регулювання фінансового сектору: законодавство та регулювання фінансового сектору можуть також грати важливу роль у забезпеченні економічної безпеки, включаючи заходи щодо протидії відмиванню грошей та фінансовому шахрайству.

Ці принципи і норми зазвичай відображають основні цінності та інтереси суспільства в галузі економічної безпеки і встановлюють рамки для правового регулювання внутрішніх та зовнішніх загроз.

Правові засади, які регулюють внутрішні та зовнішні загрози економічної безпеки, є важливою складовою системи захисту державних інтересів. Внутрішні загрози включають різноманітні аспекти, такі як корупція, недостатнє регулювання фінансових ринків, порушення законодавства у сфері підприємництва та податкових правопорушень. Для ефективного протистояння цим загрозам потрібні чіткі норми, встановлені в законодавстві, а також механізми контролю та санкцій [3, с. 299].

У той же час, зовнішні загрози економічної безпеки включають агресивні дії інших країн, торгові війни, терористичні акти, кібератаки та інші форми гібридної війни. Для ефективного захисту від зовнішніх загроз необхідні високі стандарти безпеки, міжнародне співробітництво, договори та угоди, що регулюють торгівлю та інвестиції, а також дипломатичні зусилля для вирішення конфліктів.

Основними принципами правового регулювання внутрішніх та зовнішніх загроз економічної безпеки є прозорість, законність, справедливість, відповідальність та відповідність міжнародним нормам. Ці принципи дозволяють забезпечити стабільність та розвиток економічної системи країни,

а також зміцнити її позиції на міжнародній арені. Розробка та впровадження ефективних правових механізмів для запобігання та протидії загрозам економічної безпеки є невід'ємною частиною стратегії національного розвитку та забезпечення національних інтересів.

Отже, ми можемо виокремити деякі способи боротьби з загрозами економічної безпеки.

1. Політика та регулювання: уряди можуть розробляти та впроваджувати політики та законодавство, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки. Це може включати встановлення правил щодо торгівлі, інвестицій, конкуренції, заборону корупції тощо.

2. Кібербезпека: зростаюча загроза кібератак вимагає вдосконалення систем кібербезпеки на рівні держави та підприємств. Це включає заходи щодо захисту мереж, даних та критично важливих інфраструктур від кіберзлочинців.

3. Міжнародне співробітництво: уряди можуть співпрацювати на міжнародному рівні для боротьби з транскордонними загрозами, такими як тероризм, організована злочинність та кіберзлочинність.

4. Фінансовий моніторинг та контроль: влада може встановлювати системи моніторингу та контролю за фінансовими операціями для виявлення та запобігання легалізації доходів від злочинної діяльності.

5. Розвиток суспільного свідомості: освіта та інформування громадськості про ризики економічної безпеки може зробити суспільство більш вразливим на загрози.

6. Забезпечення конкуренції на ринку: запобігання монополізації ринків та забезпечення конкурентного середовища сприяють збереженню економічної безпеки.

7. Захист інтелектуальної власності: заходи для захисту інтелектуальної власності від піратства та незаконного копіювання можуть покращити економічну безпеку.

8. Ефективне управління ризиками: компанії та організації повинні розробляти та впроваджувати стратегії управління ризиками для захисту від потенційних загроз.

Ці заходи можуть варіювати в залежності від конкретної ситуації та потреб. Також важливо постійно оновлювати та адаптувати стратегії боротьби з загрозами економічної безпеки відповідно до змін у глобальному економічному та політичному середовищі [4, с. 18–28].

Забезпечення економічної безпеки є критично важливим для стабільного та процвітаючого суспільства. Загрози економічній безпеці можуть виникати з різних джерел, включаючи економічні кризи, терористичні акти, кібератаки, корупцію, нелегальну торгівлю та інші форми злочинності. Однак забезпечення економічної безпеки можливе за умови ефективного управління ризиками та використання стратегій та інструментів для запобігання та протидії цим загрозам.

Важливі компоненти забезпечення економічної безпеки включають політику та регулювання, кібербезпеку, міжнародне співробітництво, фінансовий моніторинг та контроль, розвиток суспільного свідомості, захист інтелектуальної власності та ефективне управління ризиками. Ці заходи спрямовані на запобігання різного роду загрозам, які можуть виникати в економічній сфері, а також на зниження їх впливу в разі виникнення.

Забезпечення економічної безпеки вимагає співпраці між урядовими органами, приватним сектором, міжнародними організаціями та громадськістю. Тільки шляхом спільних зусиль та впровадженням комплексних стратегій можна забезпечити стійкість економіки та суспільства перед потенційними загрозами та забезпечити їхній подальший розвиток і процвітання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петрушевська В. В. Економічна безпека держави: зміст і класифікація загроз. *Ефективність державного управління :* збірник наукових праць. Львів, 2016. Вип. 32. С. 441–448.

2. Бесчастний А. В. Економічна безпека України у контексті світової економічної кризи. *Економіка і держава.* 2016. № 15. С. 67–69.

3. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Наєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ, 2014. С. 299.

4. Мамалуй О. О. Про пріоритетні напрями забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2011. № 4. С. 18–28.

Закусило О. О.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ

Проблеми економічної безпеки стають надзвичайно актуальними в умовах сучасної практики. Світ зазнає постійних змін і викликів, що накладають певний тиск на економічні системи країн. Розуміння поняття та сутності економічної безпеки є ключовим для розробки ефективних стратегій та заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та розвитку економіки.

Так О. Лисяк відзначає, що «економічна безпека виступає як гарантія незалежності країни та необхідна умова для забезпечення соціальної стабільності та ефективного функціонування. Це особливий компонент національної безпеки і входить до категорії систем економічної теорії» [1, с. 49].

Економічна безпека - важлива складова безпеки країни. Таке сприйняття підвищує важливість безпеки на всіх рівнях, особливо в сфері економіки, підкреслюючи ризики та невизначеність.

Важливо відзначити, що, незважаючи на те, що визначення поняття «економічна безпека» має надзвичайно важливе значення для правильного формування державної політики, досі немає загальної згоди щодо визначення цієї категорії в економічній сфері України та за її межами. З одного боку, поняття «економічна безпека» зрозуміле для всіх, а з іншого - визначити його в досить чіткій і повній формі є складним і неоднозначним завданням. Тож висвітлимо деякі міркування щодо розуміння поняття економічної безпеки держави, зокрема:

1) економічна безпека держави – це «загальнонаціональний комплекс заходів, який направлений на постійний та стабільний розвиток економіки держави та включає механізм протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам» [2, с. 145];

2) економічна безпека держави – це «такий стан економічного механізму країни, який характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери» [3, с. 39];

3) економічна безпека держави – це «стан економічного механізму країни, який дозволяє зовнішнім і внутрішнім чинникам, забезпечувати стабільний розвиток економіки держави від олігархічного впливу на економіку країни, та підтримувати розвиток вітчизняної економіки і патріотизму держави» [4, с. 72];

4) економічна безпека держави – це стан економічної системи, при якому вона здатна до розвитку та має ресурси та можливості протидіяти існуючим та потенційним ризикам, загрозам та небезпекам [5, с. 22].

Законодавче визначення поняття національної безпеки наводиться у однойменному Законі Україні «Про Національну безпеку України», за яким під даним терміном розуміють захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [6].

З оглядом на думки науковців, можемо виокремити, що економічна безпека являє собою складний та багатогранний процес, який включає в себе різноманітні аспекти, спрямовані на запобігання загрозам та ризикам для стабільності економіки нашої країни. Однією з ключових складових економічної безпеки є забезпечення стійкості фінансово-економічної системи та здатність країни витримувати внутрішні та зовнішні загрози.

Отже, вивчення поняття та сутності економічної безпеки в умовах сучасної практики свідчить про її складний та багатофункціональний характер. Економічна безпека визначається не лише стійкістю фінансово-економічної системи, але й враховує важливі аспекти, такі як соціальна стійкість, екологічна безпека та управління ризиками в умовах глобальних викликів сьогодення. Вирішення завдань забезпечення економічної безпеки вимагає комплексного та системного підходу, розгляду різних аспектів та взаємозв'язків у військовій, інформаційній сфері, у сфері фінансів, соціальної політики та екології. Здатність країни витримувати зовнішні та внутрішні тиск та забезпечувати стабільний економічний розвиток залежить від ефективності заходів, спрямованих на вирішення цих завдань. Усвідомлення важливості економічної безпеки та вдосконалення механізмів її забезпечення є ключовим для підтримання сталого розвитку країни та забезпечення добробуту її громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лисяк О. Економічна безпека держави в умовах її становлення. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31, № 1. С. 47–56.

2. Мунтіян В. І. Економічна безпека України : навчальний посібник. Київ : Лібра, 2015. 462 с.

3. Воробйов В. І. Методичні основи побудови комплексної системи економічної безпеки підприємства. *Наукові записки: наукове фахове видання.* 2015. № 1. С. 38–44.

4. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. Київ, 2011. 309 с.

5. Заверуха Д., Копитко М. Характеристика основних елементів сутності економічної безпеки. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 1 (65). С. 19–24.

6. Про національну безпеку України : Закон України від 31.03.2023 № 2469-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 20.03.2024).

Заруцька О. П.,
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Університет митної справи та
фінансів,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0001-7870-9608
AAE-4107-2019

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

В умовах повномасштабної війни банківська система України перебуває під додатковим тиском та викликами, пов'язаними із шахрайськими операціями відмивання коштів та фінансування тероризму (ВК/ФТ). Національним банком України періодично оновлюються нормативні вимоги до організації систем управління ризиками, правила та підходи з мінімізації цих ризиків, вдосконалюються інструменти протидії економічним загрозам держави.

Підходи банківської системи України ґрунтуються на міжнародних рекомендаціях групи з розробки фінансових заходів з боротьби з відмиванням грошей Financial Action Task Force (FATF), Базельського комітету з банківського нагляду, Спеціального комітету експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму (MONEYVAL). Останнім часом НБУ активно впроваджує у діяльність положення Європейського банківського органу щодо організації єдиної процедури та методології процесу наглядових перевірок та оцінки SREP (Supervisory Review and Evaluation Process), що регламентують установлення єдиних підходів до оцінки ризиків та управління ризиками в банках.

Нормативна база організації фінансового моніторингу для суб'єктів фінансового ринку в Україні визначена законом «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1]. Для банківської системи нормативні вимоги щодо організації процедур фінансового моніторингу регулюються «Положенням про здійснення банками фінансового моніторингу» [2].

Нормативними документами передбачено впровадження в банках так званого ризик-орієнтованого підходу, який ґрунтується на системі виявлення, оцінки, контролю ризиків ВК/ФТ та застосуванні відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію цих ризиків. Основної уваги потребують сфери найбільших ризиків, тоді як звичайні операції клієнтів мають проводитися без затримок і ускладнень. На рівні внутрішньої політики банків затверджуються показники ризик-апетиту у сфері протидії ВК/ФТ, які в подальшій діяльності формують обмеження окремих видів діяльності пов'язаних із надто високим ризиком або умови залучення окремих типів клієнтів на обслуговування.

Банки проводять належну перевірку клієнтів на етапі встановлення ділових відносин, вивчають операції клієнтів, формують ризик-профілі, залежно від обраних бізнес-моделей, специфіки, характеру та масштабу їх діяльності, особливостей конкретних банківських продуктів та структури клієнтської бази.

В системі управління ризиками ВК/ФТ важливе значення має проведення оцінки ризик-профілю банку із врахуванням усіх видів продуктів та послуг, що надаються банком, каналів та способів їх надання, ризик-профілів клієнтів, їх географічного розташування та інших значущих факторів, пов'язаних з діяльністю банку.

Наразі надважливою функцією банківської системи є запобігання виходу клієнтів з-під спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів відповідно до Закону України "Про санкції", розробка детального та чіткого порядку оперативного виявлення фактів застосування до клієнтів банку санкцій, як критеріїв ризику ВК/ФТ. Для здійснення оцінки ризик-профілю клієнтів, що потрапляють до санкційних списків, банки розробляють спеціальні процедури виявлення та здійснення подальшого обслуговування.

При аналізі ризиків значна увага приділяється дослідженню можливого маскування незаконного походження коштів, переказу коштів для фінансування терористичної діяльності. Інструменти належної перевірки клієнтів на етапі встановлення ділових відносин (ідентифікації, верифікації, визначення кінцевих бенефіціарних власників, встановлення мети та характеру майбутніх фінансових операцій, проведення на постійній основі моніторингу ділових відносин) протидіє загрозі анонімності учасників фінансової операції, приховуванню реальних користувачів послуг, можливості використання клієнтом послуг банку від імені третіх осіб.

Останнім часом у банківських процедурах управління ризиками ВК/ФТ все більше враховуються особливості ризиків, пов'язаних з наданням клієнтам сучасних послуг з електронної комерції (інтернет-еквайринг, послуги в межах договорів C2A, A2C, P2P). Для оцінювання ризиків, пов'язаних із електронною комерцію, клієнтська база банку аналізується відповідно до типів клієнтів (фізичні або юридичні особи, фізичні особи-підприємці, резидентності клієнтів тощо). Кожна група має свої особливості з точки зору управління ризиками ВК/ФТ.

Серед клієнтської бази виділяється частка публічних діячів (PEPs) та формуються особливі процедури контролю їх операцій. Саме з операціями PEPs можуть бути пов'язані підвищені ризики ВК/ФТ. Також високий ризик несуть компанії-оболонки, діяльність яких може бути фіктивною. Банки надають великого значення тривалості ділових відносин з клієнтами. Для юридичних осіб ураховується строк, який минув з дати державної реєстрації, основні види діяльності клієнтів.

Відповідно до нормативних вимог, банки переоцінюють ризик ВК/ФТ у разі зміни бізнес-моделі, впровадженні нових продуктів або послуг, змін в клієнтській базі, каналів та способів надання послуг. Сфери підвищених ризиків банків можна оцінити за структурою їх активів та зобов'язань, складових доходів та витрат, значеннями деяких фінансових показників діяльності. З метою виявлення однорідних груп банків з аналогічними бізнес-моделями ми рекомендуємо проводити кластерний аналіз структурних показників банків та згрупувати такі, що потребують додаткової уваги, з точки зору ризиків ВК/ФТ.

Для обробки великих масивів фінансових показників і виявлення однорідних груп банків ми використовуємо самоорганізаційні карти Кохонена (SOM) та метод структурно-функціональних груп банків (СФГБ-метод) [3]. Метод дозволяє поєднувати банки із близькими показниками та досліджувати ризики кожної групи. Поширена версія SOM реалізована у програмному продукті Viscovery SOMine.

Нами запропонована система із 31 показників, які характеризують структуру банківських активів, зобов'язань, доходів, витрат та інші характеристики якості активів, ефективності діяльності тощо. Метод дозволяє виявляти скриті властивості об'єктів та групувати банки із аналогічними бізнес-моделями та профілем ризиків. У однакові групи збираються банки із близькими характеристиками ризиків ВК/ФТ. Так, підвищеною часткою готівкових коштів в активах, особливою структурою операцій та ресурсної бази банків.

За останні роки в системі банків України сформувалися стійки однорідні групи банків. Кількість банків з підвищеною часткою корпоративних кредитів за два роки повномасштабного вторгнення має тенденцію до скорочення, хоча питома вага їх активів в системі скоротилася незначно. До складу відповідних СФГБ належать високотехнологічні банки із збалансованою структурою активів і пасивів. Сукупність СФГБ із підвищеною часткою цінних паперів активів зросла за кількістю та розміром активів. Замість класичних кредитних операцій банки розміщують кошти в державні цінні папери.

Стійку групу складають банки іноземних груп, в активах яких підвищена частка розміщених міжбанківських кредитів в іноземній валюті. Невелика група роздрібних банків відокремлюються за значенням більшості показників, у тому числі, підвищеною часткою ресурсів фізичних осіб. Окрему частину SOM займає група найбільших державних банків, які також мають відмінності за профілем ризиків. Специфіку має також група середніх за розмірами банків, в активах яких переважають державні цінні папери та банків із традиційними формами розміщення ресурсів у споживче та корпоративне кредитування. Особливе місце займають окремі малі банки із низькими показниками якості активів та обмеженим розвитком операцій із залучення та розміщення кредитних ресурсів. У групах таких банків, на наш погляд, слід проводити посилений нагляд організації процедур управління ризиками ВК/ФТ. Потребують уваги банки із підвищеною часткою готівкових коштів у структурі активів, високими комісійними доходами, підвищеною часткою коштів в іноземних валютах.

Процедури управління ризиком ВК/ФТ мають також враховувати географічний ризик, з урахуванням держави реєстрації та місцезнаходження клієнта, його кінцевих бенефіціарних власників та ключових контрагентів клієнта, країн, де здійснюються перекази коштів. Особлива увага має приділяється державам, що не виконують рекомендації FATF, мають стратегічні недоліки у сфері протидії ВК/ФТ, державам, що здійснюють збройну агресію проти України. Злагоджена робота фінансової системи в сфері управління ризиками ВК/ФТ сприяє підтримці економічної безпеки, як складової національної безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL : http://zakon.rada.gov.ua

2. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : постанова Національного банку України від 19.05.2020 № 65. URL : http://zakon.rada.gov.ua

3. Заруцька О. П., Новікова Л. Ф., Грігель А. В. Особливості бізнес-моделей банків України. *Науковий погляд: економіка та управління.* 2023. № 4(84). С. 101–110. DOI : https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-84-16

Зозуля І. В.,
д-р юрид. наук, професор, професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1
ORCID ID 0000-0002-3507-0012;
Довгань О. І.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики факультету № 6
ORCID ID 0000-0002-8551-5403;
Височанська М. В.,
здобувач вищої освіти, Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна
ORCID ID 0009-0007-3276-1751

ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ДЕРЖАВИ ТА РІВЕНЬ МОБІЛІЗАЦІЇ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК І ВИКЛИКИ

Сучасна реальність підкреслює важливість економічної безпеки для стабільності та розвитку держави. Стан економіки країни, її потужність і конкурентоспроможність визначаються рядом чинників, що включають рівень виробництва, ефективність фінансово-економічних процесів і доступ до ресурсів. Однак, зміцнення економіки само по собі не гарантує безпеку країни. Важливим аспектом є також *здатність держави мобілізувати свої ресурси та населення в умовах військових конфліктів або надзвичайних ситуацій,* реагувати на потенційні загрози та вирішувати надзвичайні виклики. З цього приводу, наприклад, О.А. Чорна та Я.С. Брюховецький навіть вводять поняття мобілізаційної економіки як "режим дії національної економіки в умовах особливого періоду, який вводиться при оголошенні мобілізації і/або введення та дії воєнного стану, і/або при відбудовному періоді після закінченні воєнних дій та передбачає посилення державного втручання в економічні процеси через активне навіть пряме управління та координування сфер економіки, виокремлення пріоритетних суспільнозначимих галузей промисловості з метою забезпечення економічної безпеки, задоволення потреб населення, функціонування економіки у надзвичайних ситуаціях та в повоєнний відновлювальний період" [1, с. 22].

Відомо, що економічні кризи, рецесії та несприятливі економічні умови можуть стати перешкодою для успішної мобілізації населення у випадку загрози безпеці державі. Проте, дослідження взаємозв'язку між економічним станом держави та її здатністю мобілізувати ресурси суспільства ще залишається недостатнім. Це породжує питання, як саме економічний стан впливає на рівень мобілізації, які чинники та механізми цього впливу, а також які виклики виникають у разі несприятливого економічного середовища для забезпечення належної мобілізації суспільства. Тому актуальним є аналіз взаємозв'язку між економічним станом держави та рівнем мобілізації, виявлення основних факторів, які впливають на цей процес, а також розгляд можливих шляхів оптимізації мобілізаційних зусиль у контексті економічної безпеки.

Важливо розуміти, що здатність держави мобілізувати ресурси та людський потенціал у разі потреби тісно пов'язана з її економічним станом. З одного боку, економічне процвітання може сприяти підвищенню рівня мобілізації, оскільки високий рівень життя та соціального забезпечення надає людям більше мотивації та ресурсів для участі у різних формах оборонної діяльності. З іншого боку, економічні кризи та нестабільність можуть призвести до зниження рівня мобілізації через зменшення довіри до влади, погіршення умов життя та зростання соціальних проблем.

Дослідження свідчать, що економічні чинники можуть мати значний вплив на рішення людей про участь у військових діях або цивільній обороні. Наприклад, високий рівень безробіття або відсутність доступних соціальних програм можуть призвести до зниження мотивації населення брати участь у мобілізації [2]. З іншого боку, держави з розвиненою економікою та соціальною інфраструктурою часто мають більш успішні програми мобілізації та готовність своїх громадян діяти у надзвичайних ситуаціях.

У світлі цих факторів, важливо розглядати економічний стан держави не лише з точки зору її фінансової стійкості, але й як важливий елемент національної безпеки. Держава повинна приділяти належну увагу розвитку своєї економіки та соціальних програм, щоб забезпечити високий рівень мобілізації та готовності населення до відстоювання своїх інтересів у будь-яких ситуаціях.

Крім того, рівень економічного розвитку може впливати на ефективність мобілізаційних заходів і здатність держави реагувати на виклики зовнішньої та внутрішньої безпеки. Низький рівень економічного розвитку може обмежувати можливості держави в сфері військового та технологічного забезпечення, що впливатиме на її здатність відстоювати свої інтереси та виконувати обов'язки з оборони та безпеки. Саме про це, як про потреби

"Збройних Сил України на особливий період, інших військових формувань, які включені до схеми мобілізаційного розгортання, виходячи з економічних можливостей держави" двічі згадується й у Законі України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку" від 11.04.2024 № 3633-IX [3].

Отже, вивчення взаємозв'язку між економічним станом держави та її рівнем мобілізації є важливим завданням для розуміння сучасних викликів у сфері безпеки та оборони. Врахування цих факторів допоможе розвинути ефективні стратегії управління економікою та забезпечити національну безпеку в умовах загострення геополітичних та економічних викликів.

Економічний стан держави та рівень мобілізації населення – це два важливих аспекти, які взаємодіють між собою і мають значний вплив на стабільність і розвиток країни. Їх взаємозв'язок визначається наступними ключовими аспектами.

1. Економічний стан держави є одним із ключових аспектів, який визначає її загальну стійкість, конкурентоспроможність і здатність до вирішення різних суспільних, економічних і політичних викликів. Цей стан визначається такими факторами, як внутрішня та зовнішня торгівля, ВВП, рівень інфляції, безробіття, інвестиції, рівень життя населення та іншими економічними показниками.

Сильна економіка держави створює підґрунтя для стабільного розвитку та процвітання її громадян. Вона сприяє зростанню доходів населення, забезпечує сталість цін, сприяє розвитку інфраструктури та соціальних програм, підвищує загальний рівень життя. Високий рівень економічного розвитку також дозволяє державі більш ефективно реагувати на зовнішні та внутрішні загрози, включаючи військові конфлікти, терористичні атаки, екологічні катастрофи та інші надзвичайні ситуації.

З іншого боку, економічні кризи або нестабільність можуть суттєво погіршити економічний стан держави та призвести до серйозних соціальних, економічних і політичних проблем. Зменшення ВВП, збільшення безробіття, зниження рівня життя населення та інші негативні явища можуть викликати соціальні напруження, загострення політичних конфліктів, загрожувати національній безпеці та впливати на стан мобілізації.

2. Рівень мобілізації населення визначається його готовністю та здатністю відгукнутись на потреби держави під час воєнного конфлікту, природних катастроф або інших надзвичайних ситуацій. Він охоплює фізичну та економічну (платежі податків, ресурси для військових потреб) мобілізацію.

Під час економічного спаду або кризи готовність людей до участі у військовій діяльності або інших формах державної мобілізації може бути обмеженою через потребу вирішення своїх особистих фінансових проблем.

3. Динаміка мобілізації та її зв'язок з економічним станом. У період економічного зростання, коли населення має стабільні доходи та доступ до ресурсів, його готовність до мобілізації може бути вищою, оскільки люди відчувають більшу впевненість у майбутньому та мають більше ресурсів для підтримки держави. Економічні труднощі можуть знизити рівень мобілізації, оскільки люди можуть бути зайняті вирішенням власних економічних проблем.

Мобілізація населення також може суттєво вплинути на економічний розвиток держави, в тому числі за рахунок зменшення трудового потенціалу і податкових надходжень до бюджету. Зокрема, як зазначає А. Длігач, "мобілізація 25 % працівників може призвести до втрати половини обороту українського бізнесу" [4]. Умови економічного благополуччя або кризи можуть визначити, наскільки ефективно населення зможе реагувати на виклики, пов'язані з мобілізацією.

4. Стратегії для підвищення мобілізації в умовах економічної нестабільності включають підтримку тих, хто бере участь у мобілізації, забезпечуючи їхню фінансову стабільність і соціальні гарантії. Важливою є інформаційна кампанія, спрямована на усвідомлення населення про важливість їхньої участі у мобілізації та її позитивний вплив на безпеку та стабільність держави.

Оптимізація мобілізаційних зусиль у контексті економічної безпеки може бути досягнута шляхом стимулювання економічного зростання, розвитком соціальної інфраструктури, удосконаленням програм мобілізації, збільшенням інвестицій у безпеку, запобіганням корупції, зміцненням економічної стабільності. Удосконалення програм мобілізації, наприклад, полягає в здійсненні широкомасштабної інформаційної кампанії щодо процедур мобілізації, прав та обов'язків громадян у разі надзвичайних ситуацій; забезпеченні доступу до навчальних і тренувальних програм із питань цивільної оборони, першої медичної допомоги, основ виживання тощо; розробленні чітких та ефективних планів мобілізації, включаючи розподіл ресурсів, координацію дій різних відомств і механізмів управління кризовими ситуаціями; забезпеченні належного рівня матеріально-технічної бази для мобілізаційних заходів, включаючи зберігання та розподіл необхідних ресурсів; стимулюванні активної участі громадськості у мобілізаційних заходах через сприяння формуванню добровільних оборонних і допоміжних

структур; проведенні систематичного моніторингу та аналізу ефективності мобілізаційних заходів із метою постійного удосконалення програм; здатності швидко реагувати на змінні умови та виклики, включаючи врахування нових технологій та загроз.

Таким чином, зв'язок між економічним станом держави та рівнем мобілізації визначається не лише економічними показниками, але й можливістю використання цих ресурсів у кризових ситуаціях. Вплив економічної ситуації на готовність країни реагувати на надзвичайні події також підкреслює значення розвитку згаданої мобілізаційної економіки. Він відображає переорієнтацію уваги з аналізу взаємозв'язку між економічними показниками та рівнем готовності до кризових ситуацій на практичні аспекти управління ресурсами в умовах екстрених ситуацій. А вивчення мобілізаційної економіки є ключовим етапом у забезпеченні національної безпеки та стійкості держави в умовах надзвичайних ситуацій.

Звідси, можна дещо *оптимізувати визначення мобілізаційної економіки,* ніж те, що запропоноване О. А. Чорною та Я. С. Брюховецьким, і згадане раніше. Мобілізаційна економіка – це галузь економічної науки та практики, спрямована на підготовку та організацію економічних ресурсів для вирішення надзвичайних ситуацій, таких як військові конфлікти, природні катастрофи, епідемії тощо. Головна мета мобілізаційної економіки полягає в забезпеченні швидкого та ефективного реагування держави на виникнення надзвичайних обставин шляхом максимального використання наявних мобілізаційних ресурсів. Основні аспекти мобілізаційної економіки включають розробку планів і програм мобілізації ресурсів, організацію системи логістики та постачання, забезпечення дієздатності виробництва в умовах надзвичайних обставин, а також стимулювання громадянської участі у заходах цивільного захисту, кібербезпеку, інформаційну безпеку та боротьбу з тероризмом.

Таким чином, ефективне управління економікою країни та мобілізаційні заходи стають невід'ємними елементами забезпечення національної безпеки. Розуміння тісного зв'язку між ними дозволяє адаптуватися до змін у геополітичному середовищі та економічних умовах, забезпечити стабільність і захищеність національних інтересів. Однак, залучення економічних ресурсів для мобілізації населення та підтримки національної безпеки потребує комплексного підходу та постійного вдосконалення стратегій управління економікою. Такий підхід дозволить державі ефективно реагувати на виклики та забезпечити стійкий розвиток у сучасному геополітичному та економічному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чорна О. А., Брюховецький Я. С. Мобілізаційна економіка в Україні: огляд державних пріоритетів та можливостей використання цифрових інструментів. *Економічний вісник Донбасу.* 2022. № 3(69). С. 15–26. DOI : https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-3(69)-15-26

2. Зозуля І. В., Височанська М. В. Особа в умовах мобілізації: психосоціальні аспекти. *Особистість, суспільство, війна :* тези доп. учасників Міжнародного психологічного форуму, м. Харків, 26 квіт. 2024 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Нац. акад. правових наук України. Харків : ХНУВС, 2024.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку : Закон України від 11.04.2024 № 3633-IX. URL : https://document.vobu.ua/doc/24580

4. Длігач А. Економічна модель мобілізації – тест на ефективність держави. *Українська правда.* 2024. 15 березня. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2024/03/15/711234/

Калініченко З. Д.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID ID 0000-0003-4790-7745

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ПРІОРИТЕТІВ ДЕРЖАВИ

Стратегія економічної безпеки є складовою політики економічної безпеки і передбачає визначення мети і завдань системи забезпечення національної економічної безпеки.

Вперше проблема національної економічної безпеки була окреслена у Програмі діяльності Кабінету міністрів України, схваленій Верховною Радою України у жовтні 1996 року і розглядалася лише у розділі «Боротьба із злочинністю» (№412). Згодом питання економічної безпеки висвітлені у Концепції (основи державної політики) національної безпеки України, схваленій Верховною Радою України від 16 січня 1997 року. У ній було визначено національні інтереси, внутрішні і зовнішні загрози їх реалізації, основні напрямки державної політики національної безпеки України в економічній сфері. У 1998 році прийнято Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України», яким визначені функції і повноваження головного, згідно Конституції України (ст. 107), координуючого органу в країні з питань національної безпеки. А у 2003 році прийнято Закон України «Про основи національної безпеки України», де закріплено правові основи національної безпеки та принципи її забезпечення, систематизовано загрози національним інтересам і національній безпеці і, зокрема, в економічній сфері.

Зважаючи на те, що проблематика безпеки традиційно займає статус найвищого пріоритету в державній політиці, поняття економічної безпеки набуває виняткового значення як аргумент прийняття політичних рішень. Якщо основна мета економічної політики полягає у задоволенні багатоманітних інтересів політичних суб'єктів у суспільстві через певні зміни в економічній сфері, то теорія про економічну безпеку забезпечує формування відповідної політики щодо забезпечення економічної безпеки держави,

а також форм і способів застосування відповідних сил і засобів, можливість їх перегрупування, створення необхідних резервів для нейтралізації та локалізації можливих загроз.

«Економічна безпека – це такий стан економічного механізму, якому відповідає певний стан економічної системи та держави, що забезпечує і гарантує розвиток і зростання економіки та соціальної сфери при достатньому захисті економічних інтересів країни. В результаті формується здатність протистояти і протидіяти системі загроз зовнішнього і внутрішнього походження, висока конкурентоздатність національної економіки у світовому економічному просторі, високий економічний і оборонний потенціал, що зумовлює підвищення рівня та якості життя населення країни» [1, с.110]

Дослідження проблеми безпеки у такому контексті переконує, що економічна безпека – це не лише дієздатність самої держави, тобто її спроможність реалізовувати власні владні рішення, а й можливість для економічних суб'єктів різних рівнів діяти відповідно до своїх базових інтересів, проте в загальному руслі зміцнення економічної безпеки країни. Зазначений підхід може бути застосований як до економічного відтворення індивідуума, суб'єктів господарської діяльності різного роду (відтворення капіталу) і держави (економічна сторона відтворення держави як інституту – забезпечення економічної основи для стабільного виконання покладених на неї функцій), так і до суспільного відтворення як такого, яке є інтегральним показником і свого роду підґрунтям економічної безпеки країни, що узагальнює поняття економічної безпеки індивідуума, суб'єктів господарської діяльності і держави. Координуюча і керівна роль у процесі забезпечення економічної безпеки країни має належати державі, дії якої у цьому разі входять у певне заперечення інтересів власної економічної безпеки. Проте така суперечність об'єктивно зумовлена функцією держави як гаранта національних інтересів. Такий розгляд питань відкриває шлях до дослідження одного з найбільш фундаментальних чинників впливу на стан економічної безпеки країни – способу та ступеня узгодженості індивідуальних, корпоративних та національних інтересів.

Отже, економічну безпеку необхідно розглядати як базову складову національної безпеки, її матеріальну основу і, разом з тим, як взаємозв'язану систему певних рівнів (рис. 1).

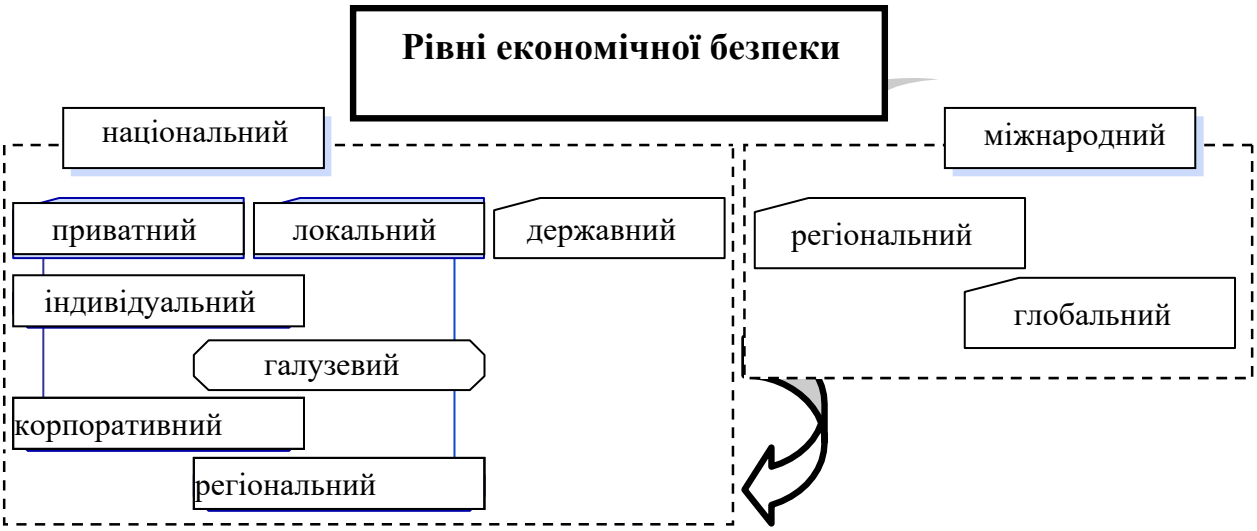

Рисунок 1. – Рівні економічної безпеки

Джерело: складено автором.

Це означає, що стан національної безпеки держави залежить від життєздатності економіки, її мобільності, конкурентоспроможності, ефективності. Забезпечення економічної безпеки є виключною прерогативою держави.

Головними перешкодами ефективному стратегічному управлінню економічною безпекою регіонів є: недовіра суб'єктів господарювання до методів державного управління та реформування економічних відносин, адміністративні бар'єри та корупційна складова економічної діяльності тощо. Але при цьому впровадження та реалізація стратегічного управління економічною безпекою регіонів в умовах децентралізації управління формують конкурентне підприємницьке середовище, забезпечують економічний розвиток, стабільність та стійкість економічної системи регіону через зацікавленість всіх суб'єктів системи економічної безпеки тощо.

Одним із пріоритетних завдань економічної безпеки має стати спільна програма реструктуризації економіки з переважним розвитком найбільш прибуткових і перспективних на даний момент галузей, а також галузей, які мають довгострокові економічні переваги у загальній системі розподілу праці.

Оцінка процесів реформування є важливим джерелом інформації та індикатором рівня розвитку ринкової економіки. В процесі впровадження глибинних реформ органам державної влади необхідно брати до уваги оцінки громадської думки та реагувати на них. Оптимальною вважається стратегія взаємного пристосування, з одного боку, реформаторських дій, а з другого – інтересів суспільства. Без такого поєднання країна буде приречена на постійне гальмування реформ, зростання недовіри до ініціатив владних структур, і зазнає поразки в процесах модернізації соціально-економічних відносин та безпеки. Саме тому врахування громадської думки

виступає на перший план у процесах розробки, аналізу, впровадження, моніторингу зусиль по забезпеченню безпеки.

Слід зазначити, що реформи державного управління в українському суспільстві не сприймаються як надважливі. Окремі аспекти перетворень у сфері державного управління користуються підвищеною увагою з боку громадянського суспільства. Такими є питання децентралізації, боротьби з корупцією тощо. Проте в цілому в Україні не спостерігалося стійкого зацікавлення в питаннях підвищення якості надання державних послуг та управління сферами суспільного життя. Така тенденція свідчить про певну недооцінку ролі цієї сфери публічного життя через відчуження громадян від сфери державного управління. Відчуження неминуче перетворюється в недовіру та апатію, що і спостерігається останніми роками.

Проблема економічної безпеки України багато років є надзвичайно важливою, передусім, з точки зору забезпечення стійкого та збалансованого розвитку країни в довгостроковій перспективі. Динамічна зміна умов функціонування економіки, здатність до забезпечення безпеки від дії внутрішніх і зовнішніх загроз визначає рівень конкурентоспроможності країни та динаміку соціально-економічного розвитку.

Посилення соціальної спрямованості ринкових перетворень вимагають, щоб соціально-економічна політика держави була направлена на досягнення європейських стандартів якості життя та загальнолюдських цінностей. Це передбачає надійний соціальний захист населення і належне пенсійне забезпечення як один із визначальних чинників суспільного добробуту. В даному аспекті ефективність забезпечення економічної безпеки держави стає важливою умовою суспільного розвитку і соціальних перетворень. Економічна безпека залежить від багатьох складових та показників соціально-економічного розвитку, зокрема від стану ринку праці, рівня і динаміки заробітної плати, дієвості соціальної, податкової, банківської, цінової та інших складових політики держави [2, с. 78].

Головним пріоритетом державної економічної політики традиційно виступає досягнення певного рівня економічного розвитку суспільства. Зважаючи на те, що запорукою зміцнення економічного потенціалу України, підтримання відповідного рівня її економічної безпеки є активізація зусиль щодо посилення соціальних гарантій, захисту прав громадян, вкладення в людину, фізичне та моральне здоров'я нації, то виняткового значення набуває саме соціальна безпека.

Якщо економічна безпека є підґрунтям, матеріальною основою для задоволення різноманітних потреб особи, сім'ї, суспільства та держави, то рівень соціальної безпеки відбиває результати реалізації економічної політики держави, відображаючи позитивні чи негативні наслідки реформ в економіці та суспільстві в цілому. Не буде перебільшенням сказати, що в соціальній сфері фокусуються майже всі проблеми економічної безпеки: занепад економіки пов'язаний з падінням трудової моралі та трудової мотивації; економічні кризи мають своїм найбільш небезпечним наслідком соціальний вибух; екологічні катастрофи випливають знехтування соціумом середовища проживання; від панівної системи ціннісних орієнтацій у суспільстві залежить ставлення до освіти і науки, які визначають майбутнє країни. Таким чином, соціальна сфера поєднана прямими і зворотними зв'язками з усіма іншими сферами функціонування суспільства [2, с. 98].

Соціальний розвиток, поза сумнівом, є результатом стабільного економічного розвитку, але такий стан економіки повинен постійно відтворюватися. Економічний розвиток повинен забезпечуватися проведенням ефективної соціальної політики, а його стійкий стан повинен характеризуватися поліпшенням показників і наявністю потенціалу для подальшого прогресу.

Таким чином, соціальна домінанта стає найважливішою метою процесів забезпечення національної безпеки на всіх суб’єктних рівнях і функціональних напрямах діяльності. Розвиток економічної і соціальної сфери формує єдиний взаємозумовлений процес, у межах якого здійснюється вплив на параметри національної безпеки по всьому спектру проявів активності людини. Всі компоненти економічної безпеки перетворюються в передумову забезпечення високого рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин згідно з основоположними державними і суспільними інтересами, що констатуються в системі критеріїв національної безпеки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ляшенко О. М. Екзистенційна поліаспектність загроз економічній безпеці. *Актуальні проблеми зміцнення економічної безпеки держави та суб’єктів господарської діяльності* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Львів, 16 квітня 2021 р. / за заг. ред. В. С. Бліхара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 107–110.

2. Тульчинський Р. В. Засади стратегічного управління економічною безпекою регіонів. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» :* збірник наукових праць. Київ : НТУУ «КПІ», 2017. № 14.

Козаченко Г. В.,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-8153-771X;
Погорелов Ю. С.,
д-р екон. наук, професор,
головний спеціаліст департаменту контролю у сфері юстиції та запобігання корупції,
Рахункова палата,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-1192-874X

ДЕРЖАВНІ ІНСТИТУЦІЇ З ПРОТИДІЇ СИСТЕМНИМ ЗАГРОЗАМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Системні загрози соціально-економічній системі України, до яких належать економічна корупція, рейдерство та тіньова економіка, тісно взаємопов'язані, що показано у [1]: тіньова економіка та рейдерство, з одного боку, є джерелом економічної корупції, яка, своєю чергою, є каталізатором тіньової економіки та сприяє рейдерським захопленням.

Правовим підґрунтям протидії реалізації системних загроз є відповідне інституційне забезпечення – суспільна форма взаємодії суб'єктів протидії (державних інституцій) на підставі статусів, норм, правил, інструкцій, регламентів та стандартів, що містяться у нормативно-правових документах, застосування яких забезпечує функціональність протидії.

Нормативно-правові документи визначають правові підстави функціонування конкретної державної інституції, чия діяльність має бути спрямована на протидію реалізації тріади зазначених системних загроз, у тому числі шляхом превентивного впливу на виникнення наслідків реалізації (табл. 1).

Державні інституції, що створено на початку становлення української держави (податкова та митна служби, Державна аудиторська служба України та ін.), зазнали реорганізацій, які супроводжувалися зміною їхньої назви при практично повному збереженні традиційних функцій.

Значну більшість державних інституцій з протидії реалізації тріади системних загроз в Україні створено у другому десятилітті XXI століття (Державна служба фінансового моніторингу України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Бюро економічної безпеки та ін.) за рекомендаціями (а, точніше, на вимоги) зарубіжних партнерів України в обмін на низку привілеїв (кредити МВФ, безвизовий режим, зобов'язання України при вступі до Ради Європи тощо).

Таблиця 1 – Правові основи діяльності державних інституцій України з протидії реалізації системних загроз

Державні інституції, рік створення	Призначення	Правові основи діяльності
1	2	3
Державні інституції, діяльність яких спрямовує та координує міністр фінансів України		
Державна податкова служба, 2019 р.	Контроль за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів	Податковий кодекс України від 02.12.2010 Положення про Державну податкову службу України: Постанова КМУ від 06.03.2019 № 227 Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету» від 15.06.2021 № 1539-IX
Державна митна служба, 2019 р.	Забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України	Митний кодекс України від 13.03.2012 Положення про Державну митну службу України: постанова КМУ від 06.03.2019 № 227
Державна аудиторська служба України, 2015 р.	Державний фінансовий контроль ефективного, законного, цільового, результативного використання державних фінансових ресурсів	Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.1993 № 2939-XII Положення про Державну аудиторську службу України: постанова КМУ від 03.02.2016 № 43
Державна служба фінансового моніторингу України, 2015 р.	Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення	Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: постанова КМУ від 29.07.2015. № 537

Продовження таблиці 1

1	2	3
Державні інституції, що належать до сфери управління Міністерством юстиції України		
Офіс протидії рейдерству (на правах департаменту), 2019 р.	Боротьба з «чорними реєстраторами», захист прав власників нерухомого майна та власників корпоративних прав юридичних осіб	У законах та наявних підзаконних нормативно-правових актах будь-яке згадування про Офіс протидії рейдерству та інформація щодо положення, на підставі якого він діє, відсутня
Державні інституції, рік створення	Призначення	Правові основи діяльності
Органи виконавчої влади України зі спеціальним статусом		
Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), 2015 р.	Формування антикорупційної політики та запобігання корупції, перевірка правдивості даних у деклараціях всіх державних службовців, ведення Реєстру декларацій та Реєстру корупціонерів	Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VIII. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 29.06.2021 № 1576-IX
Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), 2015 р.	Виявлення та розшук активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та/або з управління активами, на які накладено арешт, які конфісковано у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави	Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 № 772-VIII
Бюро економічної безпеки, 2021 р.	Протидія правопорушенням в економіці держави: аналіз та виявлення загроз економічній безпеці держави, розслідування економічних та фінансових правопорушень	Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 № 1150-IX Стратегія економічної безпеки України : Указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021
Державна служба України з питань праці, 2014 р.	Державний нагляд та контроль за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування	Постанова Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10.09.2014 № 442 Положення про Державну службу України з питань праці : постанова КМУ від 11.02.2015 № 96

Продовження таблиці 1

1	2	3
Органи, що здійснюють правоохоронну діяльність		
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), 2015 р.	Попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття вчинених високопосадовцями корупційних правопорушень, що становлять загрозу національній безпеці	Закон України «Про національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII
Державні інституції, рік створення	Призначення	Правові основи діяльності
Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), 2023 р.	Нагляд за додержанням законів в оперативно-розшуковій діяльності досудового розслідування НАБУ, підтримання державного обвинувачення у провадженнях, пов'язаних з корупцією	Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» від 08.12.2023 № 3509-IX
Державне бюро розслідувань (ДБР) (український аналог американського FBI), 2016 р.	Правоохоронна діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та досудове розслідування правопорушень, здійснених найвищими посадовцями, суддями, працівниками правоохоронних органів	Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.042012 № 4651-VI Про утворення Державного бюро розслідувань: постанова КМУ від 29.02.2016 № 127
Інші державні інституції		
Рахункова палата, 1996 р.	Незалежний державний фінансовий контроль за надходженням коштів до Державного бюджету та їх використанням, що працює на засадах прямих конституційних повноважень	Закон України «Про Рахункову палату» від 02.07.2015 № 576-VIII Закон України «Про джерела фінансування органів державної влади» від 30.06.1999 № 783-XIV Стратегія економічної безпеки України : Указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021

Крім державних інституцій, які мають протистояти реалізації тріади системних загроз соціально-економічній системі України, існують й громадські організації, чия діяльність спрямована, перш за все, на боротьбу з економічною корупцією (наприклад, Центр протидії корупції, створений у 2012 р.).

Отже, в Україні створено інституційне забезпечення протидії реалізації системних загроз соціально-економічній системі держави - значну кількість державних інституцій, діяльність яких має достатньо повне правове забезпечення. Проте є певні підстави стверджувати, що далеко не завжди діяльність державних інституцій є результативною з різних причин. Слабким місцем є відсутність системної взаємодії державних інституцій, яка зумовлена не лише випадками прагнення кожної з інституцій довести, що саме її діяльність є найвагомішою, а й достатньо частим домінування таких інтересів над державними, перетинанням сфер діяльності через відсутність чітких меж та повноважень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козаченко Г. В. Системні загрози соціально-економічній системі України. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 29 вересня 2022 р. Полтава : Нац. ун-т «Полтавська політехніка», 2022. С. 128–132.

Кудінов С. С.,
д-р юрид. наук, професор, координатор проєктів у сфері національної безпеки ГО «Safe Ukraine 2030»,
головний науковий співробітник, ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»,
м. Київ, Україна
DOI 10.32850/sulj.2023.4.20;
Погребной С. П.,
член наглядової ради ГО «Safe Ukraine 2030»,
м. Київ, Україна

«КОРПОРАТИВНА БЕЗПЕКА» У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Теорія безпекознавства виходить з того, що «безпека» – це стан відсутності «небезпеки», за якого об'єкт (система) може стабільно існувати в умовах реальних зовнішніх і внутрішніх загроз. Сьогодні вона є найважливішою умовою подальшого розвитку суспільства.

Економічна безпека України – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [3]. Її забезпечення є гарантією незалежності нашої держави, передумовою існування, розвитку суспільства.

Саме тому в стратегічних нормативних документах щодо існування нашої країни, економічна безпека визнана складовою національної безпеки, а сталий розвиток національної економіки віднесено до фундаментальних національних інтересів України [6].

Діюча Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, яка була прийнята, ще до початку повномасштабного вторгнення визначила, що важливе місце в безпековому напрямі займають виклики, пов'язані із збройною агресією російської федерації та тимчасовою окупацією частини території України. Руйнування економіки України є свідомою

і цілеспрямованою дією російської федерації, та одним з методів гібридної війни, оскільки зруйнована економіка продукує незадоволеність владою, трудову міграцію, соціальну напругу в суспільстві та підриває довіру до влади. При цьому широко використовуються економічні інструменти впливу, до яких, зокрема, відносяться санкції щодо українських товарів і послуг, використання впливу на інші держави з метою прийняття рішень, що суперечать основним національним економічним інтересам України. І, відповідно, закріпила, що одним з основних завдань у сфері забезпечення економічної безпеки є забезпечення стійкості від зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз національним економічним інтересам держави та інтересам її громадян. При цьому, безпековий напрям у сфері забезпечення економічної безпеки полягає у випередженні розбалансування економіки, підвищенні її стійкості до впливу зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз [6].

Широкомасштабна війна, розв'язана рф, чинить фундаментальний негативний вплив на економічну безпеку України. З переходом російської агресії у форму затяжної війни на виснаження, безпосередній вплив бойових дій на економіку посилився цілеспрямованими атаками на критичну інфраструктуру країни, виснаженням фінансових резервів населення та бізнесу, наростанням економічних диспропорцій, що сформувалися у воєнний період, застосуванням з боку ворога потенціалу різноманітних гібридних інструментів впливу. Це актуалізує потребу здійснення цілеспрямованої політики держави щодо протидії комплексу ризиків на основі оперативного моніторингу викликів і загроз економічній безпеці в умовах війни [1].

Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень вказують, що виробничий сектор України значно постраждав від високоінтенсивних бойових дій з країною-агресором, що спричинило знищення або призупинення ключових, значною мірою експортно-орієнтованих підприємств, переважно у металургійному, хімічному та машинобудівному секторах. Безпосередні руйнування та бойові дії вплинули на порушення логістики як внутрішнього ринку, так і експортних маршрутів, суттєве збільшення собівартості низки важливих процесів, втрату частини трудового потенціалу внаслідок вимушених міграцій, а, також, залучення частини працівників до Сил оборони, а починаючи з осені 2022 року – ускладнення з енергопостачанням [1].

Події, що відбуваються на території нашої країни та у світі – відкрита агресія та визнання члена Ради безпеки ООН – рф терористичною країною, змінили безпекову парадигму та підходи до забезпечення національних безпек й світового устрою в цілому.

Світ визнав необхідність збільшення витрат на безпеку, оборону, розвиток військового виробництва, об'єднання зусиль навколо створення умов безпечного існування. При цьому все це повинно відбуватися в умовах дефіциту ресурсів на реалізацію цих потреб й необхідністю їх пошуку, а також подальшого розвитку військового виробництва, безпекових технологій тощо.

Не вдаючись до наукової дискусії щодо термінологічного визначення змісту поняття «корпоративної безпеки», вважаємо за доцільне вказати, що на сьогодні загальноприйнятним є підхід, коли корпоративна безпека сприймається як синонім дефініції «безпека підприємства» або «безпека бізнесу», і розглядається як діяльність, спрямована на усунення, мінімізацію ризиків для функціонування бізнесу (в усіх сферах: фізичній, фінансовій, інформаційній, кібернетичній, економічній, взаємодії з правоохоронними органами та ін., включаючи законодавче забезпечення), який переважно має корпоративну форму управління.

Війна рф актуалізувала важливість для забезпечення національної безпеки України механізмів партнерства державного і приватного секторів. Зокрема, мова йде про виробництво зброї і спорядження приватними підприємствами, використання їх ресурсів для відсічі ворога, протидія інформаційній, кібернетичній агресії, стабілізації фінансового ринку, використання ресурсів приватного сектору у забезпеченні продовольчої безпеки, забезпеченні громадської безпеки та багато іншого.

Окремі науковці наполягають на тому, що корпоративна безпека, є частиною національної безпеки, і складною системою, що взаємодіє з глобальними, національними і регіональними системами забезпечення безпеки. Вона органічно об'єднує політичну, економічну, інформаційну та інтелектуальну безпеки [5, с. 22].

Вочевидь, що в сучасних умовах необхідності об'єднання зусиль задля відсічі ворога, забезпечення функціонування економіки, як ресурсного фундаменту існування країни, така позиція набуває ще більшої актуальності та стає одним з головних питань, як для забезпечення економічної так і національної безпеки нашої країни.

Так, дослідники питань безпеки бізнесу вказують на важливість розробки та впровадження нової концепції національної безпеки України, задля сприяння розвитку оборонно-промислового комплексу за участю приватного капіталу та бізнесу в межах нової моделі державно-приватного партнерства [2].

І, якщо приклади державно-приватного партнерства у сфері оборонних закупівель, спільного фінансування, створення підприємств, забезпечення кібернетичної, інформаційної безпеки, є доволі відомими, хоча і недостатньо унормованими, то приклади взаємодії державних і не державних інституцій у забезпеченні громадської безпеки, протидії тероризму є поодинокими, будуються переважно на особистих контактах.

Так, орієнтирами у цій сфері, зокрема, можуть бути проекти «Griffin» та «ECSA – CERBERUS». Метою першого є об'єднання зусиль поліції, пожежних служб, швидкої допомоги, приватних охоронних підприємств та інших державних установ у стримуванні, попередженні та підтримці операцій спрямованих проти терористичної та екстреміської діяльності. Після свого створення ця програма набула поширення у Великій Британії, Австралії, Канаді, Сингапурі, США тощо [8; 9].

Другий, фактично є електронною системою, в якій співробітники приватних служб безпеки мають можливість спілкуватися між собою, а також, конструктивно взаємодіяти з Бельгійським управлінням національної безпеки [7].

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що сучасні виклики та загрози національній та економічній безпеці України, потребують оновлених підходів до їх забезпечення.

Система корпоративної безпеки як засіб забезпечення безпеки бізнесу має велике значення для стійкості економічної безпеки України, вона, також, має потенціал, що може бути використаний державним органам у забезпеченні національної безпеки (зокрема громадської, військової, інформаційної, продовольчої кібербезпеки тощо). З іншого боку, виклики, з якими сьогодні має справу наша країна, її громадяни, підприємства, потребують консолідації зусиль всіх суб'єктів.

Така діяльність може бути реалізована на основі принципів:

- правової визначеності;
- взаємної довіри та врахування законних прав і інтересів (державного і приватного секторів);
- об'єднання зусиль та ресурсів задля забезпечення безпеки;
- справедливого розподілу відповідальності за нейтралізацію ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf (дата звернення: 28.04.2024).

2. Індекс безпеки бізнесу України у 2023 році. URL : https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/03/presentation.pdf (дата звернення: 28.04.2024).

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/347/2021#Text (дата звернення: 28.04.2024).

4. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index (дата звернення: 28.04.2024).

5. Рудьковський О. В. Корпоративна безпека організації як система ефективного захисту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка».* 2014. Випуск 25. С. 19–22 (дата звернення: 28.04.2024).

6. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента України від 11.08.2021 № 347/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/347/2021?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B8#w1_1 (дата звернення: 28.04.2024).

7. ECSA – Cerberus. Забезпечення безпеки та проведення розслідувань. URL : https://www.linkedin.com/showcase/ecsa-cerberus/about/ (дата звернення: 28.04.2024).

8. Project Griffin (From Wikipedia, the free encyclopedia). URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Project_Griffin (дата звернення: 28.04.2024).

9. Project Griffin. Published 1 March 2016. URL : https://www.gov.uk/government/publications/project-griffin/project-griffin (дата звернення: 28.04.2024).

Лісовська О. Л.,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансово-економічної безпеки, Національна академія Служби безпеки України, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-2272-3053

ПОСИЛЕННЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В ПОДАТКОВО-БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ДОВГОТРИВАЛОЇ ВІЙНИ

Загрози економічній безпеці держави у податково-бюджетній сфері – сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних економічних інтересів.

У Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року було викладено ґрунтовний перелік основних викликів та загроз у податково-бюджетній сфері, які не втратили актуальності, але в умовах повномасштабної війни набули особливої значущості, нових проявів й небезпечної гостроти.

Перші два роки повномасштабної війни виявили небезпечну динаміку дефіциту державного бюджету – 17,6 % ВВП у 2022 році та близько 20,4 % ВВП у 2023 році.

Ухвалений державний бюджет на 2022 рік з ресурсом у 1,28 трильйони гривень був інвестиціями в людину, країну та майбутнє з визначеним показником дефіциту 3,5% ВВП. Через початок повномасштабної війни держава змушена була відмовилася від видатків на капітальне будівництво та розвиток. У перший місяць повномасштабного вторгнення бюджет наповнювався достроковими переказами прибутків державних підприємств.

За даними Міністерства фінансів України із загальної суми фінансування дефіциту бюджету 2023 року (1,33 трлн грн) 85 % надійшло із зовнішніх джерел. За рік до бюджету було залучено 42,5 млрд дол. США зовнішніх кредитів і грантів, що на майже на 10 млрд дол. США перевищило суму відповідних коштів у 2022 році.

Невідповідність між обсягами податкових надходжень і бюджетних витрат є концентрованою загрозою економічній безпеці України у податково-бюджетній сфері.

Якщо до війни до основних чинників впливу на рівень податково-бюджетної безпеки відносилися, зокрема, якість податкового законодавства, обсяг і структура надходжень бюджету, доцільність та ефективність використання бюджетних коштів, негативні прояви яких усувалися в процесі податково-бюджетного реформування, то в наш час, ситуація ускладнилася.

Знищення виробничих підприємств та інфраструктурних об'єктів за одночасного процесу формування військового сектору економіки є об'єктивними чинниками зменшення бюджетних надходжень за потреби зростання бюджетних витрат. Можливості впливу на дані процеси є достатньо обмеженими.

У 2022 році реальний ВВП України скоротився на 29,19%, що не було компенсовано кількасотковим зростання економіки у 2023 році.

Такі результати є закономірними, оскільки кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, суттєво зменшилася в Україні внаслідок, як окупації частини території України, так і фізичного знищення окремих підприємств та інфраструктурних об'єктів на території нашої держави за межами бойових дій, навіть у відносно «мирних регіонах».

На кінець осені 2023 року під російською окупацією перебувала частина території п'яти областей України: Луганської (98 %), Запорізької (73 %), Херсонської (72 %), Донецької (57 %) і Харківської (2 %).

Перелік тимчасово окупованих територій розширено наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України «Про затвердження змін до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією» від 12.04.2024 № 108.

Незважаючи на процеси релокації бізнесу – за перші півтора року від початку повномасштабної війни за програмою Міністерства економіки України у відносно безпечніші регіони було переміщено 840 підприємств – у жодній області України не відбулося зростання кількості активних підприємств.

Розрахунки, здійснені за даними Державної служби статистики України, свідчать, що загальна кількість активних підприємств в Україні за два роки (період 01.11.2021 – 01.11.2023) скоротилася на 7,9 % (з 698 771 одиниць до 643 602 одиниць). В окремих регіонах ситуація за цей період є значно гіршою. Так, у Херсонській області зменшення кількості активних підприємств склало – 32,7%, у Донецькій області – 20,7%, у Запорізькій та Луганській областях – до 19,6%, у Харківській області – 16,3 % [1].

Знищення 80% теплової генерації України (ТЕС, ТЕЦ) у березні-квітні 2024 року продукує серйозні наслідки для економіки не тільки у поточному році.

Масова реєстрація ФОПів – 314 392 у період 01.02.2023 р.-01.02.2024 р. за даними системи YouControl.Market – є безумно позитивним явищем, однак, найпоширенішими секторами серед ФОПів, котрі почали свою діяльність, на другий воєнний рік стали надання послуг перукарнями та салонами краси, роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах і роздрібна торгівля через мережу Інтернет.

Споживчі витрати в структурі ВВП України за кінцевим використанням у 2022 році склали 104,2%, у 2023 році 105,8%, а валове нагромадження – 12,6% і 15,1% ВВП, відповідно. Тобто, протягом двох воєнних років не тільки споживання і нагромадження сумарно перевищують ВВП країни, а навіть споживання перевищує ВВП. Очевидним є порушення макроекономічної рівноваги: Y = C + S. MPC + MPS = 1. Схильність до споживання визначає величину мультиплікативного ефекту, але, водночас, є функцією ВВП.

«Боргове» життя країни у 2022-2033 роках компенсувалося як потужною фінансовою допомогою країн-партнерів, так і зростанням зовнішнього державного боргу з 47 654,7 млн дол. США до 94 790,5 млн дол. США.

Сукупний державний борг України за період 2022-2023 років зріс з 267 1828 млн грн (48,9% до ВВП) до 5519483,9 млн грн (84,4% до ВВП).

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» граничний рівень державного боргу визначено в обсязі 7 460,1 млрд гривень [2].

Загальні виплати у 2024 році за державним боргом з урахуванням планових позик у 2024 році становлять 1 046,7 млрд грн. Частка видатків з обслуговування державного боргу у видатках загального фонду Державного бюджету України за 2024 рік орієнтовно становитиме 13,5% [3, С. 5].

Структура доходів державного бюджету України за статтями доходів у 2022-2023 роках продемонструвала небезпечні тенденції. Так, зокрема, відбулося відносне зменшення податкових надходжень (з 53,14% у 2022 році до 45,04% у 2023 році), зменшилася питома вага податку на додану вартість з вітчизняних товарів (з 11,97% у 2022 році до 8,03% у 2023 році), податок на додану вартість з імпортних товарів у 2023 році значно перевищив податок на додану вартість з вітчизняних товарів (на 70,6%).

Об’єктивне зменшення національної економіки внаслідок руйнації реального сектору економіки, структурна деформація доходів державного

бюджету, прогнозоване зростання витрат на ведення війни, ймовірне зменшення обсягів фінансової допомоги, зростання державного боргу і витрат на його обслуговування створюють передумови для реалізації жорсткої дискреційної податково-бюджетної політики.

Обґрунтовуючи необхідність збільшення обсягів військового виробництва для ведення війни Великої Британії проти агресора з більш ефективною економікою, Дж.М. Кейнс визначив необхідність часткового використання тоталітарних методів для перерозподілу ресурсів країни на військове виробництво шляхом зменшення доходів і особистого споживання, а також, використання засобів контролю за цінами [4, С. 7-8].

Відтак, в умовах довготривалою війни України з економічно більш потужним агресором, підґрунтям забезпечення економічної безпеки держави має стати виважена урядова політика, спрямована на перерозподіл ресурсів на військове виробництво, відносний контроль за цінами та певне обмеження споживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кількість активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності URL : https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/kap/kap_u/arh_kap_u.html

2. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text

3. Програма управління державним боргом на 2024 рік : наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2024 № 43. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/Програма_управління_державним_боргом_на_2024_рік.pdf

4. Keynes J. M. Macmillan and co., limitedst. Martin’s str. London. 1940. 88 p. URL : https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/historical/Misc/howtopayforthewar_1940.pdf?utm_source=direct_download

Михалюк А. К.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня;
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінальних розслідувань, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-5821-5862

РОЛЬ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Економіка – сфера, що займає провідну роль у формуванні та життєдіяльності держави. Антимонопольний комітет є органом, який забезпечує державний захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Конкурентна політика в Україні застосовується при правовому захисті економічної конкуренції, запобіганні, обмежені та припиненні у зловживанні монопольним становищем господарюючих суб'єктів та органів управління [1].

Економічну безпеку через призму діяльності Антимонопольного комітету вивчали Л. Куліш, Е. Шелудько, В. Романенко, А. Герасименко, А. Нестерець, А. Щербак та інші.

Економічна політика держави формується безпосередньо державними органами, які затверджують нормативне закріплення певних видів економічної діяльності на законодавчому рівні [6].

На даному етапі розвитку цивілізації ринки та ринкова економіка все більше розповсюджують свою діяльність. Відбувається так зване заволодіння монополіями ринку. Це є негативним явищем, адже монополія не створює умов для добросовісної конкуренції, немає на меті розвиток підприємств та організацій, а лише їх поглинання. Роль Антимонопольного комітету полягає у попередженні створення монополій та перешкоджання використання монопольної влади [5].

Україна досить швидко набирає обертів для вступу у світову економіку та лібералізації торгівлі. Проте, не варто забувати про таке поняття як економічна безпека. Адже багато корпорації «зливаються» в одну, тим самим позбавляючись конкуренції на ринку [3]. З метою забезпечення державного контролю за дотриманням антимонопольного законодавства, захисту

інтересів підприємців та споживачів від його порушень і був створений Антимонопольний комітет України.

Для стабільного і стійкого розвитку країни необхідно забезпечити захист інтересів громадян, суспільства та держави, а також визначити важливі елементи економічної безпеки.

Економічна безпека є однією із складових національної безпеки України. Ця система включає в себе виробничу, демографічну, зовнішньоекономічну, інвестиційну, продовольчу, соціальну сфери. Антимонопольний комітет повинен підтримувати соціально-економічний механізм населення, від якого залежить рівень добробуту людей.

Економічна безпека розглядається у контексті функціонування національної економіки, як:

— непорушний і витривалий розвиток народного господарства;

— процес своєчасного реагування на несприятливі умови і фактори, що виникають під час підприємницької діяльності;

— нейтралізування небезпеки, що загрожують добробуту населення і народному господарству [4].

Ще одне завдання, яке виконує Антимонопольний комітет є захист прав споживачів. Це завдання полягає у регулюванні діяльності компаній, що контролюють ринок. Також у забезпеченні адекватного рівня обслуговування та захисту інтересів.

Все більше громадян створюють та розвивають власний бізнес. Антимонопольний комітет створює сприятливі умови для розвитку бізнесу. Це є позитивним моментом у тому, що здійснюється привернення інвесторів та сприяння нових робочих місць [2].

Малі та середні підприємства потребують конкурентних умов, які може забезпечити Антимонопольний комітет.

Отже, Антимонопольний комітет України є контролюючим органом на ринку. Його завдання полягають у захисті прав та інтересів споживачів, здоровій конкуренції та припиненні діяльності недобросовісних бізнесменів та інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 50. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text (дата звернення: 28.03.2024).

2. Акімова Л. М. Становлення системи економічної безпеки держави в Україні: сутність, рівні, складники. *Публічне адміністрування: теорія та практика.* 2018. № 1(19). С. 2–11.

3. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Соціальні аспекти економічної безпеки держави. *Економічні горизонти*. 2018. № 2. С. 76–86.

4. Скупейко В. В. Аналіз науково-методологічних підходів до оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. *Електронне наукове фахове видання*. 2018. Випуск 22. С. 549–554.

5. Халімон Т. М. Гнучкість в системі управління конкурентоспроможністю підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1 (23). С. 74–82.

6. Щербак А. В. Конкуренція як фактор економічного зростання: світовий досвід та українські реалії. *Економіка України*. 2018. № 8. С. 3–15.

Мілімко Л. В.,
*канд. юрид. наук, доцент, доцент
кафедри кримінального судочинства
та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*
ORCID ID 0000-0001-5821-5862

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Україна нині перебуває в умовах невизначеності стратегії економічного відродження. Дія воєнного стану тягне за собою серйозні проблеми з наявністю фінансових ресурсів, а також пошуком іноземних інвестицій. За таких умов питання ефективного використання наявних фінансових ресурсів та удосконалення системи заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки держави (як складової економічної безпеки) набувають неабиякого значення. Вкрай гостро постає питання захисту фінансових інтересів, досягнення збалансованого стану фінансової системи держави. Нагальною постає потреба в забезпеченні якості й узгодженості фінансових інструментів, стійкості фінансової системи до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, спроможності країни своєчасно й у достатньому обсязі створювати та ефективно використовувати фінансові ресурси для забезпечення соціально-економічного розвитку держави і забезпечення її економічної безпеки.

Означені проблеми є предметом дискусій вчених різних галузей: права, економіки, фінансів.

Відповідно до п. 5 розділу ІІ Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [1].

Економічна безпека, на думку Л. Г. Шамаєва – стан, у якому фінансова, інформаційна, соціально-економічна, інституційно-правова, техніко-технологічна, інтелектуально-кадрова, силова складові та екологічна діяльність знаходяться у стані «відсутності небезпеки», «збереження», «захисту від загроз», «захищеності», «надійності», «стабільності», «спокою», «незалежності», «у допустимих межах» [2, с. 7].

Без сумніву, фінансова безпека є базовою складовою в ієрархії економічної безпеки. Під цим поняттям, за визначенням О.Мелих, слід розуміти захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання [3, с. 267–268].

А.Б. Миколайчук, О. П. Гетьманець розглядають фінансову безпеку у контексті нормативно-правового регулювання та визначають, що це створення необхідних нормативно-правових передумов функціонування фінансової системи, правового забезпечення ефективного функціонування фінансових установ, що зробить неможливим спрямувати фінансові потоки в тіньову чи напівтіньову сферу, а також використовувати фінансові ресурси держави не за цільовим призначенням [4; 5].

Важливим індикатором фінансової безпеки країни виступає курс національної грошової одиниці та ступінь її конвертованості, сальдо платіжного балансу. Тривалий спад виробництва, неконкурентоспроможність національних товарів, недостатні енергетичні ресурси, нераціональна структура та неналежне стимулювання експорту виступають тими факторами, які породжують від’ємне сальдо торгового балансу, призводячи до того, що іноземна валюта не надходить у країну, а навпаки, вилучається, фактично фінансуючи економіку країн-експортерів, що є істотною фінансовою небезпекою.

На наш погляд, дієвим інструментом визначення рівня фінансової безпеки та прогнозування заходів з покращення фінансового клімату держави є фінансовий моніторинг. Поняття «фінансовий моніторинг» визначено як на законодавчому рівні у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», так і у працях науковців. Так, відповідно до п. 66 ч. 1 ст. 1 вказаного вище Закону, фінансовий моніторинг – це комплекс заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, і передбачає здійснення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [6].

За твердженням Б.І. Сюркало, фінансовий моніторинг – діяльність з виявлення операцій, які підлягають обов'язковому контролю, та інших операцій з грошовими коштами або іншим майном, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом [7].

Слід зауважити, що дане поняття потребує подальшого дослідження та доопрацювання, так як, на наш погляд, не відображає повною мірою всіх ознак, що притаманні даній дефініції з юридичної точки зору.

На основі аналізу викладених вище визначень доцільно запропонувати таке поняття «фінансового моніторингу», що це діяльність спеціально уповноважених органів, що уповноважені на здійснення заходів із здійснення контролю за фінансовими операціями в банківських та інших установах, з метою запобігання та протидії операціям з коштами, пов'язаними з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Систему суб'єктів фінансового моніторингу складають суб’єкти вищого і нижчого рівнів. Безпосередній контроль за фінансовими операціями здійснюють суб’єкти нижчого рівня. До вищого рівня суб'єктів фінансового моніторингу належать компетентні державні органи, такі як: Національний банк України, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна служба фінансового моніторингу України, які безпосередньо контролюють агентів фінансового моніторингу. Нагляд за станом грошового обігу здійснює Державна служба фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг України), основним завданням якої є збір, обробка та аналіз інформації про фінансові операції, що є предметом фінансового моніторингу.

За даними Держафінмоніторингу, протягом І кварталу 2024 р. від суб’єктів первинного фінансового моніторингу Держфінмоніторингом взято на облік 378 588 повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, з них: порогові фінансові операції – 83,64 %; підозрілі фінансові операції (діяльність) – 16,23 %; порогові та підозрілі фінансові операції (діяльність) – 0,03 %; відстеження (моніторинг) фінансових операцій – 0,10 %.

У І кварталі 2024 р. Держфінмоніторингом до правоохоронних органів направлено 273 матеріали (148 узагальнених матеріалів та 125 додаткових узагальнених матеріалів), зокрема до: Служби безпеки України – 71 матеріал; органів національної поліції – 65 матеріалів; Національного антикорупційного бюро України – 49 матеріалів; Державного бюро розслідувань – 40 матеріалів; Бюро економічної безпеки України – 28 матеріалів; органів прокуратури – 20 матеріалів.

У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов’язані з легалізацією коштів, та із вчиненням кримінального правопорушення, становить 21,8 млрд гривень [8].

Як зазначають О. С. Новак, Н. І. Дідківська, суттєвим недоліком в організації системи фінансового моніторингу є обмеженість повноважень та сфер впливу Держфінмоніторингу України. Обмеженість контрольних функцій Держфінмоніторингу ускладнює процес збору та обробки інформації про фінансові операції з ознаками фінансового моніторингу, а також обмежує вплив на суб'єктів первинного фінансового моніторингу у разі недотримання ними норм фінансового законодавства. Усунення зазначених недоліків в організації системи фінансового моніторингу дозволить не тільки знизити рівень фінансової злочинності, а й збільшити надходження до бюджету та в цілому підвищити рівень економічної безпеки України [9].

Крім того, вважаємо, що потребує удосконалення і існуюча методика оцінки рівня економічної безпеки, яка не враховує ряд суттєвих ризиків у сфері фінансового моніторингу.

Отже, під поняттям «фінансовий моніторинг» слід розуміти діяльність спеціально уповноважених органів щодо здійснення заходів контролю за фінансовими операціями в банківських та інших установах, з метою запобігання та протидії операціям з коштами, пов'язаними з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

З метою забезпечення фінансової (у рамках економічної) безпеки держави існує нагальна потреба у створенні достатніх передумов для можливості моніторингу, а на його основі – аналізу фінансових операцій як у межах держави та в рамках зовнішньоекономічної діяльності. Такі заходи повинні бути спрямовані на забезпечення реалізації органами державного фінансового моніторингу превентивних заходів щодо суб'єктів, схильних до делінквентної поведінки, шляхом своєчасного виявлення, арешту та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом; блокування джерел фінансування терористичної діяльності; встановлення комплексу заходів, що спрямовані на запобігання та протидію загрозам; належний контроль за повнотою сплати податків, зборів та обов'язкових платежів.

Сукупність означених дій має створити необхідний фундамент удосконалення фінансової безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL : https://ips.ligazakon.net/document/TM048283

2. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності». К., 2010. 42 с.

3. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. *Економічний аналіз*. Випуск 12, частина 2. С. 266–272.

4. Миколайчук А. Б. Методичний підхід до прогнозування рівня фінансової безпеки держави в системі моніторингу. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 32.

5. Гетьманець О. Фінансова безпека як об'єкт правового регулювання. *Фінансове право*. 2020. № 3. С. 218–223.

6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text

7. Сюркало Б. І., Напрями вдосконалення системи державного фінансового моніторингу. *Ефективна економіка.* 2011. № 11. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=779

8. Державна служба фінансового моніторингу України / Офіційний вебсайт. URL : https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310

9. Новак О. С., Дідківська Н. І. Роль фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави. *Ефективна економіка.* 2016. № 12. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5511

Мосійчук Є. О.,
здобувач вищої освіти пешого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Актуальність складових економічної безпеки України в сучасних умовах становить суттєвий аспект розвитку країни. З урахуванням динамічних змін на світовому економічному ринку, а також внутрішніх політичних та економічних викликів, забезпечення економічної безпеки стає необхідністю для збереження стабільності та ефективного функціонування української економіки. Проблематика складових економічної безпеки України включає в себе такі аспекти, як недостатній рівень економічної стабільності через високий рівень інфляції та нестабільність національної валюти, недостатня розвиненість внутрішнього ринку та залежність від зовнішніх факторів, а також недостатній рівень інвестицій та інновацій, що гальмує розвиток економіки.

Питання змісту та складових економічної безпеки країни залучає значну увагу та активне дослідження відомими вченими. Великий інтерес до цієї проблеми виявляють вітчизняні науковці, які вже здійснили вагомий внесок у дану сферу досліджень, а саме: Гарькава, В., Гнатенко В., Корнієнко, Т., Піхоцький В., Піхоцька М. та інші.

Поняття «економічна безпека» та її функціональні складові почали активно досліджуватися в Україні з моменту здобуття незалежності, формування державності та визначення національних економічних пріоритетів. Відповідно до нормативно-правових актів і літератури, у використанні термінів нерідко зустрічаються поняття «безпека», «національна безпека», «економічна безпека», «безпека країни». Теоретичний аспект безпеки розглядається як система навичок безпечного існування та дій, що враховують прийняту систему цінностей, що відображає інтереси та потреби суспільства.

На думку Гарькава В. Ф. економічна безпека - це стан, при якому економічні ресурси, системи та процеси країни функціонують без перешкод і загроз, що можуть призвести до збитків, дезорганізації або зниження ефективності економіки [1, с. 37].

Автор Гнатенко В. трактує економічну безпеку як здатність країни відстоювати свої економічні інтереси в умовах глобалізації, конкуренції та нестабільності світового економічного середовища [2, с. 6].

Науковець Корнієнко Т. О вважає, що економічна безпека - це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та стійкості економічного розвитку країни, зменшення вразливості до зовнішніх і внутрішніх загроз, а також забезпечення національних інтересів у сфері економіки [3].

Проаналізувавши трактування науковців вважаємо, що сутність економічної безпеки полягає в забезпеченні стійкості, стабільності та захищеності економічних інтересів країни в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз. Вона передбачає відсутність чи мінімізацію ризиків, що можуть призвести до втрат, дезорганізації або зниження ефективності функціонування економіки. Економічна безпека включає в себе комплекс заходів і стратегій, спрямованих на забезпечення стабільності фінансової системи, розвиток внутрішнього ринку, зменшення залежності від зовнішніх факторів, а також підтримку конкурентоспроможності та інноваційного розвитку економіки.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунків рівня економічної безпеки України [4], складовими, які відіграють ключову роль у забезпеченні цієї безпеки (рис. 1).

Складові економічної безпеки взаємодіють та впливають на стан економіки країни, визначаючи її стабільність та рівень конкурентоспроможності. Зрозуміло, що забезпечення цих складових є важливим завданням для керівництва країни та економічних експертів, оскільки це визначає загальний рівень економічної безпеки та добробуту громадян.

Перспективи розвитку складових економічної безпеки України нерозривно пов'язані з комплексними заходами та реформами на різних рівнях економічної системи країни, до найважливіших напрямків розвитку включають:

− диверсифікація економіки – розвиток нових галузей економіки та зменшення залежності від обмежених секторів, таких як вугільна або металургійна промисловість, може сприяти збільшенню стійкості економіки перед зовнішніми шоками та сприяти зростанню економічної безпеки;

− стимулювання інвестицій та інновацій, а саме створення сприятливого клімату для інвесторів та розвиток інноваційних секторів може допомогти підвищити конкурентоспроможність та стабільність економіки;

– підвищення ефективності управління ресурсами, тобто, ефективне використання природних ресурсів, зменшення втрат та впровадження сучасних методів управління може позитивно вплинути на розвиток економічної безпеки.

– розвиток інвестицій у освіту, науку та розвиток людського потенціалу можуть сприяти підвищенню продуктивності праці та інноваційному розвитку економіки;

– розширення та удосконалення торговельних відносин з іншими країнами може сприяти розвитку експорту та створенню нових ринків збуту для українських товарів і послуг.

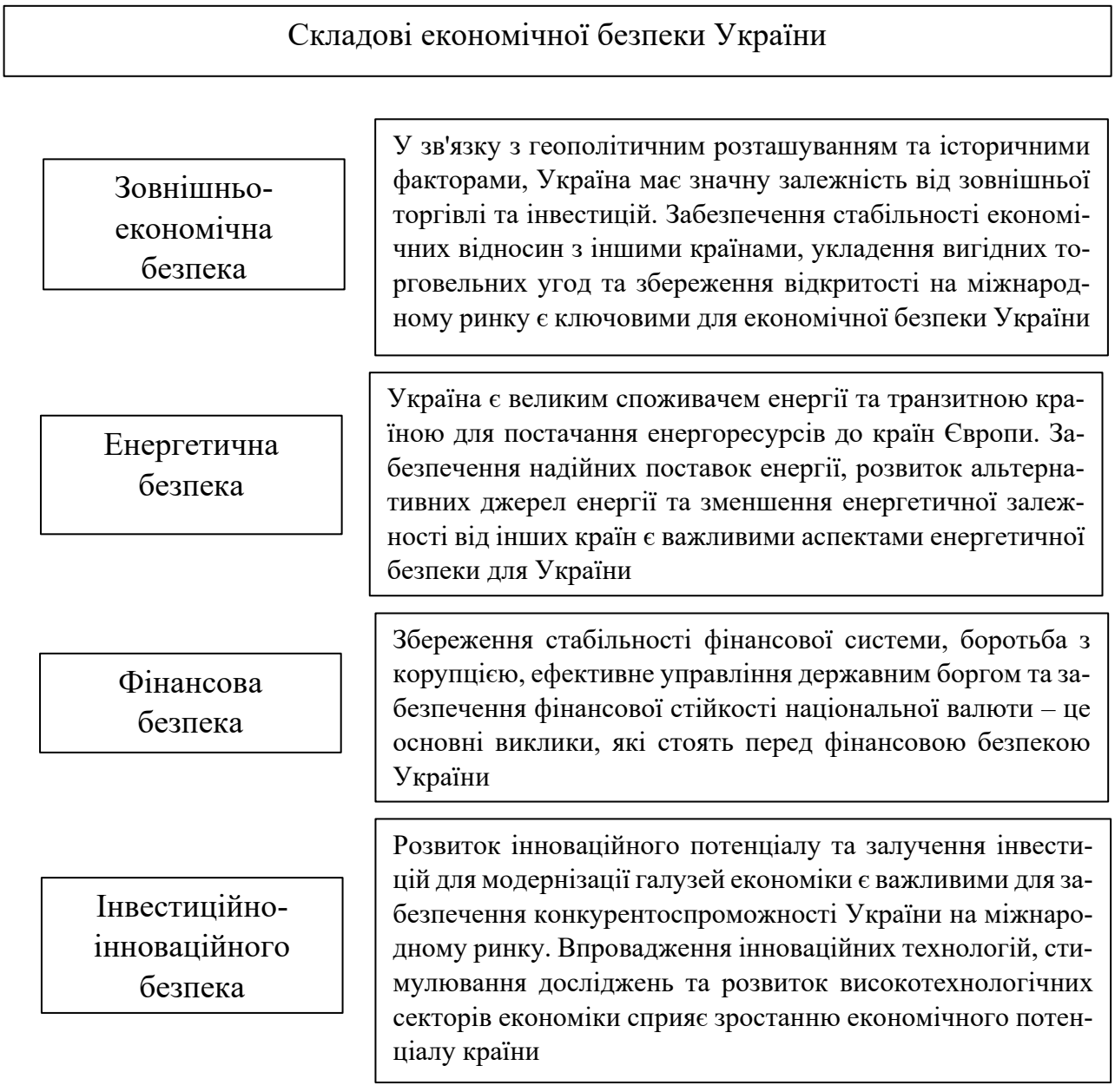

Рисунок 1 – Основні складові економічної безпеки України

Запропоновані напрямки спільно з ефективним управлінням та політикою реформ можуть відкрити перспективи для сталого і процвітаючого економічного розвитку України, що є важливим для зміцнення економічної безпеки країни.

Отже, складові економічної безпеки України відіграють вирішальну роль у забезпеченні стабільності та процвітання країни. Складові економічної безпеки такі як зовнішньоекономічна безпека, енергетична безпека, соціальна та інвестиційно-інноваційна безпека, потребують комплексного підходу та ефективного управління для досягнення мети забезпечення економічної стійкості та зростання. Імплементація стратегічних заходів на кожному з цих напрямків сприятиме зміцненню економіки та підвищенню рівня життя українського населення, що є основною метою будь-яких заходів з підвищення економічної безпеки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гарькава В. Ф. Економічна безпека регіонів України. *Економіка України*. 2022. № 2. С. 37–49.

2. Гнатенко В. Основні складові економічної безпеки держави. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 1 (7). С. 66–82.

3. Корнієнко Т. Аналіз стану економічної безпеки України та пріоритети її зміцнення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-61 (дата звернення: 25.03.2024).

4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України Мінекономрозвитку України ; наказ, рекомендації, перелік [...] від 29.10.2013 № 1277. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text (дата звернення: 25.03.2024).

Москаленко Р. В.,
Головний судовий експерт відділу досліджень зброї лабораторії криміналістичних видів досліджень, Дніпропетровський НДЕКЦ МВС України,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0002-8264-7515

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ, ДЕТАЛІЗАЦІЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Чи можливо уявити будь-яку державу, в якій не розвинена економічна сфера діяльності. На мою думку – ні. Адже економіка є одним із основоположних факторів забезпечення існування держави в цілому.

Забезпечити безпеку економіки означає забезпечити безпеку країни в цілому. Однак, на даному етапі розвитку сучасного суспільства можна говорити, що роль держави неоднозначна. Державне втручання в економіку перестало бути рівнозначним, унаслідок цього можна побачити, що у кожної країни свої різні рівні кримінально-правового впливу держави на економічну діяльність [1].

А там де є правила, будуть і їх порушення. Виходячи з норм кримінального кодексу України можна виокремити:

1. Давання хабаря (ст. 369) – "пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі".

2. Незаконний обіг підакцизних товарів (ст. 204) – "незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів".

3. Підроблення документів (ст. 358) – "підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів".

4. Службове підроблення (ст. 366) – "службове підроблення".

5. Отримання хабаря (ст. 368) – "прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою".

6. Привласнення, розтрата майна (ст. 191) – "привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем".

7. "Відмивання" доходів (ст. 209) – "легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом".

8. Зловживання владою (ст. 364) – "зловживання владою або службовим становищем".

9. Службова недбалість (ст. 367) – "службова недбалість".

10. Афери з документами (ст. 200) – "незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків".

11. Комп'ютерний злам (ст. 361) – "несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку".

12. Перевищення влади (ст. 365) – "перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу".

13. Комп'ютерне шахрайство (ст. 362) – "несанкціоновані дії з інформацією, яка обробляється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації".

14. Ухилення від сплати податків (ст. 212) – "ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)".

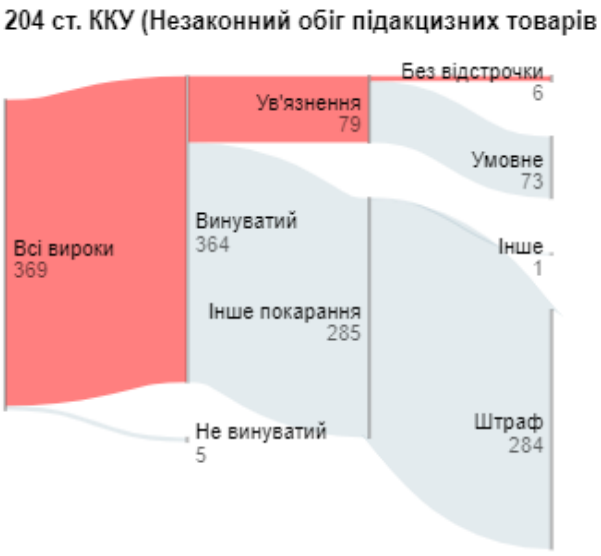
15. Підробка грошей (ст. 199) – "виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї".

Дослідивши норми та варіативність покарання за вище перелічені злочини, можна дійти висновку, що більшість вироків здійснюється на підставі « угоди про визнання винуватості підозрюваного», що вказані у главі 35 кримінального процесуального кодексу України.

За підсумками 2022-23 років у 43% усіх справ були з визнанням своєї провини і 87% з цих справ завершилися накладенням штрафу.

Загалом з 4,8 тис проаналізованих вироків у першій інстанції лише в 9% випадків усе закінчилося максимально суворим покаранням (безальтернативним ув’язненням). З урахуванням апеляцій ця частка може бути ще меншою. Проте є велика різниця між видами злочинів, що впливає на вірогідність бути виправданим і на те, чи потрапить обвинувачений за ґрати[3].

Так, за ст. 204 ККУ (збут чи виробництво підакцизної продукції) лише в 0,5% випадків звинувачені (369) опинилися у в’язниці. Річ у тім, що частина перша статті (збут) не передбачає ув'язнення, друга (виробництво) – передбачає. Нижче приведена вибірка вироків з розподіленням їх на вирок з ув’язненням, визнання вини та інше покарання у вигляді штрафу. Проте є велика різниця між видами злочинів, що впливає на вірогідність бути виправданим і на те, чи потрапить обвинувачений за ґрати.

Підсумувавши надану вибірку, можна дійти до висновку, що за ст. 204 ККУ (збут чи виробництво підакцизної продукції) тільки близько 0.5% засуджених, опинилися за гратами.

Що ж стосується ст. 368 (отримання хабара), де у приблизно 25% випадках обвинувачених, виправдовують. В більшості випадків це стається саме через угоду зі слідством, коли більшість визнаних винуватими (близько 75%) отримують м'які покарання.

При виокремленні певних аспектів та питань, не варто забувати й про прогалини в нашому законодавстві, проте, варто зазначити, що вони є в кожній країні.

При порівнянні з іншими видами злочинів, можна зробити висновок, що причини виникнення економічної злочинності пов'язані з усіма сферами життя суспільства.

У вузькому кримінологічному розумінні економічна безпека – це стан захищеності економічної системи та її інститутів від дії кримінальних і криміногенних факторів (загроз). У широкому кримінологічному розумінні економічна безпека – це частина національної безпеки, що відображає прийнятний у конкретних історичних умовах рівень вираженості економіки злочинністю, а також допустимий ступінь економіко-кримінального впливу на політику, право, культуру, довкілля[4].

Виходячи з визначення економічної безпеки, можна з впевненістю говорити, про те, що злочинність в економічній сфері, як і злочинність в цілому, це суспільно небезпечне явище, що веде до регресу як економіки, та завдає збитки розвитку торгової, банківської, зовнішньоекономічної та іншої діяльності.

Не варто забувати, що злочини в сфері економіки, як і люди, що їх виконують мають здатність створювати все більш нові та невідомі раніше злочини, які в свою чергу не мають чітких меж та правил врегулювання тих злочинів. Підсумовуючи вище зазначене, мета вчинення економічного злочину в тій чи іншій мірі – отримання прибутку неправомірним шляхом.

Виходячи зі змісту цієї тези, можна з впевненістю сказати, що економічна безпека є однієї зі складових частин безпеки держави, адже економічна стабільність та розвиток – це впевненість громадян у своїй країні, а країни у своїх громадянах. Як висновок можна зазначити, що економічна безпека дозволяє покращувати життя та прибуток громадян, що проживають на території нашої держави, і, як наслідок, збільшення прибутку несе за собою більші надходження в бюджети всіх рівнів, що призводить до стрімкого розквіту рівня життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Русанов Г. О. Економічні злочини : навчальний посібник. Дніпро : Проспект, 2017. С. 128.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

3. Як в Україні карають за корупційні та економічні злочини. *Економічна Правда*. 2023. URL : https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2024/04/18/712562/

4. Сазонов В. В. Поняття та система економічної безпеки: кримінологічний вимір. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. URL : https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2019/11/2-19-ua/33.pdf

Нечипоренко А. В.,
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-2494-1465

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У сучасних реаліях глобалізації та зростаючої взаємозалежності національних економік питання забезпечення економічної безпеки держави набуває особливої актуальності. В свою чергу, в системі економічної безпеки держави важливе місце займає фінансова безпека, адже від стану фінансової системи та ефективного управління фінансовими ресурсами залежить розвиток реального сектору економіки, добробут громадян та стійкість держави до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Фінансова безпека являє собою надзвичайно складну багаторівневу систему, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власні структурні елементи та логіку розвитку [1]. Відповідно фінансова безпека має такі складові компоненти, як: банківська безпека; безпека небанківського фінансового сектору; боргова безпека; бюджетна безпека; валютна безпека; грошово-кредитна безпека.

Варто зауважити, що фінансова безпека є динамічною системою, а механізм її забезпечення містить сукупність організаційних та інституційно-правових заходів впливу, що спрямовані на діагностику та вирішення проблем, які створюють внутрішні та зовнішні загрози [2].

В основі фінансової безпеки держави лежить її спроможність самостійно здійснювати фінансову політику відповідно до національних інтересів. Тому до характерних рис фінансової безпеки в системі економічної безпеки держави слід віднести: захищеність національних інтересів у фінансовій сфері; стабільність та ефективність функціонування фінансової системи; фінансова незалежність та конкурентоспроможність; здатність до розширеного відтворення; сукупність заходів впливу на розвиток фінансової системи [3].

Питання забезпечення фінансової безпеки набуває особливого значення в умовах воєнного стану. Так, повномасштабна війна, розв'язана рф проти України, спричинила безпрецедентні виклики для забезпечення фінансової безпеки нашої держави. Серед основних загроз варто виділити руйнування об'єктів критичної інфраструктури, зростання державних видатків на оборону, зменшення податкових надходжень через скорочення економічної активності, розбалансування фінансової системи, зростання інфляційного тиску. Окремі ризики пов'язані із загрозами кібербезпеці, можливими атаками на платіжні системи та функціонування банківської інфраструктури.

Для протидії цим викликам та зміцнення фінансової безпеки в умовах воєнного стану уряд України вживає відповідних заходів. Так, здійснюється мобілізація внутрішніх резервів та залучення зовнішніх фінансових ресурсів для підтримки економіки та фінансування оборонних витрат. Важливим джерелом є міжнародна фінансова допомога від країн-партнерів та міжнародних фінансових організацій. Уряд також вдається до оптимізації видатків державного бюджету та перерозподілу коштів на критично важливі потреби.

Крім того, Національний банк України та уряд уживають заходів для забезпечення стійкості банківської системи, безперебійного функціонування платіжної інфраструктури. Посилюється банківський нагляд, удосконалюються вимоги до капіталізації та ліквідності банків, застосовуються інструменти рефінансування для підтримки ліквідності.

До пріоритетних напрямів щодо зміцнення фінансової безпеки України варто віднести: оптимізацію системи оподаткування за рахунок підвищення її функціональності; поліпшення управління бюджетом з метою досягнення збалансованості бюджетів через оптимізацію структури та встановлення пріоритетності видаткових статей; формування достатнього обсягу фінансових ресурсів з метою виконання поставлених завдань в умовах кризових явищ, які спричинила війна; вдосконалення боргової політики зокрема через удосконалення механізму застосування інструментів позик; послідовне зниження темпів інфляції [4].

Таким чином, забезпечення фінансової безпеки є ключовим елементом зміцнення економічної стійкості України в умовах воєнного стану. Злагоджені зусилля державних інституцій, бізнесу та суспільства дозволять мінімізувати негативний вплив війни на фінансову систему та закласти підвалини для ефективного відновлення економіки в повоєнний період. Але одним з основних та найбільш суттєвих факторів, що сприятиме зміцненню фінансової безпеки є перемога України у війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кужелєв М. О. Фінансова безпека як елемент економічної безпеки: зарубіжний і національний виміри. *Фінансова безпека в системі забезпечення національних економічних інтересів: проблеми і перспективи* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 26–28 травня 2016 р. Полтава : ПолтНТУ, 2016. С. 196–199.

2. Нечипоренко А. В., Хмара Л. С. Тенденції розвитку структурних складових фінансової безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 296–302.

3. Kuzheliev M. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. Association agreement: driving integrational changes : collective monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374–385.

4. Будник Л., Ронська О., Лісецька Л. Фінансова безпека держави в умовах воєнного стану. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 4(77). С. 138–147.

Пересунько Д. Д.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

В сучасних умовах глобалізації та швидкого темпу змін економічна безпека стає однією з найбільш важливих складових національної безпеки кожної держави. Здатність ефективно управляти власною економічною системою та впливати на її розвиток визначає стійкість країни в умовах конкуренції та небезпек. Економічна безпека охоплює широкий спектр аспектів, від стійкості фінансової системи та ефективності господарської політики до забезпечення соціального захисту громадян.

Дійсно, забезпечення економічної безпеки в нинішніх складних геополітичних умовах, є одним із пріоритетних напрямків у системі національної безпеки держави. Так, К. І. Рижова та О. І. Добрянський доречно зазначають, що економічна безпека передбачає такий стан економічної системи, при якому досягається збалансованість та стійкість до негативного впливу будь-яких загроз, здатність забезпечувати свій стійкий та ефективний розвиток, ґрунтуючись на власних економічних інтересах [1, с. 1696].

Вище вірно визначається економічна безпека як ключовий елемент національної безпеки в сучасних геополітичних умовах. Відзначено, що забезпечення стійкості та збалансованості економічної системи є критичним для опору будь-яким загрозам. Погоджуючись з К. І. Рижовою та О. І. Добрянським, можна стверджувати, що економічна безпека передбачає не лише відповідь на поточні виклики, а й здатність до стійкого та ефективного розвитку, базуючись на власних економічних інтересах. Забезпечення економічної безпеки має стратегічне значення для держави, оскільки вона визначає

її конкурентоспроможність, стійкість до криз та здатність до ефективного управління ресурсами. Підкреслення важливості збалансованості та стійкості в контексті негативного впливу загроз свідчить про необхідність комплексного підходу до економічної політики та врахування всіх можливих ризиків.

Економічна безпека є одним із найважливіших інструментів забезпечення національної безпеки у сучасному світі. Це складна та багатофакторна система, що забезпечує ефективне функціонування структурних елементів інших ланок національної безпеки [2, с. 266]. Так, жодна суверенна держава не може довго ігнорувати питання забезпечення економічної безпеки. Сильна економіка – один із найважливіших компонентів виживання та збереження ідентичності будь-якої суверенної держави у складному світі жорсткої конкуренції.

Слушно підкреслюють свою думку також І. В. Яковюк та А. Ю. Туренко, які відзначають, що «економічна безпека є важливим елементом державності, умовою забезпечення її суверенітету. Забезпечення економічної безпеки є найважливішою функцією держави, а тому економічна безпека завжди має певний політичний вимір» [3, с. 11]. У свою чергу, О. Лисяк підреслює, що «економічна безпека є специфічним компонентом національної безпеки і вона також належить до категорії систем економічної теорії» [4, с. 49].

Поділяємо також думку Д. І. Повзуна, який відзначає, що «економічна безпека країни є важливою складовою системи національної безпеки, що формує захист національних інтересів, також економічна безпека виступає безпосередньою умовою дотримання і реалізації національних інтересів, щодо забезпечення фінансування, доходів та витрат» [5, с. 90].

З оглядом на думки вище окреслених науковців, можемо відзначити, що економічна безпека є однією з важливих функцій держави, що визначає її здатність забезпечувати стабільність, розвиток та ефективність економічної системи в умовах загроз і викликів. Дана функція є не лише питанням забезпечення фінансової безпеки, а й ключовим елементом національної безпеки загалом. Економічна безпека передбачає захист від зовнішніх та внутрішніх загроз, які можуть негативно впливати на стабільність економіки. Серед цих загроз можуть бути економічні кризи, корупція, злочинні угруповання, втрати конкурентоспроможності, неправильна економічна політика, торговельні війни та інші небезпеки.

Отже, економічна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки держави, визначаючи її здатність ефективно опікуватися власною економічною системою в умовах змін та небезпек. Забезпечення стійкості економіки вимагає від держави комплексного підходу, включаючи впровадження ефективних стратегій розвитку, створення сучасних правових механізмів, підтримку інновацій та конкурентоспроможності. Міцна економічна система є запорукою благополуччя громадян і стабільності країни в цілому. При цьому слід наголосити, що продовжуючи розвивати та удосконалювати економічні стратегії, уряд повинен враховувати динаміку глобальних та регіональних викликів, а також дотримуватися принципів транспарентності, справедливості та розвитку узгоджених міжнародних відносин. Ефективна економічна безпека сприяє зміцненню суверенітету країни та виконанню її стратегічних завдань, забезпечуючи сталий економічний розвиток та процвітання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рижова К. І., Добрянський О. І. Економічна і фінансова безпека як важлива функція держави. *Modern research in world science*. Львів, 2022. С. 1696–1698.

2. Grigoreva E., Garifova L. The economic security of the state: the institutional aspect. *Procedia Economics and Finance*. 2015. P. 266–273.

3. Яковюк І. В., Туренко А. Ю. Економічна безпека України як передумова забезпечення її суверенітету. *Проблеми законності.* 2021. Вип. 154. С. 8–36.

4. Лисяк О. Економічна безпека держави в умовах її становлення. *Економічний аналіз.* 2021. Том 31, № 1. С. 47–56.

5. Повзун Д. І. Економічна безпека регіону як складова національної безпеки України. *Економіка та держава*. 2020. № 8. С. 89–94.

П'янов С. В.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник:
Сушкова А. С.,
старший викладач кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки, Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна
ORCID ID 0009-0009-7264-9865

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Важливим чинником економічного зростання є інвестиції. Для України, яка переживає період війни та кризового стану, важливим особливо та актуальним є питання залучення іноземних інвестицій, оскільки вони мають вагомий вплив на економічний розвиток країни. Погіршення інвестиційного клімату, можливостей бюджетів усіх рівнів, зниження ділової активності суб'єктів господарювання призвели до складного стану інвестиційної сфери. Інвестиційна привабливість України залежить від багатьох критеріїв, безпека є лише однією з них. Сучасна економічна ситуація, включаючи логістичні та інші виклики, робить Україну менш привабливою для інвесторів. Проте, грамотно побудована дипломатична та реформаційна діяльність, можуть змінити ситуацію в протилежну сторону. В умовах асоціації з Європейським Союзом Україна зацікавлена в залученні якомога більших обсягів іноземного капіталу та інвестицій вітчизняних інвесторів.

З даної теми нами було проаналізовано та опрацьовано: Закони України; постанови Кабінету Міністрів України; офіційна статистична інформація та методичні матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Харківській області, інших країн і міжнародних організацій; наукові праці зарубіжних і вітчизняних учених; офіційні статистичні матеріали Національного банку України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; звіти науково-дослідних центрів та установ; дані Департаменту статистики та звітності, Управління статистики зовнішнього сектору; експертні оцінки та ін.

Інвестиційний клімат України є одним із чинників, які впливають на обсяги залучення в національну економіку іноземних інвестицій. Актуальність дослідження визначається тим, що Україні для подальшого розвитку економіки в цілому, та кожної окремої галузі, необхідні значні фінансові ресурси, яких в середині країни не вистачає. Тому актуальною залишається проблема створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні для активізації як іноземних, так і внутрішніх інвесторів.

Насамперед для оцінювання інвестиційної привабливості інституціональної одиниці в Україні має бути оцінка перспектив і можливостей функціонування зовнішнього середовища, і, в першу чергу, адміністративно-територіальних одиниць. Інвестор не буде вкладати кошти в місті, яке розташоване в "непривабливому" регіоні та "непривабливій" країні, тобто незважаючи на всю фінансову вигідність інвестування, ризик політичної й економічної нестабільності в регіоні та державі зведе нанівець будь-які зусилля інвестора.

З початку повномаштабної війни ситуація стала гіршою, що пов’язано з високою ризикованістю, безпековою складовою та нестабільністю у прибутковості. Проте інвестиції в економіку України не припилися. Так за даними Національного банку України обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України станом на 31.12.2022 становив 50 986,7 млн дол. США. В основному інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. На 31.12.2022 найвагоміші обсяги прямих інвестицій були спрямовані до підприємств промисловості – 41,9 % та установ та організацій, що здійснюють оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 16,3 %.

До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 33,1 %, Нідерланди – 19,5 %, Швейцарія – 5,1 %, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії – 4,8 відс., Німеччина – 4,97 відс., Австрія – 3,2 %, Люксембург – 2,5 % і Франція – 2,2 % [1; 2].

За 2022–2023 роки основними закордонними інвесторами в корпоративному сегменті виступали компанії (бренди), що вже мали потужності в Україні на момент повномасштабного вторгнення РФ.

З метою стимулювання залучення в економіку України стратегічних інвесторів, підвищення інвестиційної привабливості України, створення нових високооплачуваних робочих місць, а також зростання конкурентоспроможності економіки через запровадження державної підтримки великих інвестиційних проєктів прийнято Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні»[3].

9 серпня 2023 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проєктів із значними інвестиціями». Основною метою Закону є стимулювання залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій шляхом спрощення вимог до інвестиційних проєктів із значними інвестиціями, удосконалення форм державної підтримки для реалізації таких проєктів, що створить сприятливі умови для залучення більшого кола інвесторів та збільшення кількості інвестиційних проєктів із значними інвестиціями, а також сприятиме розвитку регіонів, де вони будуть реалізовуватися.

Державно-приватне партнерство є одним з ефективних інструментів залучення додаткових інвестицій у державний сектор економіки України та одночасно з цим є дієвим механізмом, який сприяє розвитку відносин між державними органами та бізнесом. Держава гарантує додержання встановлених законодавством України умов для провадження діяльності приватних партнерів, пов'язаної з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства, додержання прав і законних інтересів приватних партнерів[3; 4].

Незважаючи на всі виклики та труднощі, які принесла війна, в Україні працюють над створенням умов для ефективного залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в економіку.

Плюси інвестування в Україну:

- висока маржинальність у деяких бізнесах, таких як торгівля або легке виробництво, в які варто інвестувати саме зараз, коли є попит;
- умови для найдешевшого входу в бізнес, бо через інфляцію та загалом війну, ціни на будівництво, сировину та заробітні плати будуть лише збільшуватися в майбутньому
- соціальна значущість продовження будівництва бізнесу саме в Україні та підтримка економіки країни.

Але залишаються воєнні ризики з якими можуть стикатися інвестори:

- можливість знищення чи захоплення активів;
- логістичні перепони;
- проблеми з інфраструктурою;
- форсмажорні обставини платежів;
- неможливість залучення іноземних позик та страхування.

Україна була і є привабливою для інвесторів. Попри війну вони готові інвестувати, якщо Україна демонструватиме успіхи в реформах, аби люди сприймали прогрес та розвиток, щоб Європейський Союз та інші розвинені країни завжди тримали Україну в центрі уваги.

Для стабілізації української фінансової системи, сприянню проведенню структурних реформ та створення підґрунтя для сталого економічного зростання потрібно активно співпрацювати з партнерами з приводу залучення фінансової та технічної підтримки, обміну кращим міжнародним досвідом та приведенням українських стандартів у відповідність до світових практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інвестиційна політика та міжнародне інвестиційне співробітництво. Стан інвестиційної діяльності в Україні / Міністерство економіки України. URL : https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=b6d0940d-2443-41c4-82ec-86e6d2e56973&title=InvestitsiinaDiialnistVUkrainiZa2022-Rik

2. Статистика зовнішнього сектору / Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#3

3. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text

4. Про державно-приватне партнерство : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text

П'янов С. В.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник:
Сушкова А. С.,
старший викладач кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки, Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна
ORCID ID 0009-0009-7264-9865

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ШЛЯХ У 30 РОКІВ ВІД ОБСЛУГОВУВАННЯ ПРОЦЕСІВ ВЕЛИКОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДО ВИКОРИСТАННЯ У СХЕМАХ З ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ

Інститути спільного інвестування - це інвестиційні фонди, які здійснюють діяльність із спільного інвестування на основі залучення та об'єднання коштів інвесторів з метою подальшого їх вкладення в цінні папери, корпоративні права, нерухомість та інші активи для отримання прибутку. Головною метою створення та діяльності інститутів спільного інвестування є регулювання відносин, що виникають у сфері спільного інвестування, забезпечення гарантій прав власності на цінні папери, а також захист прав учасників фондового ринку. Діяльність із спільного інвестування – це діяльність, що здійснюється на користь та за рахунок учасників інституту спільного інвестування шляхом емісії цінних паперів інституту спільного інвестування з метою отримання прибутку від вкладення отриманих у результаті емісії коштів у цінні папери інших емітентів, корпоративні права, нерухомість та інші активи.

Діяльність інвестиційних фондів покликана сприяти більш ефективному використанню фінансових накопичень фізичних та юридичних осіб шляхом залучення їх до інвестиційного процесу у державі. Завдяки інститутам спільного інвестування відбувається об'єднання індивідуальних інвесторів, у результаті досягається перевага у процесі інвестування. Досвід

промислово розвинених країн показує, що інститути спільного інвестування можуть істотно впливати на фондовий ринок, а через нього і розвиток економіки держави в цілому.

Вважається, що автором ідеї спільного інвестування є підприємець з Данії Адріан Ван Кет Віче. Він у 1974 році створив інвестиційний фонд «Eendragt Maakt Magt». Цей фонд був заснований з тезою — «консолідація створює прибуток». Інші дослідники цього питання прийшли до висновку, що інститути спільного інвестування вперше з'явилися в дев'ятнадцятому столітті в Нідерландах, де за наказом короля Вільяма I в 1822 було створено перший фонд взаємного інвестування.

Україна не може похвалитися такою багатою історією розвитку інститутів спільного інвестування. У незалежній Україні перші інвестиційні фонди почали з'являтися у 1994 році. Саме цього року президентом України було підписано Указ «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії» від 19 лютого 1994 року № 55/94, яким було затверджено Положення «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії» [1]. У Положенні [1] вперше було надано визначення поняття «спільне інвестування». Так, у пункті 2 розділу 1 Положення [1] було зазначено, що «спільне інвестування» - діяльність, що здійснюється в інтересах і за рахунок засновників та учасників інвестиційного фонду шляхом випуску інвестиційних сертифікатів та проведення комерційної діяльності з цінними паперами». Там же було надано визначення таким поняттям, як «інвестиційний фонд», «інвестиційний сертифікат», «відкритий інвестиційний фонд», «закритий інвестиційний фонд», «взаємний фонд інвестиційної компанії» та інше.

Слід зазначити, що головною метою Положення [1] не було створення передумов для розвитку ефективної системи спільного інвестування в державі. Головним чином, поява Положення [1] мала обслуговувати процеси великої приватизації, яка відбувалася в ті роки в Україні. Адже згідно з чинним на той момент законодавством України не можна було вільно купувати та продавати основний приватизаційний папір України – «приватизаційний сертифікат» (так званий «ваучер»). Тому активно й використовувалася схема, коли населення держави спочатку обмінювало свої приватизаційні сертифікати на інвестиційні сертифікати інвестиційних фондів та інвестиційні сертифікати взаємних фондів інвестиційних компаній, а вже потім продавало за кошти ці обмінені інвестиційні сертифікати. Найчастіше обидві ці операції відбувалися одночасно. Ця схема стала можлива завдяки пункту 23 Положення [1], в якому було прописано, що «інвестиційні сертифікати закритих фондів можуть обмінюватися на приватизаційні папери,

якщо ці фонди у встановленому Фондом державного майна України порядку отримали дозвіл на здійснення комерційної діяльності з приватизаційними паперами».

На підставі Положення [1] у дев'яності роки в Україні було створено кілька сотень інвестиційних фондів та взаємних фондів інвестиційних компаній, які відіграли вирішальну роль у проведенні приватизації в Україні. Деякі з цих інвестиційних фондів існують у нашій країні і зараз.

Логічним продовженням Положення [1] став Закон України "Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)" від 15 березня 2001 року № 2299-III [2]. З моменту набрання чинності цим Законом створення інвестиційних фондів в Україні в порядку Положення [1] було заборонено. Існуючі на той момент відкриті інвестиційні та взаємні фонди інвестиційних компаній мали або привести свою діяльність у відповідність до нового Закону [2] протягом двох років з дати його прийняття або ліквідуватися. При цьому закриті інвестиційні фонди та взаємні фонди інвестиційних компаній могли продовжувати здійснювати свою діяльність на підставі Положення [1] протягом того терміну, на який вони спочатку відкривалися.

В 2012 році в Україні з'явився новий закон «Про інститути спільного інвестування» № 5080-VI [3]. Цей закон набрав чинності з 1 січня 2014 року і діє зараз. Одночасно з цим втратив силу Закон України "Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)" 2299-III.

Поява нового закону про інститути спільного інвестування у нашій країні – це поєднання систематизації практики функціонування інвестиційних фондів в Україні, а також вивчення досвіду розвинених країн світу у регулюванні діяльності інститутів спільного інвестування. Відповідно до Закону [3], державне регулювання у сфері спільного інвестування в Україні покладається на Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Дія Закону [3] поширюється на суспільні відносини, що виникають у сфері спільного інвестування у зв’язку з утворенням та діяльністю суб’єктів спільного інвестування, з метою забезпечення гарантування права власності на цінні папери інститутів спільного інвестування та захисту прав учасників інститутів спільного інвестування.

Згідно даних Української асоціації інвестиційного бізнесу [4] в даний час більш ніж 93% усіх інститутів спільного інвестування є венчурними фондами (закриті недиверсифіковані венчурні корпоративні інвестиційні фонди та закриті недиверсифіковані венчурні пайові інвестиційні фонди). При

цьому частка активів венчурних інвестиційних фондів складає більш ніж 96% від суми активів усіх інститутів спільного інвестування в Україні. Більш ніж на 86% активи венчурних фондів в Україні складаються з інших активів, до яких належать дебіторська заборгованість та корпоративні права. Усе це є дуже незвичайним для держави з ринковою економікою. Спробуємо розібратися у причинах цього явища в інвестиційній сфері України.

Венчурні фонди є найзручнішими з усіх видів інститутів спільного інвестування для здійснення інвестицій з погляду свободи прийнятих рішень та розпорядження коштами. Підприємства в Україні часто залучають саме венчурний капітал, оскільки це не пов'язано з виходом на публічний ринок запозичень фінансових ресурсів. Активи венчурних фондів можуть повністю складатися з корпоративних прав та боргових зобов'язань. За допомогою венчурних фондів можна забезпечити довгострокове фінансування підприємств.

Важливою перевагою, яку використовують учасники венчурного фонду у своїй господарській діяльності, – це оптимізація системи оподаткування. Так, згідно з підпунктом 141.6.1 пункту 141.6 статті 141 Податкового кодексу України [5], звільняються від оподаткування кошти спільного інвестування, а саме: кошти, внесені засновниками корпоративного фонду, кошти та інші активи, залучені від учасників інституту спільного інвестування, доходи від здійснення операцій з активами інституту спільного інвестування, доходи, нараховані за активами інституту спільного інвестування, та інші доходи від діяльності інституту спільного інвестування (відсотки за позиками, орендні (лізингові) платежі, роялті тощо). При цьому під активами інституту спільного інвестування розуміється сформована (оплачена) за рахунок коштів спільного інвестування сукупність майна, корпоративних прав, нерухомості (в тому числі у вигляді неподільного об’єкта незавершеного будівництва/майбутнього об’єкта нерухомості та/або подільного об’єкта незавершеного будівництва), майнових прав, вимог та інших активів, передбачених законами та нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Можна сказати, що для інвесторів венчурний фонд – це безподатковий майданчик (або «внутрішній офшор») для здійснення фінансових операцій.

Слід наголосити, що венчурні фонди в Україні дуже активно застосовуються у будівельному бізнесі. Це дозволяє будівельним компаніям оптимізувати оподаткування своїх доходів і насамперед суттєво зменшити платежі до бюджету податку на додану вартість. З цією метою будівельні

компанії емітують цільові (безвідсоткові) облігації. У разі, якби емітент самостійно розміщував такі облігації, то при їх погашенні шляхом передачі товару, під який вони були випущені, у емітента виникали б податкові зобов'язання щодо нарахування та сплати податку на додану вартість. А у разі розміщення їх із використанням венчурного фонду, який спочатку викуповує ці облігації у емітента, такі зобов'язання не виникають згідно з підпунктом 196.1.1 пункту 196.1 статті 196 Кодексу [5]. Там вказано, що не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість операції з випуску (емісії), розміщення у будь-які форми управління та продажу (погашення, викупу) за кошти цінних паперів, що випущені в обіг (емітовані) суб'єктами підприємницької діяльності, Національним банком України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику та/або реалізує державну бюджетну політику у сфері управління державним боргом та гарантованим державою боргом, органами місцевого самоврядування відповідно до закону, включаючи інвестиційні та іпотечні сертифікати, сертифікати фонду операцій з нерухомістю, деривативи, а також корпоративні права, виражені в інших, ніж цінні папери, формах; обміну зазначених цінних паперів та корпоративних прав, виражених в інших, ніж цінні папери, формах, на інші цінні папери, корпоративні права, виражені в інших, ніж цінні папери, формах; розрахунково-клірингової, реєстраторської та депозитарної діяльності на ринку цінних паперів, а також діяльності з управління активами (у тому числі пенсійними активами, фондами банківського управління), відповідно до закону та інших видів професійної діяльності на фондовому ринку, які підлягають ліцензуванню.

Крім будівельного бізнесу, венчурні фонди активно застосовуються для оптимізації оподаткування і в інших галузях економіки України. Приміром, дуже популярна схема коли венчурний фонд видає підприємству відсоткову позику. У пункті 4 статті 48 Закону [3] сказано, що до складу активів венчурного фонду можуть входити боргові зобов’язання. Такі зобов’язання можуть бути оформлені векселями, заставними, договорами відступлення прав вимоги, позики та в інший спосіб, не заборонений законодавством. Венчурний фонд має право надавати кошти у позику. Позики за рахунок коштів венчурного фонду можуть надаватися тільки юридичним особам, за умови що не менш як 10 відсотків статутного капіталу відповідної юридичної особи належить такому венчурному фонду. При цьому єдине обмеження видачі позики легко обходиться шляхом перереєстрації на

венчурний фонд 10 відсотків акцій або корпоративних прав одержувача процентної позики. Після отримання від венчурного фонду процентної позики підприємство виплачує фонду відсотки за користування позикою, внаслідок чого зменшується оподатковуваний прибуток платника податку на прибуток.

Як висновок можна підкреслити, що те, що називається в Україні інститутами спільного інвестування, по суті, не є в класичному розумінні інститутами спільного інвестування. Венчурні інвестиційні фонди можна назвати «внутрішніми офшорами», які допомагають великому бізнесу зменшувати податкові відрахування до бюджету України. Це стосується насамперед податку на прибуток та податку на додану вартість. Додатковим бонусом є те, що венчурні фонди допомагають вирішувати й інші завдання для бізнесу. Такі як швидкий перерозподіл, у разі потреби, фінансових потоків між підприємствами групи компаній; використання венчурного фонду як зручного інструменту отримання коштів на будь-якому підприємстві групи компаній; використання венчурних фондів у фінансово-промислових групах, які здійснюють свою діяльність за кордоном; залучення фінансових коштів на фінансування довгострокових інвестиційних проектів тощо.

Цікавим є факт, що навіть законодавець ставить певною мірою під сумнів, що інститути спільного інвестування в Україні займаються саме спільним інвестуванням. Так, у пункті 5 статті 4 Закону [3] сказано, що власником усіх цінних паперів інституту спільного інвестування може бути одна особа. На нашу думку, важко назвати спільним інвестуванням ситуацію, коли власником усіх цінних паперів інституту спільного інвестування є одна особа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії, затверджене Указом Президента України від 19 лютого 1994 р. № 55/94. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55/94#Text

2. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) : Закон України від 15 березня 2001 року № 2299-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2299-14#Text

3. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 5 липня 2012 року № 5080-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text

4. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. URL : https://www.uaib.com.ua/analituaib

5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI, редакція від 23.11.2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

Ревера А. О.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ВАЖЛИВІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах важко переоцінити значення забезпечення економічної безпеки України, особливо в контексті воєнних подій. Військовий стан, що триває на території країни, став справжнім викликом для нашої економіки, стабільності та розвитку. У таких умовах економічна безпека стає ключовою складовою національної безпеки, визначаючи можливості країни в умовах воєнного стану.

Так, важливість забезпечення економічної безпеки в умовах війни проявляється на різних рівнях та в аспектах. Зокрема, економічна стійкість стає головною перепоною перед втратами та руйнацією, спричиненими воєнним конфліктом. Заходи з ефективного управління фінансовими та економічними ресурсами набувають стратегічного значення для збереження функціонування державної економічної системи. Крім того, забезпечення економічної безпеки в умовах війни включає в себе не лише відновлення та реформування економіки після завершення конфлікту, але й попередження економічних наслідків воєнної дії, таких як руйнування інфраструктури, втрати виробництва та зникнення робочих місць.

У розрізі даної теми, та проаналізувавши думку З. В. Гбура, який доречно відзначає, що до основних елементів економічної безпеки держави слід віднести:

- економічну незалежність, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами;
- спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі у міжнародній торгівлі;

- стійкість і стабільність національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування дестабілізуючих факторів;
- здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни [1, с. 84].

Зважаючи на те, що економіка – одна з найважливіших сторін діяльності людини, суспільства і держави загалом, варто зазначити, що національні економічні інтереси лежать в основі економічної політики країни, важливою складовою частиною якої є забезпечення економічної безпеки, однієї з найважливіших функцій держави. Слушним є зазначення Л. В. Соломонова, що «виходячи з того, що і соціальна, і політична, і військова, і технологічна, і продовольча, і інші види національної безпеки не можуть реалізовуватися в повній мірі без економічного забезпечення, в цьому полягає важливість і значущість функцій економічної безпеки. Адже, для збереження соціальної і продовольчої безпеки необхідно в першу чергу забезпечити населення робочими місцями, що вимагає розвиненої промисловості, а, отже, економіки. Оборонне виробництво, отже, захист країни також неможливий без наявності фінансування і високих технологій виробництва, що в свою чергу залежить від стану економіки» [2, с. 195].

За період дії воєнного стану економіка України зазнала катастрофічних втрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, структурних змін у виробничих галузях, руйнації та занепаду виробництва приватних підприємств. Економіка країни в умовах воєнного часу спрямована на вирішення таких завдань, як фінансування армії, її матеріально-технічне забезпечення, продовольча, медична та соціальна допомога армії та громадянам. Від фінансування цих сфер залежить перемога та безпекова складова існування держави та інтересів населення.

Варто наголосити, що «тільки в умовах забезпечення національної безпеки країни можливе стабільне економічне зростання, збільшення сфер впливу та конкурентної спроможності на світовому ринку» [3, с. 222].

Отже, умови війни накладають величезний тиск на економічну систему країни, і саме тому важливо розвивати та впроваджувати ефективні стратегії економічної безпеки. У свою чергу, це включає в себе відновлення інфраструктури, реформування економіки, планування ресурсів та активний вплив на фінансовий сектор для забезпечення стабільності. Забезпечення економічної безпеки в умовах війни – це не лише завдання уряду, але

й обов'язок кожного громадянина. Залучення громадськості та створення позитивного соціального клімату для економічного відновлення є важливим кроком на шляху до сталого розвитку країни в умовах непередбачених викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гбур З. В. Економічна безпека як одна зі складових забезпечення національної безпеки України та сучасному етапі. *Інвестиції: практика та досвід.* 2017. № 18.

2. Соломонова Л. В. Фінансово-економічна безпека як складова національної безпеки країни. *Причорноморські студії.* 2018. Випуск 27. С. 193–198.

3. Пасенко В. М., Головко Л. В. Продовольча та економічна безпека України в умовах війни. *Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем.* 2023. С. 221–223.

Роменська К. М.,
канд.екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0001-6442-7802

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Відповідно до Указу Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/202 «Стратегія національної безпеки України» одним із пріоритетів національних інтересів України визнано європейську і євроатлантичну інтеграцію. Реалізація цього пріоритету забезпечується державною політикою у сфері національної безпеки, орієнтованою на: використання всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності та державного суверенітету України; розвиток відносин зі Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою, сусідніми та іншими державами, а також із міжнародними організаціями для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх впливу на Україну; повну імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони, та модернізація її параметрів там, де необхідно, за результатами всебічного огляду досягнення цілей Угоди з метою набуття повноправного членства України у ЄС; розвиток особливого партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО [3].

В умовах воєнного стану економічна, соціальна, фінансова система української держави перебувають в кризі не дивлячись на своєчасне переорієнтування бюджету країни на військові й оборонні цілі та забезпечення соціальних, гуманітарних витрат, спрямованих на підтримку життєдіяльності населення, підтримку внутрішньо переміщених осіб, а також забезпечення роботи критичної інфраструктури. Підтримці відносної макрофінансової стабільності упродовж 2022-2023 рр. сприяло надходження міжнародної

фінансової допомоги, грантів, пільгових позик та поступове відновлення експортних надходжень. Показники дефіциту та боргу Державного бюджету України упродовж 2019-2023 рр. представлено на рис. 1.

Рисунок 1 – Дефіцит та борг Державного бюджету України упродовж 2019–2023 рр., млн грн [1]

Дефіцит та борг Державного бюджету України щороку зростають. У 2023 р. порівняно з 2019 р. дефіцит бюджету збільшився на 1255 млрд грн. або у 17 разів, а загальна сума державного та гарантованого державою боргу зросла у 3521 млрд грн. або у 3 рази. Показники темпів росту державного боргу і дефіциту державного бюджету коливаються однаково. Держава залучає кредитні ресурси для того, щоб покрити дефіцит бюджету та збалансувати потоки доходів і видатків. Упродовж 2019-2023 рр. обидва показники зростають і набувають у 2022-2023 рр. за всю історію держави рекордних значень. У структурі державного боргу переважає зовнішній борг. Найбільша частка зовнішнього боргу у загальному обсязі державного боргу 2019-2021 рр. - 48-57% припадає на заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому фінансовому ринку (ОЗДП), а у 2022-2023 рр. - 47%-86% на заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій. Частка заборгованості за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій у зовнішньому боргу у 2023 р.: NEFCO (0,007%); Європейський банк реконструкції та розвитку (0,2%), Європейський Інвестиційний Банк (3%), Європейський Союз (35%),

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (14%), Міжнародний Валютний Фонд (10%), Фонд чистих технологій (МБРР) (0,1%).

Зростання дефіциту бюджету, його частки у доходах бюджету негативним чином впливає на боргову безпеку держави і призводить до зростання державного боргу України. Інструментом, розробленим Міністерством фінансів України для оцінки поточного стану, динаміки державного боргу України та визначення цілей, завдань і заходів у середньостроковій перспективі з метою оптимізації структури державного боргу з точки зору співвідношення вартості обслуговування й ризиків для відновлення прийнятного рівня боргового навантаження є Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024-2026 рр., що реалізується в умовах повномасштабного військового вторгнення росії в Україну [4].

Управління фінансовими потоками України для забезпечення її безпеки у має бути орієнтованим на збалансування потоків доходів і видатків, зменшення дефіциту бюджету з одночасним збереженням економічних, соціальних та екологічних цінностей. Поява певних дисбалансів в економіці, соціуму, екології потребує оперативного реагування держави для їх мінімізації та усунення а також розробку модернізацію підходів в бюджетуванні для боротьби з кризовими явищами, що забезпечує сумісність й узгодженість з міжнародною фінансовою системою.

Проблема управління державним боргом пов’язана з управлінням фінансовими потоками державного і місцевих бюджетів й визначає рівень безпеки держави та її фінансову захищеність від структурних економічних коливань і впливу зовнішніх та внутрішніх кризових явищ. Міжнародний досвід свідчить про можливості реструктуризації боргів, а оскільки цей процес є довготривалим, то в стратегічній перспективі дасть можливість спрямувати вивільнені кошти на післявоєнну відбудову країни. Приведення індикаторів економічної та бюджетної боргової безпеки України відповідно до норм дозволить підвищити рівень бюджетної безпеки України та стабілізувати фінансову систему держави [2]. Управління бюджетними потоками в Україні одночасно із удосконаленням законодавчої бази має супроводжуватись розвитком на практиці системи оцінки та моніторингу результатів використання бюджетних витрат. Забезпечення ефектів, та якісних результатів використання бюджетних коштів є запорукою обґрунтованої структури витрат бюджету та їх достатнього обсягу в умовах обмежених доходних джерел. Збалансованість доходів в видатків дозволяє зменшити обсяги бюджетного дефіциту, а отже і державного боргу, що сприятиме майбутньому забезпеченню безпеки України та її сталому економічному розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційна довідка щодо державного та гарантованого державою боргу України. URL : https://www.minfin.gov.ua/news/borhovastatystyka/derzhavnyi-borh-ta-harantovanyiderzhavoiu-borh

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Мінекономрозвитку від 29 жовтня 2013 р. № 1277 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL : http://meold.kmu.gov.ua/minec/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738

3. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/202. URL : https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037

4. Стратегія та Програма управління державним боргом : постанова Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2023 р. № 1117. URL : https://mof.gov.ua/uk/osnovna-informacija

Рудая М. І.,
канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-4986-4112

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗБИТКІВ У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЯК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Для визначення розміру матеріальних збитків, які можуть бути нанесені державі, важливо враховувати кілька аспектів та враховувати, що цей процес має значення для забезпечення економічної безпеки країни. Перш за все, необхідно розглянути національне законодавство, що регулює питання компенсації збитків. Закони повинні чітко визначати, які саме дії вважаються правопорушеннями і яким чином мають відшкодовуватись збитки. Для точного визначення розміру збитків потрібно провести детальну оцінку всіх втрат. Це може включати прямі збитки (наприклад, втрата майна або коштів) і непрямі збитки (наприклад, упущену вигоду або зниження виробничої потужності). Також важливо використовувати визнані методики для розрахунку збитків. При розрахунку збитків потрібно також враховувати потенційні ризики, які можуть збільшити втрати в майбутньому.

Одночасно, державі важливо розробити ефективні процедури відшкодування збитків, які дозволяють швидко та ефективно реагувати на економічні зловживання та злочини. У свою чергу моніторинг і аудит дозволять виявляти і усувати проблеми у процесі визначення та відшкодування збитків, а також підвищити прозорість і довіру громадськості.

У контексті повоєнної відбудови, одним із ключових завдань є компенсація збитків, завданих внаслідок збройної агресії російської федерації. Визначення компенсації за втрачених активів вимагає комплексного підходу та глибокого аналізу. Перш за все, необхідно розрізняти різні типи активів, що можуть включати (наприклад, нерухомість, транспортні засоби, обладнання, бренди, патенти, авторські права, акції, облігації, кредитні вимоги).

При цьому, компенсація має базуватися на принципах справедливості та об'єктивності, а також має враховувати соціально-економічні наслідки. Важливо, щоб механізми відшкодування були прозорими та доступними для всіх постраждалих сторін. Такий підхід допоможе не тільки компенсувати безпосередні втрати, а й сприяти загальному відновленню та стабілізації економіки у повоєнний період.

Слід зазначити, що 14 листопада 2022 року, у рамках засідання Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, було ухвалено резолюцію (документ A/ES-11/L.6), яка зосереджена на "Забезпеченні засобів правового захисту та репарацій у зв’язку з агресією проти України [4,5]. Зміст резолюції зводиться до необхідності створення міжнародного механізму, призначеного для відшкодування шкоди, збитків, спричинених міжнародно-протиправними діями російської федерації. Ця резолюція вказує на глобальне визнання необхідності правової та фінансової підтримки України у відновленні справедливості та компенсації за зазнані втрати у конфлікті, що наголошує на міжнародному зобов'язанні щодо підтримки стабільності та мирного врегулювання.

Також 17 лютого 2023 року уряд Нідерландів ініціював створення важливого інституційного органу - Реєстру збитків, завданих Україні в результаті російської агресії. Цей реєстр, розміщений у Гаазі, є задуманий як фундаментальна складова широкомасштабного механізму репарацій. Його основне призначення — забезпечення умов для вимоги та виплати російською федерацією повного фінансового відшкодування за збитки, завдані війною. Цей крок підкреслює значення міжнародної правової підтримки України та створення умов для об'єктивної оцінки та компенсації втрат, спричинених триваючим конфліктом, що є ключовим аспектом забезпечення міжнародної справедливості та сталого миру [3].

Для забезпечення справедливості та законності будь-якого міжнародного механізму компенсації, як, наприклад, механізму передбаченого Організацією Об'єднаних Націй для України, критично важливим є здійснення фінансової оцінки активів та підприємств, які висувають вимоги щодо компенсації, на основі об'єктивних, прозорих та визнаних міжнародних стандартів. Така оцінка повинна включати ясні критерії та методології, які забезпечують однаковий підхід до оцінки вартості активів, незалежно від їхньої географічної прив'язки.

Слід враховувати, що фінансова оцінка має бути здійснена незалежними експертами, які не мають економічного чи політичного інтересу у

результаті оцінки. Вона має бути підтверджена документацією, яка чітко відображає методи розрахунків, використані дані та аналітичні процедури, забезпечуючи таким чином можливість перевірки та оскарження оцінки.

Справедлива фінансова компенсація має базуватися на оцінці, яка враховує реальний вплив збитків на відновлювальну здатність і потенціал розвитку постраждалого бізнесу або індивідуума. Це включає не тільки прямі збитки активів, але й опосередковані наслідки, такі як упущену вигоду або зниження ринкової вартості.

Таким чином, міжнародний механізм компенсації повинен враховувати широкий спектр факторів і стандартів, щоб забезпечити його справедливість, об'єктивність і прийнятність на міжнародному рівні. Відповідно, кожна оцінка та виплата компенсації має сприйматися як законна та справедлива як для вимагаючих сторін, так і для міжнародної спільноти.

Слід зазнасити, що міжнародні стандарти оцінки (International Valuation Standards – IVS 2022), які розробляються та публікуються Радою міжнародних стандартів оцінки (International Valuation Standards Council – IVSC), є ключовими в уніфікації підходів до оцінки вартості активів і компаній на глобальному рівні. Ці стандарти забезпечують єдині методологічні рамки, які використовуються у багатьох країнах світу і стали основою для численних судових рішень, пов'язаних із визначенням компенсацій [2].

Застосування IVS 2022 гарантує, що оцінка вартості активів проводиться на основі визнаних і обґрунтованих принципів, що сприяє досягненню об'єктивності і надійності фінансових оцінок. Ці стандарти включають деталізовані вказівки щодо збору даних, аналізу і інтерпретації інформації, що дозволяє оцінювачам виконувати свою роботу з високим ступенем точності та прозорості.

Крім того, дотримання IVS 2022 сприяє узгодженню практик оцінки в різних юрисдикціях, забезпечуючи справедливість оцінок. Такий підхід важливий для забезпечення взаємної довіри та прийняття оцінок на міжнародній арені, особливо у випадках, коли вони лежать в основі судових рішень про компенсації або врегулювання міжнародних спорів. Таким чином, використання IVS 2022 не тільки забезпечує належну якість і обґрунтованість оцінок, але й сприяє створенню умов для ефективного вирішення питань, пов’язаних з компенсацією втрат в міжнародних вимірах.

Для визначення розміру фінансової компенсації необхідно враховувати базову вартість активів, що залежить від специфіки конкретного випадку. Відповідний вибір базової вартості зумовлений характером економічних втрат,

які можуть бути різними в залежності від обставин експропріації або пошкодження активів.

Також використовують ринкову вартість, яка часто виступає як оптимальна базова величина для визначення економічної вартості активів або компаній перед початком військових конфліктів. Встановлення ринкової вартості до моменту війни дозволяє фіксувати базову вартість активів або підприємств, які пізніше могли зазнати пошкоджень, бути знищеними або експропрійованими. Цей підхід забезпечує прозоре та об'єктивне вимірювання економічних втрат, заснованих на передвоєнному стані активів, які розглядаються.

Використання ринкової вартості як базової величини для оцінки втрат відображає загальноприйняті міжнародні стандарти, які покликані забезпечити економічну справедливість. Ринкова вартість передбачає оцінку, яка враховує потенційну здатність активів або підприємств генерувати доходи, їхню місцевість, попит та пропозицію на ринку, а також інші релевантні фінансові та економічні показники, які могли впливати на вартість активів до початку війни.

Такий метод оцінки не лише сприяє забезпеченню прозорості і об'єктивності в процесі відшкодування, але й відіграє критичну роль у встановленні юридичної та економічної бази для подальших рішень щодо компенсацій, зокрема у міжнародних судових і арбітражних розглядах.

Вартість відновлення вважається особливо доцільним критерієм для оцінки компенсації в разі пошкодження чи знищення активів. Цей підхід передбачає покриття повної суми витрат, необхідних для заміни пошкодженого або знищеного активу новим активом з еквівалентною корисністю. Основною перевагою такої методики є те, що вона враховує вартість не тільки відновлення фізичного стану активу, а й відновлення його функціональних можливостей. Значущість цього підходу полягає у відсутності врахування фізичного або іншого зносу на дату пошкодження чи знищення. Такий метод забезпечує, що компенсація відшкодовує повну вартість аналогічного нового активу без урахування амортизації, що відображає реальні витрати на відновлення активів до їх повноцінного функціонування.

Цей метод оцінки є надзвичайно важливим у контексті забезпечення адекватних компенсаційних виплат відповідно до втрат, що були спричинені непередбаченими подіями, такими як природні катастрофи або військові конфлікти, де активи часто потребують повного відновлення чи заміни. Використання вартості відновлення як бази для розрахунку компенсації сприяє

фінансовій справедливості та відновлювальній справедливості, що є ключовими для ефективної поствоєнної реконструкції та відновлення.

У контексті розробки міжнародного механізму відшкодування для України, який виник як результат множини пропозицій та концепцій, наданих аналітичними центрами, робочими групами та юристами-міжнародниками [1], можна виокремити чотири основні напрями для створення ефективного інструменту правосуддя та відшкодування, зокрема ці напрями включають (таблиця 1).

Таблиця 1 – Напрями спрямовані на створення інституційного механізму відшкодування Україні воєнних збитків

№ з/п	Зміст	Роз'яснення
1.	Міжнародний договір	Використання міжнародного договору, який створює правову основу та надає легітимність функціонуванню спеціального механізму відшкодування. Це не лише забезпечує міжнародне визнання та підтримку, але й формує нормативно-правове поле для діяльності механізму
2.	Створення спеціальної комісії	Організація спеціальної комісії, яка б мати повноваження розглядати позови та присуджувати відшкодування. Такий орган відіграв би роль нейтрального арбітражного суду, забезпечуючи об'єктивне та справедливе вирішення спорів
3.	Створення фонду для виплати компенсацій	Формування фонду, що фінансувався б заморожених активів росії чи іншими шляхами, створює економічну основу для реалізації виплат. Такий фонд дозволив би матеріалізувати присуджені компенсації, гарантуючи їхнє виконання
4.	Створення реєстру збитків	Збір та систематизація доказової бази у формі реєстру збитків, який включав би інформацію про розмір та обставини заподіяної шкоди. Цей реєстр став би необхідним інструментом для визначення обсягу збитків та відшкодування

Джерело: складено автором.

Такий комплексний підхід забезпечує створення робочого, ефективного механізму, який має на меті не лише відшкодування збитків, але й формування міжнародного правового прецеденту, що сприятиме підтримці міжнародного порядку та справедливості.

Отже, Україна повністю застосовує світовий досвід та можливості, виконуючи рекомендації міжнародних партнерів у питаннях повоєнної відбудови. Процес відшкодування воєнних збитків Україні, безсумнівно, буде тривалим, складним і вимагатиме значних зусиль. Така динаміка є результатом складностей у міжнародному праві, потреби у точному документуванні збитків та визначенні винних сторін. При цьому, без повного відшкодування шкоди, завданої в ході агресивної війни, а також без притягнення до відповідальності осіб, відповідальних за розв'язування конфлікту та злочин агресії, не може бути досягнута повна справедливість для України. Важливість процесу відшкодування полягає не лише у компенсації збитків, але й у відновленні правового порядку та справедливості на міжнародній арені. Це включає не тільки фінансову компенсацію, але й моральне визнання зазнаних страждань і втрат, а також закріплення норм міжнародного права, спрямованих на запобігання майбутнім порушенням. У зв'язку з цим, важливою є робота міжнародних інституцій та правоохоронних органів у співпраці з національними урядами для забезпечення належного правосуддя. Враховуючи ці аспекти, можна забезпечити справедливе визначення розміру матеріальних збитків та сприяти економічний безпеці держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Люк Моффет. Варіанти відшкодування збитків, завданих під час війни в Україні. URL : https://reparations.qub.ac.uk/assets/uploads/

2. Міжнародні стандарти оцінки (International Valuation Standards – IVS 2022). URL : http://www.afo.com.ua/doc/ivsc-effective-31-jan-2022.pdf

3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Забезпечення засобів правового захисту та репарацій у зв’язку з агресією проти України». URL : file:///C:/Users/user/Downloads/A_ES-11_L.6 EN%20(1).pdf

4. У Гаазі створять реєстр збитків, завданих Україні агресією РФ. *Економічна правда.* 2023. URL : https://www.epravda.com.ua/news/2023/02/17/697178/

5. Reparations forUkraine: An international route map. Ceasefire Centre for Civilian Rights. URL : https://www.ceasefire.org/wp-content/uploads/2022/06/CFR_Ukraine_EN_Jun22_3.pdf

Сальникова Т. В.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0001-7117-0259

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах воєнного стану важливо забезпечити всі складові національної безпеки нашої держави, хоча, пріоритетною є воєнна безпека, інвестиції є важливим засобом втручання в економічний суверенітет і забезпечення стабільного розвитку економіки держави. Інвестиційна безпека в сучасних умовах має надважливе значення у забезпеченні обороноздатності, цілісності та незалежності України. Інвестиційна безпека входить до складу економічної безпеки разом із такими компонентами, як виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки [7].

На законодавчому рівні інвестиційна безпека визначена лише в складі інвестиційно-інноваційної безпеки - стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості.

Окремо інвестиційна безпека, з одного боку, характеризує досягнутий рівень використання інвестиційних ресурсів в економіці, а з іншого – визначає процес та напрями ефективного їх використання [11]. Інвестиційна безпека – досягнення рівня інвестицій, що дає змогу оптимально задовольняти поточні потреби економіки у капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за кордон, підтримання позитивного платіжного балансу.

Інвестиційна безпека держави забезпечується за умов дотримання граничної норми інвестування, що дає можливість: відтворювати науково-технічний та інтелектуальний потенціал нації; здійснювати розширене відтворення основного капіталу; підтримувати конкурентоспроможність економіки; гарантувати стійке зростання ВВП на рівні завдань соціально-економічного розвитку і міжнародного співробітництва; створювати стратегічні резерви; долати депресивні явища у регіонах країни; зберігати і відновлювати природні ресурси; утримувати на безпечному рівні екологічні параметри.

На думку Закревської Л. М. та Заїнчковського А. О., головним критерієм достатності інвестиційної безпеки є конкурентоспроможність економіки. Певний рівень інвестування та інвестиційної безпеки виступає матеріальною основою забезпечення умов життєдіяльності населення, добробуту та економічного зростання, що є одним із критеріїв економічної безпеки [3].

Початок воєнних дій завдав негативного впливу на національну безпеку в цілому, а також поставив під загрозу економічну та інвестиційну безпеку зокрема. Усі галузі прямо чи опосередковано понесли втрат з початком війни.

Зважаючи на обмежені фінансові можливості держави у здійсненні додаткових капіталовкладень основою підтримки економічної та інвестиційної безпеки є міжнародна допомога, в тому числі для повоєнної відбудови. Розміри допомоги та інвестицій значно перевищуватимуть довоєнні. Суми необхідні для економічного відновлення України вже оцінюються від 450 млрд доларів до 1 трлн доларів на 10 років [8]. Важливо, щоб основою цієї допомоги були гранти, а не позики, щоб державний борг в майбутньому не досяг космічних розмірів.

Швидкість – ще один життєво важливий чинник для міжнародної допомоги в сучасних умовах. Дивлячись наперед, міжнародна допомога у відновленні економіки, залучення інвестицій може допомогти підвищити продуктивність економіки, стимулювати розвиток інновацій та зростання інвестицій.

Відповідно до дослідження, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією, інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості (ІІП) України незначним чином знизився у 2023 р. до 2,44 балів з 5 максимальних. Навіть у довоєнний період ІІП знижувався з 3,1 п. у 2018 р. до 2,46 пунктів у другому півріччі 2022 р. (у першому півріччі становив 2,17 п.).

57 % опитаних компаній, що вже присутні на українському ринку, збираються інвестувати в Україну під час війни, а 79% готові долучатися до процесу відбудови.

За результатами опитування 85 директорів найбільших міжнародних та українських компаній щодо інвестиційного клімату в Україні, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією, 48% респондентів вказують на погіршення інвестиційного клімату, 39% вважають, що суттєвих змін не відбулось, і 13 % вважають, що інвестклімат поліпшився. Протягом наступних шести місяців 38 % очікують подальшого погіршення ситуації і лише 14 % топ-менеджерів прогнозують покращення ситуації у першій половині 2024 року.

Повномасштабна воєнна агресія росії проти України продовжує очолювати перелік факторів негативного впливу на інвестиційний клімат, на другому та третьому місцях – корупція та слабка судова система [10].

Основними індикаторами інвестиційної безпеки, що застосовуються для оцінки, є інвестиційна активність (приплив прямих іноземних інвестицій за останній рік та за три роки, експорт прямих інвестицій, інвестицій в основний капітал), інвестиційний клімат (індекс легкості ведення бізнесу, індекс корупції, індекс економічної свободи, глобальний індекс конкурентоспроможності, індекс людського розвитку), стан економічного розвитку (темп зростання ВВП, темп зростання інфляції) та кредитний рейтинг (дослідження інвестиційних перспектив, індекс довіри до прямих іноземних інвестицій).

Впливовим міжнародним інвестиційним рейтингом є оцінка інвестиційного середовища за індексом глобальної конкурентоспроможності, що містить 113 змінних, об’єднаних у 12 контрольних показників. Україна посідала за 2018-2021 рр. відповідно 83,85,55 та 54 позицію із 140. З 2018 р. Україна покращує свої позиції в рейтингу, переходить у групу країн з економікою «переважно невільні», коли набирає у 2018р. – 51,9 балів (147 позиція у рейтингу із 180 країн), у 2019 р. – 52,3 бали, у 2020 р. – 53,0, а у 2021 р. - 54,1 бали із 100, що означає для України в шкалі рейтингування 130 позиція із 184 країн. У 2023 р. Україна покращила свою позицію і посіла 112 місце з 165. Рейтинги свідчать про не дуже сприятливі умови для реалізації інвестиційних проєктів в Україні [2].

Згідно з даними звіту ЄБРР «Регіональні економічні перспективи», для періодів стійкого високого економічного зростання основною спільною рисою є високе співвідношення інвестицій до ВВП. Більшість економік, які

вийшли зі збройного конфлікту, не відчувають довготривалого спокійного періоду протягом 25 років після нього та не відновлюються до довоєнного рівня доходу на душу населення, навіть у довгостроковій перспективі. Але є 29 % економік, які досягають свого довоєнного рівня валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення протягом п'яти років.

Основною рисою періодів стійкого економічного зростання є високе співвідношення інвестицій до ВВП. Для стабільного економічного росту країни і збереження інвестиційної безпеки щорічні інвестиції протягом певного періоду часу повинні бути на рівні 19-25 % ВВП [1]. В Україні за 2021-2023 рр. цей показник знаходиться на рівні 3 % (3,35 %; 0,72 %; 2,57 %, відповідно). За 2019-2023 рр. ВВП України зросло на 64,49%. Приріст до попереднього року склав 25,9 %, коли в 2022 р. аналогічний показник складав – 4,9 % (рис. 1). Для швидкого відновлення Україні необхідні іноземні інвестиції на суму 50 млрд дол щорічно протягом п'яти років. Економіка має зростати на 14 % на рік протягом усіх п'яти років. Це підвищить середній ВВП до 225 млрд доларів з приблизно 150 млрд доларів станом на 2022 рік.

До війни помірні обсяги інвестицій в Україні в основному фінансувалися за рахунок внутрішніх заощаджень, а іноземні інвестиції становили лише близько 3% ВВП на рік. За період воєнного стану приплив іноземних інвестицій в економіку України склав 5399 млн дол. США за 2022 та 2023 рр. За період 2019-2023 рр. розмір ПІІ скоротився на 28% (рис. 1).

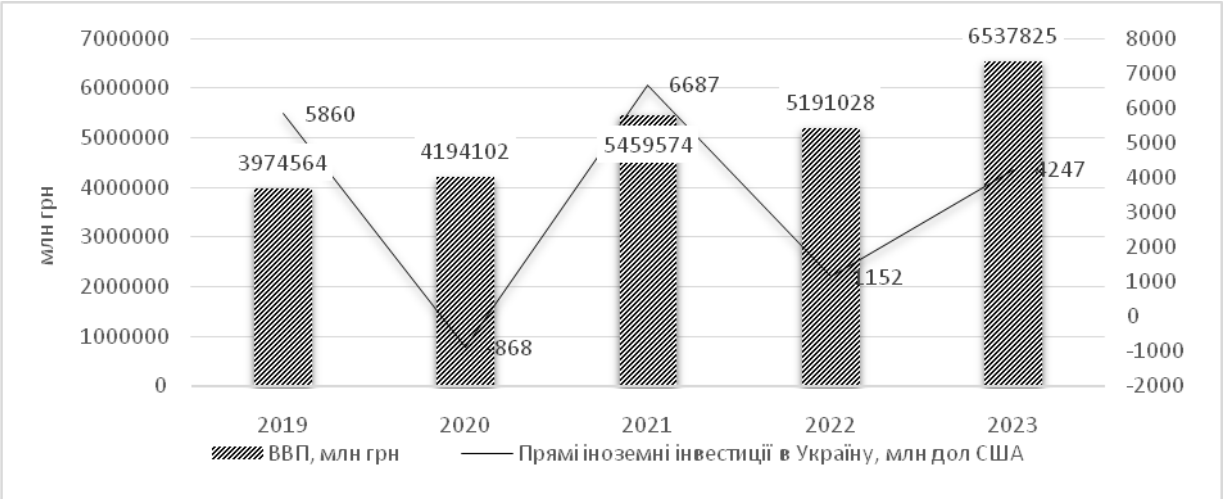

Рисунок 1 – Динаміка надходження прямих іноземних інвестицій та ВВП України за 2019–2023 рр. [6]

Після падіння ВВП у 2022 р., яке становило 29,1 %, обсяг виробництва в реальному вираженні стабілізувався на рівні близько 70 % довоєнного рівня. У випадку України подвоєння рівня інвестицій потребувало б значного збільшення спроможності країни до їх поглинання, а також створення структури управління для розробки складних проєктів, підготовки та укладання контрактів. 15 травня 2023 р. Єврокомісія надала прогноз щодо майбутнього української економіки. Зростання ВВП, як очікується, становитиме 0,6 % у 2023 р. та 4 % у 2024 р.

Аналітики Світового банку переглянули в бік збільшення фінансові потреби України на відбудову та подолання наслідків повномасштабної війни. Відбудова та відновлення України коштуватиме щонайменше 411 млрд дол. США.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) також оцінила необхідну для відбудови суму в 411 млрд дол. США [5].

Основними джерелами ПІІ в Україну є Кіпр (31,7 %), Нідерланди (21,6 %), Швейцарія (5,8 %), Великобританія (4 %), Німеччина (4,6 %), Австрія (3 %), Люксембург (2,4 %), Франція (2 %). В підсумку, понад 70 % інвестицій надійшло з країн Європейського Союзу. З 2018 по 2022 р. включно основна частка ПІІ надходили в промисловість (30,8 %) [9].

Зміна індексу споживчих цін, як одного з критеріїв інвестиційної безпеки, за 2019-2023 рр. склала 1 в.п., а за 2022-2023 рр. інфляція зменшилась на 21,5 % (з 126,6 до 105,1 %).

За прогнозом ЄБРР, щоб покрити різницю між необхідним рівнем інвестицій і наявними внутрішніми заощадженнями, потрібно буде зовнішнє фінансування (чистий приплив капіталу) у розмірі 20 % ВВП або 50 мільярдів доларів на рік [10]. У липні на конференції в Лугано Україна представила план відновлення країни. Реалізація цієї стратегії розрахована на 10 років і вона отримала схвальні оцінки та підтримку від міжнародних партнерів [4].

Основними ризиками для інвестиційної безпеки є війна, а разом з тим ще порушена структура виробництва, енергетична криза, низька ефективність управління соціальними процесами, недосконале законодавство, зростання тіньової економіки, корупція, високий рівень монополізації економіки та її сировинна орієнтація, зменшення виробничих площ, інвестиційна активність в посередницькій та фінансовій діяльності, ухилення від сплати податків, політична нестабільність, високі інвестиційні ризики, зменшення частки прибутку, обмеженість фінансових ресурсів, неефективна система

страхування іноземних інвестицій тощо. Відповідно, для підвищення рівня інвестиційної безпеки України потрібно мінімізувати вказані ризики та стабілізувати інвестиційний клімат в країні, що можливо буде реалізувати в повоєнний період.

Забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки потребує: опрацювання правових механізмів державного регулювання безпеки в інвестиційній сфері; формування належної нормативно-правової бази створення і вдосконалення сприятливого інвестиційного клімату; формування правових механізмів розвитку і вдосконалення якості інвестиційного потенціалу національної економіки; правового врегулювання функціонування рівнів забезпечення інвестиційної безпеки з визначенням кола суб'єктів та їх компетенції по здійсненню такої діяльності; врегулювання форм та порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють діяльність у сфері забезпечення інвестиційної безпеки [11].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасний стан інвестиційної безпеки України в умовах COVID-19 та її вплив на фінансово-економічну ситуацію держави / Бобровська О. Ю., Лисачок А. В., Кравченко Т. А., Акімова Л. М., Акімов О. О. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. № 1 (36). URL : https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3237/3141

2. Галазюк Н. М. Оцінка стану інвестиційного середовища України через призму міжнародного рейтингування. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. № 19, т. 1. С. 39–46.

3. Закревська Л. М., Заїнчковський А. О. Інвестиційна безпека як складова економічної безпеки. URL : https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1b23cac9-047d-4ae9-9e5d-d1d7c7e45e34/content

4. Інвестиції в Україну та відновлення економіки / Міністерство економіки України. URL : https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki

5. Колосова В. Відновлення України: шляхи та можливості фінансування / Центр зовнішньополітичних досліджень НІСД. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/az_vidnovlennya-ukraini_ebrr_30052023.pdf

6. Офіційне інтернет-представництво / Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5

7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 № 1277. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#n9

8. Савіцька С. І. Інвестиційна складова економічної безпеки України в умовах війни. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка.* 2023. № 1 (38). С. 150–153.

9. Славкова А. А., Колісник Д. Р. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3081/3004/

10. Холоднова А. ЄБРР порахував, скільки іноземних інвестицій потрібно Україні для швидкого повоєнного відновлення. URL : https://babel.ua/news/93905-yebrr-porahuvav-skilki-inozemnih-investiciy-potribno-ukrajini-dlya-shvidkogo-povoyennogo-vidnovlennya

11. Чорна А. М., Сядриста І. І. Інвестиційна безпека держави: правовий та економічний аспекти. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації*. Харків, 2022. URL : https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/37279326-fada-4088-9e28-f9056ffce6d6/content

Судак В. О.,
*здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти*
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ПИТАННЯ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Одним з різновидів економічних злочинів є ухилення від сплати податків. Несплачені податки призводять до зменшення дохідної бази державного та муніципального бюджетів, внаслідок чого виникає дефіцит коштів в країні. Зменшення надходжень до бюджетів становить пряму загрозу виконанню державою соціальних обов'язків перед громадянами. Виходячи з цього, вивчення причин та наслідків ухилення від сплати податків стає набуває актуальності, особливо в умовах збільшення державних зобов'язань. Огляд законодавства вказує на те, що поняття «ухилення від сплати податків» має відносно специфічне визначення, яке регулюється визначеними законами. Відповідальність за ухилення від сплати податків встановлено ст. 212 Кримінального кодексу України [1], а саме:

ч. 1 ст. 212 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), якщо такі дії вчинені службовою особою підприємства, установи, організації, або особою, яка займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи або будь-якою іншою особою, що зобов'язана їх сплачувати [1];

ч. 2 ст. 212 також передбачає «кримінальну відповідальність за вищенаведені діяння, що вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження значних сум коштів до бюджетів або державних цільових фондів коштів у великих розмірах» [1];

також, ч. 3 ст 212 Кримінального кодексу України встановлює кримінальну відповідальність за дії, передбачені попередніми частинами статті, якщо вони вчинені особою, яка раніше була засуджена за ухиляння від сплати податків, зборів або якщо такі дії призвели до фактичного ненадходження значних сум коштів до бюджетів або державних цільових фондів. Також ця стаття передбачає можливість звільнення від кримінальної відповідальності за вчинені дії, які не розглядаються як умисне ухилення від сплати податків. Одна законодавство не конкретизує, що саме вважається значним, великим або особливо великим розміром коштів, та не визначає конкретні способи вчинення ухилення від сплати податків або зборів.

Л. А. Парфентій у своїй науковій праці [2] розглядає дефініцію «ухилення від сплати податків» як «свідомі та умисні дії платника податків, що спрямовані на повні чи часткову несплату податків, зборів або інших обов'язкових платежів до бюджету, і можуть бути як незаконними, так і в межах чинного законодавства» [2].

Аналізуючи причини ухилення від оподаткування як способу запобігання розмиванню податкової бази та виведенню прибутку з-під оподаткування, варто відзначити, що в більшості країн світу, включаючи Україну, здебільшого застосовуються репресивні методи боротьби з цим явищем. Ці методи мають спрямування покарання порушників, а не усунення причини їх дій. Такий підхід може призвести до негативної реакції платників податків, включаючи появу нових схем оптимізації та переведення бізнесу у сферу тіньової економіки.

Більш ефективним способом боротьби з цією проблемою є превентивний підхід, який передбачає усунення як об'єктивних, причин ухилення від оподаткування (до прикладу, недоліки в податковій системи) так і суб'єктивних факторів (особисте ставлення платників податків до обов'язків перед державою).

Найпоширенішими схемами ухилення від оподаткування ПДВ вважаються безтоварні операції. Як зазначається на порталі Державної податкової служби України, «учасниками зазначених схем є підприємства різних галузей економіки України. Проте найчастіше постачальними так званого «паперового» кредиту є імпортери, підприємства торгівлі, які реалізують товар за готів без відображення в бухгалтерському обліку та мають надлишок податкового кредиту» [3].

Цей механізм, відомий як «скрутка», передбачає укладання угод на постачання товарів або послуг, походження яких не можна простежити по ланцюгу постачання. Уявні товари та послуги не реалізовуються, але обліковуються лише на запасах підприємства. Висновки органів ДПСУ свідчать, що

способи використання так званого «паперового» кредиту різняться залежно від галузей та специфіки господарської діяльності порушників.

Як приклад, можна розглянути наступні ситуації. Підприємства будівельної сфери придбають великі обсяги товарів, матеріалів та обладнання (ТМЦ), таких як інструменти, дверні замки, душові кабінки тощо. На перший погляд, ці об'єкти можуть використовуватися при виконанні будівельних робіт. Однак при детальному аналізі виявляється, що вони не відповідають специфіці та змісту реалізованих послуг [3].

Інший приклад, автомобільні перевізники оформлюють придбання товарів у великих кількостях. Але специфікації цих товарів не відповідають їхній господарській діяльності. Іншими словами, підприємства можуть закуповувати товари, які не можуть бути використані в їхній основній діяльності. Наприклад, підприємство, яке використовує тільки вантажні автомобілі, може документально придбавати бензин А-95 та інші матеріали, які призначені для легкових автомобілів [3].

За даними Офісу генерального прокурора [4], протягом 2023 року було зареєстровано 2 650 кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. У таблиці представлено розподіл порушень щодо кримінальних діянь, пов'язаних із відмиванням коштів та податковими правопорушеннями, на які проводиться попереднє розслідування.

Показник	Кримінальні правопорушення			
	Обліковано	Направлені до суду	Провадження закрито	Рішення не прийнято
Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення, ст. 200	434	286	9	87
Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб - підприємців, ст. 205-1	97	28	4	69
Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, ст. 209	710	386	29	315
Шахрайство з фінансовими ресурсами, ст. 222	11	3	1	8

Джерело: складено автором на основі [4].

Державним фінансовим моніторингом систематично аналізуються потенційно підозрілі фінансові операції, які можуть бути пов'язані з відмиванням коштів та податковими злочинами. Згідно з даними офісу Генерального Прокурора України [4], за січень-рудень 2023 року було закрито провадження по 337 правопорушенням, ще по 1 643 на кінець звітного періоду рішення не прийнято.

25 вересня 2019 року набули чинності положення Закону України від 18.09.2019 №101-IX [5]. Згідно з цим законом з Кримінального кодексу України була виключена стаття 205, яка регулювала питання «Фіктивного підприємництва». Ця стаття раніше використовувалася як базовий інструмент у кримінальних провадженнях, пов'язаних з незаконним відшкодуванням ПДВ з бюджету, а також широко використовувалась контролюючими органами для тиску на бізнес, в розрізі обґрунтування донарахування грошових зобов'язань платникам податків на підставі матеріалів досудового розслідування та рішень суму на кримінальними провадженнями за вказаною статтею.

Всупереч виключенню цієї статті, на сьогодні залишається потреба у новому механізмі для протидії незаконному відшкодуванню ПДВ з бюджету. Один з можливих варіантів – запровадження кримінальної відповідальності за шахрайство з ПДВ. Але, як було зазначено раніше, разом з тим слід застосувати превентивний підхід, поєднуючи виявлення та покарання за ухилення від сплати податків з аналізом законних схем такого ухилення.

Результати проведених оцінок кількості кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, дозволяють констатувати «зростаючі тренди щодо вчинення протиправних діянь у сфері ухилення від оподаткування суб'єктами господарської діяльності» [7]. Це спричиняє значні збитки для доходної частини державного бюджету, поглиблює його дефіцит і сприяє посиленню фінансово-економічної нестабільності. Транслюючи суспільству ідею, що оподаткування є соціально вигіднішим, ніж тіньова економіка, можна спростити процес реєстрації, сплати податків та офіційного працевлаштування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 08.04.2024).

2. Парфентій Л. А. Ухилення від сплати податків в Україні: причини та методи боротьби. *Бізнес Інформ*. 2018. № 3. С. 290–295.

3. Державної податкової служби України / Офіційний портал. URL : https://tax.gov.ua/ (дата звернення: 08.04.2024).

4. Судова статистика / Офіс генерального прокурора. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 13.04.2024).

5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес : Закон України від 18 вересня 2019. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-20#Text (дата звернення: 08.04.2024).

6. Турій А. Судова практика щодо ухилення від сплати податків. URL : https://turii.com.ua/publikatsii/sudova-praktika/sudova-praktika-shhodo-uhilennya-vid-splati-podatkiv/

7. Лавришин С. Ю. Ухилення від оподаткування: причини, наслідки та протидія : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, 2023. 66 с.

Тарасенко А. Ю.,
*здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти*
Науковий керівник:
Рудая М. І.,
*канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*
ORCID ID 0000-0002-4986-4112

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Економічна безпека держави визначається як стан національної економіки, що сприяє стабільному та прогресивному розвитку суспільства, а також надає державі можливості для ефективного контролю та нейтралізації факторів, які можуть становити загрозу національним економічним інтересам. У контексті глобальних економічних трансформацій, загрози економічній безпеці набувають особливої актуальності, адже саме в економічній сфері вони проявляються найінтенсивніше. Ці загрози являють собою сукупність негативних чинників, які ускладнюють стабільне функціонування національної економіки та вимагають застосування комплексу превентивних заходів для їх мінімізації. Процес забезпечення економічної безпеки включає широкий спектр заходів, які охоплюють систематичний моніторинг потенційних загроз та розроблення стратегічних підходів для їх запобігання.

З метою ефективного забезпечення економічної безпеки держава зосереджує увагу на розробці і впровадженні комплексних стратегій, які включають законодавчі, регуляторні та фінансові інструменти. Ці стратегії покликані зміцнити економічну стабільність, забезпечити захист від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також сприяти розвитку ключових секторів економіки.

В умовах посилення зовнішніх викликів необхідність дослідження загроз національній економічній безпеці актуалізується через призму взаємозв'язку та взаємозалежності з глобальними ризиками. Останні роки характеризуються ескалацією небувалих загроз, серед яких значну увагу привертає

економічна криза, спричинена пандемією COVID-19 та наступними карантинними заходами. Кризовий стан поглибився з початку 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації. Деструктивний вплив цих явищ на економічну безпеку України виявився критичним, оскільки воєнні дії призвели до значних руйнувань виробничих потужностей та інфраструктури, а також до зупинки багатьох інвестиційних проектів. Ці події не лише знизили рівень економічної безпеки, але й посилили демографічну кризу, створивши додаткові загрози для екологічної та інформаційної безпеки країни. У цьому контексті, важливим стає визначення основних ризиків, викликів і можливостей, які допоможуть зміцнити національну економічну стабільність. З огляду на ці умови, акцентується необхідність розробки багатовекторних стратегій, які охоплюють не тільки реактивні заходи, але й превентивні ініціативи, спрямовані на підвищення резілієнтності економіки до майбутніх викликів та загроз [1].

Важливо підкреслити, що в Україні протягом тривалого часу спостерігалося накопичення системних внутрішніх загроз економічній безпеці, пов'язаних із поступовою руйнацією виробничих потужностей. Ці загрози мають різноманітні прояви, включно зі зниженням обсягів виробництва, падінням бюджетних надходжень, кризою внутрішнього попиту, посиленням податкового тиску, а також нестачею ресурсів для технологічної модернізації та підвищення конкурентоздатності національних підприємств. Крім того, системні загрози включають широкомасштабне проникнення корупції у всі сфери економічної діяльності, наявність недобросовісної конкуренції, яка розвивається у відсутності ефективних державних механізмів стримування та контролю, недостатність захисту прав та ринкових свобод суб'єктів господарювання в правовому полі. Також серйозну проблему становлять рейдерські захоплення та інші інституційні деформації, що підривають основи функціонування ринкової економіки. Ці внутрішні загрози створюють комплексний виклик для державної політики у сфері економічної безпеки, вимагаючи комплексного підходу до їх розуміння та вирішення. Вирішення цих проблем є критично важливим для відновлення та подальшого стабільного розвитку національної економіки.

Неконтрольоване зростання дефіциту державного бюджету, яке набуло критичних масштабів через воєнні дії, а також через непрозорість та корупційні схеми в економічній сфері, спричинили значні фінансові махінації. Ці фактори, у поєднанні з нелогічністю та непослідовністю впроваджених державних реформ, зумовили складність економічного становища.

Додатково, актуальними загрозами для стабільності економіки залишаються застарілі технічні та матеріально-виробничі бази ключових галузей, які потребують суттєвого технологічного оновлення. Важливість оновлення законодавчої бази також не може бути недооцінена, адже недосконалість нормативно-правового поля веде до правової невизначеності та ускладнює економічну діяльність. Екологічні проблеми, що виникли внаслідок військових дій, та складна демографічна ситуація, підсилена відтоком кваліфікованих кадрів за кордон, додатково ускладнюють контекст національної безпеки. Ці множинні виклики вимагають комплексного та стратегічно продуманого підходу до економічного планування та реформування, що забезпечить стабільність та розвиток національної економіки [2].

Серед актуальних викликів у сфері економічної безпеки слід виділити проблематику неврегульованих фінансових зобов'язань та активів, розташованих на тимчасово окупованих територіях, а також низький рівень фінансової інклюзії. Відповідно до діючої Стратегії економічної безпеки, однією з основних загроз є високий рівень тінізації економіки. Тінізація має негативні наслідки, такі як зниження дохідної бази державного та місцевих бюджетів, посилення корупції в державних установах та органах управління, а також створення дисбалансів у структурі національної економіки. Зниження доходів бюджетів, збільшення корумпованості в системі державного управління та формування структурних дисбалансів у економіці є серйозними викликами, які ускладнюють соціально-економічний розвиток та підривають стабільність економічної системи. Вирішення цих проблем є важливим для забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку держави, що вимагає комплексного підходу до реформування економічних механізмів та підвищення прозорості державного управління.

Забезпечення економічної безпеки держави в умовах воєнного конфлікту вимагає адаптивності, прогнозованості та комплексного підходу, який інтегрує соціальні, економічні та оборонні аспекти національної безпеки. В контексті сучасних викликів, з якими бореться Україна, можна виділити кілька пріоритетних напрямів, що мають вирішальне значення для зміцнення економічної стабільності [4]:

1. В умовах військових дій критично важливим є забезпечення населення продовольством. Україна, відома своїм потенціалом у аграрній сфері, повинна не тільки захищати аграрні території та продовольчі запаси, але й забезпечувати безпеку транспортних та логістичних маршрутів.

2. Важливою є фінансова, податкова та регуляторна підтримка галузей, які є життєво необхідними для обороноздатності та стабільності держави. Це може включати спеціальні економічні заходи для стимулювання їх діяльності.

3. Для підтримки економічної стабільності критично важливим є отримання зовнішньої допомоги, яка може включати пряму фінансову підтримку, кредити та гранти від міжнародних організацій та партнерських країн. Прозоре використання цих ресурсів забезпечує не тільки фінансову підтримку, але й сприяє збереженню міжнародної довіри.

4. Витрати на оборону мають бути предметом ретельного аналізу, оскільки вони впливають не тільки на безпосередню обороноздатність, але й на загальноекономічну стабільність держави. Це включає в себе виважене визначення бюджетних пріоритетів із урахуванням поточних потреб і довгострокових стратегічних цілей.

Ці заходи вимагають інтеграції різних напрямів політики, ефективного управління ресурсами та злагодженої роботи урядових структур, щоб забезпечити належну відповідь на економічні виклики в умовах воєнного конфлікту.

Отже, у контексті високого рівня ризиків та значного обсягу реальних і потенційних загроз існує необхідність активізації заходів зі зміцнення економічної безпеки держави. Воєнні руйнування, систематичні агресивні дії Росії проти інфраструктурних об'єктів та окупація частини території України, поєднані з бюджетною кризою та іншими глобальними викликами, значно посилюють вплив системних внутрішніх загроз на стабільність національної економіки. Зокрема, до таких загроз належать сировинна залежність економіки, низька конкурентоспроможність, застарілість матеріально-технічної бази, розповсюдженість корупції, великий обсяг тіньової економіки та інші структурні деформації.

Вирішення цих економічних викликів у воєнний період вимагає комплексного підходу, який охоплює кілька ключових елементів. Перш за все, це залучення міжнародної підтримки, яка може включати фінансову допомогу, технічну підтримку та стратегічні партнерства. Також важливою є адаптація ключових галузей економіки до змінених умов, що дозволить підвищити загальну стійкість економічної системи. Розробка та впровадження ефективних стратегій з мінімізації внутрішніх загроз, таких як корупція та тіньова економіка, вимагає залучення всіх рівнів управління та активної участі громадянського суспільства. Тільки такий інтегрований підхід зможе забезпечити ефективне посилення економічної безпеки України в умовах триваючого воєнного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глушко А.Д. Проблематика забезпечення економічної безпеки в Україні: виклики та можливості. 2023. URL : http://surl.li/sihji (дата звернення: 07.04.2024).

2. Маслій О. А., Ківшик О. П., Котелевець М. М. Загрози економічній безпеці держави в умовах глобальних перетворень. *Економічний простір.* 2023. № 183. С. 25–29. URL : http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1208 (дата звернення: 07.04.2024).

3. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року : Закон України від 11 серпня 2021 р. / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text (дата звернення: 07.04.2024).

4. Бондарук Т., Чеховська М., Бондарук О. Економічна безпека України під час військових дій: виклики та шляхи протидії. *Економічні горизонти*. 2024. № 1(27). С. 129–140. URL : http://eh.udpu.edu.ua/article/view/299201/291826 (дата звернення: 07.04.2024).

Колодяжний М. Г.,
канд. юрид. наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу кримінологічних досліджень, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса, Національна академія правових наук України, м. Харків, Україна
ORCID ID 0000-0003-2149-9165

БЕЗПЕКА ДОРОЖНЬОГО РУХУ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сьогодні Україна, як держава, та українське суспільство відчувають істотний вплив сукупності деструктивних зовнішніх та внутрішніх чинників та обставин, що негативно позначаються на стані національної безпеки нашої країни та перспективах її подальшого сталого розвитку. Безперечно, що на теперішній час безпековою загрозою № 1 є російська неспровокована військова агресія. Її метою є повна ліквідація державного суверенітету України, позбавлення її територіальної цілісності, а також знищення тисячолітньої національної, культурної, мовної ідентичності українського народу.

Базовими нормативно-правовими актами, які визначають засади національної безпеки України, відповідні ризики у цій сфері, а також генеральні вектори усунення останніх, є профільний Закон України «Про національну безпеку України» 2018 р. (далі – Закон) [1], а також Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» 2020 р. (далі – Стратегія) [2].

Однією із значних загроз для національної та економічної безпеки України можна, без перебільшення, вважати протиправність у сфері безпеки дорожнього руху (далі – БДР). Це виражається у вчиненні щороку в Україні десятків тисяч адміністративних та кримінальних правопорушень, наслідком яких є смертність й дорожньо-транспортний травматизм великої кількості учасників дорожнього руху (пішоходів, водіїв, велосипедистів та ін.). Для України це явище являє особливу небезпеку внаслідок незадовільного рівня БДР. Думка про те, що вимушена міграція мільйонів українців за кордон, зменшення індексу автомобілізації, скорочення інтенсивності

дорожнього руху у 2022-2024 рр. позитивно й істотно відбились на БДР, є хибною. На це впливає поява неіснуючих до війни нових негативних соціальних факторів, а свідчать про це конкретні статистичні дані про смертність і травматизм на дорогах України.

Під час війни з'явилось чимало чинників, які негативно відбились на рівні БДР у нашій державі, зокрема: спорудження на дорогах держави фортифікаційних загороджень; вимкнення вуличного освітлення; знищення та пошкодження доріг, мостів та інших об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури; залучення патрульної поліції до виконання неспецифічних оборонних завдань; відключення системи автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху (далі - ПДР) тощо [3].

Перелічені вище та низка інших обставин призвели до погіршення стану БДР в Україні у період правового режиму воєнного стану за виключенням перших місяців війни. Так, за даними Департаменту патрульної поліції, у 2023 р. порівняно із 2022 р. збільшилась кількість ДТП із загиблими та травмованими на 26,9 % (23 642 проти 18 628 відповідно), чисельність загиблих учасників дорожнього руху на 9,4 % (3 053 проти 2 791 відповідно), чисельність травмованих під час ДТП осіб на 27,5 % (29 502 проти 23 145 відповідно) [4]. З урахуванням вищевикладеного недарма дорожньо-транспортну смертність і травматизм називають «дорожньою війною». Остання, на жаль, матиме місце після закінчення російсько-української війни, що триває.

Іншими словами, БДР можна справедливо вважати невід'ємною складовою національної та економічної безпеки поряд з іншими елементами, визначеними у згаданих вище нормативно-правових актах. Спробуємо навести додаткові аргументи на користь висловленої позиції з урахуванням результатів раніше здійснених досліджень на суміжну проблематику [5, с. 21-25; 6; 7], а також положень профільного Закону та Стратегії.

У ч. 1 ст. 1 Закону під національною безпекою України розуміється захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. У ч. 3 ст. 3 цього ж Закону зазначається, що фундаментальними національними інтересами України є, окрім іншого, сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення (п. 2). Крім цього, державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення, у тому числі, економічної безпеки України та на інші її напрями (п. 4) [1].

З огляду на розвиток національної економіки, як фундаментальний національний інтерес України, то значення БДР пояснюється, як мінімум, тим, що, відповідно до даних Світового банку, дорожньо-транспортна смертність й травматизм у нашій державі призводить до соціально-економічних збитків, які оцінюються до 2 % річного ВВП. У 2019 р. це дорівнювало 68,6 млрд грн. [8]. Тобто економічна шкода від десятків тисяч ДТП, які відбуваються щороку в Україні, частина яких є результатом тисяч фатальних наслідків від протиправних дій учасників дорожнього руху, має розглядатися виключно у контексті економічної безпеки нашої держави.

На деталізацію положень зазначеного вище профільного Закону спрямована відповідна Стратегія. У п. 1 цієї Стратегії дублюється ст. 3 Конституції України про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека - найвища соціальна цінність в Україні. А реалізація цієї норми Конституції України - головна мета державної політики національної безпеки [2]. Виходить, що реалізація конституційного права громадян на їх життя, здоров'я, які можуть постраждати під час ДТП, а так само на їх безпеку у сфері дорожнього руху є метою діяльності держави у сфері національної безпеки.

У п. 5 Стратегії також закріплено, що пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є, окрім іншого, розвиток людського капіталу й захист прав, свобод і законних інтересів громадян України [2]. Річ у тім, що про жоден людський капітал не може йтися, коли на дорогах України щороку гине понад 3 тис. громадян, а травмується до 30 тис. осіб. Тому очевидно, що пріоритетом України є захист прав громадян на їх життя та здоров'я та забезпечення природнього інтересу у власній безпеці та безпеці своїх близьких родичів при користуванні транспортом незалежно від свого статусу як учасника дорожнього руху.

У продовження анонсованих положень п. 6 Стратегії регламентує напрями її реалізації. Серед них указані: сталий розвиток національної економіки; розвиток людського капіталу України; захист особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди; розвиток державно-приватного партнерства [2]. Логічно, що сталий розвиток економіки України, як і розвиток людського капіталу, неможливі у повному обсязі без вирішення соціальної проблеми низького рівня БДР в Україні. Що стосується правопорушень, то, наприклад, у нашій країні щороку вчинюються сотні тисяч адміністративних правопорушень у сфері БДР (від переходу

пішоходом дороги на заборонений сигнал світлофору – до керування транспортним засобом у стані сп'яніння). У 2023 р. було обліковано 6 694 факти порушення правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 КК України). Більше того, царина БДР та дорожнє господарство, як її елемент, містять потужні корупційні ризики. Адже розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури передбачає щорічне освоєння сотень мільярдів коштів Державного бюджету.

Стратегія містить окремий розділ ІІ «Поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов». Зокрема, у п. 23 наголошується, що злочинність загрожує правам і свободам, законним інтересам людей, суспільства та держави. З цим важко не погодитись. Тому держава має вживати усіх необхідних та достатніх заходів для зменшення негативних соціальних наслідків злочинності в Україні, включаючи ті її прояви, що пов'язані з БДР.

У п. 24 Стратегії підкреслюється важливість запобігання корупції як загрози для української економіки. Більше того, проблема недосконалості діючих інструментів контролю та недостатня прозорість процесів будівництва, ремонту та експлуатації доріг виділена у чинній Антикорупційній стратегії на 2021-2025 роки як така, що потребує негайного вирішення [9]. Цим зайвий раз доводиться теза про те, що проблема низького рівня БДР в Україні потребує врахування усіх елементів складної соціальної системи «учасники дорожнього руху – транспортні засоби – дороги – правове середовище», у тому числі з огляду на усунення відповідних корупційних ризиків за кожним із виділених елементів.

У Стратегії (п. 29) відзначається також, що в Україні є загрозливою демографічна ситуація [2]. Істотним чином на депопуляцію населення нашої країни, особливо її чоловічої частини, впливає російсько-українська війна, яка тягне чисельні жертви серед військовослужбовців та цивільного населення. Однак, як вже наголошувалось вище, демографічна ситуація в Україні погіршується й через щорічну загибель на дорогах понад 3 тис. учасників дорожнього руху, серед яких 171 є дітьми (2023 р.) [4].

У п. 53 Стратегії зазначено, що для гарантування достатку й безпеки громадян потрібні ресурси, які при залученні та ефективному використанні зовнішніх джерел можуть забезпечити стале і динамічне економічне зростання. Для цього необхідно, окрім іншого, модернізувати транспортну інфраструктуру, включаючи дороги [2]. Як бачимо, забезпечення належного рівня національної та економічної безпеки України неможливе без урахування одного із ключових елементів згаданої вище соціальної системи у

виді доріг. Це пояснюється тим, що без сучасних, якісних та безпечних доріг апріорі неможливо досягнути високого рівня БДР.

Наведеної сукупності аргументів й суджень цілком достатньо для того, щоб однозначно констатувати про те, що БДР є невід'ємною складовою як національної безпеки загалом, так й економічної безпеки, зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12

3. Batyrgareieva V., Kolodyazhny M., Netesa N. War as a Challenge to Road Safety: Damage to Society and the Economy of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. Vol. 9, № 5. P. 48–56. DOI : https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-5-48-56

4. Статистика ДТП в Україні за 2023 рік. URL : https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/

5. Колодяжний М. Г. Стратегія Vision Zero: уроки для України : монографія. Харків : Право, 2022. 300 с.

6. Колодяжний М. Г. Убезпечення дорожнього руху крізь призму економічної безпеки України. *Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці* : матер. XV-ої Міжнар. наук. інтернет-конф., Ukraine-Greece, 14–15 лют. 2023 р. / ВНЗ «Національна академія управління». Київ : НАУ, 2023. С. 87–90.

7. Колодяжний М. Г. Економічна засада убезпечення дорожнього руху: європейська теорія і практика. *Реалізація та розвиток публічної політики у сфері безпеки дорожнього руху під час війни та у повоєнний період* : тези Міжнар. наук.-практ. конф., м. Кривий Ріг, 18 листоп. 2022 р. Кривий Ріг, 2022. С. 84–86.

8. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 1360-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360–2020-%D1%80#Text

9. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки : Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text

Тертишник В. М.,
д-р юрид. наук, професор
ORCID ID 0000-0002-2993-0450;
Ченцов В. В.,
д-р наук з держ. упр., професор,
голова вченої ради, перший проректор,
заслужений діяч науки і техніки України,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Економічна злочинність в нашій країні набула загрозливих для безпеки держави обертів, а в сучасних реаліях все більше тяжіє до експлуатації природних ресурсів та офшоризації накопичених капіталів.

Проблеми протидії економічній злочинності та забезпечення економічної безпеки суспільства, які отримують широку увагу науковців, [1–14] мають вирішуватись системно в комплексі інтегративних заходів інформаційного, кримінологічного, правового, організаційного та економічного характеру.

Бюро економічної безпеки України – правоохоронний орган, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, які посягають на функціонування економіки держави, відповідно до чого виконує оперативно-розшукову, аналітичну, економічну, інформаційну та слідчу функції.

З визначених в законі компетенцій Бюро економічної безпеки правову визначеність отримали здебільшого оперативно-розшукова та слідча. Аналітична, економічна, інформаційна діяльність Бюро економічної безпеки потребують детальної законодавчої регламентації.

Ризик-орієнтовний підхід в сфері економічної безпеки – інтегративний метод фінансово-економічного аналізу, що включає систему заходів обробки фіскальної інформації, фінансового моніторингу, ймовірнісного аналізу, моделювання та прогнозування, який застосовується для виявлення та попередження ризиків кримінальних правопорушень і факторів загроз економічній безпеці. Практика протидії економічній злочинності потребує правового поля для його здійснення.

Разом з тим розвиток сучасних інформаційних та цифрових технологій підкреслює актуальність питань використання штучного інтелекту (ШІ) в протидії злочинності, взагалі, а також в сфері протидії економічній злочинності, зокрема. Особливі перспективи реалізації цих досягнень мають як раз в сфері застосування ризик-орієнтовного підходу в аспектах удосконалення економічного кримінального аналізу. Практика потребує юридичної визначеності процедурних питань застосування штучного інтелекту перш за все в сфері ризик-орієнтовного підходу.

Аналіз слідчої та детективної діяльності в сучасних тенденціях використання в цивільному обігу електронних документів та цифрового документування показує на необхідність формування концепту цифрових доказів.

Пропонуємо доповнити КПК України також новою нормою – ст. 100-1 такого змісту: «Цифрові докази – отримані та зафіксовані з використанням цифрових інформаційних технологій в передбаченому законом порядку фактичні матеріали технічного документування, в яких міститься достовірна інформація, що має значення для кримінального провадження».

Фактичні результати технічного документування можуть розглядатись відповідно до чинного процесуального законодавства як різновид документів, а при певному законодавчому регулюванні можуть мати і значення самостійного виду доказів у кримінальній справі – цифрових доказів. При цьому сам процес технічного документування має бути докладно регламентований у кримінально-процесуальному законі.

До повноважень Бюро економічної безпеки входять виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їхньої мінімізації та усунення; забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги тощо. Відтак реалізація усіх повноваження має отримати правову процедуру.

КПК України потребує закріплення юридично визначених процесуальних механізмів виявлення латентних злочинів, удосконалення інституту безпосереднього виявлення злочинів, а відтак реформування законодавства про оперативно-розшукову діяльність та розробки і закріплення процедури дослідчого провадження, попередження злочину, затримання з поличним, удосконалення доказового права. Потрібно розробити та прийняти окремий

Закон України «Про детективну діяльність щодо виявлення, попередження та спеціальне розслідування фінансово-економічних злочинів», гармонізувавши положення такого закону з нормами КПК України, зокрема інститутами доказового права та негласних слідчих (розшукових) дій.

На нашу думку, законотворчий процес наблизився до необхідності прийняття єдиного для усіх форм судових проваджень доктринально нового закону - «Кодексу доказового права», в якому мають бути викладені міжгалузевого характеру норми, якими визначатимуться поняття і види доказів та критерії їх допустимості, порядок реалізації в кримінальному процесі доказових матеріалів, здобутих митними, фіскальними, антикорупційними та іншими правничими інституціями і міжнародними установами в процесі здійсненні ними своїх функцій. Наразі є потреба в розробці та прийнятті нового більш ефективного КПК України.

Для ефективної протидії міжнародній економічній злочинності важливо забезпечити правову визначеність та чітку правову процедуру міжнародно-правових механізмів запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Радою Європи прийнята «Конвенція про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності» від 8 листопада 1990 року (ратифікована Законом від 17.12.1997 № 738/97-ВР), приписи якої визначають обов'язковість уживання заходів із забезпечення конфіскації (стст. 11–17); неприпустимість посилання на банківську таємницю як підставу для відмови в наданні правової допомоги (стст. 4, 18).

Між тим, в 2020 отримала зміни ст. 209 КК України, яка отримала нову назву («Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом»). Варто зазначити, що такі зміни назви та змісту закону залишили поза межами його предмету новітні засоби обігу активів – біткоїнів, які є віртуальним продуктом і не охоплюються законодавчим концептом «легалізації майна». Ці реформаторські колізії мають бути усунуті запровадженням відповідальності за «незаконну легалізацію (відмивання) грошей, цінностей та інших активів, здобутих злочинним шляхом.

Реалізуючи принцип деполітизації правоохоронних органів, доцільно запровадити таку процедуру призначення керівника Бюро економічної безпеки України, та формування кадрового складу Бюро, яка давала б йому максимальну незалежність від політичних партій. Існуюча система розподілу владу в державі та виборів до Верховної Ради України, формування там політичної більшості, призводить до політизації самого законодавчого

органу. Зважаючи на те, щодо в законодавчий орган має вплив на призначення Прем'єр-міністра та інших посадових осіб виконавчої гілки влади, механізмів усунення реалізації політичних вподобань при формуванні Бюро економічної безпеки та взаємовідносин з ним недостатньо.

Проблема протидії економічній злочинності має вирішуватись системно з розв'язанням проблем демонополізації економіки, деофшоризації, розмежування бізнесу і влади та усунення корупційних ризиків, забезпечення ефективної фіскальної та митної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюро економічної безпеки України. Історія створення, основні завдання та компетенція, особливості діяльності під час воєнного стану, нормативно-правова основа діяльності / укл. : Коропатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Пєтков С. В. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 524 с.

2. Керівництво з ризик-орієнтовного підходу для спеціально-визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Київ : ОБСЄ, 2020.

3. Коваль М. В., Кайдаш О. Ю., Коваль А. М. Механізм забезпечення реалізації рішень Європейського суду з прав людини : монографія. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 292 с.

4. Когут Ю. І. Технології блокчейн та криптовалюта: ризики та кібербезпека. Київ : Дакор, 2022. 316 с.

5. Лисенко В. В. Фиктивные фирмы: Криминалистический анализ : монография. К. : Парламентское издательство, 2002. 112 с.

6. Пантєлєєва Н. М. Фінансова безпека в умовах цифрової економіки: очікування і реальність. *Міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір».* 2020. № 2(38). С. 22–37.

7. Паршин Ю. І., Санакоєв Д. Б., Самойлова С. Ю. Офшоризація та деофшоризація економіки: міжнародний досвід та особливості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 293–300.

8. Поїзд В. П. Високі інформаційні технології як складова сучасної економічної злочинності. *Форум права*. 2013. № 4. С. 306–310.

9. Попович В. М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки : монографія. Ірпінь : ДПАУ Академія ДПСУ, 2001. 156 с.

10. Протидія white-collar crime (інтегративний аналіз, коментар законодавства та пошук шляхів його удосконалення) / Тертишник В. М., Каменський Д. В., Кошовий О. Г., Корнієнко М. В., Тертишник О. І., Ченцов В. В., Шишков С. Є. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора В. М. Тертишника. Київ : Алерта, 2021. 345 с.

11. Станіна О. Роль штучного інтелекту в забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 337–342.

12. Тертишник В. М., Тертишник О. І., Ченцов В. В. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України». Науково-практичний коментар. Київ : Алерта, 2022. 290 с.

13. Тіньова міжнародна торгівля: макроекономічна теорія та фіскальні наслідки для України : монографія / А. М. Вдовиченко та ін. ; за заг. ред. Д. М. Серебрянського. Київ : Алерта, 2014. 202 с.

14. Топчій В. В., Дідківська Г. В., Мудряк Т. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 320 с.

Тітова А. Ю.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Рудая М. І.,
канд. екон. наук, доцент, старший науковий співробітник, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-4986-4112

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Внаслідок воєнних дій на території України, економічна безпека держави зазнала значних змін та викликів, що вимагають негайного та ефективного реагування. Нестабільність економічних систем викликає необхідність у впровадженні нових підходів для відновлення та зміцнення економічного становища країни. Ця ситуація спонукає до переосмислення та адаптації існуючих механізмів регулювання економічних процесів, враховуючи змінені обставини. Нові реалії функціонування суб'єктів господарювання вимагають гнучкості, інновацій та здатності швидко адаптуватися до змінюваних умов, забезпечуючи при цьому воєнно-економічну безпеку. Першочергове значення набуває концентрація ресурсів на найважливіших стратегічних напрямах, що включають забезпечення обороноздатності, стабілізацію економіки та зміцнення міжнародних зв'язків з метою підтримки економічного розвитку в умовах воєнного конфлікту.

Згідно з "Стратегією економічної безпеки на період до 2025 року", розробленою Урядом та затвердженою Указом Президента України, державна політика в сфері економічної безпеки країни структурується на основі двох взаємопов'язаних напрямів: розвиткового та безпекового. Ця стратегічна документація вимагає детального аналізу економічного стану, ідентифікації та оцінки поточних викликів і загроз, що існують у різних аспектах економічної діяльності, та розробки ефективних механізмів реагування для їх нейтралізації та подолання. В умовах військового конфлікту в Україні, особливий акцент робиться на гарантуванні безпеки громадян та створенні

умов для забезпечення економічної стабільності, яка є ключовою для підтримки життєздатності суспільства. Таким чином, реалізація економічної безпеки об'єднує зусилля з розвитку національної економіки та створення умов для ефективної відсічі та протидії економічним загрозам, що виникають у результаті воєнних дій. [3].

Вітчизняна та законодавча база трактують економічну безпеку як складну багатофакторну категорію, що відображає здатність національної економіки до стабільного саморозвитку. Основне призначення економічної безпеки полягає у забезпеченні повного та збалансованого задоволення потреб населення, сприянні сталому економічному зростанню та підтримці конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Економічна безпека охоплює спроможність економіки протистояти різним дестабілізуючим впливам, як внутрішнім, так і зовнішнім, асигнування ресурсів для запобігання економічним кризам і реагування на них. Відтак, ця категорія становить фундамент для формування державної політики, спрямованої на забезпечення сталого економічного розвитку та захист існуючого економічного статусу, що є ключовим для досягнення та підтримки загальної стабільності та добробуту в країні [2].

Економічна безпека держави є комплексним і багатогранним поняттям, яке враховує як військові, так і невійськові аспекти. Вона не лише стосується захисту національної економіки від зовнішніх та внутрішніх загроз, але й охоплює здатність держави підтримувати свою економічну міць у контексті міжнародної конкуренції. Економічна потужність країни може виступати як фактор, що створює потенційну загрозу для її конкурентів на міжнародній арені. В такому контексті, деякі уряди можуть звертатися до інструментів, таких як торговельні обмеження, санкції чи інші економічні заходи, щоб стримувати або обмежувати економічний розвиток своїх суперників. Це вказує на складність міжнародних економічних відносин, де економічна безпека виступає як ключовий елемент стратегічного планування і політики держави, направленої на забезпечення свого національного інтересу та стабільності.

Взаємозв'язок між безпековою стабільністю та економічним станом країни відіграє вирішальну роль у забезпеченні добробуту громадян та захисті національних інтересів. Економічна безпека України переживає складний період, ускладнений не лише через військові дії, вчинені агресором та його геноцидні акції проти українського населення, але й через значну міграцію громадян. Крім того, відсутність чіткої національної ідеї, яка б об'єднала населення різних регіонів незалежно від їхньої етнічної, мовної чи

релігійної приналежності, є серйозним викликом. Це недолік може сприяти розповсюдженню диверсійних дій у суспільстві, послаблюючи внутрішню стабільність та єдність. Ефективне управління економічною безпекою, що поєднує військові та невійськові стратегії, стане фундаментом для побудови стійкої економіки та зміцнення соціальної згуртованості, що є життєво важливим для забезпечення довготривалого миру та процвітання країни [1].

Перед початком російського вторгнення акцент у сфері економічної безпеки України здебільшого був зосереджений на захисті внутрішніх ринків, стабільності фінансової системи, а також на підтримці та координації торговельного та інвестиційного балансів. Однак, у контексті збройної агресії, пріоритети економічної безпеки суттєво трансформувалися. Зараз на передньому плані стоїть питання збереження та захисту життєвого добробуту населення та ключових економічних активів країни від можливого руйнування чи експропріації з боку агресора. Таким чином, економічна безпека України набула більш вираженого оборонного характеру, реагуючи на військові загрози та намагаючись забезпечити стійкість національної економіки у відповідь на надзвичайні умови, що склалися [2].

Військовий конфлікт, який Україна веде в результаті російської агресії, має глибокі економічні наслідки для країни. Втручання у мирні економічні процеси порушило традиційні торгівельні та виробничі зв'язки, що критично вплинуло на стан матеріального виробництва. Значні руйнування інфраструктури, які станом на січень 2024 року оцінюються у майже $155 мільярдів, спричинили зростання прямих та опосередкованих економічних втрат [4]. Розрив економічних зв'язків і пошкодження виробничих потужностей призвели до енергетичної та продовольчої кризи. Енергетична криза виражається у скороченні постачання та підвищенні вартості енергоносіїв, що, у свою чергу, посилює проблеми в промисловості та побуті населення. Продовольча криза, яка загострилась через знищення сільськогосподарських угідь та логістичні перешкоди, загрожує продовольчій безпеці країни. Крім того, війна спричинила погіршення умов праці, зменшення доступу до природних ресурсів та інші негативні ефекти для виробничих факторів, що підриває основи економічного зростання. Все це, насамперед, призводить до посилення військових загроз та створює додаткові виклики для національної безпеки і стабільності країни [4].

На сьогоднішній день Україна опинилася у складній міжнародній обстановці, характеризуючись високим ступенем геополітичних та геоекономічних викликів. Зокрема, вплив COVID-19, а також російська агресія, суттєво ускладнили зовнішнє економічне середовище. Ці чинники спричинили

комплексні негативні ефекти для національної економіки. Спостерігається зниження обсягів зовнішньої торгівлі, обумовлене втратою традиційних ринків, перериванням ланцюгів поставок та зростанням торговельних бар'єрів. Інвестиційна активність також зазнала серйозного удару через підвищення ризиків і невизначеності, що призвело до зменшення прямих іноземних інвестицій. Сектор туризму зіткнувся з різким скороченням потоків через подорожні обмеження та зниження попиту на туристичні послуги. Нарешті, боргове навантаження країни збільшилося в умовах необхідності фінансування антикризових заходів та забезпечення обороноздатності, що ставить додатковий тиск на державні фінанси.

Для протидії кризовій ситуації, уряд України разом з вітчизняними підприємствами, за активної підтримки міжнародних фінансових інституцій та держав-партнерів, інтенсивно розробляють і впроваджують стратегії стабілізації та відновлення національної економіки. Ці заходи включають комплексні фінансові, економічні та інституціональні ініціативи, спрямовані на зменшення негативного впливу зазначених кризових факторів.

Основні напрями діяльності охоплюють реструктуризацію державного боргу, залучення нових інвестицій, реформування ключових секторів економіки, підтримку малого та середнього бізнесу, а також розвиток інфраструктури та інноваційних технологій. Значна увага приділяється також модернізації законодавчої бази для створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення правової захищеності бізнесу.

Міжнародна співпраця, зокрема, в рамках програм допомоги від Міжнародного валютного фонду, Світового банку та інших міжнародних фінансових організацій, спрямована на забезпечення необхідного фінансування для реалізації цих заходів та на підтримку структурних реформ. Взаємодія з державами-партнерами зосереджена на зміцненні зовнішньоекономічних зв'язків, відновленні торгівлі та інвестиційних потоків.

Україна, крім зовнішніх викликів, зіштовхується з комплексом внутрішніх факторів, які становлять ризик для економічної безпеки країни. Перш за все, проблема корупції та недосконаліть процесу реформування судової системи та правоохоронних органів підривають правову державу та впливають на інвестиційний клімат. Необхідність подолання цих викликів є критичною для створення прозорого та ефективного правосуддя. Додатково, недостатня конкурентоспроможність національної економіки обмежує можливості економічного зростання та експортний потенціал країни. Це вимагає зосередження на інноваційному розвитку, підвищенні якості продукції та ефективності виробництва [1].

Таким чином, економічна безпека України в умовах воєнного стану потребує врахування комплексних заходів, які стоять перед Україною, вимагає активізації міжнародної підтримки та сприяння. Включення ресурсів і можливостей міжнародних фінансових організацій, Європейського Союзу та інших країн-союзників є критично важливим для забезпечення стабілізації та подальшого розвитку української економіки. Стратегічна взаємодія на міжнародному рівні може сприяти доступу до необхідних фінансових інструментів, технологій та знань, спрямованих на відновлення економічної активності та зміцнення структурних основ. Однак, ефективність міжнародної допомоги тісно пов'язана з прогресом України у вирішенні ключових внутрішніх проблем, як-от корупція та створення сприятливих умов для інвестицій. Міжнародні партнери часто ставлять перед Україною вимоги щодо проведення реформ і боротьби з корупцією як передумову для фінансування, оскільки ці аспекти мають вирішальне значення для стимулювання економічного зростання та підвищення інвестиційної привабливості країни. У зв'язку з цим, подолання внутрішніх перешкод та впровадження ефективних реформ є фундаментальними для забезпечення позитивної динаміки в економічному розвитку України та отримання систематичної та результативної міжнародної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єфрємова К. В., Пасат М. О., Чижов Д. А., Проблеми забезпечення економічної безпеки України та шляхи їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 4. С. 34–37. URL : http://www.lsej.org.ua/4_2023/5.pdf

2. Сидоров О. А., Халемонець Є. А. Економічна безпека держави в умовах воєнного стану. *Національна економіка та інфраструктурні проєкти :* матеріали І Всеукраїнського науково-практичного семінару. Дніпро, 2022. С. 103–105. URL : https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10671/ 1/15.pdf

3. Гетманець О. П. Економічна безпека держави як умова забезпечення прав людини під час воєнного стану. *Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану :* тези доп. учасників наук.-практ. конф., м. Вінниця, 7 груд. 2022 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2022. С. 32–33. URL : http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/15616

4. Боярчук Т. Росія завдала збитків інфраструктурі України на майже 155 мільярдів доларів. Лівий берег : вебсайт. URL : http://surl.li/skqvi

Черненко В. В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Рудая М. І.,
канд. екон. наук, доцент, старший науковий співробітник, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-4986-4112

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Корупція являє собою один із ключових соціальних викликів для економічної безпеки України. Деякі науковці аргументують, що у другій половині XX століття корупція трансформувалася в провідну політичну проблему. Незалежно від методологічних підходів та оціночних критеріїв, очевидно, що корупція виступає як важлива проблема для численних країн, що потребує невідкладного рішення. В контексті України високий рівень корупції визнаний на рівні політичних лідерів, законодавчої влади, а також національними та міжнародними аналітичними структурами і міжнародними організаціями.

Протягом останніх років Україна ініціювала ряд заходів для протидії корупції. Ці ініціативи включають ухвалення спеціалізованого антикорупційного законодавства, формулювання антикорупційної концепції, розробку відповідної програми та затвердження політики, що зміцнює боротьбу з корупцією на національному рівні. Також були організовані високорівневі антикорупційні заходи за участю керівників правоохоронних та інших державних органів.

Незважаючи на численні заходи, які держава та суспільство реалізували для боротьби з корупцією, відчутні позитивні зміни не спостерігаються. До такого результату можуть призводити як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Серед інших аспектів, важливо відзначити, що антикорупційні зусилля в Україні не мали достатньої наукової підтримки протягом

періоду незалежності. Сучасна антикорупційна проблематика має три взаємопов'язані та дещо парадоксальні виміри:

1) широке визнання проблеми корупції як критичної для суспільного життя загалом та для юридичної практики зокрема;

2) часте обговорення корупції серед політиків, журналістів та громадян, що вказує на загальне усвідомлення проблеми;

3) високий рівень наукових досліджень, присвячених цій темі.

Корупція в соціальних системах виступає одночасно як наслідок та причина. Вона є результатом існуючих процесів у економічному, політичному та соціальному контекстах та водночас спричиняє відповідні тренди, напрямки розвитку та появу нових явищ у цих сферах.

Соціальний аспект впливу корупції можна розглядати через дуалізм існування двох соціальних підсистем: формальної та неформальної. Формальна система регулюється правовими та моральними нормами, тоді як неформальна підсистема функціонує на основі нелегальних методів. У цьому неформальному середовищі корупціонери діють за своїми системами цінностей і методами досягнення цілей, що часто описуються терміном "поняття", під якими розуміється система власних неформальних правил.

Економічний аспект впливу корупції в Україні відображається через значну «тінізацію» економіки. Великий обсяг економічних відносин в країні здійснюється поза офіційним наглядом, що сприяє корупції і служить економічною основою для корупційних дій. За даними уряду, частка тіньової економіки може сягати від 45 до 60 % від загального внутрішнього продукту країни, що є індикатором глибокої економічної проблематики.

Політичний аспект впливу корупції стає особливо помітним під час виборчих кампаній, коли боротьба з корупцією часто використовується як важливий елемент політичного активізму. Цей аспект набуває особливої актуальності під час президентських та парламентських виборів, де кандидати використовують антикорупційну риторику з метою мобілізації виборців та зміцнення своїх політичних позицій.

Корупція може бути інструменталізована у політичній боротьбі відповідно до наступних сценаріїв:

- застосування кримінально-правових заходів до політиків, зокрема до опонентів влади, на підставі звинувачень у корупції. Це дозволяє використовувати правову систему як засіб політичного тиску та контролю, при цьому часто ці заходи можуть мати під собою реальні підстави;

- юридична розправа шляхом притягнення до суду політичних опонентів за нібито корупційні чи інші протиправні дії без достатніх правових підстав. Це використовується для дискредитації опонентів та зменшення їхнього політичного впливу,

- застосування репресивних заходів проти членів ближчого оточення політичного діяча, якого прагне дискредитувати чинна влада, знову ж таки на основі звинувачень у корупції або інших незаконних діяннях.

Такі дії мають серйозні наслідки для політичного клімату країни, оскільки вони ведуть до ерозії довіри до державних інститутів, зниження ефективності політичної системи та загострення соціальних напружень [3].

Рівень сприйняття корупції в Україні зростав протягом 2013–2023 років, за винятком 2015 та 2019 років [1]. Найбільше зростання спостерігалося у 2023 році (+3 бали). Поточний рівень сприйняття корупції найвищий за весь досліджуваний період. Україна посідає 104 місце серед 180 країн за Індексом сприйняття корупції 2023 року [1], аналіз продемонстровано на (рис. 1).

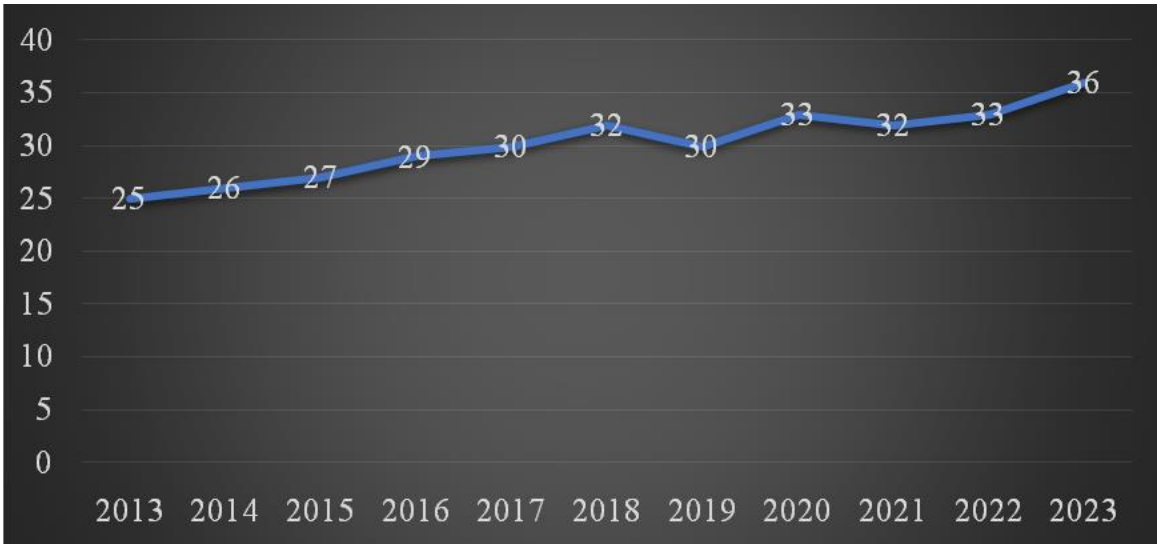

Рисунок 1 – Рівень сприйняття корупції з 2013–2023 рр. [1]

Згідно з опитуванням, серед усіх видів корупції респонденти сприймають політичну корупцію як найсерйознішу проблему на найвищому рівні (37 % респондентів заявили, що корупція в уряді або парламенті є серйозною або дуже серйозною проблемою) [2]. На другому місці-корупція в бізнесі (34 %), а на третьому-корупція в побуті (29 %) [2] (рис. 2).

Рисунок 2 – Типологія різних видів корупції в Україні за 2022 р.: населення [2]

Опитані підприємці також вважають політичну корупцію на найвищому рівні найсерйознішою з трьох запропонованих видів корупції, але оцінюють ситуацію більш позитивно, ніж населення [2]. Зокрема, 38 % представників бізнесу вважають політичну корупцію на найвищому рівні серйозною проблемою, тоді як дрібну корупцію вважають серйозною проблемою менше половини опитаних. Варто зазначити, що 28 % опитаних підприємців вважають бізнес-корупцію серйозною проблемою (2021 року цей показник становив 35 %) [2] (рис. 3).

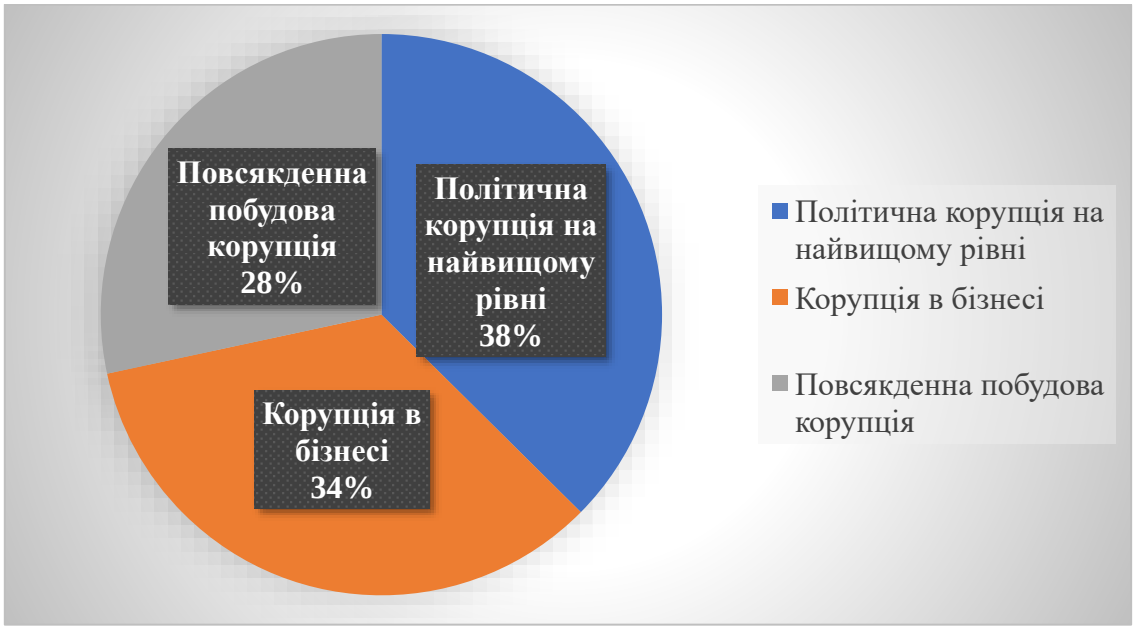

Рисунок 3 – Типологія різних видів корупції в Україні за 2022 р.: бізнес [2]

Відповідно до умов, існує певна поведінка, яка може сприйматися як корупційна, однак не класифікується такою з юридичної чи економічної точки зору, та навпаки. Це ставить виклик перед громадськістю у розрізненні того, що вважати корупцією відповідно до юридичних норм. Тому є важливим визначити критерії, за якими люди, необізнані з формальним визначенням корупції, можуть ідентифікувати корупційні дії у звичайних ситуаціях [2].

У фінансовому секторі конфлікт інтересів створює потенційну загрозу корупції, що може підривати фінансову безпеку підприємств. Впровадження ефективної антикорупційної політики на підприємствах є критично важливим для протидії корупційним ризикам, мінімізації витрат та негативних наслідків корупції, а також для забезпечення належного рівня довіри у ділових відносинах. На національному рівні, боротьба з корупцією вимагає зростання культури неприйняття корупції серед усіх громадян, що передбачає рішучий відхід від корупційних практик.

Таким чином, корупція як загроза економічній безпеці України розглядається у контексті її впливу на макроекономічну стабільність, інвестиційний клімат та загальну економічну динаміку країни. Корупція негативно впливає на розподіл державних активів, що призводить до неефективного використання ресурсів, зростання державного боргу та зниження якості публічних послуг. Ці фактори ускладнюють економічні перетворення, знижуючи можливості для сталого розвитку та підвищення життєвого рівня населення. Значне розповсюдження корупції також може викликати політичну нестабільність, що додатково ускладнює залучення інвестицій та ефективне управління економічними процесами. Стратегія протидії корупції в Україні має включати комплексні реформи, спрямовані на зміцнення законодавчої бази, підвищення прозорості управління державними активами, реформування правоохоронних органів та створення механізмів для забезпечення громадського контролю. Такі заходи дозволять покращити інституційні основи економіки, відновити довіру населення та інвесторів до держави, а також сприятимуть загальному економічному зростанню та зміцненню економічної безпеки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Індекс сприйняття корупції – 2023. Transparency International Ukraine – Знизити рівень корупції. URL : https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2023/ (дата звернення: 03.04.2024).

2. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність. URL : https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/Koruptsia-Ukrayini-2022-analitychnyj-zvit_ukr_final.pdf (дата звернення: 03.04.2024).

3. Корупція як загроза економічній безпеці України. *Економічна безпека держави*. URL : https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3466/1/НМП_Економічна%20безпека%20держави.pdf (дата звернення: 03.04.2024).

Ющишен Ю. Ю.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник:
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінальних розслідувань, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-5821-5862

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Державна політика в сфері забезпечення економічної безпеки держави являє собою закріплену чинним законодавством України систему законодавчих, організаційних, управлінських заходів, яка реалізується, в основному, уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації при участі політичних партій, інститутів громадянського суспільства та представників бізнес-середовища з метою впорядкування та розвитку суспільних економічних відносин, забезпечення реалізації та захисту соціально-економічних прав і свобод громадян, а також створення умов для подальшого розвитку і зростання національної економіки та забезпечення конкурентоспроможності держави у світовому економічному середовищі [1, с. 164].

Як зазначає Д. Кошиков: «Правові засади реалізації державної політики в сфері забезпечення економічної безпеки держави слід визначити як систему норм права, які закріплені в чинному законодавстві України, підзаконних нормативних актах, програмних та стратегічних документах держави, які встановлюють мету, завдання, правила, порядок, процедури діяльності уповноважених суб'єктів щодо врегулювання та розвитку суспільних економічних відносин, забезпечення реалізації соціально-економічних прав і свобод громадян, їх захисту у випадку порушення, створення умов для подальшого розвитку і зростання національної економіки та забезпечення конкурентоспроможність держави у світовому економічному середовищі» [1, с. 169].

Говорячи за правове регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки, то варто одразу відзначити, що норми Конституції України є основоположними в плані закріплення основних економічних прав і свобод людини і громадянина. Так, норми Основного закону говорять, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [4], тобто державна політика в будь-якій сфері має відповідати нормам Конституції України. Вагому роль у забезпеченні економічної безпеки держави відіграє Національний банк України, тому окремо слід виділити закон, що встановлює його правовий статус – «Про Національний банк України» [5].

З цією метою, як наголошують Р. А. Сербин та В. Г. Севрук: «Національний банк України на офіційному сайті повідомляє, що банк здійснює фінансовий моніторинг, щоб запобігти використанню банківської системи України для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Здійснюючи фінансовий моніторинг, банки і небанківські фінансові установи перевіряють клієнтів та аналізують фінансові операції. У разі виявлення підозрілих операцій банки інформують Державну службу фінансового моніторингу та правоохоронні органи України. Доцільно зазначити, що банк має на меті надавати інформацію контролюючим органам щодо підозрілих фінансових операцій» [2, с. 253; 3].

Національний банк України (НБУ) у сфері забезпечення економічної безпеки держави відіграє вагому роль, зокрема:

– Національний банк має великий вплив на фінансову систему країни. Він здійснює монетарну політику, регулює грошовий обіг, контролює банківську систему та здійснює ряд інших функцій, які визначають економічну стабільність. Через свої рішення щодо обсягу грошової маси, відсоткових ставок, валютного курсу та інших механізмів Національний банк впливає на інфляцію, фінансову стабільність та загальний рівень економічного розвитку країни;

– Національний банк відповідає за здійснення банківського нагляду та регулювання фінансового ринку. Він встановлює вимоги до діяльності комерційних банків, здійснює контроль за їх фінансовою стійкістю та забезпечує захист інтересів вкладників. Це важливо для підтримки довіри до банківської системи та уникнення фінансових криз;

– Національний банк веде регулювання валютного ринку, що має велике значення для стабільності національної валюти та забезпечення економічної безпеки країни в умовах міжнародних відносин.

Підсумовуючи, слід відокремити, що правове регулювання діяльності Національного банку України є невід'ємною складовою системи забезпечення економічної безпеки держави, оскільки воно спрямоване на забезпечення стабільності фінансової системи, здійснення контролю за банківською діяльністю та підтримку національної валюти.

Отже, за сучасних умов економічна безпека країни стає однією з найважливіших складових національної безпеки. Правове регулювання діяльності Національного банку України є ключовим чинником в забезпеченні економічної стабільності та здійсненні контролю за фінансовою системою. Його роль полягає у впровадженні ефективної монетарної політики, регулюванні банківської діяльності та контролі за фінансовим ринком. Національний банк забезпечує стабільність валюти та довіри до банківської системи, що є важливими умовами для економічного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кошиков Д. О. Сутність правових засад реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Пенітенціарної асоціації України.* 2020. № 1. С. 164–175.

2. Сербин Р. А., Севрук В. Г. Окремі підходи до поняття адміністративноправового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 1 (79). С. 251–256.

3. Національного банку України / Офіційний вебсайт. URL : https://bank.gov.ua/supervision/monitoring (дата звернення: 14.04.2024).

4. Конституція України від 01.01.2020 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 14.04.2024).

5. Про Національний банк України : Закон України від 01.01.2024 № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text (дата звернення: 14.04.2024).

Якименко В. П.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Скрипник Г. О.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-1246-1122

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У сучасному світі, де динаміка економічних процесів визначає геополітичні та соціально-економічні трансформації, питання економічної безпеки стає ключовим у забезпеченні національної безпеки держави. Незважаючи на регіональні особливості, всі країни стикаються з схожими викликами: змінами у глобальних ринкових умовах, кіберзагрозами, економічними кризами та іншими негативними впливами. Тому актуальність вивчення ролі економічної безпеки у забезпеченні національної безпеки важко переоцінити.

Метою даного дослідження є розкриття сутності та значення економічної безпеки як ключового фактора національної безпеки, а також виявлення її взаємозв'язку з іншими державними секторами країни. Завданням дослідження є аналіз сучасних викликів та загроз економічній безпеці, виявлення основних стратегій та інструментів її забезпечення, а також визначення шляхів підвищення ефективності політики та заходів у цьому напрямку.

Сутність економічної безпеки полягає в забезпеченні стійкості економічного розвитку держави та захисті її економічних інтересів в умовах зовнішніх та внутрішніх загроз [4. с. 41–42], інакше кажучи, це своєрідний захист економічного та фінансового сектору країни та інших галузей економіка від негативного впливу, такого як кібератаки, економічний тиск, корупція та інші фактори.

Економічна стійкість держави є основою її політичної та військової потужності. Здатність країни ефективно функціонувати у сфері економіки визначає її можливість забезпечити соціальний розвиток, підтримувати армію, реалізовувати зовнішньополітичні інтереси та забезпечувати добробут своїх громадян [2, с. 50–51].

Порушення економічної безпеки може призвести до серйозних наслідків для країни, таких як економічні кризи, зниження рівня якості життя населення, соціальні конфлікти та навіть загрози національній безпеці. Таким чином, забезпечення економічної безпеки стає стратегічно важливим завданням для кожної держави, що вимагає системного підходу та постійного моніторингу економічних процесів як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні [1. с. 156–157].

Взаємозв'язок економічної безпеки з іншими секторами держави є невід'ємним та визначальним для загального рівня безпеки та добробуту суспільства. Охарактеризуємо основні аспекти цього взаємозв'язку:

1. *Політичний сектор*. Економічна безпека тісно пов'язана з політичною стабільністю держави. Політичні рішення, прийняті урядом, безпосередньо, впливають на економічну ситуацію в країні. Наприклад, прийняття ефективних законів та провадження політик, спрямованих на підтримку економіки, знаходить позитивне відображення в питаннях економічної безпеки, підвищуючи її рівень.

2. *Рівень соціального розвитку*. Економічна безпека також впливає на соціальну стабільність. Зростання безробіття або погіршення економічної ситуації може призвести до соціальних напружень та конфліктів. Тому важливо розробляти політики, спрямовані на зменшення рівня безробіття та забезпечення соціальної підтримки.

3. *Технологічний розвиток*. В сучасному світі економічна безпека також пов'язана з технологічним розвитком. Використання новітніх технологій забезпечить конкурентні переваги для вітчизняних компаній та зробить економіку більш стійкою до зовнішніх факторів.

4. *Екологічна безпека*. Економічна безпека також пов'язана з екологічною безпекою. Наприклад, недбале ставлення до навколишнього середовища може призвести до екологічних катастроф, які мають серйозний вплив на економіку країни через втрати у виробництві та «здоров’я» населення.

5. *Міжнародні відносини*. Економічна безпека країни також залежить від її діяльності в сфері міжнародних відносин. Торгівля, інвестиції та співпраця з іншими країнами можуть мати значний вплив на економіку. Зміни на міжнародному рівні, такі як введення торгових обмежень або санкцій, можуть суттєво позначитися на економічній безпеці.

6. *Військові загрози*. На сьогоднішній день військові конфлікти та війни залишаються однією з найбільших загроз економічній безпеці. Потенційні або активні військові дії можуть призвести до руйнування інфраструктури, зниження виробничої потужності, масових втрат людських ресурсів і виведення з експлуатації ключових галузей економіки. Військові

конфлікти також супроводжуються значними витратами на оборону, що призводить до зменшення ресурсної бази та інвестицій в економіку та соціальні програми. Тому розв'язання військових конфліктів і забезпечення безпеки держави має важливе значення для збереження економічної стабільності та позитивних змін динаміки.

Загалом, економічна безпека держави переплітається з усіма сферами її життєдіяльності, і важливо забезпечити баланс між економічними, соціальними, політичними та іншими аспектами для забезпечення стабільності та процвітання країни.

Таким чином, ефективне управління економічною безпекою вимагає комплексного підходу та координації дій у всіх сферах державного управління.

Сучасні виклики та загрози економічній безпеці стають серйозною проблемою для стійкості держав та їхньої економічної безпеки (рис. 1).

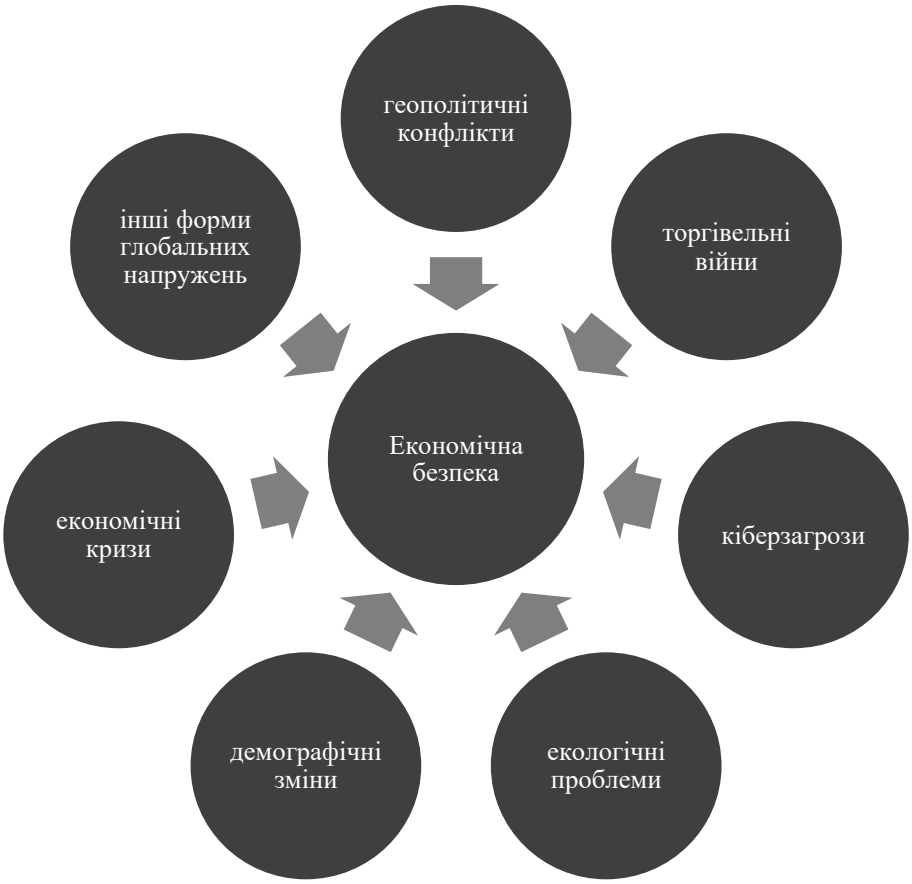

Рисунок 1 – Схематичне зображення сучасних викликів та загроз економічній безпеці

Джерело: сформовано авторами самостійно.

Геополітичні конфлікти, торговельні війни, кіберзагрози та інші форми глобальних напружень можуть послабити або зупинити економічний розвиток країн та призвести до негативних наслідків. Екологічні проблеми,

демографічні зміни та економічні кризи також ускладнюють завдання забезпечення економічної стабільності та безпеки. Вирішення цих викликів потребує спільних зусиль країн на міжнародному рівні для розробки стратегій, спрямованих на зменшення ризиків та забезпечення стабільного економічного зростання.

Забезпечення економічної безпеки вимагає комплексного підходу та використання різноманітних стратегій та інструментів. До таких стратегій можна віднести наступні:

1. *Ризик-орієнтована стратегія*. Ця стратегія передбачає аналіз можливих ризиків, що загрожують економіці, таких як фінансові кризи, коливання валютних курсів, політичні нестабільності та природні катастрофи. Після ідентифікації ризиків розробляються плани та стратегії для їх управління, що може включати диверсифікацію ризиків, утворення резервних фондів та застосування фінансових інструментів для зменшення їх впливу на економіку.

2. *Стратегія розвитку людського капіталу*. Ця стратегія передбачає інвестування у людей через освіту та навчання з метою підвищення кваліфікації працівників і стимулювання інновацій. Інвестування в людський капітал сприяє підвищенню продуктивності праці та конкурентоспроможності економіки, а також сприяє зменшенню безробіття та забезпечує стале економічне зростання.

3. *Стратегія інфраструктурного розвитку*. Ця стратегія передбачає розвиток транспортної, енергетичної та іншої інфраструктури для підтримки економічного зростання та покращення якості життя населення. Будівництво та модернізація доріг, залізниць, портів, аеропортів, енергетичних об'єктів та інших інфраструктурних об'єктів сприяють покращенню логістичних можливостей, забезпечують енергетичну безпеку та стимулюють економічний розвиток.

4. *Стратегія розвитку інноваційного підприємництва*. Ця стратегія передбачає створення сприятливих умов для розвитку інноваційних підприємств та стартапів за допомогою: надання фінансової підтримки; створення технопарків; сприяння співпраці між бізнесом, науковими установами та урядом; а також спрощення процедур реєстрації та ліцензування нових технологій.

5. *Стратегія розвитку експортно-орієнтованих галузей*. Ця стратегія спрямована на підтримку розвитку галузей економіки, які активно залучені до експорту, наступним чином: надання фінансової підтримки експортерам, проведення маркетингових досліджень для пошуку нових ринків

збуту, укладання та підтримку торговельних угод з іншими країнами, а також розробку програм підвищення конкурентоспроможності продукції на міжнародному ринку.

6. *Стратегія регіонального розвитку*. Ця стратегія передбачає розвиток різних регіонів країни з урахуванням їх специфічних потреб і можливостей, що передбачає: реалізацію інфраструктурних проектів, створення спеціальних економічних зон, надання фінансових стимулів для розвитку малого та середнього бізнесу, а також сприяння розвитку туризму та інших пріоритетних секторів у різних регіонах країни.

Далі розглянемо класифікацію інструментів забезпечення економічної безпеки:

1. Фіскальні інструменти (оподаткування та бюджетні витрати);

Оподаткування використовується для наповнення державного бюджету, шляхом встановлення податків на прибуток, власність, додану вартість тощо.

Бюджетні витрати передбачають виділення коштів на реалізацію різноманітних програм і проектів, таких як розвиток інфраструктури, освіта, охорона здоров'я, соціальна підтримка.

2. Монетарні інструменти (грошова політика);

Грошова політика, передбачає визначення рівня відсоткових ставок та контролює грошовий обіг для досягнення макроекономічної стабільності. Наприклад, зміни рівня відсоткових ставок Центрального банку, регулювання обсягу грошей у обігу через відкритий ринок або резервні вимоги до банків.

3. Торговельні інструменти (мита, тарифи, квоти та інші засоби регулювання міжнародної торгівлі).

Ці інструменти використовуються для захисту вітчизняних виробників від конкуренції з-за кордону, а також для стимулювання експорту та зменшення торговельного дефіциту.

Наведені стратегії та інструменти можуть використовуватися окремо або ж поєднуватися, залежно від конкретних умов та завдань, які стоїть перед державою задля забезпечення економічної безпеки.

Для підвищення ефективності економічної безпеки країни, необхідно, розглянути та прийняти ряд стратегічних рішень. Серед них: активна підтримка інновацій та впровадження передових технологій для підвищення конкурентоспроможності економіки; розвиток малого та середнього бізнесу, що є основою стійкого економічного зростання; забезпечення фінансової стійкості через ефективне регулювання та контроль за фінансовими

ризиками; розвиток вільної торгівлі та укладання міжнародних торгових угод, що сприятиме підвищення рівня економічного зростання та зробить економіку менш вразливою до впливу зовнішніх факторів [3, с. 90–91]. Крім того, створення механізмів кризового управління та формування резервів, допоможуть зменшити наслідки від економічних криз та підвищать рівень економічної стабільності в цілому.

Отже, ефективне управління економікою є важливою складовою національної безпеки, оскільки забезпечує стійкість економічних систем, надійність фінансових інститутів, диверсифікацію галузей та соціальну справедливість. Інновації, інфраструктурні реформи та інвестиції в людський капітал сприяють стійкому розвитку економіки та підвищенню її конкурентоспроможності. Такий підхід не лише забезпечує економічний розвиток, але й зменшує загрози конфліктів і забезпечує стабільність національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Копитко М. І., Заверуха Д. А. Характеристика основних складових забезпечення економічної безпеки держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. Вип. 3(63). С. 155–160.

2. Лисяк. О. Економічна безпека держави в умовах її становлення. *Економічний аналіз*. 2021. Вип. 31(1). С. 47–56.

3. Повзун Д. І. Економічна безпека регіону як складова національної безпеки України. *Економіка та держава*. 2020. Вип. 8. С. 89–94.

4. Правдивець О. М. Економічна безпека, як найвища функція держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. Вип. 2(66). С. 40–43.

СЕКЦІЯ 2
КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Батраченко Т. С.,
канд. юрид. наук, доцент, завідувачка кафедри правоохоронної діяльності, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0002-3985-0681

СТРАТЕГІЇ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ФІШИНГОВИМ АТАКАМ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та інтеграції інформаційних систем у всі сфери людської діяльності, важливість забезпечення кібербезпеки стає все більш актуальною. Особливо це стосується протидії фішинговим атакам, які вважаються однією з головних загроз для користувачів інтернету. Фішинг – це вид кіберзлочинності, який полягає у шахрайському виманюванні конфіденційної інформації, такої як логіни, паролі, дані кредитних карток, часто за допомогою підроблених електронних листів або веб-сайтів [1]. Зловмисники постійно удосконалюють свої методи, що змушує науковців і спеціалістів з кібербезпеки шукати нові способи захисту.

Звернення до тематики стратегії виявлення та запобігання фішинговим атакам як ключового елементу забезпечення інформаційної економічної безпеки зумовлена не лише частими випадками фішингових атак, але й значними фінансовими збитками, які вони спричиняють як окремим особам, так і організаціям. Втрати можуть включати не тільки збитки у вигляді грошових коштів, але й розкрадання особистих даних, що надалі може призвести до додаткових зловживань. В контексті глобалізації та зростання міжнародної економічної інтеграції, фішинг становить загрозу не лише для внутрішньої, але й для міжнародної економічної стабільності.

Однією з основних стратегій виявлення фішингу є інтеграція сучасних технологій машинного навчання та штучного інтелекту, які розроблені для детального аналізу та ідентифікації потенційно шахрайських електронних листів та вебсайтів. Ці системи використовують складні алгоритми для аналізу великих обсягів даних, зокрема, вони розглядають зміст повідомлень, їх структуру, використання мови, стилістику та інші лінгвістичні та візуальні характеристики. Це дозволяє не лише ідентифікувати явні ознаки фішингу, але й виявляти більш тонкі і складні спроби обману, такі як зловмисне використання легітимних логотипів або майже точних доменних назв. Крім того, сучасні технології здатні навчатися з досвіду, постійно оновлюючи свої бази даних шахрайських інцидентів і використовуючи цю інформацію для покращення точності виявлення майбутніх атак [2]. Це означає, що з кожним новим випадком фішингу система стає все ефективнішою у своїх прогнозах і плануваннях протидії.

На додаток до технологічних методів, значну увагу приділяється також і розвитку нормативно-правової бази, яка б сприяла ефективнішому переслідуванню злочинців, здійснюючи фішинг. Це включає в себе не тільки формулювання чітких законодавчих визначень фішингу та суміжних злочинів, але й міжнародну співпрацю для гармонізації законодавства, що дозволить переслідувати злочинців, які часто діють з-за кордону. Це сприятиме створенню ефективної системи правового реагування, яка б включала санкції, штрафи та інші механізми стримування, важливі для зменшення інцидентів фішингу та забезпечення більшої безпеки в інтернет-просторі.

Проте, стратегія освіти та підвищення обізнаності серед користувачів має не менш важливе значення у контексті превентивних заходів проти фішингових атак. В основу таких освітніх програм кладеться навчання користувачів ідентифікації ознак фішингу, що включає вивчення типових прийомів шахрайства, таких як підозрілі електронні адреси відправника, граматичні помилки в текстах, заклики до термінових дій, а також підозрілі гіперпосилання та вкладення. Освітні заходи вчать користувачів не тільки розпізнавати такі спроби обману, але й правильно реагувати на них, наприклад, не відкривати підозрілі вкладення, не вводити особисті дані на підозрілих веб-сторінках та використовувати двофакторну аутентифікацію.

Компанії та урядові організації в Україні активно запроваджують тренінги та семінари, які допомагають співробітникам краще розуміти механізми фішингу і відповідно захищати себе від потенційних загроз. Це не тільки зменшує ризик втрати важливої інформації, але й зберігає репутацію

організацій, захищаючи їх від можливих фінансових збитків та юридичних наслідків внаслідок інформаційних витоків [1].

Не менш важливим кроком у плануванні стратегій виявлення та запобігання фішинговим атакам як ключового елементу забезпечення інформаційної економічної безпеки є залучення до освітніх програм зовнішніх консультантів та фахівців із кібербезпеки також є важливою практикою, оскільки вони можуть надати актуальні знання та практичні поради, засновані на найновіших тенденціях та реальних випадках фішингових атак. Крім того, важливим аспектом є регулярне оновлення освітніх програм, щоб вони відповідали сучасним викликам у сфері кібербезпеки та інформаційних технологій. Такий підхід дозволяє підвищувати рівень загальної обізнаності та культури безпеки серед користувачів, сприяючи створенню більш захищеного інформаційного середовища.

Науковці наголошують на критичній важливості міжнародної співпраці в боротьбі з фішинговими атаками, оскільки ця форма кіберзлочинності не обмежується національними кордонами і часто включає координацію між злочинцями, які базуються в різних країнах. Така транснаціональна природа фішингу вимагає глобального підходу до вирішення проблеми, зокрема через обмін розвідданими, інформацією про нові методи атак і вразливості систем. Міжнародне співробітництво може також сприяти створенню спільних баз даних про фішингові інциденти, що дозволяє покращити аналітичні здібності та оперативні реакції на нові загрози [3]. Крім обміну інформацією, міжнародна співпраця може включати розробку та впровадження спільних технологічних рішень, таких як уніфіковані антифішингові платформи, які використовуються на транснаціональному рівні. Це дозволяє країнам використовувати передові технології для блокування шахрайських дій та зменшення можливостей для фішингу, виходячи з глобальних знань та досвіду. Однак, не менш важливим є узгодження правових норм між країнами, що дозволить ефективно притягати до відповідальності злочинців на міжнародному рівні. Створення чітких міжнародних правових рамок може сприяти більш ефективному вирішенню юридичних питань, пов'язаних із екстрадицією підозрюваних і судовому переслідуванні осіб, які здійснюють фішингові атаки з територій різних держав. Це також сприятиме розробці міжнародних стандартів та протоколів дій у випадку масштабних кібератак, забезпечуючи більш координовану та послідовну відповідь на фішинг.

Отже, вирішення проблеми фішингових атак вимагає комплексного підходу, що охоплює кілька ключових сфер: технічні інновації, правову регуляцію, освітні ініціативи та міжнародну кооперацію. Технічні інновації, такі як розвиток машинного навчання та штучного інтелекту, забезпечують інструменти для розпізнавання та блокування фішингових атак до того, як вони завдають шкоди. Правова регуляція важлива для створення чіткого законодавчого поля, що дозволяє ефективно переслідувати зловмисників і захищати жертв. Освітні ініціативи відіграють важливу роль у підвищенні обізнаності серед користувачів щодо потенційних ризиків та методів протидії фішингу. Нарешті, міжнародна кооперація є незамінною, оскільки фішинг часто трансграничний і потребує координованих зусиль багатьох країн для своєї нейтралізації.

Тільки шляхом комбінації цих елементів можна забезпечити ефективну протидію цій постійно еволюціонуючій загрозі. Це включає в себе не лише адаптацію до новітніх технологічних розробок, але й постійне оновлення законодавства, удосконалення освітніх програм та поглиблення міжнародної співпраці. Такий комплексний підхід дозволяє не тільки реагувати на вже існуючі виклики, але й прогнозувати можливі майбутні зміни в поведінці зловмисників, що є ключем до тривалої і стійкої безпеки в кіберпросторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Akinfiieva A. Що таке фішинг? Види та профілактика. *Hideez*. URL : https://hideez.com/uk/blogs/news/what-is-phishing-types-and-prevention-hideez (дата звернення: 30.04.2024).

2. Варов А. П. Аналіз методів виявлення та протидії фішинговим атакам на вебресурси. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. 69 с.

3. Жилін А., Шевчук О. Метод аналізу фішингових повідомлень. *Information Technology and Security*. January-June 2022. Vol. 10. Iss. 1 (18). P. 72–82.

Бірук О. М.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Осика І. М.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0007-9736-743X

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасному світі, де економіка виступає визначальним фактором у житті кожного суспільства, забезпечення економічної безпеки стає завданням першочергового значення. Економічна безпека визначається не лише стійкістю фінансових і економічних систем перед внутрішніми та зовнішніми загрозами, але й здатністю забезпечувати стабільний та рівномірний розвиток. У цьому контексті роль правоохоронних органів виявляється критичною. Вони не лише відповідають за збереження правопорядку, а й виконують стратегічні завдання щодо запобігання, розкриття та припинення економічних злочинів, які загрожують функціонуванню економічних систем та стабільність суспільства в цілому [3].

Питання ролі та функцій правоохоронних органів у забезпеченні економічної безпеки держави, суб'єктів господарювання та громадян торкалися у своїх працях такі науковці як М. В. Колеснікова, М. Ф. Криштанович, С. І. Лекарь, В. І. Мельник, О. І. Нікітенко, О. М. Рєзнік і ін.

Взагалі, економічна безпека – це стан захищеності економічних інтересів держави або громадян від зовнішніх і внутрішніх загроз та викликів, які можуть загрожувати економічній стійкості країни та її стабільності. Економічна безпека базується на трьох основних принципах, а саме: економічній незалежності, стійкості та стабільності, а також здатності до саморозвитку і прогресу

Розглянемо ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» згідно якої, до правоохоронних органів відносяться органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки,

Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [1].

Роль правоохоронних органів у забезпеченні економічної безпеки можна поділити на кілька ключових аспектів:

- Запобігання економічним злочинам: Правоохоронні органи виконують важливу функцію у запобіганні економічних злочинів шляхом розроблення та впровадження стратегій протидії, контролюючи діяльність підприємств та індивідуальних осіб на відповідність законодавству;
- Розкриття та розслідування економічних злочинів: Правоохоронні органи відіграють ключову роль у виявленні, розслідуванні та припиненні економічних злочинів, включаючи фінансові шахрайства, корупцію, легалізацію доходів злочину, виведення коштів за кордон та інші;
- Подолання корупції: Правоохоронні органи здійснюють заходи для боротьби з корупцією в економіці, що є важливим чинником забезпечення економічної безпеки. Це включає в себе розслідування корупційних схем, перевірку декларацій майнового стану посадових осіб та реалізацію антикорупційних програм;
- Захист прав споживачів та інвесторів: Правоохоронні органи мають відповідальність за захист прав споживачів та інвесторів, у тому числі за обмеження діяльності шахраїв та недобросовісних підприємств;
- Співпраця з іншими органами: Важливим аспектом ролі правоохоронних органів є співпраця з іншими державними та міжнародними установами, такими як податкові служби, фінансові регулятори, антикорупційні агентства та інші, для ефективного забезпечення економічної безпеки [4].

Ефективна діяльність цих органів в цій сфері визначається їх здатністю до оперативної реакції на економічні загрози, розробки стратегій запобігання злочинності та співпраці з іншими структурами для досягнення спільних цілей економічної стабільності та безпеки.

Заради гарантування належного функціонування всіх складових економічної безпеки держави, правоохоронні органи отримують широкий спектр повноважень. Вони існують як невід'ємна частина більшості вітчизняних правоохоронних структур і не виділяються в окрему категорію. Їх можна визначити лише тоді, коли зрозумілими є сфери правовідносин, що

безпосередньо чи опосередковано стосуються економічної безпеки держави, та провести дотичний аналіз повноважень конкретного правоохоронного органу.

Одним із основних правоохоронних органів є Бюро економічної безпеки, як зазначає А. Стеблянко, БЕБ – це новостворений орган який поєднує у собі новітню модель кримінальної розвідки у поєднанні із кримінальним аналізом. Створення БЕБ, має на меті усунення дублювань щодо роботи тих правоохоронних органів, до підслідності яких віднесено злочини, що вчиняються у сфері економіки. У своїй роботі Бюро наділене повноваженням здійснювати оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у межах передбаченої законом підслідності [5].

Згідно зі ст. 22 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», результатом роботи інформаційно-аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України є аналітичні продукти, як результати аналітичних досліджень, складені у письмовій формі, з використанням інформації, що міститься в інформаційних системах БЕБ та інших джерелах, у тому числі інформації, що міститься в заявах або повідомленнях про вчинення кримінального правопорушення [2].

Минулого року серед пріоритетних напрямів роботи Бюро економічної безпеки України були виявлення й нівелювання можливих ризиків у сфері економіки, їх упередження та відшкодування до бюджету завданих державі збитків.

Впродовж минулого року детективи БЕБ забезпечили відшкодування до бюджету 2,2 млрд грн у всіх кримінальних провадженнях, з них 544 млн грн у закінчених кримінальних провадженнях. Було розпочато досудове розслідування у 2072 кримінальних провадженнях. Оголошено про підозру 507 особам, це майже в 10 разів більше, ніж минулого року. 342 справи направлено до суду, у 2022 – 29. Аналітики Бюро за рік створили 1 005 аналітичні продукти (у формі висновків аналітиків) щодо правопорушень, які впливають на економічну безпеку держави у бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній або інвестиційній сферах на загальну суму 155,9 млрд грн. Загалом 2023 року БЕБ не допустило розкрадання 8,8 млрд грн держкоштів (2022 року ця сума становила 1,99 млрд грн) [6].

Отже, діяльність правоохоронних органів в економічній сфері охоплює широкий спектр заходів: від протидії корупції та фінансового махінаційного до забезпечення додержання законів у сфері оподаткування та фінансової діяльності. Їхня ефективна робота відіграє вирішальну роль у

створенні сприятливого економічного середовища, де підприємства та громадяни можуть впевнено розвиватися та інвестувати, не піддаючись ризику фінансових шахраїв та махінаторів. Утворення БЕБ – це об'єктивно обумовлений та правильний напрямок удосконалення державної правоохоронної політики забезпечення економічної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12 (дата звернення: 10.04.2024).

2. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/1150-20 (дата звернення: 10.04.2024).

3. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект : монографія. Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. С. 256.

4. Правдивець О. Економічна безпека, як найвища функція держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 2 (66). С. 40–43.

5. Стеблянко А. В., Лісов Д. А. Бюро економічної безпеки як суб'єкт забезпечення економічної безпеки. *Нове українське право*. 2021. Вип. № 6. С. 187–191.

6. У 2023 році завдяки роботі Бюро економічної безпеки збережено 8,8 млрд державних коштів. Бюро економічної безпеки України : вебсайт. URL : esbu.gov.ua/news/u-2023-rotsi-zavdiaky-roboti-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-zberezheno-88-mlrd-derzhavnykh-koshtiv (дата звернення: 10.04.2024).

Бреславець В. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Корж М. А.,
канд. екон. наук, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-1475-6429

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙ У КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

Впровадження електронних технологій та інновацій у кримінальний процес визначає новий етап у розвитку правосуддя, спрямований на підвищення ефективності та прозорості судової та правової систем. Але крім завдань оптимізації та автоматизації процесів, існують також нагальні проблеми, які потребують уваги та рішень. Дана тема є предметом дослідження у зв'язку зі складними викликами, пов'язаними з впровадженням новітніх технологій у сфері правосуддя, такими як питання конфіденційності даних, гарантії прав громадян, взаємодія технічних і юридичних аспектів. У цьому контексті важливо розглянути важливі аспекти цього питання та визначити шляхи подолання для досягнення більш ефективного правосуддя.

Питання впровадження електронних технологій та інновацій у кримінальний процес актуальне для правової системи України. На тлі стрімкого технічного прогресу в судовій системі і правовому полі з'являються нові виклики і можливості, але в той же час існує безліч проблем, що вимагають всебічного розгляду і раціональних рішень. Україна спрямовує свій курс на європейські стандарти правосуддя та правової безпеки і, зокрема, шляхом інтеграції електронних технологій у кримінальний процес. Важливість процесу відповідно до сучасних вимог полягає не лише в оптимізації та прискоренні здійснення правосуддя, а й у забезпеченні більшої прозорості, ефективності та відповідності міжнародним стандартам. Але, з одного боку, електронні технології спрямовані на вдосконалення судових процедур, але

їх впровадження пов'язане з ризиками і виникає багато питань з точки зору безпеки, конфіденційності та рівності всіх учасників кримінального процесу. Тому, щоб досягти взаємного балансу між інноваціями та забезпеченням основних прав громадян, складні питання, пов'язані з цим процесом, повинні бути ретельно розглянуті і вирішені [1, с. 200].

Основними проблемами є: відсутність відповідного законодавства, що призводить до ризику правової нестабільності та різних тлумачень. Розробка спеціальних норм і правил, спрямованих на регулювання використання електронних технологій у кримінальному провадженні, має вирішальне значення. Це включає визначення правового статусу електронних доказів, процедур їх зберігання та використання, а також обов'язкових стандартів безпеки для забезпечення їх цілісності та автентичності. Збільшення кількості електронних процедур загрожує конфіденційності персональних даних. Важливо створити ефективні механізми захисту від кіберзагроз з урахуванням європейських стандартів GDPR [2]. Впровадження систем кібербезпеки, включаючи шифрування та захист конфіденційних даних, є невід'ємною частиною реформ в галузі електронних технологій у кримінальному процесі України.

Також важливо постійно контролювати безпеку електронних систем шляхом проведення регулярних аудитів та моніторингу, тому що інформаційні системи є розрізненими та відокремленими, що ускладнює взаємодію та координацію, саме тому важливо розробити та впровадити єдину інтегровану систему, що охоплює всі аспекти кримінального провадження. Це передбачає створення єдиного централізованого реєстру даних, який дозволить усім учасникам процесу швидко і легко отримати доступ до інформації [3, с. 249].

Успішне впровадження електронних технологій вимагає високого рівня інформаційної грамотності суддів, адвокатів та інших учасників кримінального процесу. Важливим впровадженням є проведення обов'язкових тренінгів з використання електронних технологій з висвітленням їх переваг і недоліків. Створення освітніх платформ та розробка посібників допоможуть підвищити обізнаність учасників кримінального процесу.

Одним із ефективних способів підвищення рівня доступності та якості правосуддя є інформатизація судових систем шляхом упровадження сучасних інформаційно комунікаційних технологій. Зазначене передбачено Законом України від 27 червня 2021 року № 1416-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно телекомунікаційної системи», що

дасть змогу створення цифрової екосистеми, в якій громадяни, підприємства, та органи державної влади взаємодіють у багатоканальному режимі за допомогою різних електронних інформаційних пристроїв, забезпечуючи необхідну зручність, швидкість прийняття рішень та реалізацію прав і свобод. Поступовий перехід від класичних документів до електронних форм представлення інформації, що вплине на інтеграцію, розслідування, перевірку та оцінку юридично важливої інформації та існуючі форми кримінального провадження [4].

Також у Рекомендаціях з електронної демократії встановлює принципи та рекомендації щодо електронної демократії, включаючи використання електронних інформаційних технологій для підвищення якості, прозорості та швидкості судових проваджень, створення інформаційних вебсайтів для забезпечення розвитку онлайн-правосуддя, широке використання електронного обміну даними для ефективного функціонування правової системи; створення більш доступної для громадян системи правосуддя. На його основі можна сформулювати вимоги до кібернетизації правосуддя, такі як скорочення розриву між громадянами та судами шляхом полегшення доступу до інформації. Основною перевагою електронного правосуддя для громадян є зменшення фінансових та часових витрат на доступ до судових послуг. У найпростіших випадках для звернення до суду потрібен лише адаптований електронний пристрій та доступ до інформаційно-комунікаційної мережі [5].

У контексті стрімкого розвитку технологій та постійної зміни правового середовища актуальність питання впровадження електронних технологій у кримінальний процес в Україні є беззапаречною. Впровадження інновацій має великий потенціал для підвищення ефективності та доступності правосуддя. Однак на шляху впровадження сучасних технологій стоїть багато важливих проблем [6]. Відсутність регуляторних законів може створити правову нестабільність і призвести до правової двозначності у використанні електронних технологій. Щоб вирішити цю проблему, нам потрібно прискорити процес розробки та прийняття нових правил, які адаптуються до викликів цифрової епохи. Питання кібербезпеки та конфіденційності даних підкреслюють необхідність негайного впровадження ефективних заходів кіберзахисту та розробки стандартів безпеки. Забезпечення надійності та цілісності електронних даних стає важливим аспектом забезпечення довіри до цифрового правосуддя. Недостатня інформаційна підготовка учасників кримінального процесу стає серйозним обмеженням для повноцінного впровадження електронних технологій. Посилення освітнього

компонента та забезпечення доступу до професійного навчання є ключовим компонентом стратегії розвитку цифрового правосуддя.

Фінансові обмеження не тільки перешкоджають розвитку електронних систем, але і створюють ризик їх нестабільності. Залучення фінансування та покращення управління ресурсами можуть сприяти сталому та раціональному впровадженню технологічних інновацій у сфері правосуддя. Завдяки системному аналізу та ретельному вивченню цих питань можливо створити підґрунтя для ефективного впровадження електронних технологій та інновацій у кримінальний процес, якщо ці виклики будуть вирішені, Україна зможе рухатися у напрямку сучасного, ефективного та доступного правосуддя, що відповідає високим стандартам світової правової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благута Р. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан іпроблемивикористання : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 200 с. URL : https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/2449 (дата звернення: 28.02.2024).

2. Загальний регламент про захист даних (GDPR) від 27.04.2023 № 2016/679. URL : https://gdpr-text.com/uk/ (дата звернення: 30.11.2023).

3. Матюшкова Т. П. Електронна (цифрова) інформація: сучасний стан і перспективи розвитку криміналістики. *Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики* : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 29 жовт. 2021 р. Харків, 2021. С. 248–250. URL : https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/95ab272a-c7ab-408a-a293-7a5fb24173d0/content (дата звернення: 28.02.2024).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Закон України від 27.04.2021 № 1416-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-20#Text (дата звернення: 28.02.2024).

5. Recommendation of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy). URL : https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydocument/recommendation-committee-ministers-member-states-electronicdemocracy-e-democracy_en (дата звернення: 28.02.2024).

6. Метелев О. П. Окремі проблеми цифровізації у кримінальному процесі. *Прикарпатський юридичний вісник* : науково-практичне юридичне видання. Одеса, 2022. С. 90–93. URL : http://pjv.nuoua.od.ua/v3_2022/3_2022.pdf#page=90 (дата звернення: 28.02.2024).

Бреславець В. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0007-5720-6367

РОЛЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ У БОРОТЬБІ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

У сучасному інформаційному суспільстві, де високотехнологічні інструменти стали невід'ємною частиною повсякденного життя, існує нагальна потреба в ефективних заходах протидії кіберзлочинності. Кіберпростір є середовищем для вчинення широкого спектру протиправних діянь, включаючи крадіжку даних, фінансове шахрайство та кібершпигунство, які мають значний потенціал для завдання шкоди як окремим користувачам, так і суспільству в цілому. Проблема кіберзлочинності набуває особливого значення в Україні, яка активно розвивається в цифровій сфері. Злочинці використовують складні технологічні інструменти та мережеві вразливості для здійснення своєї злочинної діяльності, що робить виявлення та припинення кримінальних правопорушень складним завданням для правоохоронних органів. Одним з ключових елементів системи боротьби з кіберзлочинністю в Україні є оперативні та слідчі підрозділи правоохоронних органів. Вони здійснюють пошук, аналіз та реагування на кіберзлочини з метою їх припинення та притягнення винних до відповідальності. Роль цих підрозділів у виявленні та припиненні кіберзлочинів є ключовою, оскільки передбачає всебічний обмін інформацією, співпрацю з міжнародними партнерами та використання новітніх технологій кібербезпеки. Досвід країн світу підтверджує, що успішна боротьба з кіберзлочинністю була б неможливою без ефективної роботи оперативних та слідчих підрозділів. Вони є важливою ланкою в системі захисту національної інформаційної безпеки та забезпечення правопорядку в кіберпросторі.

Тему протидії кіберзлочинності досліджували такі вчені: І. Р. Березовська, Б. М. Головкін, О. К. Юдін, С. А. Орлов.

Кібербезпеку визнано одним із основних напрямків забезпечення безпеки державі у Законі України «Про національну безпеку України» [1], також Указом Президента України було введено в дію рішення РНБО від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» [2]. Кіберзагрози Україні є актуальними та небезпечними. З початком повномасштабної війни з Росією ризик кібератак значно збільшився, адже кіберзлочинці та ворожі уряди використовують кіберпростір як поле для ведення бойових дій. Основними напрямками атаки кіберзлочинців є економічний сектор, критична інфраструктура, атаки на порушення конфіденційності інформації як окремих користувачів так і урядових установ. Кіберзлочинність може завдати значних економічних збитків урядам, бізнесу та громадянам. Атаки на фінансові установи, об'єкти критичної інфраструктури та інші сектори можуть призвести до втрати коштів, обмеження доступу до фінансових ресурсів та порушення фінансової стабільності. Також кібератаки можуть призвести до незаконного доступу до конфіденційної інформації громадян, державних установ та компаній. Це може призвести до порушення прав і свобод особистості та витоку інформації з обмеженим доступом. Кіберзлочинність може бути використана для маніпулювання політичним процесом, виборами та громадськими настроями, що може призвести до порушення демократичних цінностей і стабільності політичних режимів.

Основними суб’єктами боротьби з кіберзлочинністю є Служба безпеки України, Національна поліція України та Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Сферу діяльності Департаменту контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки визначає Закон України «Про Службу безпеки України». Департамент відповідає за стан національної безпеки в кібернетичній та інформаційній сферах, координує та керує діяльністю регіональних органів та підрозділів Центрального управління СБУ. У межах своїх повноважень вносить Президенту України пропозиції щодо запровадження законодавчих актів, обов'язкових для виконання державними органами, підприємствами, установами, організаціями та громадянами. Також основними завданнями департаменту є: протидія незаконним діям Контррозвідувальна та оперативно-розшукова діяльність протидії актам, які загрожують миру та безпеці людства, кібертероризму та кібершпигунству; негласні перевірки готовності об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів; протидія кіберзлочинності, що спрямована на нанесення шкоди національній

безпеці. Розслідування кіберінцидентів та кібератак на національні електронні інформаційні ресурси та об'єкти критичної інформаційної інфраструктури [3]. Діяльність Департамент кіберполіції Національної поліції України регулюється Законом України «Про Національну поліцію», його основними завданнями є: реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності, своєчасне інформування громадськості про можливі загрози скоєння кіберзлочинів, впровадження програмних засобів для систематизації та аналізу інформації про кіберінциденти, кіберзагрози та кіберзлочини, бере участь у навчанні поліцейських щодо використання комп'ютерних технологій у боротьбі зі злочинністю, а також бере участь у міжнародних конференціях з питань боротьби з кіберзагрозами [4]. Діяльність Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України визначена Законом України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», основними функціями є: розробка та реалізація стратегії, нормативно-правових актів у галузі кібербезпеки; здійснення координації та контроль діяльності суб'єктів забезпечення кібербезпеки; захист державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законодавством; здійснення моніторингу кіберпростору та реагування на кіберінциденти; виявлення, попередження, розслідування кіберзлочинів; здійснення оперативно-розшукової діяльності у сфері кібербезпеки [5].

Основними актуальними проблемами є стрімкий розвиток кіберзлочинності, що постійно змінюється та адаптується до нових технологій і ситуацій. Злочинці швидко освоюють нові методи та інструменти для обходу інформаційної безпеки. Щоб протистояти цим загрозам, слідчі підрозділи потребують постійного навчання та оновлення знань. Однак брак кваліфікованих кадрів та ресурсів перешкоджає боротьбі з кіберзлочинністю. Українське законодавство про кіберзлочинність не завжди відповідає актуальним загрозам, що створює прогалини в законодавстві, які будуть використані на користь злочинців. Визначення кіберзлочинів в Кримінальному кодексі України не завжди відповідає акутальним формам кримінальних правопорушень, що ускладнює переслідування та покарання. Міжнародний характер кіберзлочинності, що дає змогу правопорушникам діяти з будь-якої точки світу, а їхні атаки мають міжнародний характер, що ускладнює розслідування та притягнення злочинців до відповідальності. Оперативні та слідчі підрозділи можуть зіткнутися з труднощами у взаємодії та отриманні необхідної інформації з правоохоронними органами інших країн. Погана координація між різними правоохоронними та іншими державними органами може призвести до дублювання зусиль або прогалин у співпраці.

Це може ускладнити розслідування кіберзлочинів та підірвати ефективність боротьби з кіберзлочинністю. Недостатнє усвідомлення громадськістю та урядом серйозності проблеми кіберзлочинності може призвести до недостатнього фінансування та уваги до цієї проблеми. Недооцінка може призвести до втрати ресурсів, які можна було б використати для захисту від кіберзлочинності, а також знизити готовність країни до таких загроз [6, с. 278].

Можливі шляхи вирішення актуальних проблем полягають у оновленні законодавства про кіберзлочинність, а саме внесення змін до Кримінального кодексу України для чіткого визначення кіберзлочинів та посилення санкцій за них, або прийнятті нових законів, які покращують регуляцію кіберпростору. Ці закони повинні відповідати сучасним викликам кіберзлочинності. Покращення співпраці з іноземними колегами, а саме з правоохоронними органами інших країн. Ці угоди повинні сприяти екстрадиції кіберзлочинців та отриманню доказів з інших країн. Досить дієвим є створення спільних оперативних підрозділів для розслідування транскордонних кіберзлочинів. Це дозволить правоохоронним органам різних країн об'єднати зусилля та ефективніше боротися з кіберзлочинністю. Має місце проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності про кібербезпеку. Такі кампанії повинні бути спрямовані на різні аудиторії, включаючи широку громадськість, бізнес та уряд. Варто приділити більшу увагу створення єдиної систему кіберзахисту в Україні. Ця система має об'єднати зусилля всіх органів влади, відповідальних за кібербезпеку, прикладом може бути Кіберцентр UA30. Також важливо посилити співпрацю між ОРП та іншими органами влади: створити єдиний орган для координації боротьби з кіберзлочинністю. Цей орган має бути уповноважений координувати роботу оперативних підрозділів СБУ, Національної поліції, Держспецзв'язку та інших органів влади. Розробити та впровадити єдину систему обміну інформацією між ОРП та іншими органами влади. Ця система забезпечить швидкий та безпечний обмін інформацією між поліцією та іншими органами влади. Особливу увагу варто приділяти можливості оперативних підрозділів користуватися новітніми технологіями, такі як штучний інтелект, для більш ефективного виявлення та розслідування кіберзлочинів.

У сучасному інформаційному суспільстві, де кіберзлочинність стає дедалі активнішою та складнішою, роль оперативних підрозділів має вирішальне значення для забезпечення кібербезпеки та захисту прав та інтересів громадян. Перш за все, важливо визнати, що сучасні кіберзлочини є складними і часто відбуваються в транскордонному онлайн-середовищі.

Оперативні підрозділи повинні мати можливість взаємодіяти з міжнародними партнерами, обмінюватися інформацією, координувати дії та проводити спільні розслідування. Оперативні підрозділи повинні активно співпрацювати з громадськістю, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами у виявленні та реагуванні на кіберзлочини. Важливо забезпечити інформування та освіту громадян, щоб вони могли захистити себе від кіберзлочинів, а також сприяти обміну інформацією з правоохоронцями з метою виявлення нових загроз та розслідування існуючих кримінальних правопорушень. Роль правоохоронних органів у виявленні та припиненні кіберзлочинів в Україні є важливою та невід'ємною частиною національної безпеки. Їхні зусилля у виявленні, розслідуванні та запобіганні кіберзлочинам сприяють захисту інформаційної безпеки країни, захисту прав та інтересів громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 11.03.2024).

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text (дата звернення: 11.03.2024).

3. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII : станом на 2 серп. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text (дата звернення: 11.03.2024).

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 1 січ. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 11.03.2024).

5. Про Державну службу спеціального зв’язку та захисту інформації України : Закон України від 23.02.2006 № 3475-IV : станом на 31 груд. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text (дата звернення: 11.03.2024).

6. Васильковський І. І. Поняття «кіберзлочинність» та «кіберзлочини»: стан та співвідношення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика).* 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 277–282. URL : https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/Porivnyalno-analitichne-pravo-1-2018-1.pdf#page=246 (дата звернення: 02.04.2024).

Готін О. М.,
канд. юрид. наук,
заслужений юрист України,
Наукова установа
«Інститут Національної безпеки»,
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ В МЕХАНІЗМІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Сутність судового контролю в кримінальному провадженні – здійснення слідчим суддею під час досудового розслідування контролю за законністю, обґрунтованістю рішень, дій (бездіяльності) слідчого, прокурора, обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина зокрема шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження, надання дозволів на проведення НСРД.

Разом з тим, найбільший відступ від стандартів правосуддя спостерігається в питанні санкціонування слідчим суддею саме проведення оперативно-розшукових заходів та НСРД. Зазначеній тенденції сприяє ряд чинників, а саме:

– неналежна нормативна регламентація судової дискреції, дисбаланс в бік надмірного розширення суб'єктивного розсуду слідчого судді. Нормативно суддівський розгляд обмежений в щадному режимі вимогами щодо територіальної юрисдикції розгляду клопотань слідчими суддями (ст. 247 Кримінального процесуального кодексу України), шестигодинного строку розгляду клопотань про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ч. 1 ст. 248 КПК України), переліку відомостей, котрі мають міститися в ухвалі слідчого судді (ч. 4 ст. 248 КПК України). Всі інші питання залишені на суб'єктивний розсуд судді;

– відсутність дієвих процедур оскарження ухвал про призначення НСРД. Частинами першою та другою ст. 309 КПК України визначено перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскарженні в апеляційному порядку. Скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді (ч. 3 ст. 309 КПК України). Статті 314–317 КПК України не містять, а ні спеціального застереження, а ні чіткої регламентації повноважень і

процесуальних рішень суду першої інстанції в разі подання стороною в підготовчому засіданні заперечень на ухвали слідчих суддів;

– наявність законодавчого обмеження витребувати слідчому суддею від органу досудового розслідування (прокурора) додаткових матеріалів для перевірки підстав і приводів призначення НСРД.

Частиною другою ст. 248 КПК України визначено перелік документів, яких орган досудового розслідування зобов'язаний долучати до клопотання про проведення НСРД (практично процесуальний закон ставить вимогу про приєднання до клопотання виключно витягу з ЄРДР). І хоча п. 2.2. «Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» передбачається, що слідчий суддя для підтвердження необхідності проведення НСРД може затребувати від їх ініціатора додаткових матеріалів, але орган досудового розслідування може аргументувати, що КПК України передбачає в якості додатку до клопотання тільки витяг з ЄРДР, а решта затребуваних суддею документів – не передбачені Законом;

– відсутність чіткої межи щодо проведення оперативно-розшукових заходів та НСРД у випадку попереднього здійснення документування (у рамках оперативно-розшукової справи) злочину, що готується (або дій особи, яка готується до вчинення злочину). Так, у постанові Верховного Суду України від 16.03.2017 в справі № 671/463/15-к зазначено, що підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, які готуються, і про осіб, котрі готують вчинення злочинів (практично – це є констатація підстав зазначених у ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Тобто, оперативні підрозділи мають право проводити оперативно-розшукові заходи (у тому числі і ті, дозвіл на які надає слідчий суддя) до моменту початку досудового розслідування, а після реєстрації в ЄРДР здійснюються НСРД. У такому механізмі виникає певна дилема, пов'язана з тим фактом, що оперативно-розшуковий захід – це не разова дія, а продовжуваний процес, пов'язаний з рядом дій, які не регламентуються КПК України (а виключно – «таємними» нормативними актами). Ці дії здійснюють ряд суб'єктів, які виконують чітке завдання у чітко визначені терміни.

Також до проведення заходу залучаються особи (для проведення оперативно-розшукових заходів до моменту реєстрації кримінального провадження), яким надаються спеціальні технічні засобів прихованого аудіо-,

відео-фіксування подій, і які з метою застосування цих заходів впроваджуються у злочинне середовище. Якщо у ході проведення оперативно-розшукових заходів буде виявлено факту вчинення злочину, то така особа не у змозі водночас припинити проведення цих заходів, і хоча формально надалі фіксація злочинних дій повинна здійснюватися у межах НСРД, але слідчий суддя вже надав дозвіл на проведення оперативно-розшукового заходу і такий захід ще триває, а отже слідчий суддя не буде надавати дозвіл на проведення НСРД «по тій же самій» особі, з застосуванням тих же спеціальних технічних засобів тими ж самими суб'єктами.

Для таких випадків у ч. 3 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачена можливість – у разі, якщо ознаки кримінального правопорушення виявлені під час проведення оперативно-розшукових заходів, що тривають і припинення яких може негативно вплинути на результати кримінального провадження, підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, повідомляє відповідний орган досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак кримінального правопорушення, закінчує проведення оперативно-розшукового заходу, після чого направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування. Звісно, ці дії межують з провокацією злочину – особливо у випадках фіксації продовжуваного злочину, як приклад, корупційних кримінальних правопорушень, які складають певну систему злочинних відносин, а не разову дію. За певних ознак такі діяння працівників правоохоронних органів можуть утворювати потурання злочинам, підбурювання до їх вчинення, провокацію;

– відсутність регламентації проведення оперативно-розшукових заходів у процесі досудового розслідування. Хоча фіксація дій особи (шляхом проведення НСРД), яка на разі вчиняє або вже вчинила злочин може бути здійснена виключно після внесення відомостей до ЄРДР, тобто в межах кримінального провадження, але для проведення ряду НСРД необхідне отримання додаткової інформації (як приклад, щодо користування певними засобами зв'язку, електронною адресою, мессенджеарами тощо), процес отримання якої КПК України не регламентується і потребує застосування ряду спеціальних технічних засобів та проведення оперативно-розшукових заходів. Тому слідчий суддя, маючи в своєму розпорядженні фрагментарну інформацію про здобутки органу досудового розслідування (а також інформацію здобуту в межах оперативно-розшукової справи) продовжує видавати дозволи на проведення оперативно-розшукових заходів, хоча законні підстави для їх продовження відсутні.

З метою усунення зазначених прогалин правозастосування доцільно переналаштувати механізми та інструментарій судового контролю, в тому числі, але не виключно:

– внести зміни до § 1. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії Глави 21. (Негласні слідчі (розшукові) дії) КПК, якими розширити і деталізувати процедуру розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про дозвіл на проведення НСРД, а саме: передбачити покроковий механізм надання органом досудового розслідування та/або прокурором на вимогу слідчого судді додаткових документів для перевірки необхідності, підстав, очікуваних результатів НСРД із закріпленням у КПК України вичерпного перелік цих документів або вимоги до їх змісту без зазначення найменувань документів;

– внести зміни до: Розділу І. Загальні положення. Глави 1. Кримінальне процесуальне законодавство України та сфера його дії, до § 1. Поняття доказів, належність та допустимість при визнанні відомостей доказами; Глави 4. Докази і доказування, до § 1. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії; Глави 21. Негласні слідчі (розшукові) дії КПК України в контексті уведення до кримінального процесуального законодавства критеріїв розмежування оперативно-розшукових заходів та НСРД, а також здійснити відповідне коригування Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Закону України «Про судоустрій і статус суддів»;

– увести в дію нормативно-правовий акт (наказ, інструкцію, положення тощо) під грифом таємності, яким передбачити покрокову процедуру розгляду слідчим суддею клопотань органу досудового розслідування та прокурора про надання дозволів на здійснення ОРЗ і НСРД.

Доценко А. І.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ВЗАЄМОДІЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ

Під час здійснення фінансових розслідувань виникає складна мережа взаємодії між різними структурами та організаціями. Ця взаємодія визначає ефективність та результативність розслідування фінансових порушень, а також сприяє забезпеченню правопорядку та захисту фінансових інтересів держави та громадян. Так, Т. О. Постолов та В. В. Дараган доречно відзначають, що «ефективною взаємодія може бути, тільки за умови чітких та своєчасних першочергових заходів [1, с. 406].

Так, О. В. Ковальчук, досліджуючи на дисертаційному рівні розслідування фінансових шахрайств, які пов’язані із діяльністю кредитних спілок, на основні опитування відзначає необхідність взаємодії органів досудового розслідування між собою, органів досудового розслідування та оперативних підрозділів, органів досудового розслідування та органів, які застосовують спеціальні знання [2, с. 116].

С. О. Ліненко, розглядаючи взаємодію під час установлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, відзначає, що така взаємодія є необхідною умовою для ефективної реалізації функцій і завдань кримінального судочинства, і це дозволяє раціонально використати можливості кожного із учасників цієї взаємодії, досягнувши при цьому поставленої мети із найменшими затратами ресурсів [3, с. 58].

Слід звернути увагу на думку І. Л. Колесніка та А. С. Амеліної, які відзначають, що «взаємодія державних органів під час здійснення фінансових розслідувань використовується в основному як спосіб регулювання

відносин, суб'єкти яких знаходяться на одних організаційно-правових рівнях. Більшість із державних органів, які здійснюють фінансові розслідування – Бюро економічної безпеки України, Національна поліція, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України та інші – є рівноправними державними правоохоронними органами» [4, с. 64].

Для підвищення ефективності взаємодії під час здійснення фінансових розслідувань можна використовувати різні шляхи та стратегії. Зазначимо деякі з них, зокрема:

1) Підвищення кваліфікації персоналу (постійне навчання та підвищення кваліфікації співробітників, які здійснюють фінансові розслідування, є ключовим аспектом. Це дозволяє вони бути в курсі останніх тенденцій у сфері фінансів та криміналістики);

2) Використання сучасних технологій (застосування програмного забезпечення для аналізу великих обсягів фінансових даних (наприклад, data mining, аналіз Big Data) дозволяє швидше та ефективніше виявляти злочинні схеми та особи, які стоять за ними);

3) Запровадження міжнародного співробітництва (враховуючи те, що багато фінансових злочинів мають міжнародний характер, співпраця з правоохоронними органами інших країн є важливою. Розробка міжнародних договорів та обмін інформацією допомагає виявляти та припиняти фінансові злочини на більшому масштабі);

4) Створення спільних робочих груп (формування спільних комісій або робочих груп, в яких беруть участь представники різних структур (правоохоронних органів, банків, фінансових установ тощо), дозволяє швидше та ефективніше реагувати на фінансові злочини та координувати дії) тощо.

Отже, взаємодія під час здійснення фінансових розслідувань є критично важливим елементом для ефективного протидії фінансовій злочинності. Постійне підвищення кваліфікації персоналу, використання сучасних технологій, міжнародне співробітництво та спільна робота у рамках робочих груп є ключовими складовими успішного розслідування фінансових злочинів. Ці заходи дозволяють ефективно виявляти, припиняти та притягати до відповідальності осіб, які порушують фінансові закони. Тільки завдяки спільним зусиллям та координації можна забезпечити ефективний захист фінансових інтересів суспільства та підвищити рівень довіри до фінансової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постолов Т. О., Дараган В. В. Особливості взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів кіберполіції під час виявлення злочинів у сфері інтелектуальної власності у межах кримінального провадження. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 1(29). С. 403–413.

2. Ковальчук О. В. Методика розслідування шахрайства, пов’язаного з діяльністю кредитної спілки : дис. … д-ра філософії : 12.00.19 ; 081. Львів, 2020. 236 с.

3. Ліненко С. О. Взаємодія як спосіб реалізації діяльності слі дчих та оперативних підрозділів щодо встановлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2022. Випуск 1 (61). С. 50–61.

4. Колеснік І. Л., Амеліна А. С. Взаємодія державних органів під час здійснення фінансових розслідувань. *Фінансові розслідування: імплементація світового досвіду в Україні.* Ірпінь, 2023. С. 63–66.

Дуб І. В.,
здобувач вищої освіти факультету бізнесу і права
Науковий керівник:
Стратонов В. М.,
д-р юрид. наук, професор, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет, м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID 0000-0002-7548-0630

ДІЯЛЬНІСТЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного вторгнення в Україну роль національної безпеки зросла, і забезпечення належного рівня безпеки виявилося серйозною проблемою. Тому діяльність правоохоронних органів, яка необхідна для забезпечення економічної безпеки, захисту від зловживань у цій сфері та підтримки охоронюваних законом суспільних відносин, стала як ніколи важливою.

Бюро економічної безпеки України (БЕБ), як нещодавно створений правоохоронний орган, здійснює свою діяльність з протидії злочинам, які заважають функціонуванню економіки держави. Ситуація, що склалася показує, що необхідний новий підхід до вирішення питань економічної безпеки, оскільки ситуація може стати абсолютно жахливою, враховуючи кількість порушень у цій сфері. Актуальність діяльності цього органу в умовах воєнного стану на території України зростає, оскільки однією з умов Європейської інтеграції, до якої впевнено рухається Україна, є забезпечення економічної безпеки.

Тому 22 березня 2021 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», згідно з яким в Україні буде створено Бюро економічної безпеки України – центральний орган виконавчої влади, на який будуть покладені завдання по боротьбі зі злочинами, які перешкоджають функціонуванню державної економіки [1]. Створення цього органу знаменує собою новий етап у розвитку українського

державотворення і радикально відрізняється від своїх попередників, хоча як і раніше отримує пропозиції та скарги щодо реформування.

В.М. Шевчук зазначає, що впровадження нових підходів до діяльності БЕБ України є позитивним і багатообіцяючим, зокрема: використання ризик-орієнтованого підходу до порушення кримінального провадження (кримінального переслідування) з метою прийняття зважених процесуальних рішень та здійснення слідчих (розшукових) і негласних слідчі (розшукові) заходи і тактичні операції; впровадження ефективних механізмів взаємодії між правоохоронними органами, де кожен з них виконує свої обов'язки при координуючій ролі уповноваженої особи; зміна підходів та надання нового змісту кримінальному розслідуванню в поєднанні з кримінальним аналізом та аналізом розвідувальних даних; визначення статусу аналітика та аналітичного продукту в результаті аналітичної діяльності, а також методів проведення кримінального аналізу, ризиків та загроз; забезпечення пріоритету фінансових розслідувань як форми пошуку та повернення активів і доходів, одержаних злочинним шляхом; впровадження нових інформаційно-аналітичних підходів до боротьби зі злочинами в економіці тощо [2, с. 118]. Безсумнівно, ця діяльність передбачає якісно новий підхід до розслідування злочинів, їх попередження та аналізу ситуації в економічній сфері.

З початком війни БЕБ отримав повноваження відстежувати випадки необґрунтованого підвищення цін на товари та послуги, а також підвищення орендної плати для переміщених осіб. В результаті було створено офіційний телеграм-бот @StopOverpriceBot, для отримання повідомлень про випадки необґрунтованого підвищення цін та своєчасного реагування на такі випадки в майбутньому. Наразі, назву бота було змінено на @SaveEconomyBot., і розширено та налаштовано функціонал для зручності користувачів. Відтепер користувачі зможуть повідомляти про незаконні дії з гуманітарною допомогою, перешкоджання веденню бізнесу та інші економічні правопорушення. Для більшої точності можна додати також фото - або відеоматеріали, а також залишити свої контакти для уточнення інформації про повідомлення. [3].

У зв'язку з військовими діями на території України Бюро економічної безпеки також направило свою діяльність на пошук господарюючих суб'єктів, які співпрацюють з резидентами росії та Білорусі, на виявлення активів країни-агресора і націоналізацію їх майна, а також на виявлення осіб, які займаються торгівлею з цими державами. Внаслідок таких перевірок виявлено ризики у сфері економіки, станом на 2022 рік, на загальну суму

26,3 млрд грн, а станом на січень-червень 2023 – 171,6 млрд грн. Також протягом січня-червня 2023 року до БЕБ надійшло 1258 заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення (за 2022 рік – 650 заяв та повідомлень), оголошено підозру 235 особам (2022 рік – 62 особам), направлено до суду 137 кримінальних провадження (2022 – 29 КП) [4, с. 4; 5, с. 4–5].

Наприклад, у 2023 році БЕБ проаналізувало ринок виробників тютюнових виробів, підсумувавши кількість закупленої тютюнової сировини, залишок у звітному місяці та об'єм використаний у виробництві тютюнових виробів, кількість виробленої продукції та суму сплачених податків. Порівняння цих показників виявило ризик ухилення від сплати податків групою компаній загальною вартістю понад 8,2 млрд грн, які занижували кількість тютюнової сировини, використаної у виробництві тютюнових виробів, шляхом маніпулювання залишками тютюнової сировини та показниками її використання [5, с. 8].

Окрім завдань, покладених законодавством, БЕБ також підтримує Збройні Сили України та здійснює волонтерську діяльність. Так, з початку війни за допомогою волонтерів на потреби української армії було передано боєприпаси, зброю, пальне, медикаменти, санітарно-гігієнічні засоби, продукти харчування, понад 20 автомобілів. Також в 2022 році, БЕБ перерахував на спеціальний рахунок на потреби Збройних Сил України понад 38 млн гривень в еквіваленті [6].

Отже, в умовах воєнного стану Бюро економічної безпеки України відіграє важливу роль у попередженні економічних злочинів та боротьбі з ними. Незважаючи на велику завантаженість, цей орган швидко і ефективно обробляє отриману інформацію, і оперативно реагує на злочини, які впливають на соціально-економічну ситуацію в країні. В першу чергу це пов'язано зі зростаючою активністю громадян, які за допомогою інноваційних рішень мають можливість повідомляти про факти виявлених економічних порушень, забезпечуючи тим самим раціональність, коректність і ефективність державного фінансового управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/1150-20 (дата звернення: 19.01.2024).

2. Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України: проблеми та напрямки удосконалення. *Проблеми законності*. 2022. Вип. 156. С. 114–129.

3. БЕБ запустило телеграм бот для прийому повідомлень про необґрунтоване підвищення цін / Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/beb-zapustilo-telegram-bot-dlya-prijomu-povidomlen-pro-neobgruntovane-pidvishchennya-cin (дата звернення: 19.01.2024).

4. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2022 рік. URL : file:///C:/Users/Admin/OneDrive/%D0%A0%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB/zvit-pro-diialnist-biuro-ekonomichnoi-bezpey-ukrainy-za-2022-rik.pdf (дата звернення: 19.01.2024).

5. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за січень-червень 2023. URL : file:///C:/Users/Admin/OneDrive/%D0%A0%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB/zvit-sich-cherven-beb-202340715-1.pdf (дата звернення: 19.01.2024).

6. БЕБ: 38 млн гривень перераховано на підтримку ЗСУ / Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/beb-38-mln-griven-pererahovano-na-pidtrimku-zsu (дата звернення: 19.01.2024).

Заріцька А. О.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема злочинності, особливо в контексті економічних порушень, завжди стоїть перед суспільством як одне з ключових викликань для забезпечення правопорядку та стабільності. У воєнний період ця проблема набуває ще більшого обсягу, оскільки економічна безпека стає однією з важливих складових національної безпеки держави. Так, взаємодія слідчого з оперативними підрозділами у сфері розслідування економічних злочинів в умовах воєнного стану визначається необхідністю ефективного протидії таким злочинам та підтриманням стабільності.

Розглянемо основі аспекти поглядів щодо розуміння сутності взаємодії слідчого з оперативними підрозділами. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає загальне поняття взаємодії як «взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-небудь» [1, с. 125].

На думку В. В. Топчія, слідчі та оперативні підрозділи повинні будувати свою роботу з постійною спрямованістю на налагодження ділових контактів та чіткої взаємодії між слідчим й працівниками оперативних підрозділів. Така взаємодія має ґрунтуватись на засадах творчого співробітництва, взаємної допомоги та погодження дій з розкриття, розслідування та попередження злочинів [2, с. 287]. Можемо відзначити, що дійсно взаємодія слідчих із працівниками оперативних підрозділів стає важливою складовою в системі боротьби зі злочинністю, особливо в умовах зростаючих

викликів та складних форм злочинності. Такий підхід сприяє оптимальному використанню ресурсів, обміну інформацією та забезпеченню взаємодії між різними службами для досягнення спільних цілей у сфері розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Досліджуючи питання взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час кримінального провадження А. М. Юрченко дає своє поняття взаємодії, як спільна діяльність, яка узгоджена за часом, місцем, засобами і методами реалізації, для вирішення конкретних завдань, що обумовлюються характером слідчої ситуації, для вирішення якої вона здійснюється, з метою розкриття, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням, встановлення об'єктивної істини, відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди та виконання вироку в частині конфіскації, а також забезпечення правильного застосування закону [3, с. 30].

Г. О. Усатий під взаємодією органів досудового розслідування та оперативних підроз- ділів убачає співробітництво не підлеглих один одному органів, що ґрунтується на законі, за яким вони діють узгоджено, цілеспрямовано, поєднуючи застосовувані ними засоби і способи з метою профілактики й розкриття злочинів, притягнення до кримінальної відповідальності винних, розшуку обвинувачуваних і забезпечення відшкодування збитків, заподіяних злочинами [4, с. 220].

Доречною також є думка Л. А. Гарбовського та О. М. Черняховича, які вважають, що зміст взаємодії слідчого з оперативними підрозділами полягає у наступному: 1) це активна, цілеспрямована, спільна діяльність слідчих і співробітників оперативно-розшукових підрозділів; 2) кожен суб'єкт цієї діяльності застосовує специфічні заходи (слідчі дії, оперативно- розшукові заходи) у межах, встановлених законом повноважень; 3) це узгоджені за місцем, часом і метою спільні дії двох чи більше суб'єктів, спрямовані на впровадження одержаних у результаті оперативно-розшукових заходів відомостей у кримінальне судочинство; 4) у спільних планах необхідно передбачити комплекс оперативно-розшукових та інших заходів і слідчих дій у такому порядку, щоб їх проведення було несподіваним для осіб, дії яких перевіряються, їх співучасників і мало якнайбільшій ефект у закріпленні процесуальним шляхом обставин, що підлягають доказуванню відповідно до ст. 91 КПК України тощо [5, с. 188–189].

З оглядом на вище окреслене, слід підкреслити, що взаємодія слідчого з оперативними підрозділами вимагає високого рівня координації, обміну інформацією та взаєморозуміння, щоб забезпечити швидке та ефективне реагування на випадки економічних злочинів. Застосування сучасних

технологій, аналіз інтелектуальної інформації та стратегічне планування грають важливу роль у вдосконаленні роботи правоохоронних органів під час розслідування економічних злочинів в умовах воєнного стану.

Дійсно, враховуючи особливості періоду воєнного стану, де завдання забезпечення економічної безпеки набувають надзвичайного значення, важливою стає взаємодія між слідчим та оперативними підрозділами для запобігання, виявлення та припинення економічних порушень.

Погодимось з думкою К. О. Чаплинського, що в умовах воєнного стану, коли є потреба в діяльності органів досудового розслідування в максимально короткі терміни, з максимальною концентрацією зусиль на досягненні поставленої мети – злагоджені і чітко скоординовані, ефективно керовані їх дії набувають особливої актуальності. Тому такі основні підстави взаємодії операти вних і слідчих підрозділів як: однакова юридична сила процесуальних актів слідчого та працівників оперативних підрозділів; спільність мети й завдань оперативних працівників і слідчого (адже при об'єднанні зусиль органи досудового розслідування й оперативні підрозділи зможуть ефективно виконати свої задачі); необхідність використання можливостей оперативного підрозділу та слідчого набувають пріоритетного значення [6, с. 250].

Отже, взаємодія слідчого з оперативними підрозділами у сфері економічного розслідування під час воєнного стану визначається як ключовий елемент успішного протидії економічним злочинам та забезпечення економічної безпеки держави. Необхідність постійного вдосконалення такої взаємодії відзначається високою актуальністю та потребою в універсальних стратегіях та методиках роботи, спрямованих на недопущення економічних порушень та збереження стабільності в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.

2. Топчій В. В. Передумови взаємодії слідчого й оперативного працівника органів внутрішніх справ у розкритті та розслідуванні злочинів. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 286–296.

3. Юрченко А. М. Процесуальне забезпечення взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук. Київ : Європейський університет, 2018. 204 с.

4. Усатий Г. О. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів податкової міліції під час проведення слідчих дій. *Науковий вісник НАВСУ*. 2002. № 3. С. 220–228.

5. Гарбовський Л. А., Черняхович О. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами в забезпеченні розслідування шахрайства з фінансовими ресурсам. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика).* 2018. Випуск 3–4 (12–13). С. 186–192.

6. Чаплинський К. О. Проблемні питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка.* 2022. Випуск 4 (100). С. 247–258.

Калюжна А. О.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Осика І. М.,
канд. юрид. нак, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0007-9736-743X

РОЛЬ ТА ВПЛИВ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сучасні інформаційні технології (далі – ІТ) відіграють важливу роль у підвищенні ефективності оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) у сфері економічної безпеки держави. Завдяки широкому застосуванню інформаційних технологій, правоохоронні органи мають можливість швидко та ефективно збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги даних, що дозволяє виявляти злочинну діяльність, встановлювати зловмисників та запобігати злочинам.

Однією з ключових переваг сучасних інформаційних технологій є можливість проведення оперативного моніторингу за діяльністю підозрілих осіб та організацій, що дозволяє вчасно реагувати на можливі загрози економічній безпеці держави. Крім того, застосування сучасних інформаційних технологій у сфері економічної безпеки дозволяє підвищити рівень взаємодії між правоохоронними органами та іншими державними структурами, що сприяє ефективному вирішенню завдань забезпечення економічної безпеки держави.

Таким чином, сучасні інформаційні технології відіграють ключову роль у підвищенні ефективності оперативно-розшукової діяльності в сфері економічної безпеки держави, забезпечуючи швидкий та ефективний доступ

до інформації, аналіз та обробку даних, що є критичним у боротьбі з економічними злочинами та загрозами.

ІТ-інструменти дозволяють автоматизувати багато рутинних завдань, таких як пошук інформації в базах даних, аналіз фінансових транзакцій та виявлення шахрайства чи іншої протиправної діяльності. Це відкриває можливості для виконання більш складних завдань, таких як аналіз отриманої інформації, розробка стратегії й тактики розслідування та проведення оперативних заходів.

Однією з ключових переваг застосування ІТ інструментів є підвищення оперативності дій. Вони дозволяють оперативно отримувати доступ до інформації з різних джерел, що значно скорочує час на проведення розслідувань. Використання систем відеоспостереження та GPS-трекінгу дозволяє відстежувати пересування підозрюваних осіб та активів, що полегшує виявлення та затримання злочинців [1, с. 44].

Таким чином, використання сучасних ІТ-інструментів у сфері економічної безпеки сприяє підвищенню ефективності розкриття злочинів та запобіганню їм, що є важливим аспектом в забезпеченні стабільності економіки та безпеки держави.

Застосування сучасних методів машинного навчання та штучного інтелекту в оперативно-розшуковій діяльності (далі – ОРД) значно підвищує якість отриманої інформації. Автоматизований аналіз великих обсягів даних дозволяє виявляти закономірності та зв'язки, які можуть залишитися непоміченими для людини. Це допомагає отримувати більш точну та глибоку інформацію про діяльність злочинних груп, що в свою чергу сприяє більш ефективному розкриттю злочинів у сфері економіки та їх запобіганню.

Ще однією важливою перевагою є розширення можливостей співпраці між правоохоронними органами та іншими державними структурами. Використання онлайн-платформ та систем електронного документообігу дозволяє оперативно обмінюватися інформацією, що сприяє більш ефективній координації дій та консолідації зусиль у боротьбі з економічними злочинами. Ця співпраця дозволяє підвищити швидкість реакції на злочини та покращити результативність розслідувань [2, с. 98].

Узагальнюючи, використання сучасних технологій в ОРД у сфері економічної безпеки дозволяє підвищити якість та швидкість отримання інформації, а також сприяє покращенню співпраці між правоохоронними органами та іншими структурами. Ці аспекти в сукупності сприяють більш

успішній боротьбі з економічними злочинами та забезпеченню економічної безпеки держави.

З впровадженням інформаційних технологій в оперативно-розшукову діяльність пов'язані нові виклики та проблеми. Однією з ключових проблем є кібербезпека. Зростання використання ІТ збільшує ризики кібератак та інших кіберзлочинів. Для захисту інформаційних систем від таких загроз необхідно вживати ефективних заходів [3, с. 214].

Проблема кваліфікації персоналу у сфері використання інформаційних технологій в оперативно-розшуковій діяльності є ключовою у контексті ефективного функціонування системи безпеки. Для успішного впровадження та використання ІТ необхідні спеціалісти з високим рівнем кваліфікації, які були б здатні не лише ефективно володіти технічними аспектами ІТ, але й адаптувати їх до потреб ОРД. Це означає постійне навчання та тренування персоналу, вдосконалення їхніх комп'ютерних навичок та розуміння специфіки роботи з програмним забезпеченням, що використовується у сфері ОРД.

Крім того, з урахуванням швидкої динаміки розвитку ІТ, спеціалісти повинні бути готові до постійного оновлення своїх знань та вмінь, щоб відповідати вимогам сучасних технологій та впроваджувати їх у практичну діяльність. Це може включати участь у курсах, семінарах, вебінарах та інших формах навчання, які спрямовані на розширення знань у сфері ІТ та їхнє використання у реальних умовах ОРД [4, с. 87].

Також значною проблемою є фінансування. Впровадження та використання ІТ-інструментів вимагає значних фінансових витрат. Для успішного використання ІТ в ОРД необхідно чітко визначити пріоритети та ефективно використовувати бюджетні кошти, щоб забезпечити оптимальне співвідношення між витратами та отриманою користю.

У висновку варто зазначити, що використання сучасних інформаційних технологій має значний потенціал для підвищення ефективності ОРД у сфері економічної безпеки.

Однак для його реалізації необхідно вирішити ряд проблем, пов'язаних з кібербезпекою, кваліфікацією кадрів та фінансуванням.

Важливо також чітко визначити стратегію та напрямки розвитку інформаційних технологій в цій сфері, а також забезпечити координацію дій різних державних органів та приватних компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевчук В. М. Інноваційні криміналістичні продукти у правозастосовній діяльності: поняття, ознаки та проблеми впровадження у практику. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2020. Т. 26. С. 139–155.

2. Максимус Д. О., Юхно О. О. Використання сучасних інформаційних технологій працівниками органів внутрішніх справ при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : навч. посіб. Харків : НікаНова, 2013. 102 с.

3. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект : підручник / Бурячок В. Л., Толубко В. Б., Хорошко В. О., Толюпа С. В. ; за заг. ред. д-ра техн. наук, професора В. Б. Толубка. К. : ДУТ, 2015. 288 с.

4. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 244 с.

Кириченко Д. О.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасному світі, де економіка визначає розвиток країн та регіонів, забезпечення економічної безпеки стає пріоритетним завданням для держав та міжнародних організацій. Однією з ключових складових цього процесу є оперативно-розшукова діяльність, спрямована на запобігання та припинення економічних злочинів.

Економічна безпека визначається як стан захищеності економічних інтересів особистості, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Це означає, що економічна безпека забезпечує умови для стабільного функціонування економіки, збереження та розвитку ресурсів, запобігання шкоді та відновлення від неї.

Оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД) є ключовим інструментом для забезпечення економічної безпеки. Ця діяльність спрямована на попередження, виявлення та припинення економічних злочинів, таких як шахрайство, корупція, фінансові шахрайства тощо. Шляхом вжиття оперативних заходів та розшуку правопорушників, ОРД допомагає створити безпечне економічне середовище, в якому можуть процвітати бізнес та інвестиції, що в свою чергу сприяє загальному економічному розвитку та підвищенню рівня життя громадян [1, с. 26].

Хочемо зазначити, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється за допомогою спеціально навчених кадрів, використанням сучасних технологій та спеціального обладнання. Вона включає в себе збір і аналіз

інформації про можливі загрози економічній безпеці, проведення розслідувань економічних злочинів, співпрацю з іншими відомствами та міжнародними партнерами для обміну інформацією та координації заходів.

Важливим на нашу думку є те, що діяльність оперативно-розшукових підрозділів є не лише реактивною, а й проактивною, оскільки спрямована на виявлення потенційних загроз та запобігання можливим злочинним діям. Це важливий аспект у забезпеченні економічної безпеки, оскільки дозволяє уникнути негативних наслідків для економіки та суспільства.

Однак, не зважаючи на важливість оперативно-розшукової діяльності для забезпечення економічної безпеки, існують деякі проблеми, які перешкоджають її ефективному виконанню. Однією з найбільш серйозних проблем є транснаціональність економічних злочинів. Сучасні злочинні групи та організації діють у міжнародному масштабі, використовуючи новітні технології та перетинаючи кордони без перешкод. Це ускладнює співпрацю між правоохоронними органами різних країн та збільшує обсяги роботи, необхідні для успішного припинення злочинної діяльності [2, с. 97].

Вважаємо, що ще однією проблемою є швидка зміна методів та технологій, які використовуються злочинцями. У зв'язку з постійним розвитком сучасних технологій, злочинці постійно адаптуються до нових умов, що ускладнює роботу правоохоронних органів та вимагає постійного оновлення їхніх методів та підходів [3, с. 186].

Незважаючи на важливість ОРД, вона стикається з низкою проблем:

1. Недостатнє законодавче забезпечення. Законодавство про ОРД не завжди відповідає сучасним викликам економічної безпеки.
2. Нестача кадрів. Не вистачає кваліфікованих кадрів, які б володіли знаннями та навичками, необхідними для ефективної ОРД у сфері економіки.
3. Недосконалість технічного оснащення. Оперативні підрозділи не завжди мають доступ до сучасних технічних засобів, необхідних для проведення ОРД.
4. Корупція. Корупція серед співробітників правоохоронних органів може негативно впливати на ефективність ОРД.

Ми вважаємо, що законодавство про ОРД потребує оновлення та приведення у відповідність до сучасних викликів економічної безпеки. Це стосується, зокрема, розширення повноважень оперативних підрозділів, а також посилення контролю за їх діяльністю.

На нашу думку, вирішення проблеми нестачі кадрів потребує комплексного підходу. Це, зокрема, стосується: підвищення заробітної плати та соціального забезпечення співробітників оперативних підрозділів; покращення

умов праці; підвищення престижу служби в ОРД та створення системи підготовки та перепідготовки кадрів.

Перспективи розвитку ОРД щодо економічної безпеки

1. Удосконалення законодавства:

- Розробка та прийняття нового закону про ОРД, який би відповідав сучасним викликам економічної безпеки.
- Внесення змін до Кримінального кодексу України з метою посилення відповідальності за економічні злочини.

2. Підвищення кваліфікації кадрів:

- Проведення регулярних тренінгів та семінарів для співробітників оперативних підрозділів.
- Запровадження програм підготовки фахівців з ОРД у сфері економіки.

3. Покращення технічного оснащення:

- Забезпечення оперативних підрозділів сучасними технічними засобами, необхідними для проведення ОРД.
- Розробка та впровадження нових інформаційних технологій для ОРД.

4. Боротьба з корупцією:

- Здійснення жорсткого контролю за діяльністю правоохоронних органів.
- Запровадження антикорупційних заходів в системі правоохоронних органів.

На нашу думку, незважаючи на існуючі проблеми, існують перспективи для подальшого розвитку оперативно-розшукової діяльності у сфері економічної безпеки. Перш за все, важливо зміцнювати міжнародну співпрацю між правоохоронними органами для ефективного протидії транснаціональному злочину. Це може бути досягнуто через обмін інформацією, спільні операції та взаємну підтримку у розслідуванні та притягненні до відповідальності злочинців [4, с. 40].

Далі, важливо інвестувати в розвиток новітніх технологій та аналітичних інструментів для виявлення та аналізу фінансових злочинів. Використання штучного інтелекту, аналізу великих даних та блокчейн технологій може допомогти правоохоронним органам виявляти та припиняти економічні злочини більш ефективно та оперативно [5].

Крім того, важливо розвивати систему профілактики економічних злочинів шляхом підвищення рівня правової культури серед населення та підприємців. Це може бути досягнуто через проведення навчальних заходів, вивчення прикладів успішних розслідувань та підвищення свідомості про наслідки економічних злочинів для суспільства.

Отже, у підсумку зазначимо, що оперативно-розшукова діяльність в сфері економічної безпеки відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та процвітання суспільства. Незважаючи на існуючі проблеми, застосування новітніх технологій, підвищення міжнародної співпраці та розвиток системи профілактики можуть сприяти подальшому покращенню ефективності цієї діяльності та забезпеченню економічної безпеки в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Клімова Г. П. Економічна безпека: сутність та основні напрями забезпечення. *Право та інновації*. 2017. № 3 (19). С. 23−29.
2. Грибіненко (Гапєєва) О. М. Міжнародна економічна безпека в контексті сталого розвитку : монографія. Київ, 2020. 434 с.
3. Рєзнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. … д-ра юрид. наук, спец. : 12.00.07. Суми : СумДУ, 2019. 509 с.
4. Скорик О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2016. Вип. 6(3). С. 40.
5. Єрмолаєв А. Україна-2022: економічна політика в умовах війни з Росією. URL : https://sg-sofia.com.ua/ukraine-2022-ekonom-politika-v-uslov-voine-s-russia-ua (дата звернення: 12.02.2024).

Клепка Д. І.,
канд. юрид. наук,
старша наукова співробітниця відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса, Національна академія правових наук України,
м. Харків, Україна
ORCID ID 0000-0001-8423-4581

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАЙВОЇ ІТЕРАЦІЇ НА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЯК ПЕРЕШКОДИ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Ітерація буквально означає повторення. Але в різних сферах воно має різні значення. Характеризуючи ітерацію в загальних рисах можна визначити такі ключові положення: повторення – це ключова характерна риса ітерації (крок або дія виконується декілька разів поспіль); зміна – кожне повторення може призводити до певної зміни (наприклад, результат попередньої ітерації може впливати на наступну); наближення до мети – ітерація часто використовується для того, щоб поступово наблизитися до певної мети або бажаного результату. Окремі прояви ітерації містяться й у кримінальному провадженні у вигляді повторюваності окремих процесуальних дій або стадій: повторний допит свідків під час досудового або судового провадження; повторне дослідження доказів (наприклад, внаслідок скасування судового рішення судом вищої інстанції); повторне повідомлення про завершення досудового розслідування (на практиці непоодинокими є випадки, коли після повідомлення про завершення досудового розслідування прокурором приймається рішення про необхідність повернення на попередній етап – фактичного розслідування кримінального правопорушення) тощо. Така повторюваність у кримінальному провадженні здебільшого є виправданою та обумовленою обставинами конкретного кримінального провадження. Водночас окремі випадки ітерації процесуальних дій

можуть призвести до небажаних наслідків та стати перешкодою в реалізації завдань кримінального провадження.

У контексті зазначеного привертає увагу ч. 10 ст. 35 КПК, яка передбачає, що після зміни складу суду розгляд кримінального провадження починається спочатку, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Такі виключення закріплюються у ст. 319 КПК, частина 2 якої передбачає, що суд вмотивованою ухвалою може прийняти рішення про відсутність необхідності розпочинати судовий розгляд з початку та здійснювати повторно всі або частину процесуальних дій, які вже здійснювалися під час судового розгляду до заміни судді, якщо таке рішення не може негативно вплинути на судовий розгляд та за умови дотримання таких вимог: 1) сторони кримінального провадження, потерпілий не наполягають на новому проведенні процесуальних дій, які вже були здійсненні судом до заміни судді; 2) суддя, що замінив суддю, який вибув, ознайомився з ходом судового провадження та матеріалами кримінального провадження, наявними в розпорядженні суду, згоден з прийнятими судом процесуальними рішеннями й вважає недоцільним нове проведення процесуальних дій, що вже були проведені до заміни судді.

З аналізу наведеної норми вбачається, що рішення суду про продовження судового розгляду у випадку зміни складу суду напряму залежить від волевиявлення сторін кримінального провадження та потерпілого. Видається, що така залежність може негативно позначитись на ефективності відправлення правосуддя та може бути сферою для маніпуляцій зі строками притягнення до кримінальної відповідальності. Зазначене своєю чергою може стати перешкодою реалізації завдань кримінального провадження в частині притягнення до відповідальності кожного хто вчинив кримінальне правопорушення, адже початок судового розгляду спочатку у випадку зміни складу суду може призвести до спливу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. Наприклад, на практиці непоодинокими є випадки наполягання сторони захисту почати судовий розгляд з початку без наведення жодних аргументів.

В цьому сенсі варто звернути увагу, що Верховний Суд у своїй постанові від 13 червня 2023 р. акцентує на тому, що «коли сторона вимагає скасування або зміни судового рішення, посилаючись на порушення, допущене під час кримінального провадження, вона має обґрунтувати не лише наявність такого порушення, але й переконати, що воно істотно позначилося на можливостях сторони відстоювати свою позицію у справі й не було

виправлено в ході кримінального провадження. Для цього сторона, крім іншого, має продемонструвати, що вона під час кримінального провадження вжила заходів у межах процесуальних можливостей, наданих їй кримінальним процесуальним законодавством, для виправлення ситуації, що склалася внаслідок стверджуваного порушення, і скористалася можливостями, наданими їй іншою стороною та/або судом. У цій справі сторона обвинувачення в апеляційний та касаційній скаргах не зазначила, які саме докази були неправильно оцінені колегією суддів внаслідок заміни судді.» Крім того, в цьому рішенні суд звертає увагу на відсутність будь-якого обґрунтування з боку сторони обвинувачення щодо необхідності проводити весь об'ємний судовий розгляд з початку [1].

Тож, з наведеного рішення вбачається, що формальне заперечення про продовження судового розгляду у випадку заміни складу суду не має розглядатися як безумовна підстава для здійснення судового розгляду з початку (хоча буквальне тлумачення КПК свідчить про протилежне). У зв'язку з цим привертає увагу проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо оперативності кримінального провадження з дотримання міжнародних стандартів та принципу верховенства права» (реєстр. № 11039 від 26.02.2024) (далі – законопроєкт), у якому пропонується внесення змін до ст. 35 та ч. 2 ст. 319 [2]. Авторами законопроєкту пропонується зміна парадигми здійснення судового розгляду після заміни складу суду шляхом зміщення акцентів з обов'язку проводити судовий розгляд з початку після зміни складу суду, за виключенням випадків передбачених КПК на обов'язок продовжити судовий розгляд за таких обставин за виключенням випадків передбачених чинним КПК. Не вдаючись до детального аналізу положень законопроєкту, відмітимо, що в цілому така ідея видається перспективною, зокрема, з огляду на необхідність дотримання розумних строків кримінального провадження.

У вже згадуваній постанові Верховного Суду зазначає, що «Суд першої інстанції, приймаючи рішення щодо долі судового розгляду після заміни судді, не міг не взяти до уваги право обвинувачених осіб отримати судове рішення в розумний строк (стаття 6 Конвенції, частина 5 статті 28 КПК), яке при анулюванні результатів попереднього розгляду і розгляді справи з початку практично не можливо було забезпечити» [1].

Дійсно, однією з системних проблем національного кримінального правосуддя, на яку неодноразово звертав увагу Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд), є тривалість провадження. З цього приводу

Робоча група Верховного Суду, метою якої є визначення реального стану проблеми надмірної тривалості судових проваджень та визначення шляхів її вирішення в контексті виконання Україною зобов'язань, які ґрунтуються на положеннях статті 6 ЄКПЛ та про які вказано у групах справ Світлана Науменко / Меріт проти України, звернула увагу на вимогу КМ РЄ щодо необхідності отримання статистичної інформації стосовно тривалості провадження у національних судах, щоб зрозуміти тренди, які визначають проблему надмірної тривалості. Як наслідок, у 2020 році було здійснено аналіз … 600 кримінальних проваджень (а саме 300 кримінальних справ, які були завершені розглядом у Верховному Суді у 2018 році та 300 кримінальних справ – у 2019 році). На підставі здійсненого аналізу було визначено: 70 % кримінальних справ були розглянуто (ураховуючи стадії досудового розслідування та судового розгляду) в межах 3 років, а 87 % з проаналізованого обсягу – 4 років на трьох рівнях юрисдикції. Середнє арифметичне показника тривалості розгляду кримінального провадження становить 2 роки 7 місяців [3].

Однак, менш оптимістично виглядають дані, наведені в одному з недавніх рішень ЄСПЛ у справі «Бондаренко та інші проти України» (Заява № 42664/21 та 10 інших заяв) від 20 липня 2023 року, у якому Суд «на підставі своєї усталеної практики констатував, що тривалість проваджень була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку». У додатку до зазначеного рішення міститься інформація щодо тривалості провадження в розглядуваних заявах, з наведених даних вбачається, що мінімальний строк провадження становить понад 3 роки, а максимальний понад 10 років [4].

Водночас у цьому контексті не можна оминути увагою аргументи Н. Р. Бобечко, С. Р. Рафальонт щодо недоцільності розширення виключень із вимоги незмінності складу суду. Автори вказують на те, що «Проведення судового розгляду кримінального провадження у розумні строки є не єдиною вимогою до судової діяльності. Потрібно враховувати й інші елементи права на справедливий суд, зокрема юрисдикційну складову «суду, встановленого законом». Лише у сукупності вони забезпечують ухвалення справедливого судового рішення. Друге. Аудіозапис ходу судового розгляду не здатен забезпечити повноту сприйняття новим суддею доказів, досліджених до заміни судді, який вибув, як цього вимагають чч. 1, 2 ст. 23 КПК України. Крім того, у судовій практиці непоодинокими є випадки поганої якості звукозапису або взагалі відсутності у матеріалах кримінального провадження фіксації за допомогою технічних засобів перебігу одного чи кількох судових засідань...» [5, с. 424].

Погоджуючись з тезою, що швидкість кримінального провадження в жодному разі не може бути самоціллю, все ж вважаємо можливим навести контраргументи щодо викладеного. Чинним КПК на рівні засад кримінального провадження закріплюється повне фіксування технічними засобами судового засідання і процесуальних дій. Відповідно до чинної редакції ч. 4 ст. 107 КПК фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження під час розгляду питань слідчим суддею, …, та в суді під час судового провадження є обов'язковим і здійснюється в порядку, передбаченому Положенням про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи. Таке фіксування здійснюється за допомогою підсистеми відеоконференцзв'язку, яка серед іншого забезпечує відео- та звукозапис судових засідань. Вважаємо, що саме таке повне фіксування шляхом аудіо та звукозапису може забезпечити дотримання прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, та належну реалізацію керівних засад. Шляхом ознайомлення з відеозаписом, суддя, який замінив суддю, може особисто сприйняти всі нюанси кримінальної справи, реакцію свідків під час допиту, особливості перехресного допиту тощо. Крім того, у випадку поганої якості відеозапису окремих судових засідань (або у випадку виникнення необхідності поставити додаткові питання свідкові тощо), суддя має право провести окрему процесуальну дію/ї повторно.

Підсумовуючи вище викладене зазначимо про таке. На нашу думку, сучасний стан технічних можливостей у кримінально провадженні дозволяє змінити окремі елементи процесуальної форми у бік спрощення кримінальної процесуальної діяльності, зокрема, шляхом розширення дискреційних повноважень суду в аспекті визначення необхідності у проведенні судового розгляду з початку у випадку зміни складу суду. Однак, зазначене має супроводжувати низка гарантій, як забезпечення прав учасників судового провадження, так й інтересів кримінального провадження в цілому. Тобто має бути забезпечений розумний баланс приватних та публічних інтересів. Досягнення такого балансу видається можливим шляхом додаткової алгоритмізації процесуальної діяльності та запровадження компенсаторного механізму, наприклад, передбачити можливість оскарження ухвали суду про недоцільність проведення судового розгляду з початку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 13 червня 2023 р. справа № 461/5454/14-к. URL : http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=111647922&red=10000328799ff7e808c53892dd513ff5dafc68&d=5 (дата звернення: 26.04.2024).

2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо оперативності кримінального провадження з дотримання міжнародних стандартів та принципу верховенства права : проєкт Закону України від 26.02.2024 реєстр. № 11039. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43743 (дата звернення: 26.04.2024).

3. Звіт Про тривалість кримінальних проваджень, розгляд яких завершено за результатом їхнього апеляційного перегляду з квітня по травень 2020 року URL : https://rm.coe.int/report-length-of-analysed-criminal-proceedings-prostybozhenko-ukr/1680a2ad6f (дата звернення: 26.04.2024).

4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бондаренко та інші проти України» (заява № 42664/21 та 10 інших заяв) від 20 липня 2023 року. URL : https://minjust.gov.ua/files/general/2023/10/06/20231006083255-52.pdf

5. Бобечко Н. Р., Рафальонт С. Р. Незмінність складу суду як загальне положення судового розгляду кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 1. URL : http://lsej.org.ua/1_2023/101.pdf

Кожухар М. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших складових національної безпеки будь-якої країни. Україна, як і будь-яка інша держава, стикається з різноманітними викликами та загрозами у сфері економіки, серед яких особливе місце займають корупція, економічні злочини та інші правопорушення, що мають економічний компонент. Розв'язання цих проблем потребує комплексного підходу, одним з ключових елементів якого є кримінально-процесуальне забезпечення.

У сучасних умовах, коли економіка перетворюється на один з найважливіших ресурсів кожної країни, розвиток системи кримінально-процесуального забезпечення стає надзвичайно актуальним. Кримінально-процесуальне забезпечення включає в себе законодавчі та інституційні механізми, спрямовані на протидію та запобігання економічним злочинам, забезпечення ефективного розслідування таких правопорушень та забезпечення відповідного карного покарання для винних осіб.

Економічна безпека України – це стан захищеності її економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз. Кримінально-процесуальне забезпечення – це система правових норм, що регулюють діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та суду щодо розслідування та розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних з економічними злочинами [1, с. 135].

Економічні правопорушення – це діяння, що посягають на економічні основи держави та її громадян. Їх негативний вплив на економічну безпеку України полягає в:

1. Підриві економічного потенціалу країни: зниження обсягів виробництва, втрата робочих місць, зменшення доходів бюджету.
2. Створення штучних бар'єрів для розвитку бізнесу: зростання рівня корупції, недобросовісна конкуренція, відтік капіталу за кордон.
3. Підриві довіри до влади та інститутів: зниження рівня життя населення, соціальна напруженість, дестабілізація суспільства.

Кримінально-процесуальне забезпечення відіграє важливу роль у протидії економічним злочинам і забезпеченні економічної безпеки України. Його завданнями є:

- Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування економічних злочинів: своєчасне виявлення та розкриття правопорушень, встановлення та притягнення до відповідальності винних осіб, відшкодування завданих збитків.
- Запобігання економічним злочинам: профілактична робота з потенційними злочинцями, виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню економічних злочинів.
- Захист прав та законних інтересів потерпілих від економічних правопорушень: відшкодування завданих збитків, відновлення порушених прав, забезпечення безпеки потерпілих [2, с. 36].

Ефективність кримінально-процесуального забезпечення економічної безпеки України залежить від:

- Вдосконалення законодавства: прийняття нових законів та внесення змін до діючих законів, які відповідають викликам сьогодення.
- Підвищення кваліфікації кадрів: навчання та перепідготовка працівників правоохоронних органів, підвищення їхньої обізнаності в питаннях економічної безпеки.
- Міжнародне співробітництво: співпраця з правоохоронними органами інших країн у сфері розслідування та розгляду економічних злочинів.

Ми вважаємо, що однією з ключових ролей кримінально-процесуального забезпечення є запобігання економічним злочинам. Це може бути досягнуто шляхом вдосконалення законодавства, впровадження ефективних контрольних механізмів у сфері фінансів та банківської діяльності, а також підвищення рівня свідомості суспільства щодо наслідків економічних злочинів.

Крім того, кримінально-процесуальне забезпечення грає важливу роль у розслідуванні економічних злочинів. Належне розслідування та виявлення осіб, винних у таких діях, дозволяє вжити відповідних заходів для припинення їхньої діяльності та запобігання майбутнім правопорушенням [3, с. 41].

Також хочемо відзначити, що останнім, але не менш важливим аспектом є забезпечення відповідного карного покарання для осіб, винних у скоєнні економічних злочинів. Ефективне карне переслідування є важливим сигналом для інших потенційних порушників закону та відіграє важливу роль у попередженні подібних правопорушень у майбутньому.

У наш час, коли світ стикається зі складними викликами, такими як глобальні фінансові кризи, терористичні організації, кіберзлочини та міжнародна корупція, економічна безпека стає однією з найбільш важливих складових національної безпеки. Україна, будучи країною з розвиненою економікою та великим потенціалом для інвестиційного розвитку, має особливу потребу в ефективному кримінально-процесуальному забезпеченні для забезпечення стабільності та розвитку своєї економіки.

Однією з ключових проблем, що впливають на економічну безпеку України, є корупція. Корупційні схеми, які існують у різних сферах економіки, таких як державні закупівлі, банківський сектор та оподаткування, суттєво обмежують розвиток бізнесу та інвестиційну привабливість країни. Забезпечення ефективного кримінально-процесуального розслідування корупційних справ є ключовим завданням для боротьби з цим явищем та відновленням довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів [4, с. 234].

Крім того, економічна безпека України також піддається загрозі від інших видів економічних злочинів, таких як фінансові шахрайства, відмивання грошей та економічний тероризм. Ефективне кримінально-процесуальне забезпечення вимагає не лише розслідування скоєння таких злочинів, але й попередження їхнього вчинення через розвиток спеціалізованих служб та співпрацю з міжнародними органами правопорядку [5, с. 98].

Хочемо зазначити, що важливою складовою економічної безпеки є захист інтелектуальної власності та торгових секретів. Крадіжки та незаконне використання технологій та ідей шкодять не лише конкретним компаніям, але й загрожують інноваційному потенціалу країни в цілому. Тому кримінально-процесуальне забезпечення повинне включати ефективні механізми захисту інтелектуальної власності та торгових секретів.

На нашу думку, уряд України має приділяти належну увагу розвитку системи кримінально-процесуального забезпечення для забезпечення економічної безпеки країни. Це включає в себе як внутрішні заходи, так і міжнародну співпрацю з іншими країнами та міжнародними організаціями. Тільки за умови ефективного кримінально-процесуального забезпечення можна гарантувати стабільний економічний розвиток та підвищення життєвого рівня громадян України.

Отже, можемо підсумувати, що кримінально-процесуальне забезпечення відіграє невід'ємну роль у забезпеченні економічної безпеки України. Шляхом запобігання економічним злочинам, ефективного розслідування та карного покарання за їхнє скоєння забезпечується стабільність економічної системи країни, її конкурентоспроможність та довіра як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів. Важливо продовжувати вдосконалювати законодавство та інституційні механізми для ефективного протидії економічним злочинам і забезпечення сталого економічного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект : монографія. Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с.

2. Економічна безпека України в умовах гібридної агресії: аналіт. доп. / Я. Б. Базилюк, С. В. Давиденко, Д. Ю. Венцковський та ін. Київ : НІСД, 2017. 84 с.

3. Скорук О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2016. № 6 (3). С. 39–42.

4. Рєзнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук, спец. : 12.00.07. Суми : СумДУ, 2019. 509 с.

5. Гріненко А. Ю. Удосконалення механізмів реалізації економічної безпеки держави: проблеми, тенденції та перспективи розвитку в умовах соціальних трансформацій. Корсунь-Шевченківський : ФОП Майдаченко І. С., 2020. 494 с.

Корнієнко А. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Корж М. А.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-1475-6429

ІНСТИТУТ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В умовах сьогодення система кримінального правосуддя наводить незаперечні докази того, що результатом застосування примусових методів ведення опитування, навіть коли вони не підпадають під категорію тортур, є помилкові обвинувачення. Так, Р. С. Гавгун доречно підкреслює, що «процесуальне інтерв'ю покликане запобігати неправдивим зізнанням або помилкам в процесі здійснення правосуддя та допомагати працівникам правоохоронних органів інтерв'ювати систематично та неупереджено, зменшуючи ризик людської помилки і неправдивих зізнань, які можуть статися в результаті застосування методів, призначених для отримання визнання вини і підтвердження версії, яку інтерв'юер вважає правдивою» [1, с. 203]. Можемо зауважити, що саме процесуальне інтерв'ю є механізмом процесуальної діяльності правоохоронних органів, мета якого полягає в отриманні точної, добровільної, надійної та повної інформації від інтерв'юента, незалежно від його процесуального статусу – свідка, потерпілого, підозрюваного чи обвинуваченого.

Так, термін «допит» позначає різновид опитування, найбільш притаманний саме для першого підходу, в той час як методи опитування, орієнтовані на збір об'єктивної та неупередженої інформації в межах розслідування, здебільшого позначаються терміном «процесуальне інтерв'ю» (investigative interview) [2, с. 21–22].

Звернемо увагу на думку М. М. Майстренко, яка відзначає, що «метод процесуального інтерв'ювання допомагає співробітникам проводити інтерв'ю систематично та неупереджено і уникати розповсюджених помилок, пов'язаних із передчасними висновками. Лише у таких спосіб видається можливим встановити ефективну комунікацію з метою отримання достовірної достатньої інформації про кримінальне правопорушення. Крім того, з точки зору захисту прав людини, процесуальне інтерв'ю забезпечує дієвість презумпції невинуватості на практиці, а також покращує відносини і збільшує рівень довіри між поліцією і громадськістю, сприяє розвитку верховенства права і авторитету державних органів» [3, с. 55].

Слід відмітити, що методику процесуального інтерв'ю дійсно можна визнати важливим та ефективним інструментом отримання доказів у кримінальному провадженні. Основна мета використання даної методики – забезпечення повноцінного, достовірного та об'єктивного зібрання інформації від потерпілих, свідків, підозрюваних або обвинувачених – інтерв'юентів, що беруть участь у кримінальних подіях чи можуть мати важливі дані для розслідування.

У розрізі даної теми варто зазначити думку Ю. Бєлоусова, О. Броневицької, С. Деркач, В. Луцика, А. Орлеана, В. Рогальської, Т. Філоненка, В. Яворської, що «національна практика проведення допитів органами досудового розслідування в Україні не повною мірою відповідає стандартам процесуального інтерв'ю та має риси, більш притаманні обвинувальному підходу до отримання інформації від підозрюваної особи, орієнтованому на отримання її зізнання у вчиненому злочині та повідомлення підозрюваним усіх обставин його вчинення. До основних вад наявного в Україні підходу до проведення допитів органами правопорядку можна віднести: неналежну підготовку слідчих до проведення допитів; нездійснення слідчими належного роз'яснення підозрюваній особі її прав та порядку проведення допиту; використання під час допиту різного роду психологічних маніпуляцій з метою введення підозрюваної особи в оману; проведення допитів у не пристосованих для цього приміщеннях тощо; нечасте використання відеофіксації допитів» [2, с. 12–13].

Так, задля покращення методики процесуального інтерв'ю як ефективного інструменту отримання доказів у кримінальному провадженні, варто звернути увагу на одне з важливих напрямів, підтримку впровадження процесуального інтерв'ю з боку органів досудового розслідування, зокрема: розробити та впровадити політики щодо застосування процесуального інтерв'ю; розробити та впровадити модель компетенцій слідчих (детективів)

для проведення процесуального інтерв'ю; забезпечити впровадження системи моніторингу й оцінки якості проведених допитів та навичок слідчих (детективів); активізувати інститут наставництва, поширювати найкращі практики процесуального інтерв'ю; розробити та затвердити єдині для органів досудового розслідування стандарти з облаштування кімнат для проведення допиту; облаштувати у кожному територіальному підрозділі органів досудового розслідування не менш ніж одну кімнату для проведення допиту відповідно до затверджених стандартів; впровадити у практичну діяльність органів досудового розслідування єдині форми бланків протоколів допиту, плану допиту та оцінки якості проведення допиту [2, с. 14–15].

Отже, використання методики процесуального інтерв'ю дозволяє підвищити ефективність розслідування, виявити нові обставини та забезпечити збалансований підхід до отримання інформації. Враховуючи важливість правильної підготовки слідчих та високий рівень їхніх навичок у використанні даного інструменту, можна зробити висновок, що методика процесуального інтерв'ю є необхідним елементом сучасного кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавгун С. Р. Запровадження інституту процесуального інтерв'ю в Україні: pro et contra. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2, вип. 72. С. 199–204.

2. Розкажи мені що сталося, або зізнайся / Бєлоусов Ю., Броневицька О., Деркач С., Луцик В., Орлеан А., Рогальська В., Філоненко Т., Яворська В. *Дослідження про процесуальне інтерв'ю. Аналіз міжнародного досвіду. Опис узагальненої моделі. Аналіз національної системи підготовки та практики.* Київ : Процесуальне інтерв'ю в Україні, 2020. 232 с.

3. Майстренко М. М. Процесуальне інтерв'ювання як напрямок нового світогляду. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування*. Львів, 2018. С. 53–55.

Крушеницький А. В.,
д-р філос. за спеціальністю 081 Право,
завідувач кафедри кримінального
процесу та криміналістики
факультету № 1,
Донецький державний університет
внутрішніх справ,
м. Донецьк, Україна
ORCID ID 0000-0002-3441-7088

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ Й УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ОСОБИСТОГО ОБШУКУ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЗАСОБИ ЩОДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

Прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. знаменувалося кардинальним переглядом низки принципових положень кримінального провадження, в тому числі це стосувалося сутності та спрямованості кримінального процесу в бік його максимальної наближеності до міжнародних стандартів охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів особи – учасника кримінальних процесуальних відносин. Визнаючи таку охорону одним із загальних завдань кримінального провадження, кримінальне процесуальне законодавство передбачає можливість застосування заходів процесуального примусу. Серед таких заходів кримінальне процесуальне законодавство передбачає такий різновид обшуку як особистий обшук особи.

Разом з тим, однією із проблем проведення особистого обшуку особи є його недостатнє нормативно-правове регулювання. Так, слід зазначити, що в чинному КПК України відсутня окрема правова норма для особистого обшуку особи, і немає чіткого визначення того, що включається в цей термін. В даному випадку слід відзначити, що на відміну від чинного кримінального процесуального закону, в КПК України в редакції 1960 року особистий обшук був виокремлений у окрему статтю, яка регламентувала його проведення.

З огляду на вказане, при визначенні сучасного стану правової регламентації особистого обшуку особи слід звернутись до положень чинного КПК України.

Так, в КПК України проведення особистого обшуку особи згадується у ч. 3 ст. 208 КПК України (у разі затримання особи) та ч. 5 ст. 236 КПК України (під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи). Виходячи з цього, видається, що проведення обшуку особи допускається тільки у разі її затримання в порядку ст. 208 КПК України та/або у разі проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. Водночас на практиці виникають непоодинокі випадки, коли підстави для затримання відсутні, але проведення особистого обшуку особи є вкрай необхідним для виявлення та вилучення речових доказів [1, с. 67].

На наявність вказаної проблематики вказують й більшість вітчизняних науковців. На їх думку вказана прогалина у законодавстві суттєво впливає на швидкість та ефективність досудового розслідування. А тому вдосконалення законодавства, що регулює порядок проведення особистого обшуку особи є одним із кроків вирішення проблем. Доки не буде вирішено вказане питання, доки не будуть усунуті суперечності між статтями КПК, доти особи які вчиняють кримінальні правопорушення будуть уникати відповідальності [2, с. 37; 3, с. 159; 4, с. 161].

На підтвердження існуючої проблеми, з використанням платформи «Google Форма» нами проводилось опитування серед слідчих слідчих підрозділів ГУНП в Донецькій області та Кіровоградській областях. В опитуванні брали участь 40 слідчих, які мають досвід роботи від 1 до 20 років зі спеціалізацією розслідування різної категорії кримінальних правопорушень.

Так, на питання: «Чи виникали в Вашій практичній діяльності ситуації, коли існувала обґрунтована необхідність проведення особистого обшуку, однак, у зв'язку із відсутністю правових підстав, зазначена слідча (розшукова) дія не була проведена?», 56 % процентів відповіли «Так».

На питання: «Як Ви вважаєте чи потребує чинне кримінальне процесуальне законодавство України доповнення (внесення змін) щодо розширення підстав та випадків проведення особистого обшуку?», 63 % відповіли «Так».

Слідчі також навели такий приклад щодо проблематики правової регламентації проведення зазначеної слідчої (розшукової) ді. Так, було зазначено, що під час документування збуту наркотичних засобів шляхом «залишення закладок», чи не єдиною можливістю задокументувати вказаний факт це затримання особи в порядку ст. 208 КПК України та проведення особистого обшуку. Однак, протягом доби майже не можливо призначити та провести експертне дослідження за вилученими наркотичними засобами,

оскільки експертні установи перебувають не в кожному місті де наявні відділи та відділення поліції. За такої ситуації неможливо протягом 24 годин повідомити особу про підозру з моменту її затримання, як цього вимагають приписи ч. 3 ст. 278 КПК України. Як наслідок, надалі затримана особа має бути звільнена, що зашкоджує подальшому досудовому розслідуванню.

З урахуванням наведеного, на нашу думку, для вирішення зазначеної проблематики, існує нагальна потреба доповнення чинного КПК окремою статтею, виклавши її редакцію у наступному формулюванні:

«ст. 236^1 Особистий обшук:

ч. 1. У невідкладних випадках, пов'язаних із необхідністю виявлення/збереження речових доказів чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення та зберігають/можуть зберігати при собі речові докази, уповноважена службова особа має право здійснити особистий обшук особи. Обшук такої особи проводиться за наявності достатніх підстав вважати, що вона переховує при собі речі та документи, які в подальшому можуть мати значення речового доказу у кримінальному провадженні.

ч. 2. Уповноважена службова особа зобов'язана запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для проведення особистого обшуку особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

ч. 3. До початку особистого обшуку особи, уповноважена службова особа пропонує їй добровільно видати предмети, документи та цінності, що підлягають вилученню, які можуть мати значення для кримінального провадження. Якщо вони видані добровільно і немає підстав побоюватися їх приховування, уповноважена службова особи має право не проводити особистий обшук особи.

ч. 4. Про проведення особистого обшуку складається протокол згідно з вимогами цього Кодексу. Особі, обшук якої проводився, надається копія відповідного протоколу».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крушеницький А. В. Витребування та отримання речей і документів як засіб збирання доказів у кримінальному провадженні : дис. … д-ра філософії : 12.00.09 / Донецький державний університет внутрішніх. Кропивницький, 2023. 246 с.

2. Баришніков А. Г. Обшук особи за новим КПК України: теоретичні та практичні проблеми. *Вісник НААУ.* 2015. № 7–8. С. 35–43.

3. Комарова М. В. Обшук особи у кримінальному провадженні: сучасні реалії, європейський досвід. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2017. № 4. С. 158–159.

4. Хитра А. Я., Татарин І. І. Обшук особи як слідча (розшукова) дія, яка потребує невідкладності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2023. Випуск 1. С. 157–161.

Олійничук Р. П.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський національний
університет,
м. Тернопіль, Україна
ORCID ID 0000-0003-4228-1384

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА СПЕЦИФІКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

До одних із наслідків радикальних змін, які відбулись в економічній і політичній системах України з набуттям незалежності, можна віднести зростання економічної злочинності. В нових економічних умовах суттєво змінилися старі, а також виникли нові способи та елементи механізмів злочинних посягань. Доволі привабливим їх об'єктом є бюджетна система України. Злочини в цій сфері займають суттєву частку в структурі економічної злочинності. Різноманіття способів їх вчинення, використання винними особами складних прийомів і способів з їх підготовки, вчинення та приховування, груповий характер злочинної діяльності, застосування корупційних зв'язків для протидії розслідуванню та інші фактори призводять до значних труднощів у процесі їх досудового розслідування. Це, у свою чергу, вимагає від науковців розроблення дієвих науково-обґрунтованих рекомендацій щодо виявлення та розслідування зазначених злочинів.

Науковий інтерес до проблеми економічної злочинності та складність її подолання викликана тим, що у вітчизняній літературі існує диференційований підхід до визначень злочинів у сфері економіки.

Бюджетна система була і залишається вельми привабливим об'єктом для злочинності протягом усіх років незалежності України.

Злочини в цій сфері займають суттєву частку в структурі економічної злочинності.

Відповідно до ч. 1 ст. 95 Конституції України «бюджетна система нашої держави будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами» [1].

Цілком справедливою є поширена думка про те, що бюджетні кошти завжди були притягальною й бажаною метою для корумпованого чиновництва, особливо в умовах воєнного стану. Тому, зловживання та корупція, пов'язані із нецільовими використаннями бюджетних коштів, були здавна й, напевно, матимуть місце ще на протязі довгого часу.

Для ефективної протидії злочинам оперативні працівники повинні знати ті аспекти злочинної діяльності, інформація про які необхідна для визначення науково обґрунтованих і ефективних заходів організації, тактики застосування оперативно-розшукових сил, засобів та заходів у процесі здійснення оперативно-розшукової профілактики злочинів у бюджетній сфері. Зазначені аспекти визначає оперативно-розшукова характеристика, що є важливим зв'язуючим елементом між теорією оперативно-розшукової діяльності (ОРД) та практичною діяльністю оперативних підрозділів, створює передумови їх ефективної діяльності щодо оперативно-розшукової профілактики цих злочинів.

Бюджетна сфера стає дедалі більш привабливою сферою для діяльності організованих злочинних угруповань та корумпованого чиновництва, що усвідомлюють її як джерело надприбутків і швидкого збагачення, особливо в умовах воєнного стану. Цим злочинам притаманна не лише стійка тенденція до збільшення їх кількості, а й організованість, професійність і високий рівень латентності. Така ситуація потребує постійного вдосконалення професіоналізму правоохоронних органів для ефективної протидії злочинності у цій сфері, насамперед, шляхом ефективного використання засобів та заходів оперативно-розшукової діяльності.

На сьогоднішній день серед науковців немає єдиної концепції відносно теоретичних питань оперативно-розшукової характеристики. Дискусії тривають переважно щодо змісту загального поняття, визначення кількісного та якісного складу елементів, місця оперативно-розшукової характеристики злочинів у межах теорії оперативно-розшукової діяльності тощо.

Дана теорія досліджує ті аспекти злочинності, інформація про які необхідна для науково обґрунтованих та ефективних заходів організації й тактики застосування оперативно-розшукових сил, засобів і заходів щодо протидії злочинності, тому, на нашу думку, оперативно-розшукова характеристика повинна органічно містити в собі результати аналізу злочинів із позиції інших юридичних наук.

На думку В. І. Василинчука, кримінально-правові ознаки є вихідними для оперативно-розшукової характеристики злочинів, оскільки за відсутності ознак складу злочину не йдеться про оперативно-розшукову характеристику.

Водночас в оперативно-розшуковій характеристиці злочинів кримінально-правові ознаки мають дещо інше значення, ніж у кримінальному праві [2, с. 127].

Слушною у цьому контексті є позиція вченого про те, що зазначена характеристика хоч і розглядається з позицій функціонування суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, але вона тісно пов'язана з кримінально-правовою, кримінологічною та криміналістичною характеристиками злочинів. Із кримінально-правових, криміналістичних, кримінологічних ознак виокремлюють найбільш важливі – пошукові, які в сукупності дають змогу використати критерії оцінювання події злочину з позиції інших наук і використати для створення науково обґрунтованої і ефективної тактики протидії злочинам. Тобто зазначені ознаки розглядаються з позиції ефективності застосування оперативно-розшукових сил, засобів та заходів у процесі виявлення та попередження злочинів у бюджетній сфері [3, с. 144].

Відтак, оперативно-розшукова характеристика злочинів у бюджетній сфері має важливе значення для швидкого і успішного їх розкриття та являє собою самостійний вид комплексної характеристики злочинів.

Характеристика злочинів у бюджетній сфері є результатом наукового аналізу, що передбачає поєднання кримінально-правових, криміналістичних, кримінологічних та інших ознак, взятих із різноманітних джерел, що допомагає визначити основні форми та способи вчинення злочинів у бюджетній сфері.

Визначальними елементами характеристики злочинів у бюджетній сфері є: предмет, об'єкт злочинного посягання; стан, структура, динаміка, причини й умови, що призводять до вчинення злочину; типові й оригінальні способи вчинення та маскування злочинів у бюджетній сфері, сліди вчинення злочину; контингент осіб, які вчиняють злочини в бюджетній сфері; можливість оперативного перекриття діяльності цих осіб задля отримання оперативної інформації та подальшої організації документування цих злочинів.

Оперативно-розшукову характеристику злочинів у бюджетній сфері становлять систематизовані відомості, що мають значення під час виявлення, припинення та документування злочинів, визначення причин і передумов їх вчинення. Особливість злочинів такої категорії полягає також у тому, що вони в психологічному контексті є корисливими посяганнями, у яких винні особи виконують відповідні функції в державі щодо порядку розподілу, перерозподілу й використання фінансових ресурсів у бюджетній системі держави.

Також варто відзначити, що під час розслідування злочинів у бюджетній сфері важливого значення набувають особливості щодо призначення окремих видів судових експертиз.

Відповідно до статті 242 кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених статтею 244 КПК України, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [4].

Судово-бухгалтерська експертиза є одним із найпоширеніших видів судових експертиз, яку переважно застосовують при розслідуванні кримінальних правопорушень, в ході розгляду яких виникають специфічні питання з бухгалтерського обліку та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, які потребують поглибленого вивчення.

Як в правовій теорії і в практичній діяльності питання судових експертиз до кінця залишаються не вирішеними. Особливо щодо їх класифікації, диференціації експертних завдань та встановлення чітких вимог до об'єктів дослідження. Відповідно це означає, що дані проблеми є причинами суперечностей у нормативно-правовій регламентації, слідчій та експертній практиці, науково-методичних рекомендаціях з питань призначення і проведення експертиз, а також в окремих методиках розслідування злочинів.

Розслідування злочинів у бюджетній сфері, з огляду на специфіку предмета злочинного посягання та способів вчинення злочину, потребує широкого використання спеціальних знань.

Незважаючи на реалізацію скоординованої державної політики щодо протидії кримінальним правопорушенням у бюджетній сфері, їх рівень залишається достатньо високим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 15.03.2024).

2. Василинчук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері : монографія. Київ : Заграй, 2012. 344 с.

3. Василинчук В. І. Теоретичні засади оперативно-розшукової характеристики злочинів у бюджетній сфері. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 2. С. 137–146.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 15.03.2024).

Почтар А. В.,
Дмитренко К. М.,
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Мілімко Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-5821-5862

ПОКАЗАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У РОЗСЛІДУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Знижується рівень економічної безпеки України, зростає економічна злочинність. Проблема розкриття та розслідування економічних злочинів є актуальною для правоохоронних органів, що потребує нових підходів для розкриття економічних злочинів. Науковий інтерес до проблеми доказування у кримінальному провадженні службових злочинів зумовлений гострою необхідністю заповнення правових прогалин у цій сфері [1, с. 324].

Кримінально-процесуальний кодекс не містить повного переліку речей, які є доказами. Оскільки технології, включаючи комп’ютерні, розвиваються дуже швидко, деякі матеріальні або нематеріальні об’єкти, які не відповідають сьогоднішньому визначенню КПК, через деякий час можуть стати доказами. Слідчі можуть бути не в змозі правильно класифікувати об'єкти як докази, і адвокати можуть використовувати це на свою користь [2].

Існує кілька типових показань, які можуть бути корисними у розслідуваннях економічних злочинів. Одним із типових показань можуть бути фінансові записи. Банківські виписки, звіти про операції, податкові декларації та інші фінансові документи на основі яких можна виявити незаконні фінансові операції, приховані активи або неправомірні витрати [3, с. 273].

Документи про власність та транзакції так само можуть бути використаними у розслідуванні економічних злочинів. Документація про право власності на нерухомість, транспортні засоби, цінні папери та інші майнові активи може підтверджувати незаконне володіння, розпорядження чи перехід майна [4].

В сучасному світі – обставини багатьох злочинів можна довести за допомогою електронних доказів, які є різновидом доказового джерела, наприклад документів (в окремих випадках електронні докази також можуть вважатися речовими доказами). При цьому докази повинні відповідати встановленим законом нормам і характеристикам, щоб не виникало питання про їх недопустимість і суд міг використовувати їх як основу для судових рішень. Електронні дані можуть бути дуже цінним джерелом доказів у розслідуванні економічних злочинів. Інформація на комп'ютерах і ноутбуках, така як файли, збережені паролі, історія веб-браузера, дані програм тощо, можуть розкрити дії, які пов'язані з економічними злочинами, наприклад: зламані облікові записи, програми для шифрування, інструкції з вчинення злочинів або спроби знищення доказів. Так само, дані які були збережені на хмарних сервісах, таких як Google Drive, Dropbox або iCloud, можуть також містити важливі докази про фінансові трансакції, документи чи комунікацію між особами [5].

Аналіз структури та грошових потоків є важливим інструментом для розкриття економічних злочинів, таких як відмивання грошей, ухилення від сплати податків, фінансові маніпуляції та інші види фінансових злочинів. Цей процес передбачає аналіз грошових потоків і структуру фінансових операцій для виявлення незаконної діяльності. Аналізуючи фінансові потоки, слід шукати незвичні або необґрунтовані транзакції, які можуть свідчити про спроби приховання походження коштів або уникнення податків. Важливо так само відстежувати шляхи руху коштів між різними банківськими рахунками, країнами чи фінансовими установами для виявлення схем відмивання грошей або інших незаконних операцій [6].

Поєднання аналізу фінансових даних з іншими видами доказів є критичним у розслідуванні, оскільки це дозволяє сформувати повну картину та підтвердити підозри щодо злочинних дій. Аналіз фінансових даних підтверджується документальними доказами, такими як договори, внутрішні організаційні документи, банківські виписки та податкові декларації. Це дозволяє підтвердити або відхилити інформацію, що міститься у фінансовій звітності. Так само важливо розпізнавати закономірності у фінансових даних, наприклад несподівані зміни в сумах, систематичний рух коштів між рахунками та незвичні транзакції. Це може допомогти розкрити потенційні схеми відмивання грошей та інші види фінансових злочинів.

Таким чином, проблема економічної безпеки України поглиблюється через зростання економічної злочинності, що вимагає нових підходів у розкритті та розслідуванні цих злочинів. Науковий інтерес до проблеми доказування у кримінальному провадженні свідчить про гостру необхідність

заповнення правових прогалин у цій сфері. Крім того, необхідно розширювати перелік речей, які можуть бути визнані доказами згідно з Кримінально-процесуальним кодексом України, оскільки технології швидко розвиваються і деякі об'єкти стають доказами лише з часом.

Отже, поєднання аналізу фінансових даних з іншими видами доказів є необхідним для повного розкриття злочинної діяльності і забезпечення ефективного правосуддя. Використання різних джерел доказів дозволяє уникнути правових прогалин і забезпечити справедливе судове рішення у справах про економічні злочини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Часова Т. О. Особливості доказування економічних злочинів. *Кримінальне право та кримінологія*. 2019. С. 324. URL : https://doi.org/file:///C:/Users/user/Downloads/160-Текст%20статті-306-1-10-20200322%20(1).pdf

2. Речові докази і документи в економічних злочинах: правила протидії стороні обвинувачення / ЮРЛІГА : вебсайт. URL : https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/199383_rechov-dokazi--dokumenti-v-ekonomchnikh-zlochinakh-pravila-protid-storon-obvinuvachennya

3. Юрченко А., Рачок І. Банківські виписки, звіти про операції, податкові декларації та інші фінансові документи можуть виявити незаконні фінансові операції, приховані активи або неправомірні витрати. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. С. 273. URL : http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/12/48.pdf

4. Документи підтверджують право власності на нерухомість / Київське Бюро Технічної Інвентаризації. URL : https://kbti.com.ua/uk/yaki-dokumenti-zasvidchuyut-vashe-pravo-vlasnosti-na-zhitlo-abo-neruhomist/

5. Докази та доказування в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: суддя ВС розповіла про практику Верховного Суду / ЮРЛІГА : вебсайт. URL : https://jurliga.ligazakon.net/news/214529_dokazi-ta-dokazuvannya-v-krimnalnomu-provadzhenn-v-umovakh-vonnogo-stanu-suddya-vs-rozpovla-pro-praktiku-verkhovnogo-sudu

6. Аналіз структури і динаміки грошових потоків підприємства – аналіз грошових потоків / Віртуальна читальня освітніх матеріалів. URL : https://subjectum.eu/economic/analysis1/26.html (дата звернення: 20.04.2024).

7. Петрова В. Ф. Фінансовий аналіз : конспект лекцій. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекет, 2017. 138 с. URL : https://core.ac.uk/download/pdf/83144349.pdf

Ремінна П. О.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Лимаренко Ю. С.,
старший викладач кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-9108-5350

КОРУПЦІЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

У сучасному світі корупція є одним з найбільших викликів для будь-якої країни, особливо в умовах воєнного стану. Воєнний стан, який вимагає від країни мобілізації всіх своїх ресурсів і зусиль, може створити умови, за яких корупція буде мати найбільш сприятливе середовище для розповсюдження. Це особливо стосується України, країни, яка вже багато років бореться з корупцією в усіх сферах життя і дає супротив країні-агресорці вже протягом останніх 10 років. Корупція зачіпає всі сфери життя громадян і несе за собою велику кількість негативних наслідків, які позначаються на державних процесах та настроях суспільства, ба більше, під час воєнного стану в країні.

З початком повномасштабного вторгнення питання боротьби з корупцією в Україні фактично відійшло на другий план, адже щоденно для держави та населення поставали нові та більш складні виклики. Забезпечення безпеки та надання супротиву агресорам стали нагальними питаннями сьогодення, оскільки від їх вирішення залежить життя громадян нашої держави. Проте питання економічної безпеки тісно пов’язано з обороноздатністю країни, оскільки саме ця сфера страждає від корупційних проявів наразі найбільше.

На жаль, корупція не нове явище для України. Історія її вкорінення на теренах нашої держави сягає часу перебування України у складі Радянського Союзу і, на жаль, не закінчується сьогоденням. Це комплексна

проблема, яка вимагає від влади та самих громадян наполегливої боротьби з цим явищем. Корупція зустрічається у різних сферах життя, тим самим впливаючи, на кожну з них, але першочергово корупція завдає шкоди економіці держави. Шкода, яка завдана економіці, позначається на всіх інших життєвоважливих рівнях держави, таких як: медицина, освіта, торгівля тощо. Перелік не є вичерпним, проте, під час воєнного стану в Україні, найважливішою сферою є оборона і безпека держави.

Причин виникнення корупції під час воєнного стану може бути безліч. Війна - це час, коли майже всі ресурси та увага направлені на оборону, чим і користуються недобросовісні громадяни, адже вважають, що їх злочинні дії залишаться непоміченими.

Також, варто зазначити, що після початку повномасштабного вторгнення, до України почала надходити велика кількість допомоги від союзників, яка у період воєнного стану передається за більш спрощеною процедурою, аніж у мирний час. Зброя, гуманітарна допомога, грошові надходження нерідко стають можливістю для збагачення окремих осіб. Переслідуючи корисливі мотиви, посадові та службові особи незаконно збагачуються на отриманій міжнародній допомозі, яка надходить для підтримки України та постраждалих від війни регіонів.

Важливо розглянути також і наслідки, які несе за собою корупція, яка вчиняється під час воєнного стану в державі.

По-перше, корупція підвищує рівень “тіньової” економіки. За розрахунками Міністерства економіки України рівень тіньової економіки у 2021 році становив 32% від обсягу офіційного ВВП, що на 2 в.п. більше за показник 2020 року [1]. Доходи, які перебувають “у тіні” не оподатковуються і, як наслідок, держава не отримує кошти, які мають йти на потреби суспільства, у які входять також потреби армії. По-друге, це зниження довіри громадян. Розкрадання державної скарбниці та міжнародної допомоги, отримання і вимагання неправомірної вигоди, незаконні схеми для власного збагачення – усе це впливає на довіру та настрої українського суспільства. З цього випливає наступний важливий негативний наслідок, а саме – зменшення допомоги від іноземних партнерів. Союзники України не раз допомагали нашій державі, демонструючи готовність підтримати та допомогти стороні військового конфлікту, яка захищає свої землі. Проте, після всіх викритих випадків розкрадання міжнародної допомоги, довіра партнерів може суттєво знизитися, а з нею і підтримка нашої держави. Вказаний факт може послабити силу спротиву ворогові, а також можливості отримання допомоги на відновлення країни після закінчення війни.

Незважаючи на те, що рівень корупції в Україні досі залишається на достатньо високому рівні, індекс сприйняття корупції у 2023 році становив 36 балів і це один із найкращих результатів за минулий рік у світі [2]. Для порівняння, до широкомасштабного вторгнення індекс сприйняття корупції у 2021 році становив 32 бали [3]. З наведеного можна зробити висновок, що війна принесла не тільки горе, але й зміни у свідомості громадян нашої держави, що й позначилося на підвищенні України у світовому рейтингу індексу сприйняття корупції. Для подальшого зменшення корупції в Україні антикорупційна організація Transparency International Ukraine рекомендує підвищити ефективність боротьби з топ-корупцією, ефективно використовувати на потреби держави активи корупціонерів та осіб, які співпрацюють з державою-агресором, розпочати реформу Рахункової палати та Державної аудиторської служби України [4].

Підсумовуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що корупція під час воєнного стану справді може стати серйозною загрозою для економічної безпеки України. Вона може призвести до неефективного використання ресурсів, зниження інвестицій, зростання соціальної напруги та інших негативних наслідків. Зрештою, подолання корупції під час воєнного стану – це не лише питання економічної безпеки, але й питання національної безпеки та стабільності України в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальні тенденції тіньової економіки 2021: аналітична записка Департаменту стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Міністерства економіки України. URL : https://www.me.gov.ua/documents/Download?id=74e86de5-126a-4849-94d5-7d4ea048e4b8 (дата звернення: 10.04.2024).

2. Transparency International Ukraine Індекс сприйняття корупції-2023: Україна покращила свій показник на 3 бали. URL : https://nazk.gov.ua/uk/antykoruptsijna-polityka/indeks-spryynyattya-koruptsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly/ (дата звернення: 10.04.2024).

3. Transparency International Ukraine Індекс сприйняття корупції-2021. URL : https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/ (дата звернення: 10.04.2024).

4. Transparency International Ukraine Індекс сприйняття корупції-2023. URL : https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2023/ (дата звернення: 10.04.2024).

Рибченко М. С.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В сучасному світі, де правова сфера відіграє важливу роль у забезпеченні громадського порядку та правопорядку, питання кримінального провадження стають дедалі більш актуальними та складними. Збалансованість та ефективність правової системи залежать від рівня спеціалізованих знань у сфері кримінального провадження. Спеціальні знання в кримінальному провадженні належать до категорії ключових, оскільки від їхнього належного використання залежить не тільки визначення істини в конкретній справі, але й забезпечення справедливості та захист прав та свобод громадян. У розрізі цього, Д. В. Сидоренко зазначає, що «використання спеціальних знань у кримінальному процесі відіграє важливу роль у виконанні завдань кримінального провадження. За допомогою таких знань органи досудового розслідування та судді у ході кримінального судочинства мають змогу вирішити різного роду питання, що виходять за межі їх професійних знань. Суттєву допомогу дізнавачу, слідчому, прокурору та судді у встановленні обставин кримінального провадження надають особи, які володіють спеціальними знаннями» [1, с. 254].

На сьогоднішній день серед учених відсутня єдність поглядів щодо розуміння сутності поняття «спеціальні знання». А. М. Корчагіна відзначає, що «дослідження дефініцій науковців дозволяє встановити два основних підходи до розуміння змісту поняття «спеціальні знання»: 1) спеціальні знання як знання у певній галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, які використовуються учасниками кримінального провадження у межах реалізації своїх

повноважень; 2) спеціальні знання як знання, які використовуються експертом або спеціалістом при проведенні досліджень або участі у слідчих (розшукових) діях» [2, с. 155].

Так, М. Г. Щербаковський М. Г. Доречно відзначає, що «спеціальні знання обізнаних осіб використовуються в першу чергу в цілях доказування, тобто збирання (формування) доказів, їх дослідження, оцінки та перевірки. Однак цим не обмежується участь обізнаних осіб у кримінальному судочинстві. Результати їх роботи, яка здійснюється в процесуальній та непроцесуальній формі використовуються учасниками, відповідальними за досудове розслідування та судовий розгляд, для прийняття відповідних процесуальних або організаційних (тактичних) рішень» [3, с. 62].

На наш погляд, під спеціальними знаннями слід розуміти знання в різних галузях, що отримані в результаті спеціальної підготовки чи досвіду та використовуються з метою отримання доказової інформації. При цьому Д. В. Сидоренко вважає, що «спеціальними знаннями у кримінальному судочинстві є виключно знання неправового характеру. Правові ж знання є професійними знаннями для дізнавача, слідчого, прокурора, судді» [4, с. 105].

З оглядом на вище окреслене, можемо виокремити наступні форми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві: залучення спеціаліста; залучення експерта; участь судово-медичного експерта або лікаря у проведенні освідування особи; витребування і отримання висновків ревізій та актів перевірок [5, с. 401]. При цьому, у сфері оподаткування та бухгалтерського і податкового обліку використовуються знання у різних формах: 1) проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктів з питань повноти обчислення та сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), зокрема додаткові та повторні перевірки вже після початку кримінального провадження; 2) проведення судово-економічних експертиз; 3) вилучення документів; 4) огляди документів; 5) обшуки; 6) допити свідків; 7) допити осіб, які проводили перевірку дотримання податкового законодавства; 8) допити осіб, які проводили судово-економічну та інші види експертиз [6, с. 128].

Підсумовуючи вище окреслене, зазначимо, що «спеціальні знання, які використовують на стадії розслідування кримінальних правопорушень це – сукупність знань і навичок, одержаних в результаті фахової освіти та практичної діяльності в будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, які використовують суб'єкти здійснення розслідування кримінального правопорушення в межах наданих ним повноважень для вирішення, за певною процедурою, процесуальних завдань» [2, с. 156].

Отже, дослідження поняття та сутності спеціальних знань у кримінальному провадженні дозволяє визначити їхню вагомість та роль у забезпеченні справедливості. Спеціальні знання, використовуючись у кримінальному провадженні, не лише є ключовим інструментом для розкриття злочинів, але й гарантом правового захисту громадян. Забезпечення високого рівня кваліфікації фахівців, які володіють спеціальними знаннями, є першочерговим завданням для справедливого та ефективного кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сидоренко Д. В. Поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2022. № 6. С. 253–260.
2. Корчагіна А. М. Поняття та співвідношення спеціальних та криміналістичних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*. Херсон, 2020. С. 154–156.
3. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.
4. Сидоренко Д. В. Сутність спеціальних знань як ознаки судової експертизи у кримінальному процесі. *Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики.* Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 104–105.
5. Сидоренко Д. В. Процесуальні форми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів в умовах воєнного стану.* Харків : ХНУВС, 2022. С. 401–403.
6. Амеліна А. С. Форми використання спеціальних знань у процесі збирання доказів по податкових злочинах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки.* 2018. Т. 29(68), № 3. С. 125–130.

Розгон О. Г.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності
ORCID ID 0000-0003-3902-7967;
Єфімова І. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності, Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0003-4591-9734

РОЛЬ СУЧАСНИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний світ стикається з безпрецедентним рівнем економічних злочинів, які вимагають відповідних засобів боротьби та превенції, зокрема за допомогою криміналістичних методів. Розвиток технологій, які з одного боку сприяють прогресу в багатьох сферах життя, з іншого боку, відкривають нові можливості для злочинної діяльності, особливо у сфері економічної безпеки. Це ставить на порядок денний завдання адаптації сучасних криміналістичних технологій до потреб розслідування і запобігання економічним злочинам. Актуальність цього дослідження випливає зі зростаючої складності методів вчинення економічних злочинів та їх впливу на стабільність державних інститутів і економічну стійкість країн. Важливим аспектом є також забезпечення правопорядку і довіри до фінансових установ, що безпосередньо залежить від ефективності криміналістичних розслідувань.

Проблематика дослідження ґрунтується на необхідності розроблення та впровадження передових криміналістичних методів, які б сприяли не лише ефективному розкриттю та розслідуванню економічних злочинів, але й забезпечували б можливість прогнозування потенційних шляхів їх вчинення та запобігання поширенню подібних правопорушень. Особливо актуальним стає це питання в умовах швидкої цифровізації економіки, що суттєво трансформує традиційні підходи до забезпечення економічної безпеки і потребує новітніх технологічних рішень у сфері криміналістики. Сучасна глобалізація ринків і взаємозв'язок фінансових систем підвищують ризики транснаціональної злочинності, де зловмисники використовують

складні мережі та цифрові технології для масштабування своєї діяльності. Відтак, криміналістичні методи повинні еволюціонувати таким чином, аби адекватно реагувати на нові виклики, забезпечуючи можливість не тільки реагування на вже вчинені злочини, але й проактивне втручання.

В умовах стрімкої цифровізації та глобалізації економічних процесів, сфера криміналістики стикається з рядом складних викликів, особливо у контексті боротьби з економічними злочинами. Ці злочини стають все більш технологічно розвинутими і транснаціональними, що вимагає від криміналістичної науки розроблення новітніх і ефективних методів, здатних відповідати сучасним вимогам забезпечення безпеки та протидії злочинності. Науковці, зокрема, такі як В.В. Топчій, Т.П. Яцик, акцентують на необхідності інтеграції передових технологій і методик в практику економічних розслідувань [1]. Це включає в себе використання новітніх досягнень в області аналітики даних, штучного інтелекту та кібербезпеки, які можуть значно підвищити здатність правоохоронних органів не лише розкривати злочини, але й прогнозувати потенційні загрози та запобігати їм на ранніх етапах.

З метою адаптації криміналістичної науки до змінюваних умов цифрової ери, зростає значення глобальної кооперації і обміну інформацією між країнами. Така взаємодія дозволяє формувати ефективні стратегії протидії економічним злочинам, які часто не знають кордонів і включають у себе міжнародні фінансові потоки та цифрові активи. Напрацювання міжнародних стандартів і протоколів в сфері криміналістичних розслідувань може стати ключовим фактором в підвищенні ефективності розслідувань та в забезпеченні широкої превентивної діяльності проти організованих економічних злочинів. Такий підхід не тільки сприяє безпеці на національному рівні, але й вносить значний вклад у стабілізацію глобальної економічної системи.

Підтримаємо думку В.М. Шевчука, який фокусую у центрі уваги питання розвитку криміналістичної методики, яка має бути здатною швидко адаптуватися до змінюваних і все більш складних методів злочинної діяльності, особливо у сфері економічних злочинів. Сучасна криміналістика стикається з різноманітними викликами, які включають кіберзлочинність, фінансові шахрайства та використання складних міжнародних схем відмивання грошей. Згідно з аналізом, проведеним авторами другого документу, наголошується на критичній важливості систематичного оновлення і удосконалення криміналістичних методів, що включає в себе застосування передових технологій і аналітичних підходів [2].

Відтак, роль сучасних криміналістичних технологій у забезпеченні економічної безпеки підкреслює необхідність залучення інновацій у сфері штучного інтелекту, машинного навчання, а також використання великих даних для розслідувань, що дозволяє правоохоронним органам не просто реагувати на вчинені злочини, а й прогнозувати потенційні загрози. Впровадження таких технологій може значно підвищити швидкість і точність криміналістичних розслідувань, а також дозволяє розкривати складні міжнародні схеми, які раніше залишались поза досяжністю традиційних методів.

Крім того, вважаємо доцільним значну увагу в цьому контексті приділити також етичним аспектам застосування новітніх технологій, що стосуються захисту особистих даних і конфіденційності. Стандартизація процедур і створення регулятивних рамок для криміналістичного аналізу забезпечують не тільки ефективність, але й справедливість правосуддя. Такі заходи є важливими для підтримання громадської довіри до правоохоронної системи, а також для забезпечення її прозорості та відповідності правовим нормам.

У результаті, криміналістична наука не лише відповідає на поточні виклики, але й сприяє формуванню більш ефективної і справедливої системи боротьби з економічними злочинами, адаптованої до умов швидкоплинної глобалізації і технологічного прогресу.

В. М. Шевчук звертає увагу на критичну роль міжнародної співпраці у сфері обміну інформацією та досвідом у боротьбі з транснаціональною економічною злочинністю, особливо актуальною в контексті зростаючої глобалізації [2]. Вважаємо, що цей процес включає не тільки взаємодію на рівні правоохоронних органів, але й співробітництво між міжнародними регуляторними і наглядовими структурами. Така співпраця сприяє розробці і впровадженню комплексних стратегій, що дозволяють не тільки реагувати на вже вчинені злочини, але й прогнозувати та запобігати потенційним загрозам на міжнародному рівні. Відтак, інтеграція ефективних механізмів обміну інформацією, як виявилося, є надзвичайно важливою для ідентифікації та розуміння складних мереж злочинності, які часто включають фінансові потоки, що перетинають національні кордони. Розробка спільних дата-центрів та використання новітніх технологій для аналізу даних дозволяє країнам швидко реагувати на злочинні схеми і ефективно координувати міжнародні правоохоронні заходи.

Важливим аспектом є зміцнення міжнародних договорів і угод є ключовим для створення юридичної бази, необхідної для переслідування злочинців у транснаціональних справах. Поглиблення дипломатичних відносин і

розширення правової допомоги між країнами допомагає підвищити ефективність заходів боротьби з економічними злочинами і покращує захист національних інтересів в глобальному масштабі. Таким чином, передові криміналістичні методики та міжнародне співробітництво стають критично важливими у боротьбі з економічними злочинами, які продовжують адаптуватися та еволюціонувати в умовах глобалізації та технологічного прогресу. Інноваційні криміналістичні підходи, включаючи застосування штучного інтелекту, великих даних і передових аналітичних інструментів, забезпечують правоохоронні органи потужними засобами для ефективного розкриття та запобігання злочинів, що стосуються фінансових махінацій, кіберзлочинності та транснаціональних шахрайств.

Міжнародне співробітництво, яке охоплює обмін інформацією та найкращими практиками, є невід'ємним аспектом глобальної відповіді на ці виклики. Створення спільних баз даних, узгодження законодавчих рамок і координація дій допомагають подолати юридичні та географічні бар'єри, які часто використовуються злочинцями для уникнення відповідальності. Вдосконалення міжнародних протоколів дозволяє не тільки реагувати на злочини після їх вчинення, а й стримувати потенційні загрози на ранніх етапах, що є ключовим для захисту економічної стабільності на глобальному рівні.

Нарешті, необхідно зазначити, що незважаючи на технічні досягнення, людський фактор, включаючи професіоналізм, етичні стандарти та правову освіту правоохоронців, залишається вирішальним у боротьбі з економічною злочинністю. Тому навчання та розвиток кадрового потенціалу, в тому числі через міжнародні навчальні програми та співробітництво, мають стати одними з пріоритетів в модернізації криміналістичних служб. Все це сприятиме створенню більш безпечного та стабільного економічного середовища в умовах зростаючих глобальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна безпека держави: криміналістичне забезпечення : навчальний посібник / Топчій В. В., Яцик Т. П., Шкелебей В. А., Свінцицький А. В., Падалка А. М., Топчій В. В. ; за заг. ред. В. В. Топчія / Університет державної фіскальної служби України. Київ, 2021. 535 с.

2. Шевчук В. Інновації у криміналістичній техніці: сучасні можливості й проблеми застосування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. № 43. С. 146–151.

Соколовський М. В.,
доцент спеціальної кафедри № 2 Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України, полковник, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

ЗАХИСТ ІНФОРМАТОРІВ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Корисність захисту осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності та беруть участь у кримінальному провадженні щодо злочинності у економічній сфері (далі – інформатори) з боку держави важко переоцінити. З одного боку, конкретна особа сприяє правосуддю, оскільки впевненість в тому, що її інформація або показання не призведуть до подальшого переслідування придає її активності в кримінальному провадженні. З іншого боку, це викликає довіру до влади та держави як гаранту захисту безпеки людини. Як наслідок, це сприятиме мінімізації впливу злочинності на економічні та бюджетні процеси в державі та її окремих регіонах, сприятиме усуненню перешкоди для розвитку бізнесу тощо.

Довідково: проведене в Швеції дослідження показало, що в середньому діяльність одного серйозного злочинця протягом 15 років завдає державі збитків в розмірі 2,5 млн євро, що набагато більше, ніж могла б коштувати програма захисту свідків, завдяки якій би вдалось запобігти злочину.

Так, ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» передбачає захист особи, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень, а також членів сім'ї і близьких родичів.

Нині в Україні характер норм діючого законодавства дозволяє застосувати будь-який засіб захисту до злочину будь-якої тяжкості, навіть за явної непропорційності та відсутності суттєвої вигоди для слідства. Наприклад, згідно з даними Єдиного реєстру судових рішень Хмельницьким міськрайонним судом Хмельницької області 06.01.2021 застосовано заходи

безпеки у вигляді особистої охорони потерпілого у кримінальному провадженні стосовно особи, що обвинувачується за ч. 1 ст. 190 КК України. Заходи безпеки застосовано за заявою потерпілого щодо погроз на його адресу з вимогами відмовитись від обвинувачення.

Таким чином, необхідно передбачити на законодавчому рівні вимоги щодо важливості інформації, яку надає інформатор. Це відповідає зарубіжній та європейській практиці, коли програми захисту застосовується лише до тих осіб, без свідчення яких неможливо встановити злочинця, його місцезнаходження або суттєві обставини справи.

Також доцільним буде встановлення переліку злочинів, під час провадження за фактами яких можна застосувати заходи забезпечення безпеки осіб. Цей перелік може формуватися як за ступенем тяжкості вчинюваних злочинів (згідно із ст. 12 ККУ), як це зроблено в США та Німеччині, або абстракто, шляхом вказівки на предмет посягання чи характеристику способу вчинення (наприклад, злочини, що завдають шкоди економічній безпеці держави; корупційні злочини; тероризм, тощо). Так, позапроцесуальні заходи захисту свідків у Бельгії та Італії можуть використовуватися тільки у випадках певних злочинів. Згідно з законодавством Литви вони можуть бути використані за тяжкі злочини.

Крім того, відповідно до ст. 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» перелік органів, що приймають та виконують рішення про здійснення заходів безпеки повністю складається з органів досудового розслідування та виконання покарань, а розподіл здійснюється залежно від підслідності справи (Служба безпеки України, Бюро економічної безпеки, Національна поліція, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро тощо). Фактично, ці органи є стороною обвинувачення, вони не наділені відповідною автономією, а високий ступінь роздробленості за підслідністю говорить про відсутність будь якої спеціалізації та відповідно навчених співробітників. Слід зазначити, що між цими органами фактично відсутня координація та якісна взаємодія, а також відсутній єдиний центр у вигляді органу координації, а тому можна говорити про невисоку ефективність існуючого інституту забезпечення безпеки інформаторів.

З урахуванням викладеного, в Україні необхідно створити спеціалізований орган з питань виконання заходів захисту інформаторів. Він може бути створений як власне новий або автономний підрозділ на базі існуючого органу. Головна мета – набір спеціально навчених осіб та створення

єдиного центру для координації рішень та дій органів досудового розслідування. Крім того, цей орган повинен мати оперативну автономію і не брати участь у підготовці справи чи розслідуванні, що відповідає п. 28 Рекомендацій Rec (2005) 9, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи 20 квітня 2005 року. Наприклад в Україні під ці вимоги підпадає Служба судової охорони або створити автономний підрозділ в Міністерстві внутрішніх справ України.

Довідково: в США відповідні заходи покладені на Службу судових приставів, в ФРН цим займається спеціальний підрозділ кримінальної поліції. В Австрії, Словаччині та Великобританії захист свідків забезпечується поліцією, в Нідерландах програма діє в рамках виконавчої та судової влади. Ключова ознака в наведених прикладах – ці органи мають оперативну автономію і не беруть участь у підготовці справи чи розслідуванні.

Важливим є питання про те, який орган приймає рішення про застосування заходів безпеки. Передові практики європейських держав передбачають створення міжвідомчої Комісії, яка приймає рішення про включення інформатора до програми захисту.

Довідково: в деяких країнах рішення щодо застосування заходів безпеки приймається однією посадовою особою (міністр юстиції, прокурор чи керівник поліції). У Німеччині рішення щодо включення у програму або виключення з неї приймаються підрозділом, що забезпечує безпеку осіб, та державним обвинувачем. В Італії та Бельгії програма захисту реалізується багатопрофільними органами: комісією в складі заступника державного секретаря Міністерства внутрішніх справ, суддів, прокурорів, експертів у сфері організованої злочинності.

В Україні такими особами є, відповідно до Закону «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», слідчий, прокурор та суд, а також орган, що здійснює оперативно-розшукову діяльність. Так перелік осіб хоча і є широким, проте не свідчить про можливість надання ними об’єктивної оцінки тим загрозам, про які повідомляє інформатор. В даному випадку важливим є наявність в уповноваженого суб’єкта сукупності навичок, вміння та знання в даній сфері. Не завжди такі знання пов'язані з обійманням посади юридичної направленості, а в першу чергу необхідні знання психології поведінки людини в умовах постійного страху та залякування, це дозволить дійсно оцінити рівень загрози і підібрати виважене рішення.

Таким чином, необхідно передбачити залучення до захисту інформаторів психологів, які мають досвід роботи зі свідками та жертвами злочинів. Такі проблеми виникли в США на початку створення програми, тоді для співпраці були запрошені психологи як приватні особи за договором, що допомагали проводити окремі слідчі-розшукові дії із жертвами чи заляканими свідками з боку мафії. Подібну практику необхідно впроваджувати в Україні, зокрема, через включення до статей КПК відповідних положень про участь психологів в окремих видах допитів та інших слідчих діях, передбачити в стст. 56 та 66 КПК відповідне право для свідків та потерпілих.

Залучення психологів потрібно для виділення реальних загроз, адже в деяких випадках інформатор, перебуваючи у стані психологічного стресу, відчуває не реальну, а уявну небезпеку. Тому важливо, щоб інформатору була надана психологічна допомога для того, щоб визначити обґрунтованість причин побоювання. Також стоїть питання про доцільність та пропорційність заходів відповідно до характеру загрози, адже не до кожного інформатора доцільно, наприклад, приставляти особисту охорону. Закон не визначає точних критеріїв, за якими можна визначити необхідні та достатні засоби захисту, використовуючи натомість оціночні поняття «у разі необхідності», «за наявності загрози» тощо. Таке формулювання є досить розпливчатим, не дозволяє співставити затрати на заходи забезпечення та рівень загрози, тому остаточне рішення залежить від оцінки фактів та обставин органом, що приймає рішення. Дискреційний характер повноважень, зважаючи на велику кількість уповноважених суб'єктів (слідчі, прокурори, судді), призводить до неефективного використання наданих законом засобів.

Так, у пункті 22 Рекомендацій Rec (2005) 9 зазначено, що основною метою програми захисту свідків повинна бути охорона життя та особиста безпека свідків/осіб, які співпрацюють з органами правосуддя, та близьких до них людей, зокрема, забезпечення відповідного фізичного, психологічного, соціального і фінансового захисту і підтримки. Аналогічні положення є в програмах захисту в США та країнах Європи, в яких вказувалося на важливості поряд із фізичним захистом психологічної допомоги жертвам та заляканим свідкам, а також повному соціальному забезпеченні осіб в разі суттєвої зміни їхнього способу життя. Мається на увазі допомога в переїзді (перевезення речей за рахунок держави), в працевлаштуванні за новим місцем проживання, влаштування дітей в школи, фінансова підтримка протягом певного часу (за умови, коли особа не збагачується, а лише підтримує свій колишній фінансовий рівень), психологічна реабілітація тощо. Все це

говорить про комплексність законодавства та потребує правового регулювання як в галузі фінансового права так і трудового, цивільного. На жаль, зараз в Україні відповідними органами надається переважно лише особиста охорона та охорона майна. На практиці фізична особиста охорона не убезпечує від збройних нападів у людних місцях, підривів автомобіля чи місця проживання свідка або потерпілого. Прикладом слугує трагічні випадки замахів на Ігоря Мосійчука, Дениса Вороненкова, Аміну Окуєву та Адама Осмаєва. Тому використання зарубіжного досвіду побудови системи захисту свідків є нагальною потребою для України.

Також, як форму захисту інформатора можливо розглянути щодо створення спеціального сайту або телефонної ліні, яка буде повідомляти інформатору де відбувають покарання учасники, що проходять по справі інформатора, а також строки їх звільнення. Так, будь-який клієнт цієї служби сповіщення може використовуючи пароль дізнаватись щодо строків та місць відбування покарання учасників, що проходять по справі інформатора. Крім того, у разі звільнення ув'язненого комп'ютерна система може повідомляти про це інформатора, а якщо він не відповість, комп'ютер може дзвонити йому протягом деякого часу та нагадувати (наприклад, щопівгодини протягом 2–3 діб або коли інформатор отримав вказану інформацію та відмінив повідомлення).

Довідково: в 1990-х годах у США була впроваджена аналогічна спеціальна телефонна лінія і будь-який клієнт цієї телефонної служби сповіщення може отримати інформацію про строки відбування покарань та звільнення учасників, проходять по справі інформатора.

Врахування на законодавчому рівні вказаних заходів дозволить суттєво знизити рівень злочинності, що несе суспільну небезпеку, стабілізувати стан безпеки в державі та збільшити рівень довіри населення до правоохоронних органів. Як наслідок, це сприятиме мінімізації впливу організованої злочинності на бюджетні процеси в державі та її окремих регіонах, усунути перешкоди для розвитку бізнесу та підвищити імідж України на світовій арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13, Ст. 88. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 03.02.2023).

2. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1992. № 27. Ст. 382. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text (дата звернення: 03.02.2023).

3. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23.12.1993 № 3782-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 51. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text (дата звернення: 03.02.2023).

4. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи Rec (2005) 9 щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям. Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи 20 квітня 2005 року. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2005_9_2005_04_20.pdf (дата звернення: 03.02.2023).

5. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи №R (97) 13 про залякування свідків та права захисту. Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи 10 вересня 1997 року. URL : https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%E2%84%96%20R%20(97)%2013.pdf (дата звернення: 03.02.2023).

СЕКЦІЯ 3
ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінальних розслідувань
ORCID ID 0000-0002-7148-3586;
Шевченко А. О.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0004-5361-0598

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний стан економічної складової української держави є доволі динамічним, оскільки більшість факторів впливу, наразі переважно виникають внаслідок повномасштабного вторгнення країни-агресора, що в загальній сукупності спричиняє великий негативний вплив на національну економіку. Разом з цим, в умовах стрімких процесів глобалізації, інтернаціоналізації та розширення торгівельних можливостей української держави, які відбуваються попри воєнний стан, що запроваджений Указом Президента України № 64/2022 "Про введення воєнного стану" від 24.02.2022 [1], виникнення новітніх ризиків економічної безпеки України лише суттєво зростає, оскільки посягання на відносно великі фінансові потоки внаслідок масштабних обсягів експортно-імпортних операцій, відбувається все більше. Тому, формування певних концептуально-правових засад та розроблення єдиного, дійсно дієвого механізму державної протидії економічній злочинності, також спрямування його на мінімізацію ризиків та виникнення нових потенційних загроз національній економіці, набуває все більшої уваги серед вітчизняних науковців та дослідників. Слід додати, що теоретичні основи протидії економічної злочинності як елементу загрози національної безпеки України, особливо в умовах воєнного стану, наразі залишаються недостатньо вивченими.

Доречно погодитись з твердженням Смаль І. В. в аспекті того, що наразі поняття економічної злочинності не деталізовано як конкретний вид правопорушення за власною природою, в більшості випадків у юридичній літературі та нормативно-правових актах вживаються різні терміни тлумачення поняття економічної злочинності [2, с. 127]. Доречно проаналізувати деякі наукові твердження вітчизняних науковців-правників щодо тлумачення даного поняття. Таким чином, Головкін Б. М. визначає економічну злочинність як корисливу злочинну діяльність службових осіб та інших учасників економічних відносин, що спрямована на заподіяння матеріальної шкоди підприємствам, установам, організаціям різних форм власності або суб'єктам господарювання [3, с. 129–130]. Разом з цим Кравчук С. тлумачить поняття економічної злочинності як кваліфіковані та окремі злочини, що вчиняються у значних та великих розмірах, об'єктом яких є значні державні або колективні цінності [4, с. 55]. Натомість, Кальман О. Г. роз'яснює економічну злочинність як відносять злочини проти власності, господарські та корисливі службові злочини [5, с. 36]. Тому, на основі наявних тлумачень ми можемо сформувати власне визначення поняття економічної злочинності. Таким чином, під економічною злочинністю слід вважати кримінальне правопорушення, що вчинене службовою або посадовою особою підприємства, установи, організації та спрямовано на отримання прибутку внаслідок порушення ведення господарської діяльності.

Починаючи з початку оголошення воєнного стану на території української держави, економічна злочинність мала доволі велику динаміку щодо проявів та способів вчинення. Разом з цим, також змінились й види таких правопорушень [6]. Таким чином, до найпоширеніших видів економічної злочинності з початку оголошення воєнного стану, можна віднести такі види: економічне шахрайство – тобто привласнення, розтрата або заволодіння активами держави чи приватного бізнесу, кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, що спрямовані на отримання прибутку внаслідок зловживання службовим становищем, також службова недбалість, підкупи, одержання неправомірної вигоди. Зокрема, кримінальні правопорушення у сфері фінансів та фінансового обороту: ухилення від сплати податків, відмивання грошових коштів, фальсифікація фінансових відомостей, умисне доведення до банкрутства, інші фінансові правопорушення у державному та приватному секторі. Разом з цим, відбулись й зміни у кримінально-правовій кваліфікації таких економічних правопорушень. Відповідно до приписів ст.216, Кримінального Процесуального кодексу України,

підслідність органів досудового розслідування дещо змінилась, й наразі супроводжується додатковими кваліфікаціями, такими як перешкоджання законній діяльності Збройних сил України за статтею 114-1, Кримінального кодексу України, державна зрада та пособництво державі-агресору за статтями 111 та 111-2, Кримінального кодексу України [7]. Таким чином, можна сказати, що тимчасово складний для української держави воєнний стан лише мотивує та сприяє вчиненню таких економічних правопорушень, разом з цим створюючи все більше методів, способів та інших імпровізаційних кроків до незаконного збагачення суб'єктами державного та приватного сектору. Незважаючи на це, змінюються й підходи щодо притягнення до відповідальності таких осіб, що є позитивним кроком державної влади з метою захисту та підтримки економіки у тимчасово складний період.

Зокрема, доречно проаналізувати звітність діяльності Бюро економічної безпеки України за період останніх 6 місяців 2023 року щодо протидії економічній злочинності [8]. Таким чином, виявлено ризиків у сфері економіки на 171 мільярд 600 мільйонів гривень, з яких 27 мільярдів 200 мільйонів у грошово-кредитній сфері, 21 мільярд 500 мільйонів у бюджетній сфері, 32 мільярди 500 мільйонів гривень у митній сфері та 90 мільярдів 100 мільйонів у податковій сфері. Разом з цим, зареєстровано 896 кримінальних проваджень за фактом вчинення економічних правопорушень, з яких 137 скеровано до судових органів та винесено 37 вироків, повідомлено про підозру 235-м особам. В загальній сукупності статистика протидії економічній злочинності переважає на 4 рази в порівнянні з даним періодом 2022 року.

Таким чином, ми можемо зазначити, що виходячи з наявних статистичних даних, економічна злочинність та спроби її вчинення лише зростають, попри це й збільшується ефективність протидії такій злочинності від державних органів та відшкодування збитків у значних розмірах на користь держави, що лише позитивно впливає на національну економічну складову, особливо в умовах воєнного стану. Все ж таки незважаючи на тимчасово складні для української держави умови, економічна та інша злочинність продовжує діяти, що є негативним чинником для економіки української держави та потребує суттєво більшої уваги від державних органів з метою стягнення грошових коштів на користь держави для подальшої післявоєнної відбудови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text (дата звернення: 15.03.2024).

2. Смаль І. В. Організована економічна злочинність: криміналістичний аспект. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. № 21. С. 125–131.

3. Головкін Б. М. Поняття злочинності у сфері економіки. *Форум права*. 2013. № 3. С. 128–133.

4. Кравчук С. Основні причини поглиблення економічної злочинності в Україні. *Право України*. 2002. № 11. С. 54–56.

5. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис. … д-ра юрид. наук. Харків, 2004. 431 с.

6. Тенденції WCC злочинів під час війни / Офіційний портал юридичного видання Pravo UA. URL : https://pravo.ua/tendentsii-wcc-zlochyniv-pid-chas-viiny/

7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 15.03.2024).

Арешонков В. В.,
д-р юрид. наук, професор,
керівник відділу Департаменту аналізу інформації та управління ризиками,
Бюро економічної безпеки України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-1776-1220

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМАТИКА ОЦІНЮВАННЯ ЗАГРОЗ ТА РОЗРОБКИ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ НИМ

Відповідно до статті 17 Конституції України до найважливіших функцій держави, окрім захисту суверенітету і територіальної цілісності України, відноситься також забезпечення її економічної безпеки.

Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII у статті 3 передбачено, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується у тому числі на забезпечення економічної безпеки та на інші її напрями. Окрім цього передбачено, що загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки і оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України.

У зазначеній Стратегії, затвердженій Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, зазначається, що вона є основою для розроблення документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації, у тому числі такого документа як Стратегія економічної безпеки.

Визначення економічної безпеки наведене в Методичних рекомендаціях щодо визначення рівня економічної безпеки, затверджених наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277, та сформульоване як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [1].

Проте існують й інші визначення даного поняття, наприклад, В. Ф. Піхоцький та М. Р. Піхоцька визначають її як комплекс організаційно-економічних заходів, які є підґрунтям забезпечення стійкості суб`єкта господарювання до впливу несприятливих чинників зовнішнього та/або внутрішнього характеру, здатності до самовідтворення, а також можливості задоволення інтересів широкого кола зацікавлених сторін [2, с. 193], Т. В. Сак зазначає, що економічну безпеку необхідно розуміти у комплексі: як стан захищеності національних інтересів, а також як наявність і можливість застосування інструментів впливу на економічні процеси для гарантування добробуту в довгостроковому періоді [3, с. 337].

Не здійснюючи аналіз наведених визначень, необхідно зазначити що кожне із них розкриває різні аспекти економічної безпеки, і кожен із цих аспектів має суттєве значення для її забезпечення.

З цього приводу важливо зауважити, що Стратегія економічної безпеки включає в себе оцінку стану економічної безпеки, визначає виклики та загрози за такими її складовими як: 1) фінансова безпека; 2) виробнича безпека; 3) зовнішньоекономічна безпека; 4) інвестиційно-інноваційна безпека; 5) макроекономічна безпека. Окрім цього у Стратегії зазначено стратегічний курс у сфері економічної безпеки, який сформульований через основні завдання, які необхідно досягти за кожною із складових економічної безпеки, а також передбачено механізми реалізації завдань у сфері забезпечення економічної безпеки. [4].

Координацію і контроль за виконанням Стратегії здійснюють Рада національної безпеки і оборони України (далі – РНБО України) та Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) у межах повноважень, визначених Конституцією України і законами України.

Згідно Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР РНБО України розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які належать до сфери національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові України, приймає рішення щодо: визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, воєнній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах [5].

Наукове супроводження реалізації Стратегії здійснюють Національний інститут стратегічних досліджень та Національна академія наук України. З цією метою Національний інститут стратегічних досліджень, Національна академія наук України щороку здійснюють науково-аналітичні та

прогнозні дослідження викликів та загроз економічній безпеці України; забезпечують розроблення і направляють для використання до КМУ наукові рекомендації щодо постійного моніторингу економічної стійкості, проект методики щорічної оцінки стану економічної безпеки; розробляють науково обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до Стратегії.

Важливе місце у оцінюванні загроз та планування заходів із їх упередження належить також КМУ та Міністерству економіки України, оскільки у Стратегії економічної безпеки зазначається, що Міністерство економіки України визначає середнє значення рівня економічної безпеки, відповідно до Методичних рекомендацій, затверджених наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277. При чому такий моніторинг економічної стійкості шляхом відслідковування рівня критичних меж за індикаторами, включеними до таблиці індикаторів економічної безпеки, має проводитись постійно, із візуалізацією відповідних даних у вигляді інфографіки, підтримання її в актуальному стані та розміщення на урядовому порталі [4].

У свою чергу КМУ має слідкувати за недопущенням прийняття рішень, які призводитимуть до виходу індикаторів економічної безпеки за критичні межі; розробляти та реалізовувати із залученням у разі потреби інших державних органів деталізованих планів заходів щодо активізації розвитку сфери, за якою в результаті постійного моніторингу економічної стійкості виявлений фактичний вихід за межі критичних значень, а також включення відповідних заходів до інших стратегічних документів.

За результатами виконання заходів за визначеними напрямами КМУ за участю відповідних виконавців щороку готує, схвалює і направляє до РНБО України звіт про виконання Стратегії (не пізніше 1 травня року, що настає за звітним, починаючи з 2022 року), який містить: 1) інформацію про результати виконання заходів за визначеними напрямами; 2) результати щорічної оцінки стану економічної безпеки.

Таким чином Міністерство економіки України шляхом визначення рівня економічної безпеки, а також Національний інститут стратегічних досліджень та Національна академія наук України фактично здійснюють оцінювання ризиків у сфері економіки, які, разом із завданнями щодо мінімізації та усунення ризиків та механізмами їх реалізації, передбачені у зазначеній Стратегії економічної безпеки.

Разом із тим згідно статті 13 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX від 28 січня 2021 року на Бюро економічної безпеки України покладається обов’язок не рідше ніж раз на три роки

проводити із залученням зацікавлених органів комплекс заходів із оцінювання ризиків у сфері економіки.

Для його проведення зазначеним Законом України передбачено використання таких джерел інформації, як, звітність з протидії кримінальним правопорушенням та запобігання загрозам економічній безпеці держави, аналітичні огляди та довідки учасників комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, відповіді учасників комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки на запитальники Бюро економічної безпеки України, результати вибіркового аналізу судових рішень у кримінальних провадженнях, результати наукових досліджень, результати моніторингу громадської думки.

На нашу думку, положення зазначеного Закону України в частині проведення комплексу заходів містять ряд суттєвих недоліків: по-перше, предмет дослідження (оцінювання) чітко не сформульований; по-друге, нечітко визначено коло учасників, які можуть бути залучені до його проведення; по-третє, суттєво обмежене коло джерел, які можуть містити інформацію, необхідну для проведення комплексу заходів; по-четверте, неврегульованим залишається питання реалізації (обов'язковості виконання) затверджених заходів.

Однак ключовим питанням є співвідношення комплексу заходів із оцінювання ризиків у сфері економіки, передбаченого Законом, та системи забезпечення економічної безпеки як складової національної безпеки України.

Отже, у випадку запровадження механізму проведення комплексу заходів із оцінювання ризиків, у якому не будуть вирішені зазначені вище проблеми та який не буде узгоджений із існуючою системою забезпечення економічної безпеки України, може призвести до фактичного дублювання функцій органів державної влади, нераціонального використання ресурсів державного апарату, а проблем із реалізацією запланованих заходів із мінімізації ризиків. Відповідно вирішення зазначених питань дозволить здійснювати цей важливий для країни напрям діяльності більш ефективно та якісно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#n9 (дата звернення: 25.10.2023).

2. Піхоцький В. Ф., Піхоцька М. Р. Економічна безпека держави в сучасних умовах функціонування. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук.-практич. конф., м. Київ, 8 грудня 2022 р. / КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка». Київ, 2022. С. 192–193. URL : http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271921

3. Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 336–340.

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text (дата звернення: 26.10.2023).

Бойко М. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Корж М. А.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-1475-6429

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ВАЖЛИВІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В умовах сучасної глобалізації та стрімкого технологічного розвитку економічна злочинність стає серйозним викликом для сталого розвитку суспільства та його економічної стійкості. Д. О. Грицишен слушно наголошує, що «високий рівень технічної складності, широка географія та інноваційні підходи злочинців роблять боротьбу з економічною злочинністю актуальним завданням національних та міжнародних правоохоронних органів» [1, с. 100]. Так, можна стверджувати, що правоохоронні органи дійсно є ключовими суб'єктами забезпечення економічної безпеки держави [2, с. 134]. Згідно зі ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до правоохоронних органів належать органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [3].

Так, Р. Кобко та С. Лук'яненко слушно відзначають, що «економічна злочинність породжує таку перебудову економічної, господарської системи країни, за умови якої окремі взаємозв'язки між індивідами, господарствами, підприємствами та цілими галузями економіки пронизуються злочинними схемами, вплітаючи останні в механізм державного управління,

практики, форми і стратегії ведення бізнесу. Так, проблема економічної злочинності набуває загрозливого характеру в масштабах всієї країни та потребує тісної взаємодії органів державної влади, наукових та освітніх інституцій» [4, с. 89].

Можемо стверджувати, що економічна злочинність являє собою специфічну сукупність суспільно небезпечних проявів діяльності осіб, їх колективів, а також підприємств, установ, організацій або цілих сфер економіки, яка суперечить нормам чинного законодавства та здійснюється систематично, а також спрямована на отримання прибутку та здатна суттєво впливати на функціонування фінансового механізму держави. Варто погодитись із точкою зору А. П. Дикого, який вказує, що наведені підходи до тлумачення змісту поняття «економічні загрози» мають багатовекторний характер, що пояснюється зазначеним далі: 1) економічні злочини є об'єктом різних галузей права, а саме: господарського, земельного, екологічного, адміністративного, міжнародного та кримінального. Якщо більшість галузей встановлюють параметри економічної діяльності та економічної системи в цілому, то кримінальне право характеризує економічну злочинність, власне, з позиції порушення цих параметрів; 2) економічні злочини знаходяться на перетині інтересів сукупності учасників суспільних відносин, зокрема, підприємств; державних органів; фінансово-кредитних установ; міжнародних організацій; громадських організацій; громадян та груп осіб; 3) економічні злочини є об'єктом дослідження сукупності наук, зокрема, економічних, соціальних, юридичних, державного управління, технічних [5, с. 13].

Так, в умовах сьогодення економічна злочинність є складною проблемою в Україні, і причини та умови її виникнення можуть бути різними. До останніх слід віднести наступні: 1) низький рівень життя населення та заробітної плати в Україні; 2) високий рівень корупції в країні; 3) недостатньо якісна нормативно-правова база, в якій існує велика кількість прогалин та недоліків, що дозволяє підприємствам та окремим фізичним особам здійснювати злочинну діяльність; 4) розвинені традиції «кумівства»; 5) розвиток інформаційних технологій, що обумовлює появу «інтернет-шахрайства»; 6) тіньова економіка; 7) війна, яка спричинила надскладну економічну та політичну ситуацію в країні, що в свою чергу сприяє зростанню економічної злочинності, включаючи контрабанду та незаконний обіг зброї; 8) неузгодженість українського та міжнародного законодавства у сфері запобігання економічної злочинності [4, с. 93].

Дійсно, економічна злочинність в Україні є серйозною проблемою, а причини та умови її виникнення дійсно можуть бути різними. Низький рівень життя населення та заробітної плати, високий рівень корупції, недостатньо якісна нормативно-правова база, традиції «кумівства», розвиток інформаційних технологій, тіньова економіка, війна – це лише деякі з факторів, що сприяють зростанню економічної злочинності.

Виходячи з вище окресленого, можемо підкреслити, що потрібно активно працювати над усуненням цих причин та умов, що сприяють злочинності. Це може включати в себе реформування законодавства, боротьбу з корупцією та тіньовою економікою, підвищення рівня життя населення, забезпечення ефективного контролю за виконанням законів та боротьбу з інформаційною злочинністю. Також важливо розвивати міжнародне співробітництво у сфері боротьби з економічною злочинністю та враховувати міжнародні стандарти в національному законодавстві. Тільки комплексні заходи та спільні зусилля можуть допомогти зменшити рівень економічної злочинності та покращити економічну ситуацію в країні.

Виходячи з цього доречним є зазначення А. П. Дикого та Т. В. Барановського, що «комплексність та системність державної політики запобігання та протидії економічній злочинності можливо забезпечити лише через вплив на такі сфери як: економічні відносини різних рівнів, соціальні відносини, правоохоронна діяльність, система забезпечення безпеки, природоохоронна діяльність, міжнародна діяльність» [5, с. 153]. Можемо погодитись і додати, що зазначене впливає на вихідні положення державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки.

У сучасних умовах економічна злочинність стала серйозною загрозою для стабільності економіки та суспільства в цілому. Запобігання їй вимагає комплексного та системного підходу, який враховує різноманітні аспекти цього явища. Важливість запобігання економічній злочинності полягає в тому, що вона не лише завдає значних матеріальних збитків, але й підриває довіру до державних інституцій, нарушає конкурентну ситуацію на ринку та загрожує правопорядку.

Для ефективного запобігання економічній злочинності необхідно розвивати прозорість та відкритість у діяльності органів влади та підприємств, забезпечувати справедливість та рівні умови конкуренції, посилювати механізми контролю та нагляду за фінансовою діяльністю, покарання

винних у скоєнні економічних злочинів. Також важливо підвищувати правову та фінансову грамотність населення, пропагувати етичні стандарти в бізнесі та сприяти розвитку культури дотримання закону.

Отже, запобігання економічній злочинності є важливим завданням для забезпечення стабільного та сталого розвитку суспільства, тому потребує постійного удосконалення законодавства, вдосконалення інститутів правосуддя та ефективного впровадження превентивних заходів. Тільки таким шляхом можна забезпечити економічну безпеку та підвищити довіру громадян до влади та інститутів суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грицишен Д. О. Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 6. С. 41–63.

2. Parfentii L. A. Law Enforcement Agencies in the Field of Economic Security: Ukrainian Realities and Perspectives. *Law and Safety*. 2020. 79(4). Pp. 130–136.

3. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 01.01.2024 № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text (дата звернення: 13.04.2024).

4. Кобко Р., Лук'яненко С. Особливості детермінації економічної злочинності в сучасних умовах. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. Вип. 29(2). С. 89–95.

5. Дикий А. П. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4 (102). С. 11–16.

6. Дикий А. П., Барановська Т. В. Методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. *Наукові інновації та передові технології.* 2023. № 2 (16). С. 148–168.

Булківська В. А.,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
Науковий керівник:
Калганова О. А.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-7933-7498

ВИДАЧА ОСІБ ЗА ВЧИНЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Відповідно до частини другої статті 541 Кримінального процесуального кодексу України видача особи (екстрадиція) – це видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку [1].

Екстрадиція є ключовим інструментом міжнародної правової співпраці під час кримінального провадження, що дозволяє державам ефективно реагувати на транснаціональну злочинність, забезпечуючи можливість притягнення до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення, незалежно від місця їх перебування [2]. Проте в умовах особливого правового режиму воєнного стану, що наразі діє на території України, коли стандартні правові механізми можуть бути призупинені або адаптовані до воєнних потреб, процес екстрадиції характеризується певними особливостями.

В контексті економічної безпеки, особливо важливо розуміти, як екстрадиція впливає на здатність держави захищати свої економічні інтереси в умовах, коли звичайний порядок денний зміщений на вирішення нагальних питань національної безпеки. Організаційно-правові, інформаційно-аналітичні та оперативно-розшукові засади економічної безпеки вимагають глибокого аналізу та адаптації до умов воєнного стану, з метою забезпечення не лише захисту від зовнішніх загроз, але й ефективного використання міжнародної правової допомоги для боротьби з економічними правопорушеннями.

З початком повномасштабного російського вторгнення на територію України стала очевидною необхідність ухвалення Конвенції про екстрадицію державами-учасницями якої є країни американського континенту, у тому числі США та Мексика. Так, 15 листопада 2022 року набув чинності Закон України «Про приєднання України до Конвенції про екстрадицію», що створив правову основу для співпраці з компетентними органами держав-учасниць у справах видачі осіб, які переховуються на території однієї з держав-учасниць, задля притягнення їх до кримінальної відповідальності або виконання вироку суду.

Однак Україна внесла власні застереження до ратифікації Конвенції про екстрадицію, зокрема:

- Україна зберігає за собою право не видавати своїх громадян іншим державам;
- Україна може відхилити запит на екстрадицію, якщо існують вагомі аргументи, що така дія може суперечити національним інтересам країни;
- в Україні процедуру подання та прийому запитів на екстрадицію координує Офіс Генерального прокурора в період досудового слідства та Міністерство юстиції під час судового розгляду або виконання судових рішень [4].

Загалом, до особливостей екстрадиції в Україні під час дії воєнного стану можна віднести:

1. Підвищення інтенсивності міждержавних запитів. Внаслідок конфлікту значно зросла потреба в міжнародній правовій взаємодії, що виражається у збільшенні запитів на екстрадицію до України. Це зумовлено посиленням трансграничної злочинності та необхідністю притягнення до відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше одного року.

2. Продовження процесуальних строків. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» повноваження судів не можуть бути припинені [3], а отже справи екстрадиції в період воєнного стану розглядаються судами в загальному порядку, встановленому КПК України. Наслідком цього є те, що судова система зазнає додаткового навантаження, що, в свою чергу, призводить до затягування термінів розгляду екстрадиційних справ. Водночас, умови воєнного стану створюють додаткові перешкоди для збору та передачі доказів по справі.

Умови видачі осіб в Україні під час воєнного стану є специфічними через особливі обставини, що можуть негативно впливати на дотримання та забезпечення прав та свобод осіб, що перебувають у процесі екстрадиції.

Таким чином, виникає цілий ряд системних проблем, щодо захисту таких осіб, до яких, зокрема, належить:

- розбіжність у тлумаченні норм Кримінального процесуального кодексу України та норм міжнародного кримінального права, що регулюють питання екстрадиції. Підстави для відмови у екстрадиції за міжнародними договорами можуть бути ширшими, ніж в кримінальному процесуальному праві України;
- різне трактування строків тримання під екстрадиційним арештом, особливо у контексті обчислення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності в різних юрисдикціях;
- неякісний переклад відповідних документів, що часто ускладнює правильну кваліфікацію дій особи за українським законодавством;
- поверхневий аналіз екстрадиційних матеріалів або невірне застосування норм міжнародного права може призвести до необґрунтованих рішень про екстрадицію [5].

Ці проблеми можуть бути вирішені завдяки узагальненню практики Верховним Судом у питаннях екстрадиції та вдосконаленню законодавства відносно цього процесу.

Отже, екстрадиція в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, який балансує між забезпеченням національної безпеки, в тому числі в сфері економіки, та дотриманням прав людини. Важливо забезпечити, щоб процес екстрадиції не лише відповідав правовим нормам, але й сприяв стабільності та захисту національних інтересів України, особливо в умовах, коли країна зіштовхується з викликами воєнного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 19 квіт. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 22.04.2024).

2. Кузьмін Е. Е. Міжнародне кримінальне право: Quo vadis? *Правові новели*. 2023. № 20. С. 134–140.

3. Про правовий режим воєнного стан : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 19 квіт. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 22.04.2024).

4. Про приєднання України до Конвенції про екстрадицію : Закон України від 18.10.2022 № 2674-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2674-20#Text (дата звернення: 22.04.2024).

5. Процес екстрадиції з України: правові аспекти та механізми висилання осіб в інші країни [Електронний ресурс]. URL : https://galka.if.ua/protses-ekstradytsii-z-ukrainy-pravovi-aspekty-ta-mekhanizmy-vysylannia-osib-v-inshi-krainy/ (дата звернення: 22.04.2024).

Бура А. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Осика І. М.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0007-9736-743X

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Економічна злочинність є серйозною загрозою для економічної безпеки будь-якої країни, включаючи Україну. Вона порушує стабільність економічних процесів, підриває довіру до інститутів влади та підприємств, та негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни в цілому. Відповідно до цього необхідно переглядати стратегії боротьби з економічною злочинністю, зміцнювати правові механізми державного управління та удосконалювати роботу державних інституцій, які відповідають за виявлення економічних правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності.

Економічна злочинність має значний вплив на економічну безпеку України. Деякі аспекти цього впливу включають:

- *Втрати економічних ресурсів*. Корупція є одним із найпоширеніших видів економічної злочинності, яка призводить до величезних втрат економічних ресурсів. Гроші, які могли б бути використані для розвитку інфраструктури, освіти чи охорони здоров'я, замість цього зникають у темних каналах корупції.
- *Порушення конкуренції*. Іншим серйозним наслідком економічної злочинності є спотворення конкуренції на ринку. Коли компанії отримують незаконну перевагу через підкуп, державні пільги або інші злочинні дії, це створює некоректні умови для конкурентного середовища [1].

- *Втрати довіри та інвестиційна небезпека*. Негативний імідж країни через високий рівень корупції та інших економічних злочинів може призвести до зниження довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів. Це зробить інвестиції в Україну менш привабливими, що може призвести до зменшення потоку іноземних інвестицій та обмеження можливостей для внутрішніх інвесторів.
- *Погіршення бізнес-середовища*. Корупція і інші форми економічної злочинності погіршують бізнес-середовище, роблячи бізнес-процеси більш складними та витратними. Це включає в себе недостатню захищеність прав власності та великі адміністративні бар'єри.
- *Поширення негативних соціальних наслідків*. Корупція та економічна злочинність призводять до загострення соціальних проблем, таких як зростання безробіття, зменшення доступу до освіти та охорони здоров'я, а також загальне погіршення якості життя для багатьох громадян [2, с. 146–148].

Загальною метою боротьби з економічною злочинністю в Україні є створення стабільної та прозорої економічної системи, яка забезпечує рівні можливості для всіх громадян та сприяє сталому економічному розвитку країни.

У сучасному глобалізованому світі одним із найефективніших інструментів у боротьбі з економічною злочинністю стали фінансові розслідування. Вони включають в себе комплекс заходів, спрямованих на запобігання розкраданню державних фінансів, протидію кіберзлочинності, виявлення та припинення випадків корупції, боротьбу з ухиленням від сплати податків, протидію легалізації доходів, фінансуванню тероризму та іншим проявам фінансової злочинності. Ці заходи спрямовані на забезпечення стабільності та надійності фінансової системи, а також на підвищення рівня довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів до економіки країни [3, с. 110–112].

Такі заходи передбачають співпрацю різних державних органів, міжнародних установ та приватного сектору з метою виявлення та припинення фінансових порушень. Вони також враховують використання сучасних технологій та аналітичних інструментів для виявлення та аналізу фінансових транзакцій, які можуть бути пов'язані зі злочинною діяльністю.

Таким чином, ефективність боротьби з економічною злочинністю залежить від комплексного підходу та використання різноманітних інструментів, спрямованих на запобігання та виявлення злочинних дій, а також на притягнення винних осіб до відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2020 / PwC : вебсайт. URL : https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2020/gecs-ua-2020-ukr.pdf (дата звернення: 08.03.2024).

2. Грицишен Д. О., Супрунова І. В., Лисак С. П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 140–151.

3. Юртаєва К. В. Сучасні тенденції економічної злочинності в Україні. *Вісник кримінологічної асоціації України*. Харків : ХНУВС, 2018. № 2 (19). С. 109–113.

Винниченко-Кумкова Л. О.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності
ORCID ID 0000-0002-8921-8780;
Матвієнко О. А.,
здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0009-9244-9633

ФОРМИ ТА ВИДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ НАЙБІЛЬШУ ЗАГРОЗУ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

В умовах воєнного стану, економічна злочинність є серйозною загрозою економічній безпеці України, враховуючи різноманітні форми та види, які набувають нових розмірів та складнощів. Тому важливо розглянути сутність та основні аспекти економічної злочинності, виокремити найбільш небезпечні форми, що насамперед підривають економічну стабільність країни. Також важливо дослідити причини поширення цих явищ та можливі шляхи їх запобігання для забезпечення ефективної економічної політики та стабільності.

Економічна безпека держави є актуальною темою дослідження для вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, Варналій З. С., Грицишен Д. О., Денисенко М. П., Долгополова М. М., Калганова О.А., Лоханова Н., Лисак С.П., Ліпкан В. А., Мамалуй О. О., Мігус І. П., Нижник Н. Р., Пашинська І. В., Петренко Л. А., Супрунова І. В., Яцик Т. В. та інші досліджували різні аспекти національної економічної безпеки. Незважаючи на значні напрацювання, проблема вчасного виявлення та ліквідації загроз економічної безпеки залишається невирішеною. Це пов’язано з відсутністю єдиного комплексного підходу до їх класифікації та систематизації.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про національну безпеку України»: загроза національній безпеці України - явища, тенденції і чинники, що унеможливлюють чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України [1]. Економічна безпека представляє собою стан держави,

який забезпечує їй можливість створення та розвитку умов для комфортного життя населення, перспективного розвитку економіки та зростання загального добробуту у майбутньому. Загрози економічній безпеці включають дестабілізуючі природні фактори та суб'єктивні чинники, пов'язані з недобросовісною конкуренцією та порушенням законів, що може призвести до потенційних або реальних втрат для організацій [2].

У світовій практиці немає єдиного підходу до розуміння економічної злочинності. У юридичній літературі та офіційних документах можна зустріти різні терміни, які використовуються для позначення економічної злочинності. Наприклад, поняття "економічна злочинність", "злочини у сфері економіки", "злочини у сфері господарської діяльності" часто використовуються як синоніми [3, с. 125–131]. Значна подібність у поглядах щодо основного змісту поняття "економічна злочинність", означає таку діяльність, основним стимулом якої є отримання економічної вигоди. Відповідно до В. В. Коваленка, економічна злочинність представляє собою кримінально карні вчинки, що мають суспільну небезпеку, при їх вчиненні використовуються легальні економічні інститути, такі як правила, форми, процедури та механізми економічної діяльності, з метою досягнення матеріальної вигоди [4, с. 398].

Серед найбільш небезпечних форм економічної злочинності в Україні виділяються ті, які включають економічне шахрайство, корупцію, фінансові махінації, організовану злочинність та інші дії, що призводять до серйозних порушень економічного порядку та національної безпеки. На думку І. В. Пашинської та О. А. Калганової, криміналістична характеристика організованої злочинності у сфері економіки – це систематизований набір відомостей про типові ознаки таких злочинів. Ці ознаки дозволяють слідчим розслідувати такі злочини більш ефективно, використовуючи найбільш підходящі для цього засоби, прийоми та методи [5, с. 647].

В умовах воєнного стану економічна злочинність стає серйозною загрозою для національної безпеки України. Основні види цієї злочинності включають незаконне здобуття та розподіл ресурсів, фінансові маніпуляції, корупцію та трансграничні економічні порушення. Ці дії не лише порушують економічний порядок, але також підривають стабільність та резерви країни в умовах кризи, поглиблюючи вже існуючі виклики, пов'язані із воєнним станом.

Основні загрози включають корупційний ланцюг, фінансові махінації та організовану злочинність. Корупція, особливо на верхніх ешелонах влади та підприємництва, суттєво ускладнює ефективне функціонування

економічних систем і порушує прозорість бізнес-процесів. Фінансові махінації, такі як відмивання грошей та податкові шахрайства, призводять до значних втрат бюджету та фінансової стабільності країни. Організована злочинність, зокрема в сфері кіберзлочинності та корпоративного шпигунства, завдає значних економічних збитків та підриває конфіденційність бізнес-даних. Наприклад, наприкінці 2023 року стало відомо про економічний злочин підприємця Ігоря Гринкевича та його компаній. Львівський бізнесмен організував схему розкрадання бюджетних коштів, пов'язану з постачанням військового одягу. Міністерство оборони України сплатило його компаніям понад 1,5 млрд грн за неякісний одяг, який не відповідав встановленим стандартам якості. Всього у справі фігурують 5 осіб, із яких старший Гринкевич уже перебуває в СІЗО з 30 грудня 2023 рок, а його сина Романа оголошено в розшук. Наразі суд арештував трьох фігурантів справи Гринкевича із заставою по 500 млн грн., було подано три клопотання про обрання запобіжного заходу відносно трьох осіб, серед яких немає Гринкевичів. Також арештовано майно скандального бізнесмена Гринкевича, який намагався дати хабар слідчому ДБР [6].

Дослідження причин поширення цих явищ включає в себе вивчення корінних причин, таких як слабкість правової системи, недостатній контроль за владою, відсутність ефективних механізмів протидії корупції та нерішучість у впровадженні реформ. Додатково, соціальні чинники, такі як високий рівень безробіття та нерівномірний розподіл доходів, можуть стимулювати поширення економічної злочинності [7, с. 140–151].

На нашу думку, для забезпечення ефективної економічної політики та стабільності необхідно вжити комплексних заходів щодо запобігання економічній злочинності, які можна умовно розділити на два основних напрямки.

Заходи державного регулювання:

● Посилити відповідальність за економічні злочини та вдосконалити механізм їх розслідування та судового розгляду.

● Посилити роль контролюючих органів, таких як Державна податкова служба, Державна фінансова інспекція, Антимонопольний комітет та інші.

● Забезпечити розвиток добросовісної конкуренції та захист інтересів споживачів.

Заходи громадської профілактики:

● Проводити широку просвітницьку роботу серед населення для підвищення рівня правової обізнаності та формування негативного ставлення до економічних злочинів.

● Активізувати діяльність громадських організацій у боротьбі з економічною злочинністю.

● Забезпечити прозорість економічної діяльності та ускладнити легалізацію незаконно отриманих коштів..

● Залучити іноземні інвестиції як важливий джерело економічного зростання.

Важливою умовою успішного запобігання економічній злочинності є тісна співпраця держави, бізнесу та громадськості, спільні зусилля яких становлять ефективний механізм протидії економічній злочинності та забезпечення економічної безпеки та стабільності держави.

Отже, узагальнюючи аналіз форм та видів економічної злочинності в Україні, можна визначити, що це складна та багатопланова проблема, яка серйозно впливає на економічну безпеку країни. Корупція, фінансові махінації, кіберзлочинність та інші прояви економічних правопорушень стають на шляху сталого економічного розвитку та забезпечення благополуччя громадян. Запобігання та ефективна боротьба з цими загрозами вимагають комплексних заходів на різних рівнях - від удосконалення законодавства до активної участі громадянського суспільства. Забезпечення економічної безпеки України передбачає не лише каральний вплив на правопорушників, але й поглиблену реформацію системи управління та підвищення свідомості громадян щодо наслідків економічної злочинності. Також умовою успішного запобігання економічній злочинності в умовах воєнного стану є впровадження посилених заходів контролю, нагляду та координації для забезпечення стабільності економічної сфери та зменшення можливостей незаконного збагачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну безпеку України : Закон України від 31.03.2023 № 2469-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19 (дата звернення: 17.01.2024).

2. Мігус І. П. Методичний підхід до оцінки впливу загроз на економічну безпеку емісійної діяльності акціонерного товариства. *Фінансовий простір :* міжнар. наук.-практ. журнал. 2013. № 3. URL : http://fp.cibs.ubs.edu.ua (дата звернення: 17.01.2024).

3. Смаль І. В. Організована економічна злочинність: криміналістичний аспект. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. С. 125–131.

4. Коваленко В. В. Організація профілактики економічної злочинності в Україні : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. 2004. 398 с.

5. Пашинська І. В., Калганова О. А. Критерії ефективності криміналістичної характеристики організовано злочинності у сфері економіки. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. 647 с.

6. Янко М., Гончарук Л., Карнаух Н. Справа Гринкевича: суд обрав запобіжний захід трьом фігурантам. 2024. URL : https://suspilne.media/664104-grinkevicu-oberut-zapobiznij-zahid-u-spravi-pro-stvorenna-zlocinnoi-organizacii/ (дата звернення: 19.01.2024).

7. Грицишен Д. О., Супрунова І. В., Лисак С. П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. 140–151 с.

Войтович А. О.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня знань
ORCID ID 0009-0005-5054-0253
Науковий керівник:
Лисеюк А. М.,
канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри, Національна академія СБ України, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-9026-1188

ВИКЛИКИ ТА ПЕРЕТВОРЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Цифрове суспільство – це еволюційний етап розвитку сучасного суспільства, входження до інформаційної ери, де основними стратегічними ресурсами є знання та інформація [2].

Наприкінці XX - на початку XXI ст. у результаті комп'ютеризації та розвитку інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) відбулися значні зміни, які виявилися настільки глибокими й масштабними, що торкнулися соціального буття, способу життя людей і знайшли теоретичне висвітлення у низці нових ідей та концепцій суспільного розвитку, зокрема теорії інформаційного та постіндустріального суспільства, ідеї цифрового суспільства [1, с. 3–4].

Цифрове суспільство в наш час характеризується стрімким розвитком технологій, використанням мережі Інтернет та інформаційних систем в різних сферах життя людей, таких як бізнес, наука, освіта, медицина, комунікації та багато інших, що призвело до змін у правовому регулюванні різних аспектів, зокрема інформаційної безпеки. Варто зазначити, що на сьогодні в державі основним нормативно-правовим актом, що визначає правові засади політики є Конституція України, яка є базисом для подальшої нормотворчої діяльності в інформаційній сфері [3]. На реалізацію конституційних норм в Україні прийнято низку законів, що забезпечують інформаційну безпеку, зокрема:

1. Закон України «Про інформацію» регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації [7];

2. Стратегія інформаційної безпеки затвердження Указом Президента України від 28.12.2021 № 685/2021 визначає актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на протидію таким загрозам, захист прав осіб на інформацію та захист персональних даних [10];

3. Закон України «Про захист персональних даних» встановлює правила збору, зберігання, обробки та передачі персональних даних громадян, встановлює вимоги до захисту таких даних від несанкціонованого доступу та використання [6];

4. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» регулює відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах [5];

5. Закон України «Про державну таємницю» регулює суспільні відносини пов’язані з віднесення інформації до державної таємниці, засекречування, розсекречування її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України [4];

6. Закон України «Про ратифікацію Конфенції про кіберзлочинність» встановлює правила визначення та кваліфікації кіберзлочинів та визначає відповідальність за їх вчинення. Він також встановлює правила співпраці між правоохоронними органами та іншими державними органами у боротьбі з кіберзлочинами [9];

7. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів в кіберпросторі України [8] та ін.

Правове регулювання інформаційної безпеки має на меті захистити права та інтереси користувачів, забезпечити стабільність функціонування інформаційних систем, бути спроможним до викликів технологічного розвитку та забезпечити довіру суспільства до цифрових технологій.

Одним із викликів цифрового суспільства є забезпечення ефективного правового регулювання інформаційної безпеки. Це пов'язано зі зростанням кількості кіберзлочинів, таких як хакерські атаки, крадіжки даних, шахрайства в мережі, а також з ризиками порушення конфіденційності, цілісності та доступності інформації в електронних системах.

Правове регулювання інформаційної безпеки в епоху цифрового суспільства є нестабільність технологій та постійна зміна загроз. Інформаційні

технології розвиваються з великою швидкістю, а загрози від кіберзлочинців стають все більш складними та витонченими. Це вимагає від правового регулювання бути гнучким, адаптивним та відповідати новим викликам і загрозам, які виникають в епоху цифрового суспільства.

Ще одним викликом є глобальний характер цифрового простору. Мережа «Інтернет» не має кордонів, тому кіберзагрози можуть походити з будь-якої країни і спрямовуватися на різні країни світу. Це ускладнює правове регулювання, оскільки воно має бути глобальним, враховувати різні юрисдикції та міжнародні норми.

Однією з переваг цифрового суспільства є зручність та доступність інформації, але водночас це може створювати вразливості, як наслідок збільшена кількість персональних даних, які зберігаються в електронних системах, ставить питання про захист приватності та конфіденційності цих даних.

Швидкий розвиток технологій та широке впровадження штучного інтелекту (ШІ) в різних сферах життя, включаючи інформаційну безпеку. ШІ може використовуватися для забезпечення кібербезпеки, захисту від кібератак, виявлення загроз та вразливостей. Однак, воно також може породжувати нові виклики, такі як етичні питання щодо автоматизації прийняття рішень, відповідальності за дії ШІ, захисту від атак на ШІ та інших аспектів. Тому потрібно враховувати ці виклики та встановлювати відповідні правила використання ШІ в контексті інформаційної безпеки.

Також варто зазначити, що правове регулювання інформаційної безпеки має бути прозорим, зрозумілим та доступним для всіх зацікавлених сторін, включаючи користувачів, бізнес-сектор, уряд та інші зацікавлені сторони. Це може вимагати розробки нових правових норм, законів та доктрин, а також співпраці між різними зацікавленими сторонами на національному та міжнародному рівнях.

Отже, в епоху цифрового суспільства виникає безліч викликів у забезпеченні інформаційної безпеки, правове регулювання потребує постійного перетворення, щоб відповідати новим вимогам та технологіям. Зокрема, до таких викликів можна віднести захист персональних даних, боротьбу з кіберзлочинністю, розвиток квантових технологій, а також забезпечення кібербезпеки у сфері забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим необхідно постійно вдосконалювати законодавство та міжнародні договори в цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дубов Д. В., Ожеван М. А., Гнатюк С. Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості. Київ : НІСД, 2010. 64 с.

2. Крилова Ю. І. Інформаційне (цифрове) суспільство: політико-правовий аспект упровадження. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2020. Вип. 22(27). С. 75–83. URL : https://sj.npu.edu.ua/index.php/pnspd/article/view/858

3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

4. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII : станом на 1 січ. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text

5. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР : станом на 31 груд. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text

6. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI : станом на 27 жовт. 2022 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text

7. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII : станом на 27 лип. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text

8. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII : станом на 1 січ. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text

9. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність : Закон України від 07.09.2005 № 2824-IV : станом на 14 жовт. 2010 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2824-15#Text

10. Про Стратегію інформаційної безпеки : рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 15.10.2021 : станом на 30 груд. 2021 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0080525-21#Text

Главацька Д. С.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Лимаренко Ю. С.,
д-р філос. у галузі права, старший викладач кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-9108-5350

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

У сучасному світі, де економічні процеси відіграють вирішальну роль у розвитку держав та міжнародних відносин, питання економічної безпеки набуває особливої актуальності. Економічна злочинність, яка включає в себе різноманітні форми незаконної діяльності, від корупції та шахрайства до відмивання грошей і фінансування тероризму, становить серйозну загрозу для економічного добробуту країн та їхньої безпеки. Зростання економічної злочинності може призвести до підриву фундаментальних економічних структур, зниження інвестиційної привабливості регіонів, а також до втрати довіри з боку міжнародної спільноти та власних громадян. Значення теми обумовлене не тільки широким спектром негативного впливу економічної злочинності на економічну стабільність, але й складністю протидії цьому явищу. Динамічний розвиток технологій, глобалізація економічних відносин та постійна зміна методів здійснення злочинів вимагають від урядів, міжнародних організацій та бізнесу розробки та впровадження комплексних стратегій для ефективної боротьби з економічною злочинністю.

Економічна злочинність виступає як одна з найбільших загроз для економічної безпеки країн у всьому світі. Вона охоплює широкий спектр протиправних дій, від шахрайства і корупції до відмивання грошей та фінансування тероризму. Економічна злочинність не тільки підриває фундамент економічної стабільності, але й знижує довіру до фінансових інституцій, сприяє нерівності та перешкоджає сталому розвитку.

У науковій літературі визначення економічної злочинності часто пов'язують з незаконними діями, спрямованими на отримання матеріальної вигоди через порушення існуючих економічних законів і норм. Цей феномен охоплює широкий спектр протиправних дій, включаючи корупцію, шахрайство, ухилення від сплати податків, відмивання грошей, фінансування тероризму, та інші подібні дії, які підривають основи економічного порядку.

Економічна безпека вважається фундаментальним аспектом забезпечення національної стабільності та процвітання. Вона включає захист економічного потенціалу країни від різноманітних загроз, гарантування фінансової стабільності, підтримання економічної суверенітету, та сприяння сталому розвитку.

На мою думку, причини економічної злочинності можна поділити на три основні категорії: економічні, соціальні та правові [1, с. 56–58]. Економічні фактори, такі як високий рівень нерівності, бідність і безробіття, створюють умови, при яких особи можуть вважати злочин ефективним засобом поліпшення свого фінансового стану. Соціальні фактори, зокрема низький рівень соціальної відповідальності та розповсюдженість корупційних практик, посилюють схильність до злочинних дій. Неадекватне законодавство та слабкість правоохоронної системи, що становлять правові фактори, сприяють відчуттю безкарності та дозволяють економічній злочинності процвітати.

Наслідки економічної злочинності є масштабними та різноманітними. Фінансові втрати, зазнані державою та бізнесом, можуть досягати величезних розмірів, підриваючи економічну стабільність. Крім того, економічна злочинність значно знижує довіру до фінансових інституцій та уряду, що, в свою чергу, ускладнює приваблення інвестицій та підтримку економічного зростання. Окрім цього, вона сприяє гальмуванню економічного розвитку та посиленню соціальної нерівності.

В умовах, коли економічна злочинність продовжує еволюціонувати, виникає визнання обмеженості традиційних методів її контролю та необхідності адаптації до нових викликів. Це вимагає інтеграції інноваційних стратегій, що включають застосування передових технологій та актуальних наукових знахідок для забезпечення більш ефективного протистояння економічним злочинам.

Застосування новітніх технологій, зокрема аналітики великих даних, машинного навчання та блокчейну, відкриває нові можливості для ідентифікації та превенції економічних злочинів. Ці інструменти сприяють глибшому аналізу фінансових потоків та виявленню зв'язків між учасниками

економічних відносин, що раніше могли залишатися непоміченими. Уніфікація та впровадження міжнародних стандартів і нормативів сприяє зміцненню міжнародної співпраці у боротьбі з економічною злочинністю. Це особливо важливо для протидії відмиванню грошей, фінансуванню тероризму та забезпеченню дотримання податкових законів на глобальному рівні [2].

Залучення різних секторів суспільства, включаючи приватний сектор, наукові круги та громадськість, може значно покращити результативність зусиль у сфері боротьби з економічною злочинністю. Співпраця з фінансовими установами, технологічними компаніями та некомерційними організаціями може забезпечити розробку інноваційних інструментів та методик, що сприятиме підвищенню ефективності превенції та розслідувань.

Профілактика економічної злочинності також залежить від обізнаності суспільства та бізнес-спільноти щодо потенційних ризиків та методів їх уникнення. Організація освітніх заходів, тренінгів та інформаційних кампаній є ключовим елементом у формуванні культури законності та профілактики злочинності.

У світлі цього, актуальним є подальше дослідження та розробка комплексних підходів, що об'єднують технологічні інновації, міжнародну співпрацю, міжсекторальне партнерство та освітні ініціативи для зміцнення боротьби з економічною злочинністю [3, с. 78–82].

Економічна злочинність є значною загрозою для економічної безпеки країн. Її вплив відчувається через фінансові втрати, зниження довіри до фінансових інституцій та гальмування економічного розвитку. Боротьба з економічною злочинністю вимагає комплексного підходу, що включає зміцнення законодавства, підвищення прозорості та контролю, а також міжнародну співпрацю. Тільки через спільні зусилля можна досягти значного прогресу в захисті економічної безпеки на національному та глобальному рівнях.

Боротьба з економічною злочинністю вимагає комплексного підходу, який включає як традиційні методи, так і інноваційні рішення. Використання цифрових технологій, міжнародна співпраця, міжсекторальна взаємодія та освітні ініціативи є ключовими елементами ефективної стратегії боротьби з цією складною проблемою. Тільки через спільні зусилля можна забезпечити стійку економічну безпеку та захистити суспільство від негативного впливу економічної злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Русанов Г. О. Економічні злочини : навч. посіб. Дніпро : Проспект, 2017. С. 128.

2. Протидія економічній злочинності в Україні в 2020 році: стан і проблеми. Частина 1. URL : https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/protydiya-ekonomichnij-zlochynnosti-v-ukrayini-v-2020-rotsi-stan-i-problemy/ (дата звернення: 29.03.2024).

3. Користін О. Є., Чернявський С. С. Організована економічна злочинність в Україні: сучасний стан і стратегія протидії. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2011. С. 78–82.

Гончар П. О.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Чигрина Г. Л.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-4546-0145

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Економічна злочинність є однією з найбільших загроз для економічної безпеки країни. Її наслідки можуть бути руйнівними для економічного розвитку, соціальної стабільності та довіри до державних інституцій.

Економічна злочинність негативно впливає на функціонування економічних систем, порушує законність та порядок у суспільстві, і призводить до великих економічних втрат. У цій тезі ми розглянемо сутність економічної злочинності, основні її види та наслідки для економічної безпеки.

Економічні злочини – це господарська діяльність, яка здійснюється професійно і систематично з метою отримання прибутку з використанням заборонених законом засобів і може мати суттєвий вплив на формування та функціонування господарських механізмів [1]. Вони охоплюють широкий спектр правопорушень, пов’язаних з економічною сферою діяльності, таких як фінансові маніпуляції, корупція, підробка товарів, незаконна підприємницька діяльність та інші.

Основними ознаками економічної злочинності є незаконність, цілеспрямованість, завдання шкода економіці країни та суспільству в цілому.

Економічна злочинність порушує нормальне функціонування ринкових механізмів, спричиняє недобросовісну конкуренцію, спотворює ціноутворення та завдає шкоди легальним підприємствам. Крім того, вона веде до втрати довіри інвесторів та підриває стабільність фінансової системи країни, що може призвести до економічних криз.

Основні види економічної злочинності:

1) корупція – одна з найпоширеніших форм економічної злочинності, яка полягає у зловживанні посадовими повноваженнями або відкритими можливостями для особистої вигоди [2];

2) фінансові маніпуляції – включають маніпуляції на фінансовихринках, зловживання довірою або недостовірне фінансове звітування [3];

3) контрабанда та піратство – незаконний імпорт або експорт товарів, порушення авторських прав та інтелектуальної власності [4];

4) відмивання грошей – процес приховування походження незаконно здобутих коштів шляхом їх інвестування у легальні економічні проекти [5].

5) кіберзлочинність - це злочини, що використовують технологію, такі як крадіжка ідентичності, кібератаки на фінансові установи, фішинг, віруси та інші атаки на комп'ютерні системи для незаконного збагачення [5].

Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) – це міжурядова організація, завданням якої є розробка та просування стратегій боротьби з відмиванням грошей на національному таміжнародному рівнях. Це робить Групу розвитку фінансових заходів «стратегічним агентством», діяльність якого спрямована на формуваннянеобхідної політичної волі для реформування вітчизняної правової тарегуляторної системи для боротьби з відмиванням грошей. FATF контролює впровадження заходів протидії відмиванню грошей в країнах, аналізує методи та заходи протидії відмиванню грошей, а також сприяє прийняттю тареалізації заходів протидії відмиванню грошей на глобальному рівні. FATFспівпрацює з іншими міжнародними організаціями з боротьби з відмиванням грошей. FATF не має чітко визначеної конфігурації або невизначеної тривалості. Група розробки фінансових заходів періодично переглядає свої обов'язки кожні п'ять років. FATF існує з 1989 року, і було домовлено, щовона продовжить свою діяльність у міру необхідності [6].

Поряд з іншими загрозами, значний вплив на національну безпеку України мають рівень і масштаби економічної злочинності. Тому діяльність, спрямована на боротьбу з економічною злочинністю, має бути доситьефективною. Саме з цією метою зараз відбувається реформування правоохоронних органів України у сфері забезпечення економічної безпеки.

28 січня 2021 року Верховна Рада України прийняла закон «Про Бюроекономічної безпеки України». Бюро економічної безпеки України - цецентральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [7, с. 322].

Негативними для економічної безпеки України є наслідки економічної злочинності. Економічна злочинність:

1) призводить до суттєвих збитків для фінансової системи, підриває довіру інвесторів та зменшує інвестиційну привабливість країни;

2) зменшує ділову активність, обмежує розвиток підприємництва та призводить до зростання ризиків для бізнесу;

3) порушує довіру громадян до державних інституцій та підриває легітимність влади;

4) порушує рівень конкуренції на ринку, спотворюючи і підіриваючи довіру споживачів.

Як способи протидії економічній злочинності можна запропонувати такі:

1) з одного боку – законодавчі акти повинні сприяти запобіганню злочинності, а з іншого – покарання за економічні злочини повинні бути суворі та належним чином реалізовані;

2) своєчасне інформування громадян та бізнес-спільноти про наслідки економічної злочинності суттєво сприятиме попередженню економічних злочинів;

3) державні органи повинні системно вести моніторинг та контроль за економічною діяльністю, а також ефективно реагувати на виявлені порушення.

Отже, економічна злочинність є серйозною загрозою для економічної безпеки країни, яка вимагає системного підходу та спільних зусиль з боку уряду, бізнесу та громадськості для боротьби з нею. Запобігання та протидія економічній злочинності є ключовими умовами забезпечення стабільного економічного розвитку та збереження економічної безпеки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко О. О. Становлення та розвиток сучасних підходів до визначення поняття «Економічна злочинність». *Ефективна економіка.* 2014. № 11. С. 75–80.

2. Поняття корупції. Офіс доброчесності НАЗК. URL : http://surl.li/tpytg (дата звернення: 29.03.2024).

3. Проскуріна Н. М. Маніпулювання фінансовими результатами: передумови, ознаки та способи виявлення. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва* : зб. наук. пр. Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т. Харків, 2014. № 1 (6). С. 110–114.

4. Відповідальність за контрабанду та порушення митних правил. URL : http://surl.li/dmyrt (дата звернення: 29.03.2024).

5. Боротьба з відмиванням грошей: БВГ це важливо. URL : http://surl.li/tpzca (дата звернення: 29.03.2024).

6. Державна служба фінансового моніторингу України. URL : http://surl.li/tpzdb (дата звернення: 29.03.2024).

7. Парфентій Л. А., Губська К. С. Економічна злочинність як загроза національній безпеці України. Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного. 2021. С. 322.

Гриценко В. В.,
*канд. юрид. наук, доцент, адвокат
Ради адвокатів Київської області,
Національна Асоціація Адвокатів України,
м. Київ, Україна*
ORCID ID 0000-0001-5730-664X

РОЛЬ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Застосування новітніх технологій у сучасних методах розслідування економічних злочинів зробило революцію в способі та ефективності розкриття злочинів. Адже з появою передових технологій, таких як тестування ДНК, криміналістичний аналіз, цифрова криміналістика та інш., слідчі мають доступ до значної кількості інформації, яка раніше фактично була недоступна. Зазначені технології не тільки допомогли у розкритті складних злочинів, але й покращили швидкість і точність досудового розслідування.

Тому закономірно можна стверджувати, що роль новітніх технологій у сучасних методах розслідування не можна ігнорувати, оскільки вони мають важливе значення для ефективного захисту економічної безпеки, особливо в умовах російської агресії яка активно та цілеспрямовано намагається знищити економіку нашої держави.

Такі новітні технології, як тестування ДНК, з початку російської військової агресії проти України від 24 лютого 2022 р., стали найважливішим інструментом не тільки у розкритті загальнокримінальних злочинів, але й під час досудового розслідування злочинів що скоєні військовими РФ. Ця технологія може з високою точністю ідентифікувати виконавців злочинів, а також може виправдати невинних людей, які були помилково звинувачені. Аналогічно криміналістичний аналіз також став невід'ємною частиною сучасних методів розслідування. За допомогою криміналістичного аналізу здійснюються ідентифікації підозрюваних, реконструюються події та логічно вибудовується кримінальне провадження .

Основними напрямами використання інформаційних технологій у досудовому розслідуванні економічних злочинів , на сьогодні, є створення та ведення криміналістичних обліків, побудова суб’єктивних кримінологічних портретів, користування базою законодавства України та іншими базами даних. Високі сучасні вимоги щодо організації діяльності слідчого

потребують також застосування новітніх інформаційних технологій для оптимізації управління подій, одержання як спеціальних так і формалізованих знань з усіх видів баз даних, що існують у світі, статистичного і географічного аналізу подій, пошуку окремих об'єктів, осіб та ін.

Сучасні інформаційні технології надають можливість оперативного відстеження процесами в сфері інформаційно-аналітичного забезпечення, здійснення автоматизованого пошуку відомостей щодо будь-яких об'єктів, осіб, предметів, збирання, зіставлення та аналізу відомостей з різних джерел (повідомлень, результатів оперативно-розшукових заходів, допитів, адресної бази даних тощо), установлення хронологічної послідовності подій за часом та відповідності окремих фактів, дозволяють здійснювати складання планів та схем місця події, моделювання події злочину за допомогою комп'ютерної техніки та ін.

Важлива роль в розслідуванні економічних злочинів із застосуванням новітніх технологій має надаватися їх попередженню. Тому розвиток сучасних технічних засобів попередження злочинів має ефективно застосовувати такі основні напрями: 1) удосконалення захисту документів від підробок (розробка бланків різних типів документів; запропонування певних реквізитів документів; нанесення спеціальних захисних сіток; застосування поліграфічних особливостей виготовлення документів; використання спеціальних захисних чорнил чи відбитків печаток тощо); 2) розробка профілактичних приладів і пристроїв (наприклад, пристроїв охоронної сигналізації; електронних контролерів; приладів спостереження в нічний час; відеоспостереження важливих об'єктів; пристроїв різних конструкцій проти викрадення автомобілів, в т.ч з використанням супутників; хімічних засобів захисту.

Отже, вищезазначене свідчить, що роль новітніх технологій в сучасних методах розслідування має вирішальне значення для ефективної правоохоронної діяльності в сфері захисту економічної безпеки держави. Ці технології допомагають у розкритті складних злочинів, підвищенні об'єктивності досудового розслідування та здійсненні правосуддя. Оскільки новітні технології продовжують стрімко розвиватися, цілком ймовірно, що вони зіграють ще більш значну роль у майбутніх розслідуваннях , але важливо щоб їх застосування йшло поруч з удосконаленням законодавчої бази та дотримання конституційних прав громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рогатюк І. В. Використання інформаційних технологій у досудовому розслідуванні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Науковий вісник Академії внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 312–320.

2. Маланчук П. М. Інформаційні технології в криміналістиці. *Молодий вчений.* 2017. С. 918–921.

3. Шевчук В. М. Інновації у криміналістичній техніці: сучасні можливості й проблеми застосування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 43. С. 146–151.

4. Христьян А. О. Застосування новітніх технологій для попередження та профілактики злочинів. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. № 1(85). С. 295–302.

5. Степанюк Р. Л., Перлін С. І. Деякі теоретичні та прикладні проблеми розвитку криміналістичного дослідження матеріалів, речовин і виробів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 548–551.

Дмитерко А. С.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
ORCID ID 0009-0009-4664-4139
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

СУБ'ЄКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У світлі постійної динаміки кримінальних явищ та високих технологічних викликів, роль суб'єктів, які володіють спеціальними знаннями, у кримінальному провадженні стає важливішою ніж будь-коли. Тому важливим є аналіз взаємодії експертів, фахівців та інших суб'єктів, які вносять значний вклад у виявлення, розслідування та судове вирішення злочинів. Також розглядаються актуальні аспекти використання спеціальних знань, а також визначаються перспективи та можливі шляхи вдосконалення цього процесу за сучасних умов.

Багато вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема Р. С. Бєлкін, Г. І. Грамович, Є. О. Даніч, Б. В. Романюк, М. В. Салтевський, Д. В. Сидоренко, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько, досліджували поняття, природу та сутність спеціальних знань, а також форми і суб'єктів їх використання. Вчені намагаються визначити, що таке спеціальні знання, які їх обсяг, особливості та ознаки. Однак, як зазначає М.Г. Щербаковський, жодна з позицій не стала загальновизнаною, а наукові пошуки тривають. Це свідчить про актуальність дослідження цього питання [1, с. 37].

Спеціальні знання – це знання, які не є професійними для слідчого і суду, але можуть бути корисними для розслідування злочинів і розгляду кримінальних справ. Вони використовуються для встановлення істини по справі у випадках та в порядку, визначеними кримінально-процесуальним законодавством [2, с. 46]. У юридичній літературі існують різні підходи до

визначення спеціальних знань. Деякі автори вважають, що обов'язковою ознакою спеціальних знань є вказівка на суб'єкта їх застосування. Так, Ю. М. Чорноус та Є. О. Даніч пропонують доповнити ст. 71 КПК України визначенням спеціаліста як особи, яка має наукові, технічні або інші спеціальні знання та навички застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [3, с. 595].

Суб'єктами використання спеціальних знань у кримінальному провадженні є особи, які володіють такими знаннями і навичками, що дають їм можливість надавати допомогу в розслідуванні злочинів або розгляді кримінальних справ.

До суб'єктів використання спеціальних знань у кримінальному провадженні належать:

- Слідчі, прокурори та судді. Ці особи мають спеціальні знання, необхідні для виконання своїх професійних обов'язків. Однак, у деяких випадках, вони можуть потребувати допомоги інших осіб, які мають більш глибокі знання в певній галузі.
- Спеціалісти. Це особи, які мають спеціальні знання і навички, але не є працівниками органів досудового розслідування, прокуратури або суду. Вони залучаються до кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді або суду.
- Експерти. Це особи, які мають спеціальні знання і навички в певній галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла. Вони призначаються для проведення експертизи, яка є однією з форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні [4, с. 593–597].

Наведемо приклад використання спеціальних знань у кримінальному провадженні: слідчий проводить огляд місця події і звертається до спеціаліста-криміналіста за допомогою у виявленні та фіксації слідів злочину. Спеціаліст-криміналіст використовує свої спеціальні знання і навички для виявлення слідів злочину, таких як сліди взуття, відбитки пальців рук, сліди крові та інших біологічних рідин, сліди пострілів, сліди пошкодження майна тощо. Він також використовує спеціальні прилади та обладнання, такі як дактилоскопічна камера, хімічні реактиви, відеокамера тощо. У результаті роботи спеціаліста-криміналіста слідчий отримує важливу інформацію про злочин, яка може допомогти у його розслідуванні та встановленні винуватого.

На нашу думку, актуальність суб'єктів використання спеціальних знань у кримінальному провадженні під час воєнного стану зростає, оскільки в умовах воєнних дій виникає потреба в залученні фахівців з різних галузей науки, техніки та мистецтва для встановлення обставин злочинів, вчинених під час війни. Наприклад, для встановлення причин і обставин руйнування інфраструктури, а також для виявлення та ідентифікації вибухових пристроїв можуть бути залучені фахівці з будівельної техніки, інженерії, хімії та фізики. Також, для встановлення обставин воєнних злочинів можуть бути залучені фахівці з міжнародного права, кримінального права та психології. Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні під час воєнного стану є важливою гарантією встановлення істини та справедливого правосуддя.

Також спостерігається активне впровадження інновацій у сфері використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Однією з ключових інновацій є використання штучного інтелекту та аналітичних систем для обробки великих обсягів інформації. Наприклад, алгоритмічні рішення дозволяють швидко аналізувати дані, виявляти патерни та здійснювати прогнози, що сприяє ефективнішому виявленню та розслідуванню злочинів. Ще однією інновацією є використання високотехнологічних засобів для збору та фіксації доказів. Наприклад, застосування апаратів для криміналістичного аналізу, які працюють на основі новітніх технологій, дозволяє забезпечити надійні та точні докази в судових справах. Ці інновації роблять сучасне кримінальне провадження більш точним, швидким та ефективним, забезпечуючи справедливість і покращуючи якість правосуддя [4, с. 593–597].

Отже, на нашу думку, суб'єкти, які володіють спеціальними знаннями, відіграють визначальну роль у кримінальному провадженні, забезпечуючи його ефективність та точність. Інновації, такі як використання штучного інтелекту та високотехнологічних засобів, роблять розслідування злочинів більш продуктивним та оперативним. Для подальшого покращення цього процесу важливо забезпечити постійне оновлення знань у сфері кримінального правосуддя, розвивати співпрацю між різними суб'єктами та створювати сприятливі умови для інтеграції новітніх технологій. Також, для підвищення ефективності використання спеціальних знань у кримінальному провадженні необхідно спрямувати зусилля на кілька ключових напрямків. Перш за все, важливо впровадити систему постійного підвищення кваліфікації для спеціалістів та експертів, а також розробити систему сертифікації, що забезпечить стандартизацію їхньої діяльності.

Другий аспект становить вдосконалення законодавства, регулюючого використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, через внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України. Це повинно охоплювати порядок залучення та права спеціалістів і експертів, а також регулювання процедур проведення експертиз. Крім того, важливим є створення єдиного реєстру спеціалістів і експертів, а також забезпечення доступу до необхідних матеріально-технічних ресурсів для здійснення експертиз. Ці заходи сприятимуть покращенню якості кримінального провадження та забезпечать ефективний механізм доступу до спеціальних знань та справедливу систему правосуддя, а також сприятимуть вдосконаленню методів боротьби зі злочинністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків, 2015. 560 с.

2. Сидоренко Д. В. Процесуальні форми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів в умовах воєнного стану* : тези доп. Всеук. наук.-практ. конф., м. Харків, 22 черв. 2022 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 401–403.

3. Шепітько В. Ю. Криміналістичні та спеціальні знання: сутність, співвідношення, тенденції використання. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу*. Київ : КНДІСЕ Мінюста України, 2019. С. 611–616.

4. Чорноус Ю. М., Даніч Є. О. Особливості залучення спеціальних знань до кримінального провадження. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу.* Київ : КНДІСЕ Мінюста України, 2019. С. 593–597.

Дузяк К. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасних умовах глибоких економічних змін та взаємозалежності країн, питання економічної безпеки стають критично важливими для сталого розвитку та добробуту національних господарств. Економічна безпека визнається ключовою складовою національної безпеки, оскільки забезпечує стійкість економіки країни в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів.

Так, О. М. Бандурка доречно відзначає, що «на даний час, економіка України знаходиться в складних умовах, що зумовлені, передусім, російською агресією. Однак наслідки помилок і прорахунків в управлінні економікою минулих років також значно вплинули на її стан. Втрата значного економічного потенціалу, який колись був одним з найбільших в Європі та світі за окремими показниками, несе свої наслідки [1, с. 25]. Крім того, перетворення могутнього військово-промислового комплексу відбувалося з надзвичайною швидкістю, що спричинило величезні збитки для української економіки.

При аналізі економічного стану Європейського Союзу, до якого наша країна має намір приєднатися, виявляється, що світова економіка є ареною конфлікту між різними національними інтересами. Лише побудова стійкої системи економічної безпеки дозволить Україні успішно виконати свій шлях до євроінтеграції. Економічна безпека, на наш погляд, є основою національної безпеки, оскільки без достатніх економічних ресурсів неможливо гарантувати інші аспекти безпеки, такі як інформаційна, військова, зовнішньополітична, екологічна тощо.

Важливою складовою національної безпеки України є її економічна безпека, яка забезпечується за Конституцією України, яка стверджує, що це завдання всього українського народу та одна з ключових функцій держави [2]. Зауважимо, що в Україна економічна безпека має шість рівнів регулювання: перший – Конституція України; другий – кодекси України; третій – Закон України «Про основи національної безпеки України»; четвертий – інші закони з питань безпеки чи з питань діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки; п'ятий – підзаконні нормативні документи; шостий – локальні нормативно-правові акти місцевих органів.

На думку М. М. Ситникова та М. Ю. Белименко, важливим завданням економічної безпеки є здатність задовольнити потреби окремої людини, суспільства та держави. Зазначене досягається на основі трьох складових: економічна незалежність – контроль на ресурсною базою, використання конкурентних переваг у міжнародній торгівлі; стійкий та стабільний стан національної економіки; злагоджена взаємодія між всіма елементами економічної системи; здатність до саморозвитку і прогресу [3, с. 654]. Можна стверджувати, що економічна безпека, є важливою складовою національної безпеки, хоча має досить складну внутрішню структуру, яка визначається багатополярністю точок зору щодо її змісту та сутності. У свою чергу, Д. І. Повзун серед основних принципів забезпечення економічної безпеки України виділяє такі: першочергове дотримання закону в процесі забезпечення економічної безпеки; збалансоване врахування економічних інтересів індивідуальних осіб, сімей, суспільства та держави; взаємна відповідальність осіб, сімей, суспільства і держави за забезпечення економічної безпеки; вчасність та адекватність заходів, спрямованих на запобігання загрозам та захист національних економічних інтересів; надання переваги дипломатичним (мирним) шляхом вирішення як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру; інтеграція національної економічної безпеки з міжнародними стандартами економічної безпеки [4, с. 93].

Погодимось з Л. Ярмол, що для забезпечення ефективності юридичного захисту економічної безпеки України на сучасному етапі необхідно впроваджувати ряд заходів. Серед цих заходів важливе значення має забезпечення функціонування економіки на принципах законності, верховенства права, стабільності і свободи підприємницької діяльності, а також надання пріоритету національним інтересам України. Також важливим є припинення збройної агресії рф проти України та повернення тимчасово окупованих територій, а також реальне та максимальне гарантування соціальних

та економічних прав громадян. Не менш суттєвими є захист національного виробника як в межах країни, так і за її межами, удосконалення механізмів виведення економіки з тіньової сфери, а також подолання корупції в економічних та інших сферах суспільного життя [5, с. 655].

Отже, економічна безпека є важливою передумовою для забезпечення сталого розвитку та добробуту країни. В умовах сучасного глобалізованого світу, де взаємодія національних економік стає все більш інтенсивною, ефективне управління економічними ресурсами та захист від економічних загроз є стратегічно важливими завданнями всіх країн світу в цілому, й України зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка О. М. Економічна безпека – основа національної безпеки держави. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Вінниця, 2022. С. 25–27.

2. Конституція України від 01.01.2020 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 15.02.2024).

3. Ситников М. М., Белименко М. Ю. Економічна безпека як складова національної безпеки країни. *Інновації для відродження: національний, регіональний, міжнародний контекст*. Запоріжжя, 2023. С. 653–656.

4. Повзун Д. І. Економічна безпека регіону як складова національної безпеки України. *Економіка та держава*. 2020. № 8. С. 89–94.

5. Ярмол Л. Економічна безпека – невід'ємна складова національної безпеки України. *Незалежність України: права людини та національна безпека.* Львів, 2021. С. 79–82.

Жидовцев Я. В.,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0008-9555-2049

ВИКОРИСТАННЯ ІТ- ТА ШІ-ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В умовах воєнного стану в державі реалії сьогодення вимагають від всіх державних інституцій чіткої та злагодженої роботи, а від службових та посадових осіб – чесного виконання своїх обов'язків в інтересах держави та суспільства. Однак, на жаль, навіть такий складний час не є запобіжником протиправних діянь суб'єктів, які покликані задовольняти суспільні потреби. Перехід на європейські стандарти є одним із чинників, що змушує службових і посадових осіб державних органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності діяти у рамках правового поля.

Новітні можливості щодо зростання національних економік та їх глобальної конкурентоспроможності відкривають цифрові технології. Цифрова економіка – як один із потужних проявів сучасної глобалізації – сприяє прискоренню економічного розвитку, підвищенню продуктивності виробництва, створенню нових ринків і галузей. Вона також відкриває нові можливості для інклюзивного та сталого зростання. Однак прискорення економічного розвитку досягають ті країни та економічні об'єднання, що планомірно вибудовують основи і механізми лідерства в цифровій економіці [1, с. 21].

Також свою ефективність використання інформаційних технологій (ІТ-технологій) та технологій штучного інтелекту (ШІ) показали в боротьбі з кримінальними правопорушеннями.

Слід зазначити, що забезпечення здійснення економічних розслідувань в Україні із використанням ІТ-технологій, ШІ-технологій є питанням, що привертає посилений інтерес зі сторони науковців. Так, вивченням вищевказаного питання займаються такі вчені як: Г. К. Авдєєва, М. А. Добрянський, О. В. Курман, С. І. Лепський, О. М. Підхомний, В. Ю. Шепітько, С. С. Чернявський та інші.

З метою направлення використання ІТ-технологій та технологій ШІ на зростання національної економіки, Міністерство цифрової трансформації України розробило Концепцію розвитку сфери штучного інтелекту в Україні, що затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р [2].

Нині ще остаточно не сформований єдиний підхід до формулювання понять «ІТ-технології» та «технології ШІ», але доцільно погодитися з тими дефініціями, які дають окремі вчені. Так, Г. Поппель визначав «інформаційні технології», як використання обчислювальної техніки та систем зв'язку для створення, збору, передачі, зберігання, обробки інформації для всіх сфер суспільного життя [3]. Іншими словами, під поняттям «інформаційні технології» слід розуміти все, що пов'язано з обробкою, зберіганням і передачею даних.

В свою чергу, за визначенням О. А. Баранова, штучний інтелект – це інтелект, що має штучне походження та імітує (моделює) певну сукупність когнітивних функцій еквівалентних відповідним когнітивним функціям людини [4]. Ми можемо говорити про те, що «штучний інтелект» – це симуляція людського інтелекту в машинах, запрограмованих мислити та вчитися, як люди. Це міждисциплінарна галузь, що поєднує різні аспекти науки для створення інтелектуальних машин, здатних сприймати довкілля, розмірковувати та виконувати відповідні дії.

ІТ-технології вже широко використовуються в економіці та сфері управління. Попередженню економічних злочинів, а також ефективному їх розслідуванню сприяють запровадження є-реєстрів та є-звітності. І це прекрасно усвідомлюють центральні органи держави. Зокрема, на офіційній сторінці Міністерства цифрової трансформації України у статті від 2 вересня 2023 року зазначено, що серед іншого планується проведення реінжинірингу та цифровізації послуг, які мають найбільші економічні, корупційні ризики та суспільний резонанс. Розробка концепції здійснення прозорих і конкурентних публічних закупівель у сфері державного ІТ (відкриття коду програмного забезпечення, онлайн-моніторинг погодження та закупівель ІТ-продуктів). Через вже невеликий проміжок часу більша частина послуг буде здійснюватися шляхом автоматизації та цифровізації даної сфери послуг [5].

Наприклад. як зазначають В.В. Голіна та С.С. Шрамко, учені з Кембриджського університету встановили, що поліцейські з натільними камерами отримали на 93 % менше скарг від населення. Зазначене пов'язане з

наявністю відеозапису, що підвищує відповідальність із обох сторін. Це простий, але показовий приклад того, як сучасні технології впливають на діяльність поліції [6, с. 21–22].

Система ШІ ePOOLICE (early Pursuit against Organized crime using environmental scanning, the Law and IntelligenCE systems) з 2013 р. успішно використовується в країнах-членах ЄС. Система вивчає сторінки сайтів, електронне листування, поліцейську інформацію для пошуку свідчень діяльності організованої злочинності та для оцінки ризику появи кримінальної активності [7].

Як зазначає Г. К. Авдєєва, «на сьогодні в роботі органів кримінальної юстиції України використовуються спеціальні інформаційно-пошукові системи та бази даних, які містять величезний обсяг інформації щодо об'єктів, які слугували речовими доказами за кримінальними провадженнями (сліди рук з місця події та дактилокарти правопорушників, зброя та її сліди, вкрадені речі, наркотичні засоби та психотропні речовини, тощо). Низку баз даних для потреб органів кримінальної юстиції також створено співробітниками НДІ вивчення проблем злочинності ім. академіка В. В. Сташиса НАПрН України, а саме: Автоматизоване робоче місце слідчого «Інсайт» (автори – В. Ю. Шепітько та Г. К. Авдєєва, отримано свідоцтво № 22566 про реєстрацію авторського права на твір від 6 листопада 2007 р.); База даних «Практика слідчого» (автори – В. Ю. Шепітько та Г. К. Авдєєва, отримано свідоцтво № 49389 про реєстрацію авторського права на твір від 30 травня 2013 р.) та інші [8, с. 10].

Однак цих методик і технологій вкрай недостатньо для того, щоб стверджувати, що органи досудового розслідування ефективно використовують ІТ- та ШІ-технології у боротьбі з економічними злочинами.

З одного боку, ІТ-та ШІ-технології можуть використовуватися на стороні впорядкування, систематизації, чіткості та прозорості господарських операцій, а також розслідування економічних злочинів. З іншого – це серйозний інструмент в руках злочинців, так як за допомогою новітніх ІТ- та ШІ-технологій можливо вчинення економічних злочинів. При цьому ШІ виступає як «безвідповідальний агент», відповідальність за «вчинки» ШІ нестиме його оператор або розробник програмного забезпечення (ПЗ). Така точка зору ґрунтується на уявленні про те, що ШІ попри всю його відносну досконалість, не може виступати суб'єктом через обмеженість власних характеристик, а його роль у вчиненні злочину може зводитися виключно до використання за аналогією із спонуканням до злочину недієздатної особи або як звичайне знаряддя злочину [9].

Ми можемо прогнозувати широке використання технологій штучного інтелекту для злочинних цілей, які раніше не були відомі суспільству. Зокрема, через втручання у таємниці приватного життя, а також впливу на поведінку людей шляхом формування персонального інформаційного середовища можуть бути використані для профілювання значної кількості людей із метою подальшого шахрайства шляхом автоматизованого фішигу або вішингу. Вірогідними можуть стати масштабні кібератаки на основі автоматизованого виявлення уразливостей комп'ютерних систем та їх знову ж таки автоматизованого використання. Протиправне використання технологій штучного інтелекту можливе також шляхом створення високоякісних підробок відео- або аудіоконтенту, розробки надскладних схем легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом тощо [10].

Виходячи з викладеного вище слід зазначити, що є нагальна потреба у створенні відповідної ІТ-інфраструктури в органах, що здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки, зокрема в складі Бюро економічної безпеки України. Це дасть можливість швидко проводити економічні експертизи, аналізувати великі масиви фінансової інформації, руху фінансових потоків, наявність економічних зв'язків тощо, та виключить людський фактор на помилку..

У зв'язку із широким використанням ІТ-технологій та систем ШІ в економіці та роботі органів досудового розслідування, є нагальна потреба у врегулювання цих відносин на законодавчому рівні, адже нині кримінально-процесуальне законодавство не містить жодної норми, якою б було закріплено використання систем ШІ чи ІТ-технологій в розслідуванні злочинів.

Потреби сьогодення диктують вимоги в нагальній потребі здійснення швидких комплексних заходів, що спрямовані на ефективний та якісний перехід на ІТ-технології та ШІ-технологій в економіці та розслідування економічних злочинів з їх використанням.

Також слід вказати, що своєчасний та невідкладний початок вирішення окреслених питань, імплементація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС вже сьогодні, сприятиме, на наш погляд, запобіганню значної кількості правопорушень у сфері економіки та дасть можливість вплинути на забезпечення економічної безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобалізаційні процеси у світовій економіці: виклики та можливості для України : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. О. Борзенко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». [Електронний ресурс]. К., 2022. 264 с.

2. Про схвалення Концепції штучного інтелекту в Україні : розпорядження, концепція від 02.12.2020 № 1556-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text (дата звернення: 17.04.2024).

3. Harvey L. Poppel, Bernard Goldstein. Information technology : the trillion-dollar opportunit : McGraw-Hill, 1987. URL : http://books.google.com.ua/books/about/Information_technology.html?id=xPyiWvji2lAC&redir_esc=y (дата звернення: 17.04.2024).

4. Баранов О. А. Визначення терміну «штучний інтелект». *Інформація і право.* 2023. № 1(44). С. 32–49. URL : https://ippi.org.ua/sites/default/files/5_28.pdf (дата звернення: 19.04.2024).

5. Мінцифри і НАБУ співпрацюватимуть задля запобігання корупції – підписано меморандум / Міністерство цифрової трансформації України : офіційний вебсайт. 2023. 2 вересня. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-i-nabu-spivpratsiuvatymut-zadlia-zapobihannia-koruptsii-pidpysano-memorandum (дата звернення: 19.04.2024).

6. Голіна В. В., Шрамко С. С. Застосування високих технологій у забезпеченні громадської безпеки. *Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності :* матеріали наук.-практ. онлайн-семінару, м. Харків, 5 листоп. 2020 р. Харків : Право, 2020. 112 с.

7. Early Pursuit against Organized crime using envirOnmental scanning, the Law and IntelligenCE systems / European Commission : вебсайт. URL : https://cordis.europa.eu/project/id/312651 (дата звернення: 20.04.2024).

8. Авдєєва Г. К. Проблеми використання штучного інтелекту в роботі органів кримінальної юстиції. *Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності :* матеріали наук.-практ. онлайн-семінару, м. Харків, 5 листоп. 2020 р. Харків : Право, 2020. 112 с.

9. George R. Cross & Cary G. Debessonet, An Artificial Intelligence Application in the Law: CCLIPS, A Computer Program that Processes Legal Information, 1 HIGH TECH. L. J. 329 (1986).

10. Dupont B. The cyber-resilience of financial institutions: significance and applicability. *Journal of Cybersecurity*. 2019. 5(1), 1–17. URL : https://academic.oup.com/cybersecurity/article/5/1/tyz013/5585673?login=false (дата звернення: 24.04.2024).

Калганова О. А.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-7933-7498

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Провідним напрямом розвитку будь-якої держави є забезпечення тісного взаємозв'язку між її розвитком та безпекою. Розвиток суспільних відносин та безпека визначаються як взаємообумовлені елементи процесу життєдіяльності суспільства. Формування організованого суспільства, пов'язаного зі створенням безпечних умов його існування, спонукало об'єднання окремих осіб в організовану управлінську структуру.

Основним джерелом з питань нормативно-правового регулювання економічної безпеки є Конституція України, яка в ч. 1 ст. 17 встановлює, що «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її *економічної* та інформаційної *безпеки* є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1].

Також сюди відноситься й кодифіковане законодавство – Господарський, Цивільний, Кримінальний, Адміністративний, Митний кодекси України.

Провідне значення в системі нормативно-правового регулювання забезпечення економічної безпеки мають програмні документи, а саме: стратегії, концепції, доктрини, вони виступають як установчі та представляють систему офіційно прийнятих у державі поглядів [2, с. 170, 173].

Основним програмним документом, що визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки є Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року. Метою цієї Стратегії є визначення стратегічного курсу у сфері забезпечення економічної безпеки, спрямованого на реалізацію Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» (2020) [3].

Розглядувана Стратегія визначає й основні завдання у сфері забезпечення економічної безпеки, якими є: 1) забезпечення стійкості від зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз національним економічним інтересам

держави та інтересам її громадян; 2) збереження та розвиток економічної потужності країни з урахуванням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722, та позицій людиноцентризму; 3) гарантування національної економічної незалежності та здатності до захисту національних економічних інтересів, зокрема у високотехнологічній сфері.

Безпековий напрям у сфері забезпечення економічної безпеки полягає у випередженні розбалансування економіки, підвищенні її стійкості до впливу зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз, для виконання чого запроваджується постійний моніторинг економічної стійкості. Такий моніторинг проводиться на основі визначених індикаторів стану економічної безпеки та їх критичних меж, вихід за які загрожує розвитком масштабних кризових процесів в економічній сфері [3].

Стратегією визначено й механізми реалізації завдань у сфері забезпечення економічної безпеки.

Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», яка є правовою основою Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, визначає поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов, а також Основні напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки [4].

До програмних документів в системі нормативно-правового регулювання забезпечення економічної безпеки належать також:

1) Закон України «Про національну безпеку України» □5□, котрий визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз, також встановлює, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, *економічної*, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями;

2) Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» □6□, яким визначаються засади внутрішньої політики України у сферах розбудови державності, розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів, формування інститутів громадянського суспільс-

тва, національної безпеки і оборони, в економічній, соціальній і гуманітарній сферах, в екологічній сфері та сфері техногенної безпеки, а також засади зовнішньої політики України.

3) Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» □7□, виданий з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина тощо.

Окрему категорію становлять закони та підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують питання діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки, до яких можемо віднести закони «Про Бюро економічної безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» тощо, а також Положення про Державну службу фінансового моніторингу України, постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України» та інші.

Також до джерел нормативно-правового регулювання економічної безпеки можна віднести накази та інші акти міністерств, відомств, об'єднань, що регулюють окремі питання господарської діяльності та локальні нормативні акти органів місцевого самоврядування.

З метою визначення рівня економічної безпеки України як однієї з основних складових національної безпеки держави, переліку основних індикаторів стану економічної безпеки України, їхніх порогових значень, а також алгоритму розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки, в Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України було затверджено Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [8]. Методичні рекомендації мають інформаційний, рекомендаційний, роз'яснювальний характер та не є обов'язковими.

Потрібно й враховувати, що в останнє десятиріччя відбувається зміна парадигми економічної безпеки держави у напрямі цифрової трансформації економічних систем. Сучасний етап цифровізації національних економік різних країн світу характеризується інтеграцією широкого спектру цифрових сервісів, продуктів і технологій у кіберфізичну систему. На даний час кібербезпеку та інформаційну безпеку визнано одним з головних елементів забезпечення економічної безпеки держави в умовах діджиталізації [9, с. 135, 137].

Крім зазначених вище нормативно-правових актів, правові засади розвитку системи економічної безпеки у контексті цифровізації регулюються законами України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», Указами Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.05.2021 «Про Стратегію кібербезпеки України», «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 р. «Про Стратегію інформаційної безпеки», Розпорядженнями Кабінету Міністрів України «Деякі питання цифрової трансформації», «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» тощо.

Підтримуємо точку зору [2, с. 172, 173], що чинне нормативно-правове забезпечення економічної безпеки держави, суб'єктів господарювання в основному сформовано, проте воно недостатньо цілеспрямоване, неповне, практично на всіх рівнях нормотворче реагування на ринкові зміни запізніле та неадекватне. Повинна бути сформована ефективна система правового забезпечення економічної безпеки держави, що дозволить оперативно реагувати на виникаючі зміни та виконувати функцію підтримки економіки держави на безпечному рівні. Для цього необхідно формувати ефективні методи державно-правового регулювання забезпечення економічної безпеки та розробляти правові норми, що можуть бути зведені до такого:

− формування цільових настанов та основних напрямів правового регулювання;

− визначення пріоритетів діяльності державних органів;

− розробка правил, що встановлюють межі правових режимів економічної безпеки;

− визначення допустимих правових обмежень та межі дозволеної поведінки суб'єктів права;

− формування спеціальних вимог, стандартів, нормативів забезпечення економічної безпеки;

− визначення переліку та порядку використання засобів та технологій забезпечення економічної безпеки;

− встановлення юридичної відповідальності за порушення вимог економічної безпеки.

Отже, належне правове забезпечення економічної безпеки України в сучасних умовах набуває особливої актуальності та ставить пріоритетні завдання перед як перед законодавцем, так і перед науковою спільнотою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. Павліченко Є., Гузенко О. Нормативно-правове регулювання економічної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 7. С. 169–174.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України ; Стратегія від 11.08.2021 № 347/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України ; Стратегія від 14.09.2020 № 392/2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text

5. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2496-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2469-19

6. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text

7. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text

8. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 № 1277. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text.

9. Пушак Я. Я., Трушкіна Н. В. Правове забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Випуск 1 (01). С. 135–142.

Корнієнко В. В.,
канд. юрид. наук, доцент, завідувач кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки, Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна
ORCID ID 0000-0002-7682-1281

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗКРАДАННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ ГРОШОВИХ КОШТІВ БАНКУ

Для успішної боротьби з розкраданнями безготівкових грошових коштів, що знаходяться на рахунках клієнтів банку, треба добре орієнтуватися у технології фінансових розрахунків. Безготівкові платежі між суб'єктами підприємницької діяльності здебільшого не можуть бути завершені в межах одного банку. Усі розрахунки за угодами суб'єктів підприємницької діяльності, які обслуговуються різними банками є міжбанківськими розрахунками. Останні являють собою систему організації та здійснення платежів за грошовими вимогами та зобов'язаннями, що виникають між банківськими установами.

Платіжно-розрахункова функція банків нарівні з прийняттям депозитів і наданням позик належить до найважливіших банківських операцій. На здійснення розрахунків витрачається не менше двох третин операційного часу банківського персоналу. До масштабної перебудови платіжно-розрахункової системи в Україні (1992-1994 рр.) між установами колишнього Держбанку СРСР міжбанківські розрахунки здійснювалися за системою міжфіліальних оборотів (МФО), яка була запроваджена в 1933 році. Розрахунки через систему МФО здійснювалися переказуванням сум за рахунками у різних установах однієї системи банку. В МФО брали участь усі філії банку, однак у кожній конкретній операції - дві філії, що кореспондували між собою. Одна з них видавала доручення, тобто починала операцію і здійснювала початковий провід. Друга виконувала доручення та відповідала першій, виконуючи відповідний оборот.

Наразі запроваджено автоматизовану систему міжбанківських розрахунків з використанням прогресивних комп'ютерних технологій (система Клієнт-банк, Інтернет-банкінг, карткове обслуговування, і доступ до міжнародних платіжних систем SWIFT, VISA тощо). Міжнародні банківські

системи зв'язані між собою мережею кореспондуючих рахунків типу «Лоро» та «Ностра». Сучасні електронні банківські технології майже витіснили з обігу документарну форму, в якої відображаються бухгалтерські проводки за операціями банку. Електронний документообіг та миттєвість платежів за умов повної автоматизації процесів все ж таки послаблюють контроль за цим напрямком, що значно полегшує здійснення різного роду зловживань. Електронний вигляд документів, з притаманними їм атрибутами, видається більш уразливим для різного роду підробок і маскування слідів злочину. А це ускладнює пошук криміналістично значимої інформації.

Так зване комп'ютерне моделювання в структурі технології розкрадання безготівкових грошей з використанням програмного устаткування – це комплекс способів, що одночасно застосовуються для ухилення від оподаткування і розкрадання коштів, виведених за баланс фінансової звітності банку. Комп'ютерна програмна оболонка включає відповідні технології ведення подвійної бухгалтерії (легальної і тіньової), яка заснована на існуванні в електронній мережі банку чи підприємства двох одночасно діючих програм автоматизованого бухгалтерського обліку із взаємопов'язаними контрольними даними. Використання цієї моделі характерно також для банків, які іноді з метою ухилення від оподаткування створюють поза балансом фінансово-господарської діяльності тіньові кредитні портфелі, що передбачають здійснення в «тіні» як пасивних, так і активних операцій з повним їх оформленням на рівні легітимних операцій. Всі співробітники банку, які за природою своїх операційних службових функцій включені у складні схеми виводу в «тінь» значних сум коштів, розуміють реальний зміст і протиправний характер таких операцій.

З кримінально-правової точки зору у технології розкрадання безготівкових грошових коштів клієнтів банку з використанням фіктивних розрахункових документів та комп'ютерних програм основними злочинами, що безпосередньо направлені на незаконне одержання грошових коштів, як правило, виступають: розкрадання безготівкових грошових коштів клієнтів банку з використанням службового становища осіб, які мають доступ до рахунків (ст. 191 КК України) та розкрадання коштів за допомогою шахрайських дій (ст. 190 КК України). Найбільш типовими злочинними цілями, для досягнення яких неправомірно використовуються комп'ютерна техніка, є підробка рахунків і платіжних відомостей, фальсифікація платіжних документів, тощо.

На шляху до злочинної мети вчиняється низка допоміжних (проміжних, додаткових) злочинів: незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків (ст. 200 КК України); незаконне використання електронно-обчислювальної техніки (комп'ютерних мереж та програмного забезпечення) стст. 361–363 КК України) підробка документів, службове підроблення (стст. 357, 358, 366 КК України), посадові злочини (стст. 364–368 КК України) та ін. З метою приховування ознак фіктивності операцій, вони не відображаються у документах аналітичного та синтетичного фінансового обліку. Тобто не робляться відмітки про операцію в особистих рахунках юридичних (або фізичних) осіб, не вносяться дані у бухгалтерський журнал реєстрації операцій дня, зведені карточки і щоденні перевірочні відомості, що також не знаходить своє підтвердження у щоденному балансі, який банки надсилають до Національного банку України.

Найбільш типово злочинна схема виглядає так. Відповідна особа чи група осіб акумулює суму в безготівковому вигляді для наступного її вилучення з поточного чи кореспондентського рахунку. На цій стадії зловмисники проводять необхідні операції з програмним забезпеченням в цілях отримання можливості введення відповідних помилкових даних. Тут поєднуються дії по підготовці злочину і приховануню його слідів. Як зазначає в своєму спеціальному дослідженні В. Д. Поливанюк, відстежити подібні махінації буває достатньо складно, особливо коли в програму вносяться тимчасові зміни, що автоматично усуваються після виконання необхідних незаконних операцій. Зміна даних може бути проведена шляхом введення в комп'ютерну банківську систему сум, які реально на даний рахунок не зараховувалися, внесення поправок при нарахуванні відсотків тощо [2, с. 10].

Якщо при цьому працівник банку використовував чужі рахунки, то після утворення зайвих сум, він переводив їх на свій єдиний рахунок або розкидав по декількох рахунках, відкритих на вигадані імена. Злочинна акція закінчується зняттям необхідної інформації або грошей з електронних рахунків клієнтів банку, їхнього безпосереднього присвоєння або переказу на рахунки фіктивних фірм.

Приховання злочинних дій відбувається шляхом відновлення початкової програми, що зазнала змін в процесі неправомірного доступу до банківської мережі. Це звичайно буває під силу тільки фахівцям дуже високої кваліфікації і ступеня доступу до банківського програмного забезпечення.

Можна зробити висновок, що успішній протидії розглянутої технології протиправного збагачення стає брак досвіду слідчих у викритті таких дій, латентний характер здійснення злочинних втручань у діяльність програмного забезпечення, а також можливість швидкого знищення слідів. Керівництво банків природно не поспішає повідомляти правоохоронні органи, виявивши факти зловживань з боку своїх працівників, бажаючи владнати все своїми силами.

Слід також звернути увагу, що під час кримінальних проваджень у досліджуваній сфері мають місце складності в розмежуванні закінченого злочину і замаху. Це відбувається в тих випадках, коли, наприклад, оперативні працівники проводять затримання ймовірних розкрадачів до проведення ними операцій з грошима, переведеними на рахунки по підробленим документам. Нерідко така невчасність згодом ускладнює роботу слідчого по встановленню попередньої змови затриманих розкрадачів на організацію привласнення перерахованих коштів, розподілу ролей, встановленню кому і на скільки спричинено збитків та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

2. Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Кобилянський О. Л. Комп’ютерна злочинність у кредитно-фінансовій індустрії: криміналістичний аналіз : навчальний посібник / за ред. П. Д. Біленчука. Київ : КИЙ, 2012. 52 с.

Лимаренко Ю. С.,
д-р філос. у галузі права,
старший викладач кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності
Навчально-наукового інституту
економічної безпеки та митної справи,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-9108-5350

ВПЛИВ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА СТАН ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Забезпечення економічної безпеки країни, як однієї із складових національної безпеки, є провідним завданням органів державної влади та спеціально уповноважених суб'єктів.

Як і будь-яка система, яка забезпечує життєдіяльність суспільства та держави, складові економічної системи регулярно піддаються певним загрозам, котрі можуть виникати як зовні цієї системи, так і безпосередньо всередині неї.

За останні роки фінансово-економічна система України зазнала суттєвих викликів, серед яких наслідки: повномасштабного вторгнення, тимчасової окупації частини території із захопленням потужностей виробництва, внутрішньої та зовнішньої міграції населення, відтоку капіталу, тощо. Але не дивлячись на все нові і нові перепони, які держава зустрічає на шляху своєї незалежності, існує проблема, яка виникла, здається, разом із державними органами, існує наразі і ще довго не буде викорінена - це корупція у всіх її проявах.

Розглянемо статистичні показники розповсюдженого корупційного кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачено ст. 368 Кримінального кодексу України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» [1; 2; 3, 4; 5].

Таблиця 1 – Кількість облікованих кримінальних правопорушень за ст. 368 Кримінального кодексу України за період 2020 – січень-березень 2024 років

Рік	Кількість облікованих кримінальних правопорушень
2020	1 607
2021	1 566
2022	988
2023	1 403
Січень-березень 2024	677

За даними, наведеними у таблиці 1, можна побачити, що за останні роки кількість облікованих кримінальних корупційних правопорушень, передбачених ст. 368 Кримінального кодексу України, мала певні коливання. Найнижчий показник за рік спостерігається у 2022 р. Така ситуація ні в якому разі не свідчить про зменшення кількості вчинюваних корупційних діянь, а може бути пов'язана із початком повномасштабного вторгнення з боку держави-агресора до України та задіянням значної частини особового складу правоохоронних органів в обороні держави, документуванні та розслідуванні кримінальних проваджень, пов'язаних із збройною агресією.

Загалом, за винятком одного періоду, рівень означеного правопорушення тримався і продовжує триматися на відносно однакових достатньо високих кількісних показниках.

За розрахунками Міністерства економіки України, здійсненими відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, середнє значення рівня економічної безпеки у 2020 році становило – 41 %, при граничних 40 %, що є зоною рівня незадовільного стану [6].

Відповідно до Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, яку було затверджено Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021, корупція є одним із основних викликів та загроз у сфері інвестиційно-інноваційної безпеки, котра в свою чергу є складовою економічної безпеки країни [6]. Тому вбачається доцільним зазначити, що саме вчинення корупційних кримінальних правопорушень, в значному ступені, вплинуло на досягнення гранично низьких показників рівня економічної безпеки України за означені періоди.

Починаючи від незначних «заохочувальних» хабарів у приватній сфері, корупційні прояви набирають обертів та просочуються до сфер забезпечення життєдіяльності суспільства на державному рівні, при цьому, безпосередньо, підриваючи стан захищеності тих інтересів соціуму, які і становлять за своєю сутністю економічну безпеку України.

За результатами систематизованого дослідження різних показників, яке проводиться кожного року Transparency International Ukraine, індекс сприйняття корупції в Україні за 2023 рік становив 36 балів, що на 3 бали вище ніж 2022 року і на 4 за 2021 рік. Наразі наша держава посідає 104 місце поміж 180 країн світу [7; 8].

З наведеного можна зробити висновок, що діяльність посадових та службових осіб органів державної влади сприймається експертами з кожним роком все менш корумпованою за різними проаналізованими показниками.

Така ситуація забезпечена, на нашу думку, не лише активністю антикорупційних органів, а і представників громадських організацій. Розуміючи рівень негативного впливу корупційних правопорушень на розвиток країни, можливість залучати кошти іноземних інвесторів для покращення стану фінансово-економічної системи держави, громадяни поступово відходять від пошуку можливостей для вирішення питань шляхом залучення корупційної складової.

Незважаючи на незначне поліпшення рейтингових антикорупційних показників України, все ж корупція, як хвороба, продовжує проникати до усіх прошарків державного життя і поступово намагається зруйнувати конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість країни. Боротьба з корупцією повинна бути одним із пріоритетних напрямків роботи правоохоронних органів на шляху нівелювання впливу такої загрози економічній безпеці країни, як вчинення корупційних правопорушень, та мінімізації їх наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення: 01.05.2024).

2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення: 01.05.2024).

3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення: 01.05.2024).

4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення: 01.05.2024).

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-березень 2024 року : стат. інформ. Офісу Генерального прокурора України. URL : https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення: 01.05.2024).

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України від 2021 № 347/2021. URL : https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613 (дата звернення: 01.05.2024).

7. Transparency International Ukraine Індекс сприйняття корупції – 2023. URL : https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2023/ (дата звернення: 01.05.2024).

8. Transparency International Ukraine Індекс сприйняття корупції – 2022. URL : https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2022/ (дата звернення: 01.05.2024).

Любас К. Р.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

РОЛЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Правопорушення у економічній сфері були і залишаються значним масивом у порівнянні з іншими, не такими чисельними групами правопорушень. В якийсь момент виникла необхідність їх запобіганню та розслідуванню на більш високому рівні, ніж це існувало раніше. А. О. Овчаренко та А. В. Мишанич доречно зазначають, що «Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ) як новостворений правоохоронний орган провадить свою діяльність з метою протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Нинішня ситуація доводить, що необхідний новий підхід у вирішенні питань, пов'язаних з економічною безпекою, адже враховуючи кількість порушень у цій сфері, ситуація може стати досить кричущою» [1, с. 68].

Як відомо, економічна безпека має надзвичайно важливе значення для держави, оскільки вона забезпечує високий життєвий рівень та дозволяє органам публічної влади ефективно виконувати свої функції. Однак, в умовах воєнного стану, значення економічної безпеки зростає ще більше. Так, необхідно забезпечувати Збройні Сили України всім необхідним (зброя, боєприпаси, пальне, продукти харчування тощо), крім того необхідно продовжувати здійснювати соціальну підтримку населення, а потреби у її отриманні під час війни лише збільшуються. Це пояснюється тим, що багато людей втрачають свої домівки, рідних, а діти залишаються без батьківського піклування і т.п. Окрім зазначеного, економічній безпеці загрожує

знецінення національної валюти, адже інвестиції в державі, де йде війна, значно обмежуються через обґрунтовані побоювання, що такі капіталовкладення можуть не виправдати себе [1, с. 69]. Усе вищеперераховане, безсумнівно, свідчить про те, що роль економічної безпеки під час війни є напрочуд значною, а її послаблення може призвести до шкоди обороноздатності та територіальної цілісності держави і, з невідворотністю, позначиться на життєвому рівні народу. Тож, Бюро економічної безпеки є одним із «інструментів», покликаних запобігти таким наслідкам.

А. М. Рубель характеризує Бюро економічної безпеки України як такий орган, що «відповідає тенденціям формування правоохоронних структур європейських країн: відокремлення служб економічних розслідувань від системи МВС та органів національної безпеки, зосередження функції протидії економічній злочинності в одному державному органі чи його підрозділі, наявність, окрім суто правоохоронних функцій, аналітичних та інформаційних повноважень» [2, с. 15].

Дійсно, широкий спектр напрямків діяльності, якою займається Бюро економічної безпеки України на сьогодні свідчить про його важливу роль у боротьбі з агресором в аспекті забезпечення достатнього рівня економічної безпеки, щоб подолати усі наявні труднощі. Так, наприклад, неабиякою проблемою є привласнення гуманітарної допомоги або інші махінації з нею або ж псевдо волонтерська діяльність. Такі випадки неодноразово фіксувались БЕБ та отримували необхідну правову оцінку. Крім цього, Бюро економічної безпеки України запустило телеграм бот для прийому повідомлень про необґрунтоване підвищення цін. БЕБ консолідує інформацію щодо необґрунтованого підвищення цін на проживання, товари та послуги зі сторони недобросовісних підприємців та компаній. До осіб, які вирішили нажитися у воєнний час вживаються необхідні заходи [3].

Підтримуємо позицію В. М. Шевчука, який зазначає, що позитивним та досить перспективним, вбачається в діяльності БЕБ України впровадження новітніх підходів, зокрема: застосування ризик-орієнтовного підходу щодо початку кримінального провадження (переслідування) з метою виваженості процесуальних рішень та проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій та тактичних операцій; запровадження дієвих механізмів взаємодії між правоохоронними органами де кожний із них виконують свої функції при координуючій ролі уповноваженої на то особи; зміна підходів та надання нового змісту кримінальній розвідці, поєднуючи її з кримінальним аналізом та розвідувальною аналітикою; визначення

статусу аналітика та аналітичного продукту, як результату аналітичної діяльності, а також методів проведення кримінального аналізу та аналізу ризиків і загроз; забезпечення пріоритетності проведення фінансових розслідувань як форми розшуку та повернення активів та доходів, одержаних злочинним шляхом; запровадження нових інформаційно-аналітичних підходів до протидії правопорушенням, які вчиняються у сфері економіки тощо [4, с. 118]. Безперечно, у цій діяльності вбачається якісно новий підхід до розслідування правопорушень, їх запобіганню, аналізу ситуації у економічній сфері.

Отже, з оглядом на вище окреслене, можемо відзначити, що в умовах постійного розвитку та глобалізації економіки, ефективний захист економічних інтересів держави стає пріоритетним завданням. Однією з ключових інституцій, що відповідає за забезпечення економічної безпеки, є саме Бюро економічної безпеки України. Роль цього органу в системі запобігання та протидії економічній злочинності надзвичайно важлива, оскільки вона визначає ефективність заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та розвитку економіки країни. Важливо підкреслити, що ефективне функціонування Бюро економічної безпеки визначається його здатністю адаптуватися до нових тенденцій у світовій економіці, вдосконалювати методи та інструментарій виявлення та запобігання економічним правопорушенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Овчаренко А. О., Мишанич А. В. Роль бюро економічної безпеки України в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 67–71.

2. Рубель А. М. Правовий статус та роль Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Економічна безпека держави в контексті національних інтересів*. Харків : ХНУВС, 2021. С. 13–17.

3. Бюро економічної безпеки України / Офіційний вебсайт. URL : https://esbu.gov.ua/ (дата звернення: 21.02.2024).

4. Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України: проблеми та напрямки удосконалення. *Проблеми законності*. 2022. Вип. 156. С. 114–129.

Маркиш Т. О.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського рівня)
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ВАЖЛИВЕ ЗАВДАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ

В умовах сучасної глобалізації та стрімкого технологічного розвитку економічна злочинність стає серйозним викликом для сталого розвитку суспільства та його економічної стійкості. Високий рівень технічної складності, широка географія та інноваційні підходи злочинців роблять боротьбу з економічною злочинністю актуальним завданням національних та міжнародних правоохоронних органів. Саме запобігання економічній злочинності набуває ключового значення для забезпечення ефективного функціонування економічних систем. «Більшою мірою ситуацію з економічною злочинністю можна пояснити тим, що економічні інтереси особи, групи осіб, суспільства завжди йдуть попереду економічним інтересам держави» [1, с. 100].

Так, Р. Кобко та С. Лук'яненко слушно відзначають, що «економічна злочинність породжує таку перебудову економічної, господарської системи країни, за умови якої окремі взаємозв'язки між індивідами, господарствами, підприємствами та цілими галузями економіки пронизуються злочинними схемами, вплітаючи останні в механізм державного управління, практики, форми і стратегії ведення бізнесу. Так, проблема економічної злочинності набуває загрозливого характеру в масштабах всієї країни та потребує тісної взаємодії органів державної влади, наукових та освітніх інституцій» [2, с. 89].

О.Г. Кальман вважав, що економічна злочинність має негативний вплив, першочергово, на державу. Економічна злочинність – це деструктивне для економіки соціально-економічне явище, яке проявляється у вчиненні особами умисних корисливих злочинів у сфері легальної й нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають відносини у сфері виробництва та відносини власності, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг з метою отримання доходу [3, с. 5]. Дійсно, ми поділяємо погляд дослідника на економічну злочинність, яка виступає справжньою пухлиною на тілі механізму державного управління. Її підвищена суспільна небезпечність проявляється у тому, що вона закладає викривлені правила гри, трансформує цілі сфери економічної діяльності, створюючи злочинні середовища на рівні суб'єктів господарської діяльності, підприємств, у тому числі державних.

Можемо стверджувати, що економічна злочинність являє собою специфічну сукупність суспільно небезпечних проявів діяльності осіб, їхколективів, а також підприємств, установ, організацій або цілих сфер економіки, яка суперечить нормам чинного законодавства та здійснюється систематично, а також спрямована на отримання прибутку та здатна суттєво впливати на функціонування фінансового механізму держави. Варто погодитись із точкою зору А. П. Дикого, який вказує, що наведені підходи до тлумачення змісту поняття «економічні загрози» мають багатовекторний характер, що пояснюється зазначеним далі: 1) економічні злочини є об'єктом різних галузей права, а саме: господарського, земельного, екологічного, адміністративного, міжнародного та кримінального. Якщо більшість галузей встановлюють параметри економічної діяльності та економічної системи в цілому, то кримінальне право характеризує економічну злочинність, власне, з позиції порушення цих параметрів; 2) економічні злочини знаходяться на перетині інтересів сукупності учасників суспільних відносин, зокрема, підприємств; державних органів; фінансово-кредитних установ; міжнародних організацій; громадських організацій; громадян та груп осіб; 3) економічні злочини є об'єктом дослідження сукупності наук, зокрема, економічних, соціальних, юридичних, державного управління, технічних [4, с. 13].

З оглядом на вище окреслене, можемо стверджувати, що економічна злочинність – це суспільно-небезпечне явище, яке впливає не тільки на економічний та фінансовий стан держави та суспільства, а й на соціальний та політичний розвиток країни. Тому цілком справедливим буде говорити про те, що важливим завданням законодавця та наукової спільноти є створення

ефективного механізму запобігання економічній злочинності, що є особливо важливим на шляху подальшого становлення України як сучасної, демократичної та соціально спрямованої європейської держави.

Так, в умовах сьогодення економічна злочинність є складною проблемою в Україні, і причини та умови її виникнення можуть бути різними. До останніх слід віднести наступні: 1) низький рівень життя населення та заробітної плати в Україні; 2) високий рівень корупції в країні; 3) недостатньо якісна нормативно-правова база, в якій існує велика кількість прогалин та недоліків, щодозволяє підприємствам та окремим фізичним особам здійснювати злочинну діяльність; 4) розвинені традиції «кумівства»; 5) розвиток інформаційних технологій, що обумовлює появу «інтернет-шахрайства»; 6) тіньова економіка; 7) війна, яка спричинила надскладну економічну та політичну ситуацію в країні, що в свою чергу сприяє зростанню економічної злочинності, включаючи контрабанду та незаконний обіг зброї; 8) неузгодженість українського та міжнародного законодавства у сфері запобігання економічної злочинності [2, с. 93].

Виходячи з цього доречним є зазначення А. П. Дикого та Т. В. Барановського, що «комплексність та системність державної політики запобігання та протидії економічній злочинності можливо забезпечити лише через вплив на такі сфери як: економічні відносини різних рівнів, соціальні відносини, правоохоронна діяльність, система забезпечення безпеки, природоохоронна діяльність, міжнародна діяльність» [5, с. 153]. Можемо погодитись і додати, що зазначене впливає на вихідні положення державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки.

Підсумовуючи, можна зазначити, що запобігання економічній злочинності є важливою ланкою в забезпеченні стабільності та розвитку суспільства. Вироблення та впровадження ефективних стратегій у цьому напрямку сприятиме створенню сприятливих умов для розвитку економіки та підвищення якості життя громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грицишен Д. О. Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 6. С. 41–63.

2. Кобко Р., Лук'яненко С. Особливості детермінації економічної злочинності в сучасних умовах. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. Вип. 29(2). С. 89–95.

3. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 25 с.

4. Дикий А. П. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4 (102). С. 11–16.

5. Дикий А. П., Барановська Т. В. Методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. *Наукові інновації та передові технології.* 2023. № 2 (16). С. 148–168.

Микитенко В. С.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Економічна безпека держави є однією з ключових складових національної безпеки і передбачає захист національних інтересів в економічній сфері від загроз і викликів. Однією з таких загроз є економічна злочинність, яка може серйозно підривати стабільність економіки та суспільства в цілому. За період дії воєнного стану економічна безпека нашої країни зазнала катастрофічних втрат.

Серед загроз економічній безпеці держави найактуальнішими є:

- погіршення економічної стійкості країни в умовах війни;
- високий рівень дефіциту державного бюджету;
- значне зниження добробуту та якості життя населення;
- високий рівень корупції;
- високий рівень економічної злочинності.

Сьогодні надзвичайно гостро постає питання забезпечення економічної безпеки держави, особливо в умовах високого рівня економічної злочинності.

Прояви економічної злочинності виявляються у бажанні різних осіб заволодіти матеріальними та фінансовими цінностями, а також неправомірною апропріацією важливої інформації, яка може мати велике значення на різних рівнях, включаючи локальний і національний, що в свою чергу призводить до деструктивних впливів на економічний розвиток країни [1].

Економічна злочинність включає в себе безліч злочинів, таких як: ухилення від сплати податків, незаконні валютні операції та крадіжку державного чи підприємницького майна. Ця злочинність є одним із видів

організованої злочинності. На жаль, на сьогоднішній день організована економічна злочинність в Україні процвітає на такому рівні, що діяльність транснаціональних організованих злочинних угруповань стала основною загрозою для соціальної, економічної та політичної стабільності країни. Тому проблема запобігання та боротьби з економічною злочинністю є на високому рівні актуальності.

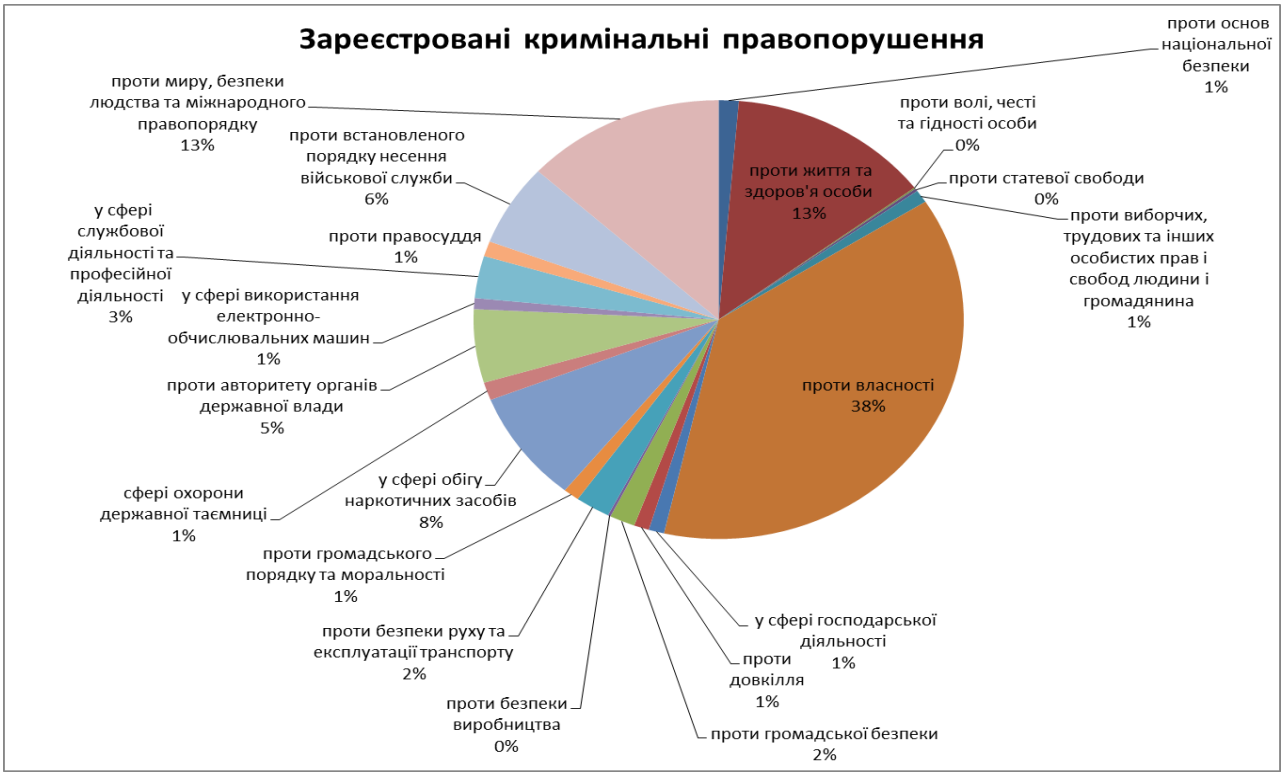

Рисунок 1 – Зареєстровані кримінальні правопорушення за 2023 рік [2].

Розглянувши статистику (рис. 1) варто зазначити, що серед кримінальних правопорушень, одне із перших місць у 2023 році займають правопорушення, які вчинялися проти власності, що становить понад 178 902 (38 %) зареєстрованих випадків. Натомість, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності та кримінальні правопорушення у сфері електронно-обчислювальних машин складають лише 1 % у загальній статистиці кримінальних правопорушень і на кінець 2023 року становили близько 4 840 та 3 841 кримінальних проваджень [2].

Таким чином, проаналізувавши наведені дані, можна прослідкувати таку ситуацію, що серед частки кримінальних правопорушень в Україні у 2023 році економічні злочини становили близько 40 % у загальній статистиці, що є несприятливим фактором, який суттєво впливає на рівень розвитку економічної безпеки держави.

Сучасна економічна злочинність характеризується збільшенням нових видів протиправних дій, зокрема кіберзлочинності. Швидкий розвиток інформаційних технологій, що стають все більш доступними для різних сфер життєдіяльності, та використання сучасних персональних комп'ютерів та інформаційно-обчислювальних мереж створюють ідеальні умови для виникнення нових видів кримінальної діяльності. На сьогодні найпоширенішими видами кіберзлочинності є такі як: камкординг, кардшаринг, фальшиві інтернет-аукціони, розсилка спаму, азартні онлайн-ігри з грошовими ставками, створення вірусів, крадіжка особистих даних та приватної інформації [3].

Ми маємо розуміти, що саме економічна злочинність напряму призводить до втрати значних економічних ресурсів, які могли б бути використані для розвитку держави.

Боротьба з економічними злочинами регламентується безліччю законами України, як-от: «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про запобігання корупції», «Про Національну поліцію». Забезпечення подоланню цієї проблеми в нашій державі лежить не лише на правоохоронних органах, але й інших організаціях та громадських формуваннях.

До протидії економічним злочинам залучені такі правоохороні органи як: Національна поліція України, Генеральна прокуратура України та її підрозділи, Служба безпеки України, Державна митна служба України, Державна податкова служба України, Національний банк України, Бюро економічної безпеки України та інші органи.

Саме Бюро економічної безпеки України є центральним органом, на який покладено основне завдання із протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. На даний час за даними Офісу генпрокурора, у 2020 році в провадженні за економічними статтями перебували 5,4 тис. справ, у 2022 році лише 3,4 тис., у 2023 році – 4,8 тис. справ.

Частина відповідальності лежить на Бюро економічної безпеки (БЕБ). За концепцією цього органу робота БЕБ мала б принципово відрізнятися від методів і форм роботи правоохоронних органів, які бюро мало б замінити (СБУ, Національну поліцію та податкову міліцію Державної фіскальної служби). У жовтні 2022 року податковий та правоохоронний комітети парламенту провели засідання, на якому спільно негативно оцінили роботу бюро.

На жаль, БЕБ України не виправдало своїх сподівань і тому ключовий для економічної безпеки правоохоронний орган "перезавантажують".

На нашу думку, економічна злочинність найбільше впливає на рівень економічної безпеки держави, що безпосередньо проявляється у соціально-економічній сфері, а наслідки у цій сфері мають вагоме значення з точки зору їх майбутнього усунення та запобігання, що є прямими показниками рівня економічної безпеки держави.

Можемо дійти висновку, що економічна злочинність дає плацдарм для розвитку тіньового сектору, що призводить до ненадходжень коштів у бюджет, що в свою чергу відображається на державному боргу країни; високий рівень економічної злочинності має великий вплив на зниження інвестиційної привабливості країни через негативний вплив корупції та шахрайства на бізнес-середовище, зменшення довіри до державних інституцій та правової системи, зниження рівня конкурентоспроможності економіки через виникнення несправедливих умов конкуренції.

Ми вважаємо, що для боротьби з економічною злочинністю необхідно зміцнювати правову базу, підвищувати ефективність правоохоронних органів та сприяти розвитку відкритої та прозорої економіки. Тільки таким чином можна забезпечити стабільність економіки та зростання довіри до державних інституцій, що є важливими складовими економічної безпеки держави.

Отже, вплив економічної злочинності на економічну безпеку держави є вагомим і має свої негативні наслідки. Тому діяльність, спрямована на боротьбу з економічною злочинністю має бути досить ефективною та комплексною, адже поряд з іншими загрозами економічній безпеці значний вплив має рівень і масштаби саме економічної злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дикий А. Економічна злочинність як деструктивний фактор економічного розвитку держави. *Наукові перспективи.* 2023. № 1 (31). С. 298–313.

2. Звітність про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL : https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennyata-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 (дата звернення: 01.03.2024).

3. Ніпіаліді О. Профілактика економічної злочинності як важливий напрямок діяльності правоохоронних органів: стан, тенденції, проблеми. *Актуальні проблеми правознавства.* 2021. № 1. С. 61–67.

Михалюк А. К.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
ORCID ID 0009-0008-4784-3917;
Яцик Т. П.,
канд. юрид. наук, доцент, заступник директора ННІ економічної безпеки та митної справи, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-4207-4633

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ У СФЕРІ ОБІГУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Глобалізація і розвиток сучасних інформаційних технологій є об'єктивною тенденцією нинішнього часу, що сприяють зменшенню рівня посередницьких та поточних витрат фінансових організацій, нарощенню результативності функціонування, збільшенню кількості пропонованих послуг, вчасній ідентифікації й знешкодженню злочинних дій зі сторони персоналу компанії та сторонніх осіб, пришвидшенню прогресу національних фінансових ринків. Фактично, фінансові розслідування дозволяють виявляти і документувати факти руху грошових коштів та цінних паперів в ході злочинної діяльності, взаємозв'язок між джерелом коштів і часом їх отримання, а також місцем зберігання, що можуть стати доказами і джерелами інформації [1, с. 83]. В ході сьогоднішніх воєнних дій збільшилися розміри легалізованого капіталу та злочинних дії у сфері обігу цінних паперів. І мова йде про загрозу стабільності України та всієї міжнародної фінансової системи. Провідним напрямком діяльності правоохоронних органів, що спеціалізуються на фінансових розслідуваннях, є пошук можливостей для повернення незаконно отриманих майнових цінностей, грошових коштів. Це фактично позбавляє осіб, які вчиняють такі кримінальні правопорушення їх незаконного статусу і служить серйозним стримуючим фактором для потенційних правопорушників, тому важливо приділити увагу дослідженню джерел інформації для фінансових розслідувань, зокрема в галузі обігу цінних паперів.

В свою чергу термін «фінансове розслідування» означає дослідження фінансових відносин, пов'язаних із злочинною діяльністю, з метою визначення масштабів злочинних мереж і масштабів кримінальних правопорушень; виявлення та відстеження злочинних доходів, коштів терористів або будь-яких інших активів, які були або можуть бути конфісковані; наданні доказів, що можуть бути застосовані для кримінального переслідування [2, с. 15].

Слід зазначити, що основними категоріями фінансових розслідувань є:

1) економічні кримінальні правопорушення (в тому числі податкові);

2) кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконною економікою;

3) фінансування тероризму та вчинення інших тяжких та особливо тяжких фінансових злочинів [3, с. 254].

Доречно зазначити, що поняття джерела інформації для фінансових розслідувань представляють собою велику кількість джерел, з котрих можливо одержати інформацію, що стосується фінансових транзакцій, активів, зобов'язань, оборотності цінних паперів та інших фінансових аспектів, що можуть бути важливими при виявленні фінансових правопорушень, злочинів або шахрайської діяльності. Для того, щоб проводити фінансові розслідування щодо певного правопорушення результативно та ефективно, потрібно застосовувати відповідні джерела інформації, до яких можна віднести такі:

1. Банківська документація. Банки є важливим джерелом інформації для фінансових розслідувань. Вони зберігають інформацію про фінансові операції, рахунки клієнтів, розпорядження цінних паперів та інші фінансові документи, що можна використовувати для виявлення незаконної діяльності.

2. Подання податкової декларації. Податкові органи надають податкову звітність, що містить важливу інформацію про доходи та витрати фізичних та юридичних осіб. Ця інформація може бути використана для виявлення ухилення від сплати податків та інших фінансових порушень.

3. Розкриття інформації. Загальнодоступну інформацію, таку як публічна фінансова звітність компанії, джерела ЗМІ та інші загальнодоступні джерела інформації, можна використовувати для аналізу та порівняння фінансових даних.

4. Інструменти електронної пошти та Інтернету. Електронна пошта та Інтернет-комунікації також можуть містити конфіденційну інформацію, пов'язану з фінансовими операціями та злочинністю. Кооперація з іншими органами. Фінансові розслідування часто потребують співпраці з іншими правоохоронними органами, банками, податковими органами, іншими фінансовими установами та міжнародними організаціями, щоб отримати доступ до необхідної інформації.

5. Співпраця з іншими органами: фінансові розслідування часто вимагають співпраці з іншими правоохоронними органами, банками, податковими органами, іншими фінансовими установами та міжнародними організаціями для отримання необхідної інформації.

6. Інформування з внутрішніх джерел. Це можуть бути інформаційні ресурси державних органів, що безпосередньо беруть участь у організації фінансових розслідуваннях.

Отже, проаналізувавши все вище зазначене, можна підсумувати, що у разі виникнення передбачених законодавством підстав, доцільно проводити слідчі (розшукові) дії, що стосуються перевірки осіб та дій, які є причиною здійснення певних фінансових правопорушень. І в цьому допоможуть джерела інформації для фінансових розслідувань, що варіюються від публічного сектору до приватного, що здійснюють моніторинг у сфері обігу цінних паперів та фінансовій діяльності загалом та є ефективним інструментом при фінансових розслідуваннях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевців Л. Проблеми фінансових розслідувань у протидії легалізації доходів одержаних злочинним шляхом. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2022. С. 82–91. URL : https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.10.2022.008

2. Тарасюк А. В. До питання про взаємодію органів фінансового контролю із органами фінансового розслідування. *Академічні візії*. 2022. № 14. URL : https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20(National%20Studies,%20Guidances%20etc)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20MANUApdf

3. Лепський С. І. Фінансова інформація про злочинну діяльність як предмет фінансових розслідувань. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна*. 2013. № 1. С. 251–257. URL : https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyky/nvse/01_2013/13lsipfr.pdf

Москальова Ю. Є.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня;
Рудая М. І.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-4986-4112

ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

Забезпечення належного рівня національної економічної безпеки є критично важливою умовою для неперервного розвитку держави, збереження її суверенітету та загальної стійкості. Для досягнення зазначених цілей необхідно створити та ефективно управляти розвиненою системою державних інституцій, спрямованих на забезпечення економічної безпеки країни та запобігання економічним злочинам. У 2021 році в Україні був створений новий правоохоронний орган - Бюро економічної безпеки України. Основною метою Бюро є забезпечення економічної безпеки країни. Розслідування діяльності Бюро економічної безпеки України, зокрема в умовах воєнного стану в країні, є одним із найбільш актуальних напрямків досліджень.

Засоби забезпечення економічної безпеки держави шляхом протидії правопорушенням, що впливають на функціонування економіки, включають різноманітні стратегії, інструменти та заходи, спрямовані на запобігання, виявлення та припинення таких порушень. Серед них можуть бути: удосконалення законодавства та правового середовища для ефективного регулювання економічної діяльності, включаючи прийняття та реалізацію законів, що регулюють фінансові операції, оподаткування, конкуренцію, власність та інші аспекти економічного життя. Зміцнення інституційної системи, включаючи створення та підтримку спеціалізованих правоохоронних органів та відділів, які спеціалізуються на розслідуванні економічних злочинів та правопорушень. Впровадження ефективних механізмів контролю,

моніторингу та аудиту економічних процесів та фінансових операцій для виявлення та запобігання фінансовим шахрайствам, корупції та іншим видам економічних правопорушень. Розвиток системи превентивних заходів, включаючи освіту, навчання та інформаційну кампанію для підвищення усвідомленості громадян та бізнесу щодо ризиків економічних правопорушень та методів їх запобігання. Міжнародне співробітництво та обмін інформацією між країнами з метою виявлення та припинення транснаціональних економічних злочинних мереж.

Статтею 12 Закону України «Про національну безпеку» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [1] висвітлено питання щодо забезпечення національної безпеки України, в тому числі економіки. Проте слід відзначити, що Бюро економічної безпеки України, як орган прямої компетенції у сфері протидії злочинності, що негативно впливає на національну економіку, не було включено до переліку установ та організацій, згаданих у статті 12 вищезгаданого законодавчого акту.

Серед органів, які забезпечення економічної безпеки держави шляхом протидії правопорушенням, що впливають на функціонування економіки, слід виділити Бюро економічної безпеки України (БЕБ) який спеціалізується на розслідуванні злочинів у сфері публічних фінансів, зокрема економічних, фінансових і податкових. При заснуванні БЕБ регулювання та правове забезпечення його діяльності ґрунтувалося на впровадженні нової моделі поліцейської діяльності, що успішно використовувалася в країнах Європи та США. Ця модель включає в себе кримінальний аналіз та керовану розвідувальну аналітику (ILP – Intelligence Led Policing), що дозволяє працівникам правоохоронних органів оперативно реагувати на злочинні дії. Модель ILP допомагає аналітикам правоохоронних органів виявляти тенденції та моделі, пов'язані з різними видами злочинів, людьми та місцями, що призводить до підвищення ефективності запобігання злочинності та зміцнення економічної безпеки держави.

У контексті воєнного стану Бюро економічної безпеки України спрямовує свою діяльність на ряд стратегічних напрямків, визначених як наступні [4]:

1. Виявлення та реагування на несправедливе підвищення цін.

2. Виявлення та припинення діяльності компаній, які займаються незаконною торгівлею з Росією та Білоруссю, включаючи переміщення контрабандних товарів.

3. Виявлення суб’єктів господарювання, кінцевими бенефіціарами яких є резиденти Росії та Білорусі.

4. Виявлення активів, належних Росії, Білорусі та їх громадян.

5. Запобігання незаконній діяльності, пов'язаній з гуманітарною допомогою.

6. Протидія негативним явищам, що перешкоджають бізнесу у відновленні економіки держави та розслідування кримінальних справ.

Варто розглянути досвід інших країн у створенні правоохоронних органів, спрямованих на розслідування фінансових правопорушень.

У Сполучених Штатах Америки відповідні операції з боротьби з економічними злочинами здійснюються різними органами, такими як Федеральне бюро розслідувань (FBI), Національне агентство з боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN) і Служба внутрішніх доходів (IRS). ФБР займається виявленням та запобіганням різних видів економічного шахрайства, включаючи корпоративне, іпотечне та інші. FinCEN спеціалізується на зборі та аналізі загальної інформації про фінансові операції з метою боротьби з відмиванням грошей і захисту фінансової системи країни від злочинної експлуатації. Сфера діяльності IRS включає покарання за порушення податкового законодавства та інші злочини, такі як фіктивні банкрутства та незаконний гральний бізнес [5, с. 190].

Згідно з законом про "Міжнародний закон про надзвичайні економічні повноваження" (IEEPA) від 28 жовтня 1977 року, президент Сполучених Штатів Америки має повноваження заморожувати рахунки, вводити ембарго, конфіскувати активи та блокувати транзакції у випадку виявлення високої загрози національній безпеці та економіці.

У Великій Британії органом економічної безпеки є Управління із застосування фінансових санкцій (Office of Financial Sanctions Implementation), яке є підрозділом Міністерства економіки та фінансів Великобританії. Основними функціями цього органу є формулювання, застосування та виконання фінансових санкцій у межах території Великої Британії [6, с. 82].

При створенні (БЕБ) законодавці проводили аналіз передового досвіду Італії у сфері забезпечення економічної безпеки. У Італії діє Фінансова гвардія (La Guardia di Finanza), яка здійснює податковий та митний контроль, а також нагляд за використанням бюджетних коштів та підакцизними товарами.

Італійська система фінансової безпеки організована у кілька спеціалізованих офісів, включаючи Центральне агентство з розслідування злочинів (SCICO), Підрозділ боротьби з організованою злочинністю (GICO), до складу якого входить відділ, спрямований на боротьбу з незаконним обігом наркотиків (GOA), Агентство з боротьби з тероризмом (ATPI) та Група з боротьби з фінансовими шахрайствами (GRF) [7, с. 144].

Таким чином, реформування системи забезпечення економічної безпеки держави шляхом створення БЕБ як правоохоронного органу з розгляду та запобігання економічних злочинів має досить важливе значення, в період дії воєнного стану та в рамках євроінтеграції України до Європейського Союзу в цілому. Водночас треба відмітити, що існують недоліки щодо застосування ризик-орієнтованого підходу та кримінального аналізу. Вирішення вищенаведених недоліків у проведеному дослідженні підвищить ефективність БЕБ у діяльності щодо розслідування економічних злочинів та зробить рівень довіри з боку населення та бізнесу більш високим. У найближчому майбутньому БЕБ може стати одним із головних гарантів економічного зростання нашої держави, зростання фінансової активності та детінізації бізнесу в цілому.

Таким чином, у ході дослідження засобів забезпечення економічної безпеки держави шляхом протидії правопорушенням, що впливають на функціонування її економіки, було отримано наступні висновки. Важливим елементом забезпечення економічної безпеки є розробка та впровадження комплексної системи правових, організаційних та технічних заходів, спрямованих на запобігання та виявлення економічних правопорушень. Ефективність заходів з протидії економічним правопорушенням значною мірою залежить від наявності та розвиненості механізмів співробітництва між державними органами, правоохоронними та судовими структурами. Проведення комплексного аналізу сучасних тенденцій у сфері економічних правопорушень та використання передового досвіду інших країн може сприяти удосконаленню правового регулювання та практики боротьби з економічною злочинністю. Необхідність системного підходу до розробки стратегій протидії економічним правопорушенням передбачає врахування різноманітних аспектів, таких як фінансова, податкова, митна, корупційна та інші сфери, що впливають на економічну безпеку держави. Важливим етапом у процесі забезпечення економічної безпеки є надання відповідних повноважень та ресурсів правоохоронним та спеціалізованим органам, що займаються боротьбою з економічною злочинністю. Значний акцент слід зробити на попередженні економічних правопорушень шляхом вдосконалення механізмів моніторингу, аналізу та оцінки ризиків, а також впровадження передових технологій та інновацій у сферу боротьби з економічною злочинністю. Загалом, врахування вищезазначених аспектів дозволить створити більш ефективну та комплексну систему заходів забезпечення економічної безпеки держави та зменшити негативний вплив економічних правопорушень на функціонування її економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 06.04.2024).

2. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text (дата звернення: 06.04.2024).

3. Кримінальний кодекс України : Кодекс від 05.04.2001 № 2341-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top (дата звернення: 06.04.2024).

4. У пріоритетах БЕБ-сприяння відновленню економіки / Кабінет Міністрів України : офіційний вебсайт. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/u-prioritetah-beb-spriyannya-vidnovlennyu-ekonomiki (дата звернення: 06.04.2024).

5. Стеблянко А. В., Лісов Д. А. Бюро економічної безпеки як суб'єкт забезпечення економічної безпеки. *Нове українське право*. 2021. Вип. 6. С. 187–191.

6. Пузирна Н. С. Правові аспекти створення та діяльності Бюро економічної безпеки України. *Juris Europensis Scientia.* 2021. Вип. 2. С. 80–83.

7. Лежненко І. П. Організаційно-правові засади функціонування фінансової гвардії Італії (La Guardia di Finanza). *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика).* 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 142–148.

Нецька Л. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри господарського,
повітряного та космічного права,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-7383-3586

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ПРАВОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На третьому році повномасштабної війни в Україні, спричиненої військовою агресією РФ, питання економічної безпеки набуває глибокого сенсу в усіх сферах життя держави і суспільства. Недарма експерти, політики, науковці, військові аналітики говорять про цю війну як війну на виснаження економіки. Україна намагається виснажити економіку ворога, проте ворог цілеспрямовано нищить і нашу економіку. І завдання України - зберегти економіку, її здатність самовідтворюватися і розвиватися, забезпечувати необхідні матеріальні потреби держави і суспільства. Це завдання прямо зачіпає сферу господарських відносин, що регулюються господарськими законами.

У ст. 17 Конституції України забезпечення економічної безпеки визначено як одну з найважливіших функцій держави. Варто погодитися з думками науковців, що економічна безпека полягає в тому, що вона є матеріальною основою національної суверенності та визначає реальні можливості в забезпеченні інших видів безпеки [1]. Економічна безпека теж складається з багатьох складових, тобто окремих видів безпек, які відносяться до сфери господарювання: фінансова (банківська, боргова, валютна, бюджетна, грошово-кредитна); зовнішньоекономічна, інвестиційна; інноваційна; енергетична; транспортна; виробнича; продовольча.

Сама по собі економічна безпека передбачає комплекс заходів для протидії загрозам. Отже, з огляду на сферу господарювання важливо зберегти стабільність господарських відносин в умовах воєнних загроз та створити умови для здійснення господарської діяльності за умов, що склалися.

Важливо звернути увагу на той факт, що певні суб’єкти організаційно-господарських повноважень, як от галузеві міністерства, та ряд

суб'єктів господарювання є суб'єктами забезпечення економічної безпеки України. Таким чином, регулятивний вплив на їхню діяльність має здійснюватися через призму безпекових викликів. Хоча у науці розширене розуміння кола суб'єктів забезпечення економічної безпеки України залишається дискусійним, а окремі дослідники вважають, що суб'єктом забезпечення економічної безпеки держави може бути лише держава в особі уповноважених органів та інституцій публічної влади [2].

В умовах війни можна вказати на низку застосованих заходів господарського характеру з чіткими ознаками їх правової природи, що мають пряме відношення до забезпечення економічної безпеки, а саме:

1) впровадження специфічних засобів державного регулювання господарської діяльності як от релокація бізнесу, пільгові кредити фермерам, пріоритет оборонному замовленню, державний контроль за цінами і ціноутворенням на окремі групи товарів;

2) розширення функцій державних підприємств і господарських товариств (наприклад, АТ «Укрпошта» відповідно до постанови КМУ від 17 березня 2022 року № 305 здійснює разові виплати готівкових коштів від недержавних благодійних організацій особам, які проживають в населених пунктах, що розташовані в районах проведення воєнних (бойових) дій, та в деокупованих населених пунктах; здійснює безоплатні перевезення продовольчих товарів і пакувальних товарів для їх фасування для безоплатної видачі населенню згідно з переліком, який формується Міністерством економіки відповідно до порядку, який встановлюється АТ «Укрпошта» та ін. [3]);

3) укладення міждержавних домовленостей, як от зернових угод про вивезення зерна українського врожаю, угоди з країнами ЄС про транспортний безвіз;

4) введення законодавчого імунітету від банкрутства для тих суб'єктів господарювання, які виконують контракти для потреб оборони;

5) прийняття рішень органами місцевого самоврядування з метою стимулювання господарської діяльності, підтримки місцевого бізнесу. Приклад Харкова – рішення сесії міської ради про звільнення підприємців, що здійснюють господарську діяльність у м. Харкові, від податку на землю, нерухомість та єдиного податку для ФОП четвертої групи з 1 квітня по 30 червня 2024 року [4]. Це важливий крок, зважаючи на знищені чи пошкоджені виробничі потужності у суб'єктів господарювання та проблеми з електроенергією у місті після знищення ворогом ключових енергетичних об'єктів. За рішенням уряду податки, які не дозбирає міський бюджет, будуть компенсовані з державного.

Варто зауважити, що питання економічної безпеки актуальне повсякчас, а не лише у період війни. Наприклад, заходи продовольчої безпеки за своєю суттю є організаційно-господарськими і здійснюються всіма державами, щоб гарантувати забезпечення їх громадян продовольством. Показово, що одна з країн ЄС – Італія, лобіює внесення змін до Конституції держави задля закріплення у ній принципу продовольчого суверенітету. Це здійснюється з метою гарантування громадянам здорового харчування і захисту продуктів, які є символом національної ідентичності [5].

Окрім продовольства держави резервують промислові товари, лікарські засоби та медичні вироби, запаси сировинних, паливно-енергетичних, матеріально-технічних ресурсів, що можуть використовуватися і в мирний час за необхідності. Відповідно до вітчизняного законодавства вони підпадають під поняття державного матеріального резерву [6].

Державні резерви України складаються з державного матеріального резерву та мобілізаційного резерву. Якщо перший призначається для забезпечення стратегічних потреб України; для надання гуманітарної допомоги, а також для забезпечення потреб України в особливий період; то другий - лише для забезпечення потреб України в особливий період.

У системі державного матеріального резерву важливу роль відіграють суб'єкти господарювання різних форм власності, які виступають відповідальними зберігачами та резервантами. Для виконання цих функцій вони неодмінно повинні відповідати як мінімум чотирьом обов'язковим критеріям: здійснювати господарську діяльність у відповідній сфері не менше п'яти років; мати у користуванні (на весь строк відповідального зберігання (резервування) необхідні для відповідального зберігання (резервування) будівлі, приміщення, сховища, споруди тощо; не мати податкової заборгованості; виконувати укладений договір про надання охоронних послуг та протипожежної безпеки. Разом з тим, не менш важливо, що законодавцем у ч. 2 ст. 6 Закону України «Про державні резерви» визначена низка чітких умов, за наявності хоча б однієї з яких суб'єкт господарювання не може бути відповідальним зберігачем та резервантом. Зокрема, заборона стосується випадків, коли у статутному капіталі суб'єкта господарювання є частка держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором та/або державою-окупантом; або його кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) є резиденти держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором та/або державою-окупантом; або власниками статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі є резиденти держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором та/або державою-окупантом.

Зауважимо, що впровадження ефективних заходів економічної безпеки в Україні все ж видається недостатнім на фоні появи нових видів суспільно небезпечних діянь з використанням цифрових технологій, кібер-технологій, штучного інтелекту, за допомогою яких здійснюється обхід закону, моделюються ситуації, не охоплені правовим впливом. Постійного вдосконалення потребує кримінальне законодавство, завданням якого є криміналізація небезпечних і поширених нових видів діянь в економічній сфері, що становлять загрозу безпеці України.

Єврокомісія та Високий представник із закордонних справ і політики безпеки 20 червня 2023 року представили Європейську стратегію економічної безпеки з метою оцінити й усунути існуючі безпекові ризики. Обраний ЄС підхід до економічної безпеки передбачає підвищення своєї конкурентоспроможності, захист від ризиків і партнерство з максимально широким колом країн для просування спільних інтересів економічної безпеки [7].

Підвищення конкурентоспроможності варто розглядати і як завдання для України, яка обрала свій шлях до ЄС. Через призму господарської діяльності це означає введення прозорих і рівних правил конкуренції для всіх суб'єктів господарювання, розширення їх доступу до всіх видів господарської діяльності, окрім тих, які залишаються монополією держави, виключення втручання державних органів у господарську діяльність. Разом з тим, період воєнного стану виявив ризики і недоліки державного монополізму, зокрема у роботі підприємств оборонного комплексу. Відсутність конкуренції у цій сфері призвела до корупції, завищення цін, слабкості контролю та інституту відповідальності. І навпаки, укладення угод на виконання оборонних замовлень із суб'єктами приватного сектора економіки засвідчило про позитиви появи альтернативного державному виробництва і його впливу на оздоровлення державного сектора економіки. Цікавими і привабливими для зміцнення економіки держави в цілому можуть бути також різні форми державно-приватного партнерства, залучення іноземних інвестицій.

Отже, законодавство України потребує якісних змін, спрямованих на: 1) збільшення ролі суб'єктів господарювання недержавного сектора економіки у забезпеченні економічної могутності держави і подоланні безпекових ризиків; 2) нові форми співпраці; 3) дієвий державний контроль в межах і на підставах, визначених виключно законами; 4) подолання корупційних схем у господарській діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загуменна Ю. О. Внутрішня економічна безпека як складова національної безпеки України. URL : https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/1c1f7919-80ff-4c1d-b734-5bbcdd00f355/content (дата звернення: 30.04.2024).

2. Молдован О. О. Формування категоріального апарату науки про економічну безпеку: сучасний зріз. URL : file:///C:/Users/User/Downloads/117-Article%20Text-227-1-10-20211208.pdf (дата звернення: 30.04.2024).

3. Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 № 305. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-п#Text

4. Тунік-Фриз В. У Харкові підприємців звільнили від податку на землю та нерухомість. *Економічна правда*. 2024. 30 квітня. URL : https://www.epravda.com.ua/news/2024/04/30/713071/ (дата звернення: 30.04.2024).

5. Італійці хочуть включити продовольчий суверенітет до Конституції. 2024. 29 квітня. URL : https://www.growhow.in.ua/italiytsi-khochut-vkliuchyty-prodovolchyy-suverenitet-do-konstytutsii/ (дата звернення: 29.04.2024).

6. Про державні резерви : Закон України від 09.08.2023 № 3310-IX. *Вісник Верховної Ради України.* 2023. № 90. Ст. 341.

7. Польська К. Як Брюссель хоче зміцнити економічну безпеку ЄС. 2024. 24 січня. URL : https://www.dw.com/uk/es-zmicnue-ekonomicnu-bezpeku-so-proponue-evrokomisia/a-68076679 (дата звернення: 30.04.2024).

Оніщик Ю. В.,
д-р юрид. наук, професор,
завідувач кафедри приватного та публічного права
ORCID ID 0000-0003-3355-3392;
Амбруш Д. Л.,
здобувачка кафедри приватного та публічного права,
Київський національний університет технологій та дизайну,
м. Київ, Україна

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Економічна безпека національного господарства є невід'ємним атрибутом суверенності, територіальної цілісності та незалежності будь-якої держави, а побудова ефективної безпекової системи уможливлює сталий соціально-економічний її розвиток. Синергетична дія зовнішніх протистоянь і посилена дія чинників глобалізації вимагають від світового та європейського співтовариства усвідомлення принципів єдності й цілісності системи безпеки, яка має будуватися на ефективній взаємодії всіх її складових. Все вищеокреслене вимагає комплексного застосування регуляторних засад та важелів щодо забезпечення економічної безпеки національної економіки із метою належного протистояння внутрішнім та зовнішнім загрозам [1, с. 207].

Поняття економічної безпеки має тісний зв'язок із поняттям національної безпеки. Національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2]. Економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [3]. Забезпечення національних економічних інтересів вимагає формування і реалізації стратегічного курсу у сфері забезпечення економічної безпеки, спрямованого як на стале нарощення конкурентоспроможності економіки України, так і на поступове зміцнення економічної стійкості та відповідно невразливості національної економіки до зовнішніх

і внутрішніх загроз. Отже, стратегічний курс у сфері забезпечення економічної безпеки має два взаємопов'язаних напрями – напрям розвитку та безпековий напрям [4].

Основними завданнями у сфері забезпечення економічної безпеки є: забезпечення стійкості від зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз національним економічним інтересам держави та інтересам її громадян; збереження та розвиток економічної потужності країни з урахуванням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722, та позицій людиноцентризму; гарантування національної економічної незалежності та здатності до захисту національних економічних інтересів, зокрема у високотехнологічній сфері [4].

Чинне нормативно-правове забезпечення економічної безпеки держави, суб'єктів господарювання в основному сформовано, проте воно недостатньо цілеспрямоване, неповне, практично на всіх рівнях нормотворче реагування на ринкові зміни запізніле та неадекватне [5, с. 173].

Першим основним джерелом з питань нормативно-правового регулювання економічної безпеки є Конституція України, у ч. 1 ст. 17 якої визначено, що забезпечення економічної безпеки України є найважливішою функцією держави [6]. Другим джерелом є кодифіковане законодавство. До третього джерела віднесено закони України з питань безпеки. До четвертого джерела долучаються накази та інші акти міністерств, відомств, об'єднань, що регулюють окремі питання у сфері економічної безпеки.

Забезпечення економічної безпеки є правовим явище, що має специфічний характер, характеризується багато аспектними підходами щодо трактування даного явища. З погляду правової форми забезпечення економічної безпеки доцільно представляти як діяльність державних органів щодо виконання вимог безпеки з метою забезпечення національних економічних інтересів. Забезпечення економічної безпеки можна також охарактеризувати як вид публічно-владної діяльності (організаційної, управлінської, адміністративної, правоохоронної, спрямованої на реалізацію національних інтересів). Правове забезпечення економічної безпеки як виду державної діяльності повинно визначатися наступними ознаками: встановлення національних економічних інтересів, що визначають зміст права щодо їх захисту з метою стабільного розвитку держави; виявлення загроз, що виникають внаслідок неправомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин; формування правовідносин між суб'єктами, які регулюються законодавством; забезпечення нормативно регламентованої діяльності державних органів,

наділених право застосовними повноваженнями щодо забезпечення безпеки. Таким чином, метою правового регулювання економічної безпеки повинно бути створення найліпших умов для розвитку економіки. Порушення принципів правового регулювання виступає як причина виникнення економічної кризи.

Після початку повномасштабної війни в Україні порушилися економічні зв'язки, погіршився стан матеріального виробництва і визначилися такі загрози економічного розвитку, як енергетична та продовольча криза, загострився та погіршився стан трудових, біологічних, природних факторів виробництва, відбулося підвищення воєнних загроз та інші, які мають як прямий так і опосередкований вплив на стан матеріального виробництва, і як наслідок на забезпечення потреб людини. З впровадженням правового режиму воєнного стану, відповідно до ст. 7 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на складові економічної безпеки, як умови забезпечення прав людини критичний вплив мають такі фактори, як: трудова повинність на працездатність осіб, що не задіяні в оборонній сфері, що суттєво знижує кількість трудових ресурсів; примусове відчуження майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави; робота постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини; вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини та інші. Слід враховувати ще і опосередковані фактори негативного впливу на стан економічного розвитку, а саме: руйнування виробничих споруд та житла, труднощі ведення підприємницької діяльності у всіх галузях виробництва, міграцію населення, ускладнення проведення навчальних занять, що відображається на якості підготовки фахівців, зменшення товарообігу, нестійкий стан банківської системи та грошово-кредитного обігу та інші [7].

Отже, правове забезпечення економічної безпеки слід розглядати як вид державної діяльності, спрямованої на захист національних економічних інтересів шляхом виконання вимог безпеки. Правове регулювання цього процесу передбачає встановлення національних економічних інтересів, ідентифікацію загроз, формування правовідносин, а також нормативно-регламентовану діяльність державних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Штулер І. Воєнно-економічна безпека України в сучасному геополітичному просторі. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2016. Вип. 2 (17). С. 206–220.

2. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#top

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text

5. Павліченко Є., Гузенко О. Нормативно-правове регулювання економічної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 169–174.

6. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

7. Гетманець О. П. Економічна безпека держави як умова забезпечення прав людини під час воєнного стану. URL : https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/67cf139b-084c-4e56-aff7-4e1460779fc7/content

Печора К. В.,
здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
ORCID ID 0009-0005-6078-8439
Науковий керівник:
Андрущенко І. Г.,
канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань,
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-2988-7579

БОРОТЬБА ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ВАЛЮТНИМИ ЦІННОСТЯМИ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Загальновідомо, що нині в Україні практично в усіх сферах суспільного життя мають місце кризові явища чи негативні тенденції, які спричиняють появу та поширення злочинності. Такі сучасні вади процесу державотворення, поки ще не знайшли свого належного наукового обґрунтування та напрацювання організаційно-правових засад протидії цим явищам. Саме тому зростаюча динаміка злочинності може стати реальною загрозою економічній безпеці держави.

Подібне твердження з відповідною долею впевненості також можна позиціонувати і на сферу торгівлі валютними цінностями. Так поширення злочинності в значних масштабах може призвести до зменшення надходжень до бюджетів відповідного рівня, невиконання державою своїх основних функцій, тінізації господарської діяльності в країні та, як наслідок, розбалансування макроекономічної рівноваги.

Тому в сучасних умовах необхідний вибір ефективних заходів протидії злочинності у сфері торгівлі валютними цінностями, до яких можна віднести:

- стимулювання державою розвитку процесів саморегулювання та самоконтролю у діяльності суб’єктів господарювання (далі – СГ), які б перешкоджали здійсненню протиправних посягань;

- широке залучення СГ та громадських формувань до процесу підготовки та ухвалення нормативно-правових актів;

- створення належної законодавчої бази функціонування системи безпеки діяльності СГ як частини національної безпеки держави.

Останній напрям безпосередньо впливає на вибір державою стратегії та тактики боротьби зі злочинністю у сфері торгівлі валютними цінностями. Багато в чому даний напрям став особливо актуальним у зв'язку з появою та розвитком якісно нових соціальних інститутів, покликаних самостійно забезпечувати надійну й ефективну безпеку СГ [1, с. 321].

Також варто вказати, що до суб'єктів, які надають фінансові послуги у сфері торгівлі валютними цінностями, слід відносити:

- банки, що надають банківські та інші фінансові послуги, якщо вони є валютними операціями, на підставі банківської ліцензії;

- небанківські фінансові установи, що здійснюють валютні операції на підставі ліцензії Національного банку України;

- оператори поштового зв'язку, що надають фінансові платіжні послуги, якщо вони є валютними операціями, та (або) фінансові послуги з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі на підставі ліцензії Національного банку України [2].

В основу боротьби зі злочинністю у сфері торгівлі валютними цінностями повинна бути закладена організаційно-правова можливість СГ мати постійний доступ до інформаційних ресурсів, використання яких дозволить їм ефективно запобігати здійсненню подібного виду кримінальних правопорушень.

Підкреслимо, що основою боротьби зі злочинністю у сфері торгівлі валютними цінностями є:

- постійний збір, обробка та аналіз інформації про реальні загрози, що виникають або можуть виникнути при здійсненні торгівлі валютними цінностями;

- встановлення ознак кримінальних правопорушень, що готуються та ймовірних етапів їх підготовки та здійснення;

- систематизація цих ознак і розробка на її основі заходів протидії можливим протиправним діянням.

Втім, багаторазові спроби правоохоронних органів об'єднати свої зусилля в боротьбі зі злочинністю у сфері торгівлі валютними цінностями є малоефективними та носять здебільшого епізодичний характер. Правоохоронні органи у більшості випадків не мають можливості вчасно та ефективно

виявляти, припиняти та розслідувати кримінальні правопорушення у сфері торгівлі валютними цінностями.

Це пов’язано, по-перше, з наявністю інсайдерської інформації, по-друге, з відсутністю прямого доступу до всіх документів по операціях СГ, що обмежує можливості пошуку ознак правопорушень, по-третє, з неможливістю перевірки всіх потенційних партнерів кожного СГ по запланованих угодах.

Як підсумок зазначимо, що причинами поширення кримінальних правопорушень у сфері торгівлі валютними цінностями є: слабка профілактична робота по припиненню подібного роду правопорушень; недостатня інформованість працівників правоохоронних органів про сучасні способи вчинення таких правопорушень; відсутність ефективної взаємодії СГ, що здійснюють діяльність у сфері торгівлі валютними цінностями та органів Національної поліції; відсутність спеціальних обліків (відповідних баз даних), що створені для виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері торгівлі валютними цінностями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко І. Г. Адміністративно-правове забезпечення валютного нагляду за діяльністю суб’єктів валютних операцій в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 320–322. URL : http://www.lsej.org.ua/1_2024/73.pdf

2. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2473-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text

Поліщук Л. Р.,
здобувач вищої освіти
ORCID ID 0009-0005-5054-0253
Науковий керівник:
Лисеюк А. М.,
канд. юрид. наук, доцент,
професор кафедри,
Національна академія СБ України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-9026-1188

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Розвиток української держави і суспільства у XXI ст. в епоху цифрового суспільства стрімко набирає обертів. Орієнтування на євроінтеграцію передбачають безпосереднє втілення в життя найактуальнішихздобутків науково-технічного прогресу. Серед передових технологічнихпроривів є використання безпілотних авіаційних систем, як приклад застосування інноваційних технологій, які швидко розвиваються та застосовуються в багатьох сферах життя суспільства [1].

Безпілотні літальні апарати (БпЛА), розробка та використання яких здійснюється як для військових та оборонних, так і цивільних цілей, останнім часом стають одним з найбільш розвинених напрямів авіаційної техніки, узв'язку з чим все більшої актуальності набуває проблема правовогорегулювання правового статусу безпілотників.

Повномасштабне вторгнення та збройна агресія рф проти України визначило гостру потребу в ефективних засобах розвідки, оборони та атаки, щоб вчасно виявляти ворожі цілі та нейтралізувати їх.

Використання безпілотних літальних апаратів (БпЛА), широко відомихяк дрони, значно зросло в останній час, що призвело до зростаннязанепокоєння щодо їх регулювання.

БпЛА мають багато практичних застосувань, таких як аерофотозйомка,геодезія та моніторинг, їхнє використання також підняло низку питань, пов'язаних з приватним життям, безпекою та захистом [2].

Правове регулювання безпілотних літальних апаратів офіційно закріплено нормами Повітряного кодексу України. Саме у зазначеному нормативно-правовому акті, зокрема в статті 39 йдеться про реєстрацію цивільних повітряних суден. Нормами цієї статті, зокрема п. 8 закріплено, що безпілотні повітряні судна, максимальна злітна вага яких не перевищує 20 кілограмів і які використовуються для розваг та спортивної діяльності, не підлягають реєстрації у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України [3].

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері транспорту, визначає пріоритетні напрями таздійснює заходи щодо формування державної політики у сфері авіаційного транспорту та використання повітряного простору України і забезпечує нормативно-правове регулювання.

Уповноваженим органом виконавчої влади в галузі державної авіації є Міністерство оборони України. На уповноважений орган з питань цивільної авіації та Міністерство оборони України в межах їх повноважень покладаються питання регулювання використання повітряного простору України.

Конвенція про міжнародну цивільну авіацію (Чиказька Конвенція), підписана у 1944 році, встановлює деякі правила використання БПЛА.

Згідно зі ст. 8 забороняється польоти будь–яких безпілотних апаратів над територією іншої держави без її дозволу.

Відповідно до вимог пункту 4 розділу ІІ Правил використання повітряного простору, затверджених наказом Міністерства оборони України від 11.05.2018 № 430/210, польоти БпЛА масою до 20 кг включно виконуються без подання заявок на використання повітряного простору, без отримання дозволів на використання повітряного простору, без інформування відповідних органів влади. Однак, використання можливо лише при виконанні наступних вимог: БпЛА повинні летіти поза межами встановлених заборон та обмежень використання повітряного простору, без перетинання державного кордону України та в межах прямої видимості (VLOS) зі швидкістю не більше 160 км/год; БпЛА повинні бути віддалені від зовнішніх меж злітно-посадкових смуг аеродромів на відстань не менше 5 км або від зовнішніх меж злітно-посадкової смуги вертодромів на відстань не менше 3 км, а також на відстань не менше 500 м від пілотованих повітряних суден;

Польоти не повинні виконуватись над скупченням людей на відкритому просторі або над місцями щільної забудови або об’єктами (зонами), які визначені відповідними органами державної влади;

Максимальна висота польоту не повинна перевищувати 120 м надрівнем земної (водної) поверхні, 50 м над рівнем земної (водної) поверхні вмежах спеціально встановлених зон, 50 м над статичними перешкодами нагоризонтальній відстані не більше 100 м від таких перешкод. Якщо максимальна висота польоту перевищує зазначені обмеження, необхідно отримати дозвіл власника такого [3].

Виходячи з цього однією з головних проблем у регулюванні використання дронів є визначення належного рівня нагляду.

Іншою проблемою є складність забезпечення дотримання правил.

Дрони невеликі, швидкі і можуть працювати у віддалених районах, щоускладнює для влади ефективний контроль за їхнім використанням. Крім того, відсутність універсальної системи ідентифікації дронів ускладнюєвідстеження того, хто ними керує.Питання конфіденційності також є важливою проблемою. БпЛА, обладнані камерами або іншими датчиками, можуть знімати зображення і дані з приватної власності без згоди власника. Це викликає занепокоєння щодо можливості використання дронів для переслідування, переслідування або іншої незаконної діяльності.

Ще одна проблема полягає в тому, що дрони можуть становити загрозу безпеці, особливо коли вони літають в обмеженому повітряному просторі або поблизу аеропортів. Було кілька інцидентів, коли дрони ледь не зіткнулися з комерційними літаками, що призвело до закликів до більш жорсткого регулювання.

Нарешті, питання безпеки. Дрони можуть використовуватися для перевезення контрабанди, спостереження за важливими об’єктами або навіть для здійснення терористичних атак. Це призвело до закликів до посилення заходів безпеки для запобігання несанкціонованому доступу до дронів і забезпечення того, щоб вони не використовувалися в незаконних цілях [6].

Отже, на сьогодні використання повітряного простору в Україні регламентується Повітряним Кодексом України, в якому прописані основні положення, щодо регулювання, контролю, відповідальності за використання повітряного простору, що становить значний виклик для держави.

Для вирішення цих питань необхідно знайти баланс між перевагами використання безпілотників і потенційними ризиками, які вони несуть. Це вимагатиме розробки ефективних нормативно-правових актів, впровадження надійних механізмів правозастосування та використання технологічних рішень для вирішення проблем конфіденційності, безпеки та захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Martsenko N. Determining the place of artificial intelligence in civil law. Studia Prawnoustrojowe. 2020. № 47. URL : https://doi.org/10.31648/sp.5279 (дата звернення: 20.03.2024).

2. Баранов О. А. Інтернет речей: теоретико-методологічні основиправового регулювання. Т: Сфери застосування, ризики і бар'єри, проблеми правового регулювання : монографія / Наук.-дослід. ін-т інформатики і права НАПрН України. 2-ге вид. Харків : Право, 2018. 344 с.

3. Про затвердження Положення про використання повітряного простору України : постанова Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 954. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/954-2017-%D0%BF (дата звернення: 20.03.2024).

4. Про затвердження Авіаційних правил України «Правила використання повітряного простору України» : наказ Державіаслужби України та Міністерства оборони України від 1 травня 2018 р. № 430/210. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1056-18 (дата звернення: 20.03.2024).

5. Du H., Heldeweg M. A. Anapproach to regulating non-military unmanned aircraft systems. International Review of Law, Computers & amp; Technology. 2018. P. 3–4.

6. Григоров О. М. Правова регламентація ви- користання цивільних безпілотних літальних апаратів: стандарти ІКАО та практика України. *Recht der Osteuropäischen Staaten.* 2020. № 2. С. 14–17.

7. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_038#Text (дата звернення: 20.03.2024).

8. Повітряний кодекс України : Закон України від 19 трав. 2011 р. № 3393-VI. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ (дата звернення: 21.03.2024).

Рубльова В. С.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук, завідувач кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0007-5720-6367

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВОЄННИМИ ЗЛОЧИНАМИ

Прецедент жорстокої, повномасштабної, агресивної війни спричинений вторгненням рф в Україну у XXI столітті на Європейському континенті став потрясінням для всього людства. Створення численних міжнародно-політичних організацій та безпекових структур, наприклад Рада Європи, ООН, НАТО, ЄС тощо, здавалося, що ситуація контролюється і вдається уникнути повторення трагедій минулого. Однак численні воєнні злочини, вчинені на території України під час повномасштабного вторгнення рф, доводять протилежне. Завдання всього світу зараз в максимально можливий спосіб, швидко та якісно напрацювати механізм кримінального розслідування воєнних злочинів, уникання безкарності злочинців та відновлення верховенство права, що було порушене внаслідок збройної агресії рф щодо України.

До початку резонансних подій, що відбувались і досі відбуваються на території України, а саме Сході та Півдні України, Херсонщині, Сумщині і т.д. досудове розслідування воєнних злочинів не було основним напрямом дослідження і аналізу серед праць науковців. Однак в роботах В. І. Галаган, І. В. Гловюк, В. Я. Горбачевський, Ю. М. Грошевий, О. М. Дроздов, П. С. Елькінд, А. В. Іщенко. О. В. Капліна, В. В. Луцик, С. Д. Лук'янчиков, В. Т. Маляренко, В. В. Назаров, в яких обговорюються питання проведення оперативно-розшукових заходів розслідування воєнних злочинів знайти вдалося.

За даними Офісу Генерального прокурора на сьогоднішній день правоохоронними органами зафіксовано 111 038 злочинів агресії та воєнних злочинів. Серед них переважають порушення звичаїв війни, (ст. 438 Кримінального кодексу (далі – КК) України), планування, підготовка або розв'язання та ведення агресивної війни (ст. 437 КК України), пропаганда війни (ст. 436 КК України) тощо. Варто відзначити й посягання на національну безпеку, серед злочинів яких виділяють: державна зрада (ст. 111 ККУ), колабораційна діяльність (ст. 111-1 ККУ), диверсія (ст. 113 ККУ) тощо [1].

Інститут негласних слідчих (розшукових) дій, який передбачений гл. 21 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), є надзвичайно важливим засобом отримання доказів у кримінальних провадженнях в умовах кількісно-якісних змін злочинності в Україні. В сучасних умовах проведення кримінальних розслідувань не завжди можна обійтися без застосування негласних (слідчих) розшукових дій. Це комплекс заходів, які можуть бути використані правоохоронними органами для збору доказів і встановлення обставин злочинів, однак їх проведення повинно строго відповідати законодавчим вимогам та бути обґрунтованим.

Варто відзначити, що негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, метою яких є отримання (збирання), перевірка фактичних даних про факт і методи, які не підлягають розголошенню у конкретному кримінальному проваджені [2, с. 253].

У Конституції України закріплений принцип рівності всіх громадян перед законом і судом [3]. Тому громадянство, національність, стать, місце проживання, посадовий і соціальний стан особи, її приналежність до суспільних об'єднань, відношення до релігії і політичні переконання не можуть стати перешкодою для проведення негласної діяльності. Отже, за наявності законних підстав можна виконувати негласні слідчі (розшукові) дії для будь-якої особи, що вчинила злочин збройної агресії або посягання на національну безпеку.

Згідно з положеннями чинного КПК України, система негласних слідчих дій включає: «аудіо-, відео-контроль особи (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію(ст. 261); огляд та виїмку кореспонденції (ст. 262); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних мереж (ст. 264); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо, відеоконтроль місця (ст. 270); контроль за вчиненням злочину (ст. 271); виконання

спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274); використання конфіденційного співробітництва (ст. 275)» [4].

Серед видів негласних слідчих (розшукових) дій, які найчастіше застосовуються у справах про військові злочини, можна виділити наступні:

- оперативно-розшукове затримання;
- перехоплення та прослуховування телефонних розмов;
- зняття інформації з технічних каналів зв'язку;
- встановлення місць зберігання зброї та боєприпасів.

Отже, метою даної роботи є аналіз особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що пов'язані із воєнними злочинами.

Проведення негласних слідчих дій є однією з найважливіших розшукових дій під час розслідування воєнних злочинів. Це зумовлено тим що розслідування воєнних злочинів (застосовування отрути чи отруєної зброї; зґвалтування, сексуальне рабство; взяття в заручники; тортури та нелюдське поводження) потребують швидкого реагування та негайних дій. Актуальність застосування НСРД також викликана перевіркою особи на причетність до злочину (наприклад, засобами зв'язку), а також можливістю визначити причетність особи до злочину та місцезнаходження злочинця.

Слід враховувати, що в процесі розслідування воєнних злочинів прийняття рішень про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання одержаних відомостей потребує тісної співпраці між слідчим, оперативними підрозділами, прокурором – як процесуальним керівником, та слідчим суддею [5, с. 15–16].

Тому важливо забезпечити координацію та узгодженість дій різних підрозділів та органів для досягнення спільної мети. Необхідно правильно направляти розслідування, визначати необхідність застосування негласних слідчих (розшукових) дій та адекватно оцінювати ризики, пов'язані з обмеженням конституційних прав громадян у ході їх проведення.

Ще у 2014 році КПК України було доповнено нормами, що регламентують порядок досудового розслідування під час воєнного стану [6], а у 2022 році розділом «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану», викладений у Законі України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [7].

Частиною 2 ст. 248 КПК України встановлені вимоги до клопотання про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій [4].

Станом на липень 2023 року слідчими суддями України розглянуто 12 368 клопотань на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із воєнними злочинами. З них приблизно 85 % клопотань було задоволено, а інші було відхилено. Оскільки воєнні конфлікти супроводжуються складними юридичними, моральними, а головне етичними питаннями, слідчі судді повинні мати чітке розуміння відповідальності, що існує для них перед суспільством [1].

Негласне розслідування є важливим інструментом у кримінальному судочинстві, зокрема під час воєнного стану. Вони дозволяють отримати інформацію, яку неможливо отримати іншим способом.

Порядок проведення НСРД у справах про воєнні злочини має ряд особливостей:

1. Підставою для проведення НСРД у справах про воєнні злочини може бути лише ухвала слідчого судді, за винятком невідкладних випадків, коли зволікання може призвести до втрати доказів.

2. У справах про воєнні злочини може виникнути потреба у міжнародному співробітництві, наприклад, у разі, якщо:

- підозрюваний або свідок знаходиться на території іншої держави;
- докази знаходяться на території іншої держави;

3. НСРД у справах про воєнні злочини оформлюються згідно з вимогами кримінального процесуального законодавства (ст. 110 КПК України) з урахуванням особливостей, притаманним воєнним злочинам.

4. При проведенні НСРД у справах про воєнні злочини слід враховувати чи не обмежуються права та свободи людини і громадянина, передбачені Конституцією України та законами України.

На нашу думку, щодо проведення НСРД пов'язаних з розслідуванням воєнних злочинів варто звернути на такі напрямки роботи:

- Збір розвідувальних даних з відкритих джерел – OSINT (стст. 263–264 КПК України):

1. Використання загальнодоступної інформації з онлайн-джерел, таких як соціальні мережі, новинні ресурси та супутникові знімки, для визначення потенційних злочинців, жертв і місць скоєння воєнних злочинів.

2. Аналіз повідомлень, відео та фотографій у соціальних мережах на предмет підтверджень злодіянь, переміщення військ та структури командування.

3. Моніторинг онлайн-форумів та чатів, які використовують обидві сторони, на предмет можливого визнання вини або доказів воєнних злочинів.

- Збір розвідувальних даних від людських джерел - HUMINT:

1. Встановлення контактів та проведення бесід з інформаторами в зоні конфлікту, зокрема біженцями, дезертирами та особами, які мають доступ до конфіденційної інформації.

2. Проведення інтерв'ю з свідками та жертвами воєнних злочинів, збирання інформації з перших вуст та потенційних зачіпок.

3. Залучення таємних слідчих для проникнення до груп, підозрюваних у воєнних злочинах, та збирання доказів зсередини.

- Збір розвідувальних даних за допомогою технічних засобів – SIGINT (ст. 254 КПК України:

1. Перехоплення та аналіз сигналів зв'язку воюючих сторін, таких як телефонні дзвінки, радіопередачі та електронні повідомлення.

2. Розшифровка перехоплених повідомлень для виявлення доказів планування воєнних злочинів, їх здійснення та спроб приховати їх.

3. Використання перехоплених повідомлень для визначення потенційних злочинців та жертв.

Для забезпечення ефективного та справедливого розгляду клопотань про проведення НСРД у провадженнях про воєнні злочини слідчому судді слід керуватися такими практичними рекомендаціями:

– прийняття правильних управлінських рішень, здійснення ефективного прогнозування та планування правоохоронної діяльності під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні воєнних злочинів, вчинених в умовах воєнного стану;

– необхідне правильне планування службових осіб правоохоронних органів та правильний вибір негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування;

– співпраця з особами, причетними до злочину та використання інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва;

– доцільне проведення спостереження за особою, річчю або місцем для отримання доказової бази по справі розслідування воєнних злочинів;

– використання технічних засобів та засобів інформаційного забезпечення під час розслідування;

– тактично правильне проведення НСРД для з’ясування всіх обставин вчинення воєнного злочину.

Отже, враховуючи вищевказане, дослідження воєнних злочинів під час воєнного стану є складним завданням, яке потребує значних ресурсів та зусиль.

Однак це завдання є надзвичайно важливим для забезпечення законності, рівності, справедливості та запобігання майбутнім злочинам. Дослідження воєнних злочинів під час воєнного стану є критично важливим для збереження доказів та забезпечення притягнення винних до відповідальності. Надання розголосу та удосконалення нормативно-правових баз – реальна можливість спрощення процедури організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій, особливо в сучасних умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення / Офіс Генерального прокурора. URL : https://www.gp.gov.ua/ (дата звернення: 10.04.2023).

2. Сенченко А. О., Якименко П. П. Деякі питання класифікації негласних слідчих та розшукових дій. Збірник VI Міжнародного молодіжного наукового юридичного форуму. Київ : Національний авіаційний університет, 2023. С. 253–255.

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 11.04.2024).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 10.04.2023).

5. Казарян І. Особливості розгляду клопотань на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов’язаних із воєнними злочинами. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 14–20.

6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : Закон України від 12 серп. 2014 р. № 1631-VII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1631-18#Text (дата звернення: 10.04.2023).

7. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей обчислення строків досудового розслідування в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text (дата звернення: 10.04.2023).

Стороха Н. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Лимаренко Ю. С.,
д-р філос. наук у галузі права, старший викладач кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-9108-5350

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ДЕРЖАВНІЙ БЕЗПЕЦІ: СУТНІСТЬ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ

Удосконалення теорії та методології державного управління в аспекті протидії економічній злочинності є ключовим для забезпечення національної безпеки України. Економічна злочинність у своїх різноманітних формах є важливим фактором дисбалансу в економічній системі, що в свою чергу негативно впливає на соціальну стабільність суспільства [1, с. 3–17].

Міжнародна спільнота приділяє значну увагу питанню економічної злочинності, особливо з огляду на наступне: загрозлива криміналізація соціально-економічних інститутів, зростаючі тенденції насильства у реальному та віртуальному середовищах, транснаціональна злочинність. Це вимагає більш глибокого розуміння справжнього стану речей, оцінки статистичних параметрів цього явища та розгляду усіх факторів, які впливають на його незламність.

Тому активізація міжнародної співпраці з метою розроблення загальних стратегій боротьби зі злочинністю стає надзвичайно важливою. Це обґрунтовується необхідністю співпраці та об'єднання зусиль усіх країн для негайного створення під егідою ООН інформаційного ресурсу щодо показників злочинності в усьому світі, його окремих регіонах і країнах, а також щодо діяльності правосудних органів в цьому напрямку на основі адекватно порівняльної міжнародної класифікації злочинів для статистичних цілей [4, с. 6–9].

Глобальний аналіз підтверджує негативні наслідки економічної та політичної кризи на рівень економічної злочинності. Результати дослідження в Україні збігаються з висновками всесвітнього звіту, підтверджуючи зростання ризиків, пов'язаних з економічною злочинністю. Тому виявлення недобросовісних дій та запобігання економічній злочинності є критично важливими для забезпечення державної безпеки.

Згідно з оглядом економічної злочинності у світі, проведеним компанією PricewaterhouseCoopers (PWC) за 2020 рік, спостерігається зростання рівня економічної злочинності. Це включає шахрайство з клієнтами, кіберзлочинність, незаконне привласнення майна, хабарництво та корупцію, маніпулювання фінансовою звітністю, шахрайство у сфері закупівель, а також управлінням персоналом та інші види злочинної діяльності [4, с. 6–9].

Боротьба з економічною злочинністю повинна стати основним пріоритетом державного управління у сфері забезпечення національної безпеки. Це обумовлено тим, що держава виступає соціальним інститутом, відповідальним за регулювання економічних інтересів у суспільстві, які часто стають причиною вчинення економічних злочинів. Державне управління має забезпечити як запобігання, так і протидію економічній злочинності, а також встановити ефективні механізми для її ліквідації. Боротьба з економічною злочинністю є важливою складовою наукового дослідження, оскільки це явище є предметом інтересу різних галузей суспільних наук [2, с. 71–75].

У цілому запропонований підхід дозволяє комплексно підійти до вивчення економічної злочинності, сформулювати теоретико-методологічну основу державного управління протидії економічній злочинності та визначити її роль у загрозах для державної безпеки.

Пропонується розглядати економічну злочинність як загрозу державній безпеці у контексті різних напрямів державної політики. Всі види злочинів пропонується класифікувати за такими напрямами, як державний та корпоративний сектори. Узагальнюючи, така взаємодія відображається у моделі державного управління, спрямованої на запобігання та протидію економічній злочинності, яка становить загрозу для державної безпеки.

Державна безпека, яка визначається як захист інтересів держави як інституту, що регулює інтереси різних суспільних інститутів, має складну внутрішню структуру, що визначається економічними аспектами. Оцінка безпеки включає аналіз ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку, рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці, їх відповідності рівню в найбільш розвинених і передових країнах. Також враховується рівень,

за якого зовнішні та внутрішні загрози мінімізуються, конкурентоспроможність економіки, цілісність території економічного простору, суверенітет та незалежність, можливість протистояння зовнішнім загрозам, соціальна стабільність, а також умови для запобігання та вирішення соціальних конфліктів [3, с. 140–151].

З огляду на вищевикладене зазначимо, що досліджуючи питання економічної злочинності, економічні аспекти національної безпеки можна розглядати через два основних критерії: економічну незалежність держави та стабільність і стійкість її економічної системи. Саме ці два показники відображають взаємозв'язки між економічною безпекою та іншими аспектами національної безпеки, такими як політична, екологічна, військова, соціальна тощо.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що економічна злочинність полягає в тому, що це явище представляє серйозну загрозу економічній та національній безпеці держави. Воно порушує правові норми, підриває довіру до влади, спричиняє економічні втрати та сповільнює соціально-економічний розвиток. Це потребує комплексного підходу з боку законодавців, правоохоронних органів та громадськості для ефективної боротьби з цим явищем та забезпечення стабільності та безпеки в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дикий А. П. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості. *Економіка, управління та адміністрування.* 2022. № 4 (102). С. 3–17.

2. Жихор О., Баранова В. Сучасні загрози економічній безпеці України. *Вісник Національного банку України.* 2015. № 1. С. 71–75.

3. Грицишен Д. О., Супрунова І. В., Лисак С. П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 140–151.

4. Price water-house Coopers (PWC). Fighting fraud: A never-ending battle. PwC’s Global Economic Crime and Fraud Survey. 2020. С. 6–9. URL : https://www.pwc.com/gx/en/forensics/gecs-2020/pdf/global-economic-crime-and-fraud-survey-2020.pdf (Last accessed: 12.03.2024).

Тимків І. В.,
здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
ORCID ID 0009-0008-5577-8449
Науковий керівник:
Андрущенко І. Г.,
канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань,
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-2988-7579

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА У СФЕРІ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Динаміка зростання обсягів капітального будівництва (далі – КБ) є однією з ключових ознак потужності та стабільності економіки держави, а також визначає стан її економічної безпеки. На сучасному етапі розвитку вітчизняного суспільства та процесів інтеграції держави до країн-членів Європейського Союзу, роль КБ у забезпеченні національної економічної безпеки зростає багаторазово, що визначає особливу актуальність тематики даного дослідження.

Зазначимо, що КБ – це діяльність держави, юридичних та фізичних осіб, яка спрямована на створення нових та модернізацію наявних основних фондів виробничого і невиробничого призначення. КБ є однією з найважливіших галузей матеріального виробництва будь-якої країни світу.

Слід вказати, що поняття «капітальне будівництво» охоплює не лише нове будівництво (будівництво основних фондів, автошляхів, залізниць, будівель та споруд, яке здійснюється на нових майданчиках), а й розширення (здійснення за новим проєктом будівництва наступних черг діючих підприємств, додаткових виробничих комплексів), реконструкцію (перебудову існуючих споруд, виробничих майданчиків та інших об’єктів), технічне переоснащення (здійснення комплексу заходів щодо підвищення технічного рівня окремих дільниць виробництва), а також реставрацію та капітальний ремонт будівель і споруд [1].

КБ є одним з ефективних напрямів підвищення надходжень до Державного та місцевих бюджетів країни, зростання рівня зайнятості в реальному секторі економіки, а також зменшення відсотку безробіття.

Проте, як підкреслюють дослідники даної сфери, значна частка обсягів КБ знаходиться в тіні та вражена злочинністю в сфері економіки. Значну кількість правопорушень правоохоронні органи виявляють по напрямку легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Такий стан справ є реальною загрозою економічній безпеці держави.

Загалом, тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство. Вона є відображенням активної криміналізації економічних процесів, високої корумпованості органів державної влади та низької правової і податкової культури юридичних та фізичних осіб. Вирішення цих проблем – серйозний виклик Україні, враховуючи євроінтеграційні прагнення нашої держави [2].

Досконала та вивірена політика у сфері КБ є основою для підвищення ефективності вітчизняної економіки та рівня забезпечення першочергових потреб громадян нашої держави. Окрім цього КБ відіграє одну з ключових ролей при формуванні дохідної частини бюджету держави. Збалансований Державний бюджет України є фундаментом для підвищення довіри й авторитету нашої держави на світовій арені, – довіри з боку стратегічних партнерів, стратегічних інвесторів.

Одним з найважливіших напрямків державної інвестиційної політики, як складової частини фіскальної політики країни, є залучення вітчизняного та зарубіжного капіталу для розвитку економіки держави. Останнім часом гостро постало питання щодо поліпшення інвестиційної привабливості країни та зростання ВВП, основу реалізації яких повинні складати: виважена макроекономічна політика, стабільне законодавство, а також ефективний правовий захист прав інвесторів.

Нині сучасний інвестиційний клімат в Україні не створює високих стимулів для залучення інвестицій у вітчизняну економіку. І це є суттєвою проблемою, як для держави, так і для суспільства загалом. Залучення інвестицій в Україну, рівноправна та взаємовигідна співпраця з потенційними інвесторами, напряму залежить від прозорості ухвалення управлінських рішень, досконалого правового захисту прав власника та прав інвестора, а також рівня тіньової економіки.

Варто наголосити, що така ж позиція віддзеркалюється і в оцінках самих інвесторів по відношенню до України. Це, неодмінно, позитивно позначиться і на сфері КБ в Україні.

Ґрунтуючись на викладеному зауважимо, що з метою зменшення рівня тіньової економіки в сфері КБ як загрози економічній безпеці держави, необхідно:

- на законодавчому рівні вирішити питання про стягнення коштів по боргових (дебіторських) зобов'язаннях та притягнення до юридичної відповідальності посадових осіб суб'єктів господарювання (далі – СГ), які штучно створюють дебіторські заборгованості за обсягом рівні чи такі, що перевищують отриманий прибуток за звітний період, в наслідок чого СГ вважається збитковим і не здійснює платежі до бюджету;
- посилити вимоги щодо надання до Державної податкової служби України зведень про фактичне місце перебування СГ, змінах у складі засновників та керівництві;
- нормативно заборонити посадовим особам СГ, визнаних банкрутами, виступати засновниками чи/та керівниками інших СГ;
- для зменшення частки тінізації економіки країни, зобов'язати реєструвати комерційні структури лише після безпосереднього встановлення особистості особи на яку здійснюється реєстрація СГ;
- максимально спростити процедуру визнання СГ банкрутом, з метою оперативного продажу його майнових прав для поповнення бюджету та покриття боргових зобов'язань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Капітальне будівництво. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5_%D0%B1%D1%83%D0%B4%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE (дата звернення: 25.03.2024).

2. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання. URL : https://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf (дата звернення: 25.03.2024).

Чинчик А. А.,
д-р екон. наук, доцент,
старший аналітик,
Бюро економічної безпеки України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-4017-4753

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ДО ПИТАННЯ РОЗПОДІЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Економіка як невід'ємна складова суспільної життєдіяльності відіграє основоположну роль у функціонуванні кожної держави, а забезпечення її безпеки є одним з головних завдань задля сталого розвитку.

Термін «економіка» (від грецьких слів «ойкос» – домогосподарство та «номос» – закон) уведений у науковий обіг давньогрецьким мислителем Ксенофонтом. На думку А. Замриги, економіка являється сукупністю суспільного виробництва, розподілу, обміну та споживання благ, а також виробничих відносин, які виникають між людьми у цих процесах [1, с. 70; 2].

Водночас І. Бойчик вважає економіку наукою використання суспільством певних обмежених ресурсів для виробництва та розподілу корисних продуктів та визначає її як сукупність законів, правил і засобів ведення господарства [3, с. 9].

Погоджуючись із вищенаведеними думками науковців, вважаємо що, у контексті удосконалення інституціонального механізму забезпечення економічної безпеки держави термін «економіка» слід визначати, як суспільну науку, яка вивчає процеси в різних сферах життєдіяльності людини, зокрема, виробництва, споживання, розподілу та обміну. Тому економічна безпека держави стосується практично кожної сфери життя суспільства.

Завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави покладено на Бюро економічної безпеки України (БЕБ). Однією з функцій БЕБ є правоохоронна функція. Також на нього покладено завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [4].

З метою їх реалізації, у відповідності до вимог статті 216 «Підслідність» Кримінального процесуального кодексу України, детективи БЕБ здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень за 30 статтями Кримінального кодексу України, які віднесено до правопорушень у сфері господарської діяльності. Зокрема за двома статтями Кримінального кодексу України (209 «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» та 209^1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»), досудове розслідування здійснюється слідчими органу, який його розпочав або до підслідності якого воно відноситься [5].

Водночас детективи БЕБ здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтею 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» Кримінального кодексу України, яке віднесено до правопорушень проти власності, та статтею 364 «Зловживання владою або службовим становищем», яке віднесено до правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [5].

Законодавством визначено, що БЕБ ідентифікує ризики та протидіє правопорушенням у бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній або інвестиційній сфері [4]. Таким чином, діяльність БЕБ зосереджено на протидію кримінальним проявам, які пов’язані з обігом фінансів (у тому числі бюджетних), грошей та порушенням визначених законодавством умов ведення господарської діяльності.

Одночасно розслідуванням правопорушень у сфері господарської діяльності займаються слідчі органів безпеки, Національної поліції та Національного антикорупційного бюро України. Також розслідуванням цих кримінальних правопорушень займаються слідчі органів Державного бюро розслідувань у межах своїх повноважень.

До повноважень слідчих органів безпеки належить розслідування за статтею 201 «Контрабанда» Кримінального кодексу України.

За статтями 201^2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» та 213 «Порушення порядку здійснення заготівлі металобрухту та операцій з металобрухтом» Кримінального кодексу України розслідуванням займаються слідчі Національної поліції.

Детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють розслідування за статтями 206^2 «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації», 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» та 211 «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону» Кримінального кодексу України [5].

Поряд з цим, проблемним питанням залишається здійснення розслідувань кримінальних правопорушень, підслідність яких визначена за де-кількома органами одночасно і відрізняється лише предметом (його розміром) або суб'єктом кримінального правопорушення.

Під час здійснення розслідування слідчим або детективом органу можуть бути одержані відомості щодо зміни розміру предмету або зміни чи додання суб'єкту кримінального правопорушення, що буде відносити його підслідність до повноважень іншого органу. Зміна підслідності під час здійснення розслідування у кримінальному провадженні, може суттєво впливати на якість такого розслідування.

Особлива актуальність такого питання постає при здійсненні розслідування кримінальних правопорушень, де предметом злочинного посягання є бюджетні кошти. В якості прикладу можна навести статті 191, 206^2, 210, 211 Кримінального кодексу України.

Незважаючи на нормативно-правове регулювання положеннями Кримінального процесуального кодексу України та відомчими актами, такими, як наприклад Наказ МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [6], воно не втрачає своєї актуальності.

Зокрема Ю. Гаруст та В. Мельник, які досліджували питання взаємодії й координації правоохоронних органів у забезпеченні економічної безпеки держави, вважають, що така координація являє собою спільну взаємозалежну діяльність. На їхню думку, така діяльність повинна бути заснована на підпорядкуванні відповідних суб'єктів, що наділені повноваженнями із забезпечення економічної безпеки держави, у межах власної компетенції [7, с. 263]. Зважаючи на актуальність питання належного забезпечення економічної безпеки держави шляхом удосконалення інституціонального механізму розподілення повноважень, координації та взаємодії між правоохоронними органами, підтримуємо таку думку.

Слід також звернути увагу на те, що окрім правопорушень у сфері господарської діяльності на економічну безпеку держави також мають безпосередній вплив правопорушення проти власності, довкілля та трудового права, розслідуванням яких займаються слідчі Національної поліції.

Як приклад, можна навести правопорушення, передбачені такими статтями Кримінального кодексу України, як стаття 188^1 «Викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання», стаття 239 «Забруднення або псування земель», стаття 240^1 «Незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину», стаття 175 «Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат», стаття 176 «Порушення авторського права і суміжних прав» тощо.

Такі правопорушення безпосередньо впливають на економічну безпеку держави, а рівень кримінальних проявів проти власності, життя та здоров'я особи є її особливими індикаторами. Вони беруть участь у визначенні відповідності рівня соціальних стандартів, конкуренції, зайнятості населення, міграції та значно впливають на інвестиційний клімат та політичне життя країни.

На нашу думку, вирішенням питання належної взаємодії й координації, зокрема правоохоронних органів, у забезпеченні економічної безпеки держави має стати Комплекс заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, який передбачений статтею 13 Закону України від 28 січня 2021 року № 1150-IX «Про Бюро економічної безпеки України». Він включає збирання, обробку, оцінювання та аналіз інформації щодо результатів діяльності БЕБ, контролюючих органів та державних органів, що провадять діяльність у сфері протидії кримінальним правопорушенням та запобігання загрозам економічній безпеці держави, а також затвердження за результатами такого аналізу відповідних заходів для мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки [4]. Вважаємо, що цей механізм дозволить не тільки здійснювати оцінку ризиків, з якими працює відповідний правоохоронний орган, а й виявляти їх впливи та спричинені ними уразливості.

При цьому слід розуміти зміст терміну «ризик» у контексті вирішення вищезазначеного питання.

Як зазначають В. Новіков та В. Боровікова, ризик можна визначити, як можливу небезпеку випадкового настання негативних наслідків [8, с. 30]. В. Кучеренко, В. Карпов та А. Карпов визначають ризик як потенційну, чисельно вимірну можливість втрати [9, с. 13].

Водночас, М. Куташенко зазначає, що ризик — це універсальна категорія, яка стосується всіх видів діяльності. Він робить висновок, що в сучасній економічній літературі є багато підходів до визначення терміну «ризик» та зауважує, що деякі з них навіть несумісні між собою [10, с. 48].

Тому, враховуючи, що визначенням терміну «ризик», передбаченого статтею 2 вищенаведеного Закону, вважається загроза, вплив якої призводить до тінізації економіки та послаблення економічної безпеки держави [4], на нашу думку, слід його розглядати, насамперед, як імовірність настання певної дії чи події, пов'язаної з настанням негативного наслідку для економіки держави.

Слід зважати на пріоритетність проактивного підходу до роботи з ризиками у сфері економіки з метою запобігання негативним наслідкам, пов'язаним із економічною безпекою держави.

Проведенню Комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки має передувати впровадження методології, яка повинна містити підходи до комплексного дослідження ризиків у сфері економіки та відповідати повноваженням правоохоронних та інших державних органів, що залучені до функціонування механізму забезпечення економічної безпеки держави. За результатами проведених заходів має стати визначення та ранжування зон ризиків економічної безпеки держави та пріоритетів діяльності правоохоронних та інших державних органів щодо запобігання або мінімізації таких зон ризиків, їх впливів та спричинених ними вразливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Замрига А. «Економіка країни» та «господарство країни»: адміністративно-правові аспекти співвідношення понять. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. С. 69–73. URL : http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/8/14.pdf (дата звернення: 02.05.2024).

2. Основи економіки / Сумський державний університет. 2019. URL : http://fem.sumdu.edu.ua/images/docs/abiturient/osnovi%20econom.pdf

3. Бойчик І. М. Економіка підприємства : підручник. К. : Кондор, 2016. 378 с. URL : http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/12571/1/%d0%95%d0%9f%d0%9f%d0%86%d0%94%d0%a0%d0%a3%d0%a7%d0%9d%d0%98%d0%9a%201%20%d1%84%d0%b0%d0%b9%d0%bb.pdf (дата звернення: 02.05.2024).

4. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28 січня 2021 року № 1150-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text (дата звернення: 01.05.2024).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n3845 (дата звернення: 01.05.2024).

6. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text (дата звернення: 02.05.2024).

7. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект : монографія. Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с. URL : https://core.ac.uk/download/pdf/324221809.pdf (дата звернення: 02.05.2024).

8. Новіков В. В., Боровікова В. С. До питання про сутність ризиків у праві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 28–36. URL : https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/422/1/06.pdf (дата звернення: 02.05.2024).

9. Кучеренко В. Р., Карпов В. А., Карпов А. В. Економічний ризик та методи його вимірювання : навчальний посібник. Одеса, 2011. 199 с. URL : https://core.ac.uk/download/pdf/147035471.pdf (дата звернення: 02.05.2024).

10. КуташенкоМ. В. Сутність ризику і причини його виникнення. Загальні питання економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 6. С. 45–48. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2009/13.pdf (дата звернення: 02.05.2024).

Якубівська Ю. В.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В РОЗСЛІДУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Економічні злочини, такі як фінансова махінація, корупція та відмивання грошей, представляють серйозну загрозу стабільності економіки та суспільства в цілому. З моменту, коли вони стають об'єктом правопорушень, виникає потреба в кваліфікованих спеціалістах, щоб ретельно розслідувати ці порушення та вивести відповідальних осіб перед законом. Саме тут виявляється важливість спеціальних знань в галузі розслідування економічних злочинів. Під час розслідування такого роду порушень необхідність у глибокому розумінні фінансових процесів, бухгалтерського обліку та міжнародних фінансових стандартів стає вирішальною. Спеціалісти у цій області повинні володіти не тільки теоретичними знаннями, але і практичним досвідом виявлення та аналізу неправомірних фінансових схем. Тому важливо дослідити ключові аспекти спеціальних знань, які використовуються у розслідуванні економічних злочинів, та їхню роль у протистоянні сучасним викликам у сфері фінансів та бізнесу.

Велику увагу приділяли вітчизняні та іноземні дослідники використанню спеціальних знань під час розслідування економічних злочинів. Серед них можна відзначити таких вчених, як А. С. Амеліна, О. М. Бандурка, В. Б. Букарев, В. І. Галаган, С. Г. Гуржій, О. О. Дудоров, Т. А. Качка, В. О. Коновалова, О. В. Курман, В. В. Лисенко, Г. А. Матусовський, Т. В. Молчанова, М. В. Салтевський, Л. В. Полуніна, В. М. Попович, В. Ю. Шепітько та інші. Проте, незважаючи на широкий інтерес наукового співтовариства до теоретичних і практичних аспектів використання спеціальних знань, дослідження цього питання залишається високо актуальним.

Спеціальні знання, які використовуються в розслідуванні економічних злочинів - це знання з різних галузей науки, техніки, мистецтва та ремесла, які необхідні для встановлення обставин злочину, ідентифікації його учасників, а також розшуку і вилучення доказів. Залежно від виду економічного злочину, який розслідується, можуть застосовуватися різні види спеціальних знань. Наприклад, при розслідуванні злочинів у сфері бухгалтерського обліку можуть застосовуватися економічні та бухгалтерські знання, при розслідуванні злочинів у сфері інформаційних технологій можуть застосовуватися технічні та інформаційні знання, при розслідуванні злочинів проти власності можуть застосовуватися криміналістичні, технічні та економічні знання [1, с. 284–285].

До основних видів спеціальних знань, які використовуються в розслідуванні економічних злочинів, можна віднести:

- *криміналістичні знання.* До них належать знання з криміналістичної техніки, тактики, методики, а також з окремих галузей науки, техніки та мистецтва, які застосовуються в криміналістичному дослідженні.
- *економічні знання*. До них належать знання з економіки, бухгалтерського обліку, аудиту, фінансів, оподаткування тощо.
- *технічні знання.* До них належать знання з техніки, технологій, інформатики, телекомунікацій тощо.
- *інженерні знання.* До них належать знання з інженерії, будівництва, транспорту тощо.
- *хімічні знання.* До них належать знання з хімії, хімічних технологій тощо.
- *фізичні знання.* До них належать знання з фізики, фізико-технічних наук тощо.
- *медичні знання*. До них належать знання з медицини, фармакології, судової медицини тощо [2, с. 11–18].

При розслідуванні злочинів у сфері економічної діяльності раціонально використовувати спеціальні знання, залучаючи кваліфікованих фахівців для участі в процесуальних та інших діяльностях. Це може включати проведення судових експертиз, організацію різних перевірок та обстежень, здійснення запитів та отримання консультацій від осіб із необхідними знаннями. Також важливим є витребування та використання документів, які створюються цими спеціалістами під час їхньої службової діяльності. Допит фахівців, чи то у ролі свідків, чи як судових експертів, якщо вони брали участь у проведенні судових експертиз, є також необхідним етапом у розслідуванні. На нашу думку, раціональне використання спеціальних знань у

розслідуванні злочинів у сфері економічної діяльності є необхідною умовою для успішного вирішення кримінальних справ**.** Тільки залучення кваліфікованих фахівців з різних галузей знань може забезпечити отримання об'єктивної та достовірної інформації, необхідної для встановлення всіх обставин злочину та притягнення винних до відповідальності [3, с. 60–61].

У криміналістичній літературі подається класифікація осіб, які мають спеціальні знання: "а) фахівці, процесуальний статус яких у кримінальному судочинстві не визначається (ревізори, бухгалтери, інспектори та інші, які проводили перевірки або дослідження, і матеріали, які слугували підставою для порушення кримінальної справи або надавали іншу непроцесуальну допомогу); б) фахівці, які виступають у кримінальному процесі як свідки виявлення на основі своїх спеціальних знань юридично значущих обставин (ревізори, інспектори та інші, які були допитані як свідки); в) фахівці, які залучаються до участі в проведенні слідчих дій для надання допомоги слідчому в порядку, встановленому законодавством ("спеціаліст"); г) фахівці, які залучаються до участі у кримінальній справі для надання висновку із досліджуваних спеціальних знань ("експерт")" [4, с. 611–616]. Вважаємо, що така класифікація є досить вдалою, оскільки вона враховує різні аспекти процесуального статусу та ролі осіб, які мають спеціальні знання. По-перше, класифікація дозволяє відокремити осіб, які не мають чіткого процесуального статусу в кримінальному провадженні, від осіб, які мають визначені права та обов'язки. По-друге, класифікація дає можливість диференціювати участь осіб, які мають спеціальні знання, у різних процесуальних діях.

У розслідуванні економічних злочинів спеціальні знання виявляються критичними для ефективного вирішення сучасних викликів у сфері фінансів та бізнесу. Експерти, обладнані глибоким розумінням бухгалтерських процесів, фінансових стандартів та правових норм, грають важливу роль у виявленні та протидії широкому спектру економічних порушень. Наприклад, у справі про фінансове відмивання, експерт із фінансового аналізу може провести детальний розбір фінансових транзакцій підозрюваного, виявити неправомірні схеми та визначити шляхи виведення коштів. Його спеціалізовані знання стануть ключовим інструментом для встановлення фактів та допоможуть правоохоронним органам прийняти обґрунтовані рішення у цьому складному досудовому процесі.

Отже, використання спеціальних знань є критичним елементом розслідування економічних злочинів, що дозволяє систематично встановлювати обставини злочину, ідентифікувати його учасників та ефективно збирати докази. З метою підвищення ефективності цього процесу, насамперед,

важливо забезпечити належний рівень підготовки слідчих і оперативних працівників у сфері спеціальних знань. Крім того, створення системи взаємодії між правоохоронними органами та експертними установами, а також забезпечення доступу до сучасних експертних методик і обладнання може виявитися ключовими факторами у забезпеченні ефективного розслідування економічних злочинів. Реалізація цих заходів не тільки підвищить результативність боротьби зі злочинністю у цій сфері, але й забезпечить надійність та об'єктивність правосудних вирішень у справах економічних порушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кочура О. О. Визначення поняття «спеціальні знання» та їх використання у кримінальному провадженні. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу.* Харків, 2017. С. 284–285.

2. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. *Судова експертиза.* 2014. № 1. С. 11–18.

3. Курилін І. Р. Наука і життя: українські тенденції, інтеграція у світову наукову думку. *Наука і життя: українські тенденції, інтеграція у світову наукову думку* : матеріали п’ятої Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Київ, 20–22 трав. 2009 р. Київ, 2009. С. 60–61.

4. Шепітько В. Ю. Криміналістичні та спеціальні знання: сутність, співвідношення, тенденції використання. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу*. Київ : КНДІСЕ Мінюста України, 2019. С. 611–616.

СЕКЦІЯ 4
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

Yevhen Leheza,
Professor, Doctor of Science in law,
Professor at the Department of public and private Law,
University of Customs and Finance,
Dnipro, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-9134-8499

NATIONAL SECURITY IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR: LEGAL REGULATION

Today, the world pays special attention to the formation and provision of national security, taking into account modern security challenges and globalization trends. The relevance of researching this topic lies in the fact that national security is an important condition for the functioning and development of an individual, society, and the state. Today, problems in the sphere of national security are characterized by a large number of threats of various levels; many such threats are global, including military conflicts and wars. An adequate understanding of the invasion of the Russian Federation to Ukraine that occurred on February 24, 2022, demands the identification of the main actors and factors, texts, and contexts that have converged dialectically in the realization of the dramatic events that represent a war of defense with characteristics of hybrid war on the part of Russia, for the Ukrainian society as a whole in the general framework of the commission of war crimes and crimes against humanity by the invading troops, as evidenced by the ruthless killings (massacres) of thousands of civilians in the cities of Bucha, Borodyanka, Gostomel, Irpin, Buzova, and others.

Therefore, one of the problems of ensuring national security consists of changing the concept of the education system, updating approaches to the formation of education standards, and forming the digital space of the education system. So, in the United States of America, the state policy regarding the impact of education on the national security is as follows:

First, science, technology, engineering, mathematics (STEM), and modern foreign languages have been identified as priority areas of knowledge and training for ensuring national security in the United States of America in recent

years. The main fields of application of knowledge in the field of STEM education are artificial intelligence, cyber security, quantum informatics, advanced technologies, and manufacturing;

Second, the main risks to the United States of America's national security are a decrease in the level of mastery of STEM – skills, and knowledge among American schoolchildren and graduates of higher education institutions; raising the level of education in the field of natural sciences, mathematics, technical, computer sciences in other countries, first of all, geopolitical adversary countries; reduction in the number and share of American students and graduates of higher education institutions studying STEM disciplines; decrease in the number of American higher education graduates specializing in STEM; decrease in the quality of teaching STEM education; the presence of a persisting gap in academic achievement between different demographic groups [1].

Third, the main consequences of these risks are a shortage of qualified personnel in the branches of the national economy related to the sphere of national security and advanced technologies, which is filled by migrants, including those from geopolitical adversary countries; inability of the US STEM education system to meet domestic demand for a STEM-qualified workforce; digital illiteracy of American citizens.

Fourth, reduction of national security risks in the sphere of education is ensured by: improving STEM teaching and providing support to working teachers; increasing the number and share of students of STEM disciplines at all levels of education; increasing the number of graduates of higher education institutions specializing in the field of STEM sciences; availability of STEM education; forming basic and applied research knowledge in the field of STEM in graduates of educational organizations provided that this knowledge is necessary for career development in a wide list of STEM professions and priority areas, such as computer engineering and cyber security, artificial intelligence, quantum physics and robotics [2].

The problems that have arisen in the system of ensuring national security in wartime conditions are connected, first of all, with military aggression and the occupation of some regions of Ukraine. Therefore, important elements of the national security system include the formation of effective means of the country’s defense capability, redistribution of funding taking into account the level of development of the defense-industrial complex, formation of scientific research laboratories with their activities aimed at the development of new methods of protecting the population and military personnel, development and testing of innovative weapons, etc. [3].

In addition, the legislative branch of the state has developed and adopted several regulatory and legislative acts taking into account the real threats to the independence of Ukraine, its sovereignty, and democracy, but the insufficient efficiency of particularly state bodies made it difficult to develop and implement an effective policy [4]. At the same time, the public management of the national security system (in addition to other main aspects) focused on the presence of a growing shortage of financial resources, which made it difficult to allocate funds to ensure production and purchase of modern weapons and military equipment in the necessary volumes [5].

Another important problem of national security consists in the provision of information security, ensuring the protection of society from fakes and distortions of information leading to panic among the population, a negative perception of public management decisions by state authorities, loss of trust in state authorities, which can to irreparable consequences in conditions of war [6]. Today, the processes of social transformation are taking place rapidly; these processes are based on information-communication, and technical-technological changes, naturally leading to the emergence of risks concerning dysfunctional and disorganized states of the social system, its institutions, and subsystems. Currently, the sovereignty of a national state is significantly limited in the information and intellectual spheres; that is why in modern conditions significant growth is typical for threats and risks associated with the information sphere, which is an integral part of the entire national security. National security includes several main directions, one of which is ensuring security in the information sphere. Sustainable development of the country can be ensured by a complex of measures, a systematic interaction of directions in various fields, aimed at protecting interests both at the micro level of an individual and at the macro level of the entire state.

Financing is one of the important problems in the system of ensuring national security. The financial security of a state as a component of its national security is the basis of the economic development of the country, which ensures the sovereignty and integrity of the country, as well as a decent standard of living for its citizens. In the conditions of martial law, the issues of financial security of the state become of great importance, since the defense of the country, the army, functioning of the defense and security agencies rely on sufficient and stable financial support, both domestically and with the involvement of international aid [7]. Therefore, the search for sources of financing and determination of directions for the use of financial resources is the basis of ensuring the protection

and development of production in the country in peacetime and, are extremely important in wartime. Elements of the state's financial security include available financial resources, the possibility of their accumulation and stable use to ensure victory over the enemy, eliminate threats to the state integrity of Ukraine and its national interests, and security of the country's citizens; these elements require legal regulation [8].

There is a separate problem of ensuring patriotic education of children and youth to form their national self-awareness and understanding of the importance of language and national culture in the system of national security. It is patriotic education that will fulfill the role of developing national identity and national unity of our society [9].

Preventing and combating corruption is an important problem in ensuring national security both in peacetime and in wartime. Corruption affects not only the legal, social, and economic spheres but also the military sphere where it brings great changes. First of all, corruption destroys the development of the military-industrial complex, prevents the introduction of innovative means of protection for military personnel, it disturbs the development and testing of new weapons, and new technologies, and hampers the provision of military personnel with the necessary equipment, protection and weapons. All this is necessary for the defense and protection of our country as well as for the liberation of territories from occupation.

Unfortunately, systemic measures for preventing and combating corruption do not bring effective results. Sometimes this is due to the lack of political will, sometimes the reason consists of the ineffectiveness of corruption combating mechanisms, often this is due to the unprofessionalism of personnel representatives who form and implement the anti-corruption policy of Ukraine. The problem of corruption in wartime conditions harms not only the situation in the regions where hostilities are taking place but also undermines the reputational capital (pull of goodwill) of our country in the international arena. Damage to the country's reputation may lead to the fact that Ukraine's allies will not trust our state and will not provide such vital assistance in financing the defense-industrial complex, innovative weapons, and technologies, and this may lead to irreparable consequences on the battlefield. Therefore, overcoming corruption becomes a priority for ensuring the national security of Ukraine.

The conducted analysis gives reason to note that ensuring the national security of Ukraine includes a complex of national and international measures. At the same time, determination of strategic priorities, correct understanding of

problems in the sphere of national security, search for optimal ways to solve such problems, and close cooperation of states in creating an effective system for countering modern threats will contribute to ensuring the national security, including prevent corruption as part of preserving property and maintain life safety from war as part of preserving the soul of Ukraine and international security in the world. Only cooperation can solve the urgent strategic tasks of ensuring national security in difficult world conditions and new globalization challenges.

A type of measure related to national security:

– Strengthen democratic civilian control over the security and defense sector of Ukraine as a guarantee of the legality and effectiveness of the activities of its components, increase the efficiency of management, strengthen supervision, and strengthen the responsibility of officials and officials of security and defense sector bodies;

– It will review and ensure the implementation of legislation in the field of national security and defense, in particular clarify and implement the norms of the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine";

– Will create a system of effective management and coordination of the activities of security and defense sector bodies;

– Optimizes the structure, functions, and numbers of the Security Service of Ukraine as a specially authorized state body in the fields of counter-intelligence activities and protection of state secrets, the main body in the national system of combating terrorist activities, which will make it possible to warn, timely detect external and internal threats to the security of Ukraine and prevent them, stop intelligence, terrorist and other illegal encroachments by special services of foreign states, as well as organizations, individual groups and individuals on the state security of Ukraine, eliminate the conditions that contribute to them and the causes of their occurrence;

– The creation of an effective intelligence community, strengthening its role in the implementation of state policy in the spheres of national security and defense, will strengthen the system of coordination and control of the activities of intelligence agencies, and will develop intelligence capabilities;

– Will complete the creation of the national cyber security system, form modern capabilities of cyber security and cyber defense entities, and strengthen their coordination system.

REFERENCES

1. Herman. A. America's STEM Crisis Threatens Our National Security. *American Affairs* 3, 2019. no. 1. URL : https://americanaffairsjournal.org/2019/02/americasstem-crisis-threatens-our-national-security

2. Cotton, Blackburn, Kustoff Unveil Bill To Restrict Chinese Stem Graduate Student Visas & Thousand Talents Participants. Tom Cotton – Senator for Arkansas, 27 May 2020. URL : https://www.cotton.senate.gov/news/press-releases/cotton-blackburn-kustoff-unveil-bill-to-restrict-chinese-stem-graduate-student-visas-and-thousand-talents-participants#:~:text=Washington%2CD.C.-Senator Tom Cotton,graduate studies in STEM fields

3. Leheza Ye. et al. Ensuring Human Rights in Ukraine: Problematic Issues and Ways of Their Solution in the Social and Legal Sphere. *Cuestiones Políticas* 37, no. 64 (2020): 130–36. URL : https://doi.org/10.46398/ cuestpol.3764.10

4. Leheza Ye. et al. Introduction of Electronic Governance Technologies in Administrative, Social and Labor Relations: Legal Regulation and Foreign Experience. *Revista de La Universidad Del Zulia* 14, no. 39 (2023): 450–456. URL : https://doi.org/10.46925//rdluz.39.25

5. Hryhorash O. et al. The Development of Small Business as a Source of Formation of Local Budget Revenues in Ukraine. I*nvestment Management and Financial Innovations* 15, no. 1 (2018): 133–40. URL : https://doi.org/10.21511/imfi.15(1).2018.12

6. Zadyraka N. et al. Correlation of Legal Concepts of Administrative Procedure and Administrative Liability in the Sphere of Urban Planning. *Jurnal Cita Hukum* 11, no. 1 (2023): 39–44. URL : https://doi.org/10.15408/jch.v11i1.31784

7. Volobuieva O. et al. Criminal and Administrative Legal Characteristics of Offenses in The Field of Countering Drug Trafficking: Insights from Ukraine. *Yustisia Jurnal Hukum* 12, no. 3 (2023): 269–77. URL : https://doi.org/10.20961/yustisia.v12i3.79443

8. Korobtsova D. V. Legal Provision of Financial Security of the State in Martial Law. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, no. 2 (2022): 141–46. URL : https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.27

9. Zhukova Ye. et al. Legal Regulation of Public Administration of Education and Science. *Cuestiones Políticas* 41, no. 76 (2023): 338–46. URL : https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.18

Глушко А. О.,
Іскра А. М.,
здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Чигрина Г. Л.,
канд.юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-4546-0145

ЗАСОБИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ПРОЯВІВ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА РИНКУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

У сучасних умовах економічного розвитку стає нагальним завданням забезпечення сталого і стійкого зростання країни шляхом мінімізації як внутрішніх, так і зовнішніх загроз фінансово-економічній безпеці України, що в свою чергу сприятиме підвищенню рівня життя населення. Важливо зазначити, що проблема тіньового сектору економіки є загальним явищем, притаманним практично всім країнам світу. Відзначимо, що детінізація економіки – це цілісна система дій, спрямована передусім на подолання та викорінення причин та передумов тіньових явищ та процесів. Стратегічною метою детінізації економіки має стати істотне зниження рівня тінізації шляхом створення сприятливих умов для залучення тіньових капіталів у легальну економіку та примноження національного багатства [1, с. 64].

Так, на думку Н. В. Гудзя пріоритетними напрямами детінізації економіки є: «посилення боротьби з корупцією та очищення влади; створення умов для легалізації зайнятості; удосконалення контролю над зовнішньоекономічною діяльністю; створення сприятливого бізнес-середовища; протидія легалізації (відмиванню) тіньових доходів» [1, с. 64].

У свою чергу Є. І. Пігуль вважає, що пріоритетними напрямами для детінізації економіки України, враховуючи сучасний стан політико-економічної ситуації та трансформаційні перетворення є: створення сприятливих умов для ведення бізнесу; реалізація антикорупційних реформ; вдосконалення фіскального адміністрування; удосконалення управління державними

фінансами. Державна політика детінізації економіки буде сприяти зміцненню економічної безпеки України, що в свою чергу призведе до стимулювання активізації діяльності суб'єктів підприємництва, підвищення рівня життя населення та соціально-економічного розвитку країни [2, с. 44].

Ю. Л. Шинкар, А. В. Ярова та А. В. Дмитренко вважають, що серед пріоритетних напрямків щодо детінізації економіки є: очищення влади та посилення боротьби з корупцією; удосконалення контролю за зовнішньоекономічною діяльністю; створення сприятливих умов для легалізації зайнятості; приділення уваги щодо відмивання, тобто легалізації, тіньових доходів; створення сприятливого бізнес-середовища [3, с. 205].

За дослідженнями Інституту соціально-економічної трансформації, частка тіні у нафтогазовій групі зменшилась із 18 % у 2022 році до 12 % у ІІІ кварталі 2023 року (втрати бюджету прогнозні близько 10 млрд грн у 2023 році, у 2022 році втрати склали 14–15 млрд грн). У тютюновій галузі – за підсумками 2022 року втрати бюджету складали 19–21 млрд грн на рік, а прогнозні втрати на 2023 рік складають 13 млрд грн. У алкогольній продукції – тіньова частка знизилась з 36 % у 2022 році до 30 % у ІІІ кварталі 2023 року (втрати у 2022 році в межах 9–11 млрд грн на рік, а прогнозні втрати у 2023 році складуть 8 млрд грн) [4].

Поєднуємо висновки координатора експертних груп Економічної експертної платформи Олега Гетмана, який вважає, що 2023 рік став переломним у питанні детінізації підакцизної продукції, тренд з зростання «тіні» змінився на зниження тіньової частки по всіх типах продукції. В той же час частка «тіні у підакцизці» і відповідно втрати держбюджету все ще залишаються значними (30-31 млрд грн у 2023 році), тож важливим є реалізувати низку заходів:

1) розробка нової редакції Стратегії у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових та алкогольних виробів та Плану заходів щодо її реалізації;

2) посилення інституційної спроможності податкової та митної служби - переобрання керівника Державної митної служби (далі – ДМС) на прозорих конкурсах Комісією за участі міжнародних експертів, переатестація всіх кадрів, встановлення гідних зарплат для них (законопроєкти №6490д, №9243), забезпечення ДМС технічними засобами митного контролю, підвищення ефективності оперативних працівників ДМС у пунктах пропуску та використання кінологічних команд;

3) організація обміну оперативною інформацією з митними адміністраціями суміжних держав та взаємодія ДМС України з OLAF (Європейське бюро боротьби з шахрайством);

4) перезапуск Бюро економічної безпеки (далі – БЕБ) України, акцентування діяльності БЕБ саме на "акцизних" проблемах держави (законопроєкти №10088 та 10088-1), технологічне переоснащення контролюючих органів, зокрема розширення оперативного доступу БЕБ (в режимі реального часу) до інформації відповідних баз даних Державної податкової служби та Держмитслужби;

5) запровадження ефективного контролю за роздрібними продажами – запровадження стимулювання покупців підакцизної продукції вимагати фіскальний чек – запровадження фіскальної лотереї та кешбеку для покупців підакцизної продукції;

6) створення веб-інтерфейсу або дашборду для забезпечення можливості моніторингу контрольних показників щодо оцінювання рівня «тінізації» ринку окремих підакцизних товарів;

7) надання доступу місцевим громадам до інформації про суб'єктів господарювання та місця продажу підакцизних товарів (ліцензії та РРО). Інформація про видані ліцензії є публічною інформацією, і надання її органам місцевого самоврядування у впорядкованому вигляді полегшить їм роботу та сприятиме детінізації торгівлі [5].

Отже, тіньова економіка є негативним явищем, масштаби якого можуть різнитися, але цей феномен притаманний кожній країні; його майже неможливо уникнути, але можна мінімізувати вплив і структуру. Єдиний підхід та розкриття категорії «тіньова економіка» сприятимуть ефективному розробленню заходів детінізації економіки, а саме вдосконаленню механізму державного регулювання; поліпшенню законодавчої бази та уникненню суперечностей у нормативно-правових актах; зниженню рівня безробіття та підвищенню рівня заробітної плати в національній економіці; зниженню податкового навантаження на суб'єктів господарювання тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гудзь Н. В. Тіньова економіка в Україні, чинники її існування та шляхи детінізації. *Інтелект XXI*. 2020. № 2. С. 60–65.

2. Пігуль Є. І. Тіньова економіка в Україні та напрями її подолання. *Фінанси, банківська система та страхування в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці.* Дніпро, 2023. С. 43–44.

3. Шинкар Ю. Л. Шляхи подолання тіньової економіки в Україні. *Економіний розвиток держави та її соціальна стабільність.* Полтава : Нац. ун-т ім. Ю. Кондратюка, 2020. С. 204–205.

4. Інститут соціально-економічної трансформації. *Економічна експертна платформа*. Київ, 2023. URL : https://iset-ua.org/images/Pidakcizni-tovari-tin2020-2022.pdf (дата звернення: 22.04.2024).

5. У яких галузях найбільші втрати від «сірих» схем у воєнний час? *Економічна правда.* 2023. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2023/12/19/707864/ (дата звернення: 22.04.2024).

Гуляницька М. В.,
здобувачка кафедри приватного та публічного права;
Оніщик Ю. В.,
д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-3355-3392

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ

У сучасному світі, де інформаційні технології стають все більш важливими, кіберзлочинність стає все більш серйозною загрозою. Кіберзлочинність у всьому світі щороку завдає збитків на десятки мільярдів доларів США як державам, так і приватним компаніям.

Кіберзлочинність являє собою сукупність кіберзлочинів. Кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – це суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [1]. Кіберзлочини – це кримінальні правопорушення, вчинені в кіберпросторі за допомогою спеціальних пристроїв (комп'ютерів, смартфонів, планшетів, терміналів та інших), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, та пов'язані з протиправним, несанкціонованим створенням, зберіганням, обробкою, підробкою, блокуванням, знищенням об'єктів інформаційної інфраструктури [2].

Кіберзлочини, на противагу традиційним, мають низку характерних особливостей, серед яких виділяють такі: 1) місце вчинення кіберзлочину може перебувати в різних юрисдикціях: правопорушник активізує кібератаку, наприклад, з інтернет-кафе однієї країни, бот-мережа перебуває в другій, а атакована інформаційна система – у третій; 2) переважна кількість доказів кіберзлочинів існують в електронній формі (так звані «електронні» («цифрові») докази). Вони можуть швидко знищуватися чи модифікуватися; 3) внаслідок специфічної природи кіберпростору постраждалий не

завжди обізнаний про вчинення кіберзлочину; 4) злочини у сфері інформаційного права щодо використання комп'ютерних технологій та телекомунікацій належать до таких, склад яких (а іноді і сам факт скоєння) довести надзвичайно важко, тоді як подібні діяння можуть завдавати значної шкоди як корпоративним, так і особистим майновим і немайновим інтересам. Поширенню кіберзлочинності сприяють такі чинники: процеси глобалізації світової економіки; гіперпопит на різні види інформаційних послуг у розвинутих країнах світу; розвиток сучасних інформаційних технологій, особливо інтернет-ресурсів, що забезпечують майже неконтрольований процес формування спокус [3, с. 56].

Сьогодні кіберзлочинність перетворюється на серйозну загрозу не лише для приватного життя, а й для фінансової системи України. Зловмисники, використовуючи різноманітні методи, такі як хакінг, фішинг, шкідливе програмне забезпечення та викрадення особистих даних, завдають шкоди як фізичним, так і юридичним особам, негативно впливаючи на фінансову політику держави.

Кіберзлочинність може мати негативний вплив на фінансову політику України в наступних напрямках: 1) фінансові втрати: кіберзлочини можуть призвести до прямих фінансових втрат для банків, інших фінансових установ та фізичних осіб. Наприклад, кіберзлочинці можуть вкрасти гроші з банківських рахунків, викрасти персональні дані клієнтів або використовувати шкідливе програмне забезпечення для зараження комп'ютерних систем; 2) зниження довіри до фінансових систем: кіберзлочини можуть призвести до зниження довіри до фінансових систем. Якщо люди не відчувають себе в безпеці, використовуючи фінансові послуги, вони можуть бути менш схильні до зберігання своїх грошей у банках або інвестування в українську економіку; 3) порушення роботи фінансових ринків: кіберзлочини можуть призвести до порушень у роботі фінансових ринків. Наприклад, кіберзлочинці можуть маніпулювати цінами на акції або зламати торгові платформи [4].

Кібератаки на банки та інші фінансові установи можуть призвести до дестабілізації фінансової системи України. Зловмисники можуть використовувати шкідливе програмне забезпечення для блокування доступу до банківських рахунків, крадіжки коштів або маніпулювання цінами на акції. Ці атаки можуть призвести до втрати довіри до фінансових систем, що може призвести до відпливу капіталу з країни та економічних проблем.

Для того щоб протистояти кіберзлочинності та захистити фінансову політику України, необхідно вжити низку заходів: 1) підвищення рівня кібербезпеки: Уряд, банки та інші фінансові установи повинні інвестувати

в кібербезпеку, щоб захистити свої системи від кібератак. Це включає в себе встановлення надійних систем брандмауерів, використання програмного забезпечення для кібербезпеки та навчання персоналу з питань кібербезпеки; 2) співпраця між державними та приватними секторами: Уряд та приватний сектор повинні співпрацювати для обміну інформацією про кіберзагрози та розробки спільних стратегій протидії кіберзлочинності; 3) підвищення обізнаності населення: населення повинне бути обізнане про кіберзлочини та знати, як захистити себе від них. Це включає в себе використання надійних паролів, уникання підозрілих посилань та вкладення, а також повідомлення про будь-які підозрілі дії; 4) удосконалення законодавства: законодавство про кіберзлочинність повинне бути оновлено, щоб відобразити нові загрози та забезпечити ефективне переслідування кіберзлочинців [5].

Отже, кіберзлочинність є серйозною загрозою для фінансової політики України. Вона може призвести до фінансових втрат, зниження довіри до фінансових систем та порушень у роботі фінансових ринків. Для того щоб протистояти цій загрозі, варто вжити комплексного підходу, що включає підвищення рівня кібербезпеки, співпрацю між державним і приватним секторами, підвищення обізнаності населення, удосконалення законодавства та міжнародне співробітництво. Тільки спільними зусиллями можна ефективно протидіяти кіберзлочинності та забезпечити стабільність фінансової системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text

2. Кіберзлочинність: актуальна судова практика. URL : https://biz.ligazakon.net/analitycs/209283_kberzlochinnst-aktualna-sudova-praktika

3. Чернадчук Т. О. До питання боротьби з кіберзлочинністю у сфері протидії загрозі інформаційній безпеці країни в умовах цифрової трансформації. *Приватне та публічне право*. 2021. № 1. С. 54–59.

4. Міністерство цифрової трансформації України. URL : https://minцифра.gov.ua/

5. Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0087525-21#Text

Дем'яненко А. Ю.,
*здобувач кафедри приватного
та публічного права;*
Оніщик Ю. В.,
*д-р юрид. наук, професор,
завідувач кафедри приватного
та публічного права,
Київський національний університет
технологій та дизайну,
м. Київ, Україна*
ORCID ID 0000-0003-3355-3392

ВПЛИВ САНКЦІЙ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Зовнішньоекономічна безпека – це такий стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов для сталого економічного зростання. Впровадження санкцій суттєво ускладнює зовнішньоекономічні відносини України та має вагомі наслідки для її економічної безпеки. Перш за все, санкції призводять до обмеження доступу українських товарів на зовнішні ринки, що негативно впливає на експорт і може спричинити зниження обсягів виробництва та зайнятості в країні. Крім того, обмеження доступу до фінансових ресурсів та фінансових послуг на міжнародних ринках може погіршити фінансову стабільність та спричинити знецінення національної валюти. Санкції також можуть вплинути на приток іноземних інвестицій до України, що може зменшити обсяги інвестицій у розвиток економіки та змусити шукати альтернативні джерела фінансування. Враховуючи ці фактори, санкції є серйозним викликом для зовнішньоекономічної безпеки України і потребують комплексного та обачного підходу для подолання їх наслідків.

Санкції можуть мати значний вплив на зовнішньоекономічну безпеку України на різних рівнях, серед яких доцільно виділити наступні.

1. Вплив санкцій на міжнародну торгівлю українських компаній: обмеження та виклики. Санкції можуть значно ускладнити можливості українських компаній на міжнародних ринках через обмеження торгівлі та інвестицій. Ці заходи можуть включати заборону на експорт або імпорт певних

товарів та послуг, обмеження фінансових транзакцій з певними країнами чи компаніями, а також обмеження доступу до технологій. В результаті це може призвести до складнощів у веденні бізнесу за кордоном для українських компаній та порушити їхні стратегії міжнародного розвитку. Українські компанії можуть зберегти свою конкурентоспроможність на міжнародних ринках, розглядаючи такі стратегії, як розширення на інші ринки, пошук нових міжнародних партнерів, фокус на внутрішньому ринку, пошук альтернативних джерел фінансування, використання консультантів та дотримання міжнародних стандартів [1].

2. Українські банки та компанії у зоні санкцій. Санкції можуть обмежити українські банки та компанії у доступі до міжнародного фінансування, що може негативно вплинути на їхню стійкість та можливості розвитку. Це може статися через заборону міжнародним фінансовим установам надавати кредити українським банкам та компаніям, обмеження міжнародних фінансових операцій та доступ до міжнародних фінансових ринків. Ці обмеження можуть суттєво ускладнити фінансове становище українських суб'єктів господарювання та обмежити їхні можливості для розвитку. Відновлення доступу до міжнародного фінансування може вимагати значних зусиль та тривати довгий час. Щоб протистояти обмеженням у доступі до міжнародного фінансування, українські банки та компанії можуть вжити наступних заходів: звертатися до внутрішнього ринку для фінансування, покращувати свої фінансові процеси для ефективного використання ресурсів, фокусуватися на розвитку внутрішнього ринку, співпрацювати з урядовими органами для послаблення санкцій та розглядати альтернативні фінансові інструменти, такі як облігації або лізинг [2, с. 10–15, 29–33].

3. Вплив санкцій на світову політику та економіку. Санкції можуть реорганізовувати геополітичну карту, змушуючи країни переглядати свої стратегічні зв’язки та економічні партнерства. Це може призвести до зміни альянсів та відносин між країнами. Ті, хто не підпадають під санкції, можуть знаходити нові ринки і підвищувати свою економічну активність з країнами, що зазнали санкцій. Компанії можуть переглядати свої інвестиційні стратегії, шукаючи можливості в інших регіонах, щоб уникнути ризику санкцій та забезпечити стабільність своєї діяльності. Крім того, санкції можуть впливати на політичну ситуацію в країні, що їх отримала, може змінюватися урядовий склад або політичний курс. Загалом, це може призвести до значних змін у геополітичному ландшафті, що має важливі наслідки для безпеки як на рівні регіону, так і світу.

Існують різні шляхи протидії, які країни і компанії можуть вживати для зменшення негативних наслідків санкцій та забезпечення стабільності. Країни можуть активно шукати нових стратегічних партнерів та ринків. Це може включати розвиток торговельних та економічних звязків з іншими країнами, які не підпадають під санкції. Компанії можуть переглядати свої інвестиційні стратегії та шукати можливості у інших регіонах, щоб зменшити ризик санкцій та забезпечити стабільність свого бізнесу. Це може включати диверсифікацію виробничих та постачальницьких ланцюгів або залучення інвестицій з інших джерел. Також, країни, що не підпадають під санкції, можуть вживати заходів для підтримки стійкості та розвитку країн, що зазнали санкцій. Це може включати надання гуманітарної допомоги, розвиток торговельних відносин та інвестицій, а також політичну підтримку [3].

4. Як Україна протидіє санкціям і зміцнює свою енергетичну безпеку.

Україна, як ключовий гравець на енергетичному ринку, стикаючись з санкціями, може відчути обмеження в забезпеченні енергетичної безпеки через втрату доступу до ресурсів та технологій. Ці обмеження можуть включати заборону імпорту енергетичних ресурсів, а також ускладнення доступу до технологій для їх видобутку та обробки. Брак міжнародного фінансування може також уповільнити розвиток енергетичних проєктів. У зв'язку з цим Україні важливо розвивати альтернативні джерела енергії та збільшувати енергоефективність, щоб зменшити залежність від зовнішніх постачальників та технологій. Шляхи протидії санкціям для забезпечення енергетичної безпеки України: Україна може активно розвивати свої власні енергетичні ресурси, такі як вугілля, сонячна та вітрова енергія. Це дозволить зменшити залежність від імпорту та забезпечити стабільність постачання. Заходи для збільшення енергоефективності у всіх галузях економіки можуть зменшити споживання енергії та зменшити потребу в зовнішньому постачанні. Україна може шукати нові джерела постачання енергії та розвивати альтернативні транспортні маршрути, щоб зменшити вплив санкцій на свою енергетичну систему. Україна може співпрацювати з іншими країнами та міжнародними організаціями для розвитку альтернативних джерел енергії та постачання, що дозволить розширити свої можливості та зменшити залежність від конкретних постачальників [4].

Вплив санкцій на зовнішньоекономічну безпеку України є значною проблемою, оскільки вони можуть обмежити притік іноземних інвестицій та перехід технологій, необхідних для модернізації та розвитку країни. Зазначені обмеження можуть викликати складнощі в ключових секторах економіки, таких як енергетика та транспорт, а також ускладнити фінансову

ситуацію в країні. Це може призвести до загрози для стабільності та розвитку України. Отже, важливо активно шукати альтернативні шляхи фінансування та технологічного розвитку, щоб забезпечити стійкий економічний прогрес та зберегти зовнішньоекономічну безпеку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нові приховані виклики для українських експортерів до ЄС. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/19/690589/

2. Мілай А. О. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції : навч. посіб. К. : МАУП, 2007. 384 с.

3. Ризики взаємодії іноземних компаній з юрисдикціями, що перебувають під санкціями США. URL : https://biz.ligazakon.net/analitycs/226598_riziki-vzamod-nozemnikh-kompany-z-yurisdiktsyami-shcho-perebuvayut-pd-sanktsyam-ssha

4. Калюта Б. Для надійного функціонування українська енергтична інфраструктура потребує модернізації. URL : https://energysecurityua.org/ua/u-fokusi/dlia-nadiynoho-funktsionuvannia-ukrainska-enerhetychna-infrastruktura-potrebuie-modernizatsii/

Дігтяр Р. В.,
аспірант,
ВНЗ «Державний університет
інфраструктури та технологій»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-8000-2548

РОЛЬ МОЛОДІ В РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В СЕРЕДИНІ XIX СТОЛІТТЯ

Авторське дослідження шляхів поширення підпільної національно-визвольної діяльності прогресивно налаштованої молоді за створення самостійної української держави показало, що цей суспільно-політичний рух не обмежувався центральними регіонами держави. Крім Києва, активність студентства зростала також на інших, значно віддалених від столиці територіях держави. Цілком очевидно, що молоді люди, піддаючись революційному впливу тогочасної української інтелігенції, намагалися також брати участь у цих процесах.

І. В. Довжук, досліджуючи історичні аспекти революційної діяльності української молоді, зазначає, що в розглядувану добу загальноукраїнським центром політичного національного руху став Київ (після заснування тут генерал-губернаторства), хоча йому офіційно була відведена роль центру русифікаторської політики царизму. Уже з початку 1840-х рр. студенти й молоді викладачі Імператорського університету св. Володимира організували таємний гурток «Київська моло́да», що поставив перед собою завдання національного відродження та пропаганди серед поміщиків необхідності звільнення кожним із них його селян від кріпацької залежності. Уся пропаганда мала перейматися «християнським духом... Проте вийти за межі свого гуртка у пропагандистській діяльності його члени так і не змогли» [1, с. 112–113].

Іншим історичним свідченням включення української молоді у визвольні змагання за свободу України є поширення демократичних ідей у середовищі студентів Харківського університету, де в 1856 році було створене таємне товариство. Метою цієї організації учасники визначили визволення селян і повалення царського режиму. У подальшому це товариство поділилося на окремі гуртки у зв’язку з тим, що частина його представників перевелися на навчання до Київського університету (1858 р.).

Історіографи відзначають, що діяльність студентів даного товариства сприяла поширенню націотворчих ідей серед українського населення Слобожанщини, оскільки вони використовували на той час, окрім поширення друкованих видань, такі форми революційного впливу, як пряме спілкування з мешканцями міст і сіл у формі зустрічей та масових зібрань.

Представники молодіжних прогресивних кіл не обмежувалися лише фізичним спілкуванням з земляками. У цій діяльності ними використовувались можливості масового інформування населення шляхом видання журналів «Гласність» (м. Київ), «Вільне слово» (м. Харків) та ін. Ще одним інструментом у поширенні національних ідей було заснування учасниками товариств недільних шкіл, де селян навчали писемності і грамоті, а також пропагували українські національні ідеї. Саме цього часу П. Завадським було укладено та видано в м. Харків український буквар.

В. Кравченко у своїх дослідженнях вказує на те, що російський уряд був стурбований становищем в Україні і відтак постійно вдавався до репресивних заходів. Цензура переглянула своє ставлення до українських авторів. Те, що на початку XIX ст. сприймалося як свідчення російської слави чи культури, у середині століття розцінювалося як сепаратизм, намагання розпалити ворожнечу між українцями та росіянами [2, с. 133].

Дослідження тогочасних архівних матеріалів показало, що царський уряд поширив репресивні заходи не тільки в освітньому середовищі. У відповідь на зростання суспільно-політичної активності серед представників науки і студентської молоді царат заборонив українське книгодрукування і торгівлю україномовною літературою. Під заборону потрапили і були зняті з реалізації «Кобзар» Т. Г. Шевченка, «Україна» та «Повість про український народ» авторства П. Куліша та ін. Про це йдеться в матеріалах Центрального державного історичного архіву України (Міністерству народної освіти рекомендувалося дати розпорядження цензорам «звертати на літературні праці пильніше увагу) [3, с. 78, 115].

Отже, як підсумок можна стверджувати про те, що студентами Харківського університету та іншими молодіжними організаціями, що діяли в м. Києві та інших містах України, зроблено значний внесок у формування і поширення української національної ідеї та активізацію боротьби за справжню незалежність української держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довжук І. В. Українське національне відродження в 1840–1850-х роках. *Проблеми історії України XIX – поч. XX ст*. 2020. Випуск 30. С. 110–122.

2. Кравченко В. До проблеми українсько-російських культурних взаємин періоду національного відродження (перша половина XIX ст.). *Другий міжнародний конгрес україністів*. Львів, 1994.

3. ЦДІАК України. Ф. КМФ-13. Оп. 1. Спр. 18.

Михайлик В. Г.,
здобувач кафедри приватного та публічного права
Науковий керівник:
Оніщик Ю. В.,
д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри приватного та публічного права,
Київський національний університет технологій та дизайну,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-3355-3392

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДІ

Контрабанда на кордонах є складною та багатогранною проблемою, яка створює серйозні виклики для національної та міжнародної безпеки, економіки, а також суспільства загалом. З міжнародними мережами та розвитком технологій, контрабанда стає все більш винахідливою та складною для виявлення та запобігання. Узагальнення сучасних тенденцій щодо протидії контрабанді дає підстави сформувати ключові напрями стосовно нейтралізації цього суспільно небезпечного явища [1–4], а саме:

1) міжнародне співробітництво. Один із найважливіших аспектів протидії контрабанді – це міжнародне співробітництво. Контрабандні мережі часто простягаються через кілька країн, тому співпраця між державами є важливою. Міжнародні договори, які стосуються обміну інформацією, спільних розслідувань та екстрадиції підозрюваних, стають ключовими інструментами у боротьбі з цією проблемою;

2) використання технологій. Сучасні технології відіграють важливу роль у виявленні, відстеженні та припиненні контрабандних операцій. Використання супутникових систем спостереження, радарів, дронів та інших аеріальних засобів дозволяє ефективно відстежувати рухи нелегальних груп та транспортних засобів на кордонах. Також значна увага приділяється розробці високоточних сенсорних систем, які дозволяють виявляти навіть найменші кількості контрабандних товарів, таких як наркотики, зброя або навіть люди;

3) розвиток правового та політичного середовища. Ефективна боротьба з контрабандою потребує також розвитку правового та політичного середовища. Законодавчі акти про боротьбу з контрабандою повинні бути міцними та ефективними, а також спрямованими на усунення корупції в правоохоронних органах та на кордонах. Крім того, важливо підтримувати політичну волю для реалізації стратегій боротьби з контрабандою на національному та міжнародному рівнях;

4) освіта та інформування. Ще одним важливим аспектом є освіта та інформування громадськості про наслідки та небезпеки контрабанди. Проведення інформаційних кампаній та навчання населення, особливо молоді, про негативні наслідки контрабанди може сприяти зменшенню попиту на контрабандні товари та послуги;

5) розвиток економічних альтернатив. Для успішної боротьби з контрабандою необхідно також розвивати економічні альтернативи для людей, які займаються контрабандою. Розвиток легальних шляхів заробітку та підтримка малих бізнесів можуть зменшити залежність від контрабандної діяльності;

6) використання аналітичних інструментів. Поряд зі стратегічними та технологічними підходами, важливо використовувати аналітичні інструменти для прогнозування та виявлення контрабандних потоків. Аналіз даних, отриманих від супутникових систем, радарів, а також від спеціальних датчиків та іншого обладнання, може допомогти виявити патерни та тенденції контрабанди, що дозволить ефективніше спрямовувати ресурси на її протидію;

7) використання штучного інтелекту (ШІ). Штучний інтелект здатний аналізувати великі обсяги даних у реальному часі та робити прогнози на основі цієї інформації. Він може бути використаний для автоматизації процесів виявлення та відстеження контрабандних операцій, а також для ідентифікації ключових факторів, які сприяють розвитку контрабанди;

8) удосконалення граничних та митних процедур. Ефективне функціонування граничних та митних служб грає важливу роль у запобіганні контрабанди. Важливо постійно удосконалювати процедури перевірки та контролю на кордонах, використовуючи передові технології та методи. Наприклад, використання сканерів для обстеження вантажів та транспортних засобів, систем виявлення вибухонебезпечних речовин та наркотиків, а також інші інноваційні методи можуть покращити ефективність контролю на кордонах;

9) міжнародна координація та обмін досвідом. Для успішної боротьби з контрабандою важливо не лише розвивати національні стратегії та технології, але і здійснювати активну співпрацю з іншими країнами. Обмін досвідом та кращими практиками може значно підвищити ефективність боротьби

з контрабандою, а також допомогти у виявленні нових методів та тенденцій у цій сфері;

10) соціальна мобілізація та партнерство з громадськістю. Важливо залучати громадськість до боротьби з контрабандою шляхом проведення інформаційних кампаній, навчання та залучення громадських організацій та активістів до спільних дій. Громадська підтримка може зробити процес боротьби з контрабандою більш ефективним та призвести до змін у поведінці та ставленні до цього явища.

Таким чином, протидія контрабанді на кордонах – це складна та багатогранна проблема, яка вимагає комплексного підходу та використання різноманітних стратегій та технологій. Подальше удосконалення сучасних методів та постійний пошук нових підходів можуть допомогти забезпечити більш ефективну протидію з цією небезпекою для суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Король І. Боротьба з контрабандою на кордонах: сучасний стан та перспективи. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2021/06/24/675318/

2. Боротьба з контрабандою в Україні. URL : https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/borotba-z-kontrabandoyu-v-ukrayini/

3. Успішний досвід: як у світі борються з контрабандою сигарет. URL : https://www.nicontrabandi.org.ua/articles/uspishnyy-dosvid-yak-u-sviti-boryutsya-z-kontrabandoyu-syharet

4. Експертна думка на тему «Проблема контрабанди в Україні: як змінити систему протидії». URL : https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/problema-kontrabandy-v-ukrayini-yak-zminyty-systemu-protydiyi/

Перката О. В.,
*слухач магістратури
навчально-наукового інституту
заочного та дистанційного навчання;*
Яковчук С. В.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри вогневої підготовки,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна*
ORCID ID 0000-0001-7066-3860

РОЛЬ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Павутина глобальної трансформації світу та загалом суспільства охоплює усі сфери співіснування людини та держави, особливо помітним є зв'язок у сфері «економічного добробуту» двох вищевказаних суб’єктів як поодинці, так і в сукупності.

Проблематика високих коефіцієнтів області економіки є тим пріоритетним спектром активної діяльності держави в залежності від умов реальності її перебування. Активація політики держави обумовлена потребою відповідного забезпечення якості та контролю за законністю показників стабільного балансування економічного забезпечення держави.

Відтак економіка визначає показник потенціалу держави на міжнародному ринку, формує та позиціонує останню як приклад для наслідування менш розвиненим країнам світу.

Останнім часом економічне середовище деяких представників міжнародної спільноти, які одночасно є партнерами нашої країни, зазнало багато форс-мажорних ситуацій, що відчутно позначилось на господарській діяльності як міжнародного, так і національного рівня.

На національному рівні значним потрясінням як і для економічного простору, так і загалом для простору власного існування стало повномасштабне вторгнення сусідньої держави. До 24 лютого 2022 року Україна будувала стратегічні плани трансформації деяких аспектів області економіки, в тому числі, із залученням різноформатних міжнародних ресурсів, одночасно розглядаючи стратегії власної політики інвестування в міжнародну економіку.

Із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року на території незалежної, демократичної та ресурсної держави Україна у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан [1]. Відповідно, усі наступні стратегії держави за фокус уваги обрали збереження життя народу України та загалом територіальної цілісності самої держави. Відтак господарська діяльність, в тому числі зовнішньоекономічна діяльність, фактично були введені в тимчасову «кому» в аспекті практичного втілення.

Зрештою ми можемо зазначити, що зовнішньоекономічна діяльність в загальних аспектах отримала лідерську частку, що впливає на активність механізму економічного розвитку та фінансовій стабільності як на макро-, так і на мезо- й мікрорівнях.

Даний формат діяльності надає достатньо широкі за обсягом перспективи, що виступають передумовою модернізації ринків як для придбання сировини та матеріалів, так і для збуту відповідної продукції. Це відкриває можливості використання світового арсеналу фінансової, логістичної та транспортної інфраструктури, забезпечує достатньо високий притік грошового еквівалента в іноземній валюті, що сприятиме зростанню золотовалютних резервів країни.

Однак, можемо констатувати, що характерологічною властивістю повномасштабної війни є факт значних руйнувань та знищення наявного економічного потенціалу України. Відтак ці наслідки поширюються та є відчутними далеко за межі нашої держави.

Російська агресія порушила наявні та усталені, проте не достатньо міцні ланцюги постачання, чим привела до зсуву геополітичної фрагментації та зумовила «енергетичні шоки» у всьому світі, що позначились в небаченій із періоду Другої світової війни хвилі міграції населення [2].

Національний стан зовнішньоекономічної діяльності в умовах війни зазнав трансформаційних змін. Так, справді в умовах реальності значний потенціал підприємств зосереджений на забезпечені внутрішньо-ринкових показників, хоча не варто забувати, що підприємства держави реалізують експорт та імпорт, що, у свою чергу, становлять собою форми основних зовнішньоекономічних операцій.

У такій формі реалізації означені операції збільшують не тільки кон'юнктуру внутрішнього ринку, але й забезпечують значний вплив на реалізації державою свого експортного та економічного потенціалу на просторах міжнародного ринку товарообігу.

Саме тому торгівля будь-якої країни виступає своєрідною гарантією на досягнення економічного успіху, що передує тезі про те, що «чиста торгівля» займає одне із провідних місць за впливом на економічний розвиток держави та загалом світової економіки. Міжнародна торгівля надає реальну, практичну можливість на подолання вузькості ринку, що в свою чергу, характеризується обмеженістю відповідних ресурсів, посилює необхідність впровадження нових технологічних моделей та надає можливість більш раціонально використовувати ресурс країни та ефективного залучати міжнародний ресурс також.

На підставі вище проаналізованої позиції зазначимо, що ми розуміємо під сутністю зовнішньоекономічних зв'язків.

Означене поняття варто трактувати виходячи із механізму втілення міжнародних процесів та їх формату: обслуговування та організація обміну результатами праці та відповідним переліком природних ресурсів, що поєднують процес організації грошового обігу, які є наслідком надходження валютної виручки від експорту, що в підсумку надає реальну можливість виробляти конкурентно спроможну продукцію та за рахунок процесу імпорту підвищувати технічний рівень власного виробництва.

В умовах життя під час війни актуальними проблемами економічної області є процес та алгоритм забезпечення функціонування підприємств та продовження реалізації ними зовнішньоекономічної діяльності як основи відновлення балансу держави та водночас зміцнення самої економічної безпеки в період наступного повоєнного відновлення України.

Вирішення даної проблематики потребує обґрунтування доцільних напрямів, що покликані зменшити кількість загроз для зовнішньоекономічної безпеки регіонів України та розроблення відповідних заходів, які здатні запобігти виникненню або ж принаймні мінімізації впливу негативних аспектів у сфері зовнішньої торгівлі.

Підсумовуючи вищевикладене, наведемо статистичні показники оцінки загроз зовнішньоекономічній діяльності.

Під час аналізу, 38 експертами оцінено близько 50 актуальних, станом на сьогодні, загроз за складовими частинами: макроекономічна, фінансова, інвестиційно-інноваційна, виробнича, зовнішньоекономічна, соціальна та продовольча безпека, які дозволяють сформувати уявлення про характер впливу війни на економічну безпеку України.

Також до проведенного аналізу було додано загрози економічній безпеці, що містять компоненти соціальної та продовольчої безпеки, оскільки в умовах війни останні здійснюють значний вплив через те, що їхня оцінка в рамках наявних стратегій не передбачена (Схема 1) [3]:

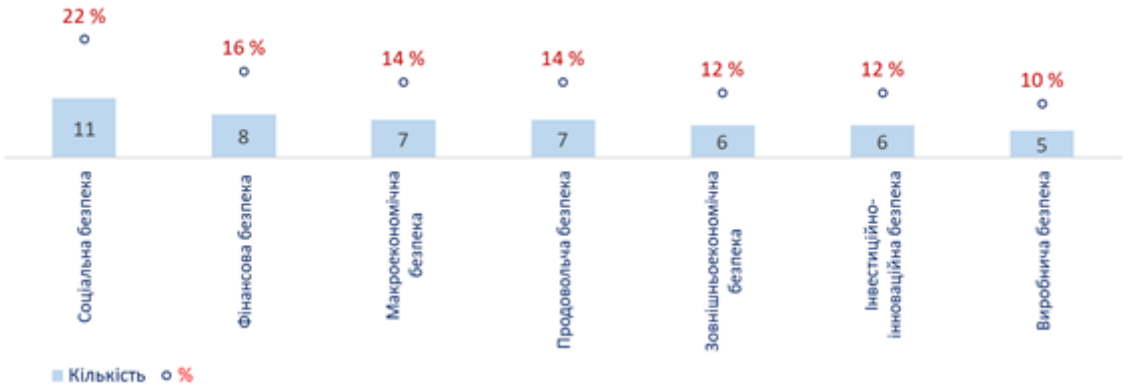

Схема 1

Підводячи підсумки, вказуємо що зовнішньоекономічна діяльність виступає, на наш погляд, ознакою «життя країни» навіть і в умовах війни, оскільки здійснюється експорт та імпорт, і у бюджет надходять валютні кошти, що дозволяє стабілізувати важливі показники держави та одночасно будувати стратегії післявоєнної відбудови країни.

Наявний напрямок товарообороту дозволяє бачити реальні перспективи подальшого розвитку економічного партнерства України та Європейського Союзу у формі двостороннього забезпечення інвестиційного ресурсу у найближчій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ № 64/2022. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022

2. Бабець І. Г. Напрями зниження загроз зовнішньоторговельній безпеці регіонів України. URL : https://re.gov.ua/re202302/re202302_050_BabetsIH.pdf

3. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf

СЕКЦІЯ 5
СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Marian Yunatskyi,
Ph. D. (Economics), Associate Professor
Department of Civil and Economic Law
ORCID ID 0000-0003-2093-716X;
Valeriya Gaponenko,
student,
Donetsk State University of Internal Affairs,
Kryvyi Rih, Ukraine

ENSURING ACCESS TO JUSTICE: COMPARATIVE ANALYSIS OF FREE LEGAL AID PROVISIONS IN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION

Exploring the nexus between international benchmarks for access to free legal aid and domestic statutes, it becomes apparent that Ukraine's legal framework, particularly Law No. 3460-VI of June 2, 2011, "On Free Legal Aid," delineates primary and secondary forms of assistance. Primary legal aid serves as a governmental guarantee, aiming to inform individuals of their rights, obligations, and avenues for redress against violations. This category encompasses services such as legal information dissemination, consultations, and assistance with drafting legal documents excluding procedural papers. Crucially, under the Constitution of Ukraine and the aforementioned law, all Ukrainian residents possess the entitlement to primary legal aid [1; 2].

Secondary legal aid, on the other hand, endeavors to ensure equitable access to justice, encompassing representation in courts, state bodies, and other forums, as well as drafting procedural documents. Eligibility for secondary aid is meticulously outlined in Ukrainian legislation, categorizing beneficiaries into four distinct groups.

The first group comprises individuals whose financial status warrants free legal aid, subject to an income threshold not exceeding twice the subsistence minimum, as per Ministry of Justice guidelines. The second group encompasses those detained under administrative or criminal proceedings, or requiring legal

protection during various stages of criminal proceedings. The third group comprises individuals with special statuses entitling them to free legal aid, such as internally displaced persons or war veterans. Finally, the fourth group encompasses individuals facing challenging life circumstances, such as victims of domestic or gender-based violence.

Importantly, these provisions align closely with international standards for the provision of free legal aid, encompassing both financial and substantive criteria. Ukrainian legislation mirrors the dual "state condition" (financial test) and "substantial condition" (substantive test) found in international legal frameworks.

Beyond Ukraine, the right to free legal aid is enshrined within the legal systems of European Union (EU) member states, reflecting a commitment to ensuring access to justice for all citizens. In the EU context, the European Convention on Human Rights (ECHR) and the Charter of Fundamental Rights of the European Union serve as foundational documents guaranteeing the right to legal assistance.

EU member states have implemented diverse mechanisms to fulfill this commitment. For instance, in Sweden, the Legal Aid Act ensures that individuals with limited financial means receive legal aid, covering legal representation and other necessary costs. Similarly, in Germany, the Legal Aid Act (Bundesrechtsanwaltsordnung) mandates the provision of legal aid to those unable to afford legal representation.

In France, legal aid is accessible through the Legal Aid Office (Bureau d'-Aide Juridictionnelle), which assesses applicants' financial eligibility and provides assistance accordingly. Moreover, the French Legal Aid Act (Loi n 91-647 du 10 juillet 1991) guarantees access to legal representation for individuals meeting specified criteria [3].

In the United Kingdom, the Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act 2012 regulates the provision of legal aid, ensuring access to justice for those unable to afford legal representation. Furthermore, the Access to Justice Act 1999 established the Legal Services Commission, tasked with administering legal aid provisions and promoting access to justice [3].

In summary, the right to free legal aid is a fundamental aspect of ensuring access to justice and upholding human rights, both in Ukraine and across the European Union. By aligning domestic legislation with international standards, countries can facilitate equal access to legal assistance for all citizens, irrespective of their financial means or social status.

As access to justice remains a cornerstone of democratic societies, efforts to ensure equitable legal assistance extend beyond national borders. This article aims to explore the collaborative initiatives between European Union (EU) structures and non-member countries in enhancing access to legal aid. While focusing on the EU's commitment to promoting justice and human rights within its borders, it also investigates the extension of these principles to neighboring regions through various cooperation mechanisms.

The European Union has developed a multifaceted approach to legal cooperation with non-member countries, underpinned by the principles of mutual respect, solidarity, and the rule of law. One significant initiative is the European Neighbourhood Policy (ENP), which serves as a framework for cooperation with countries in the EU's vicinity. Through the ENP, the EU aims to support legal reforms, strengthen institutions, and promote the rule of law in neighboring regions [3].

Central to the EU's cooperation efforts is the provision of financial and technical assistance to support legal reforms and capacity-building in non-member countries. The European Neighbourhood Instrument (ENI) serves as a key instrument for providing financial support to partner countries, including funding for legal aid programs and initiatives. Moreover, the EU offers technical expertise and training to strengthen the capacity of legal professionals and institutions in areas such as legal aid administration, legal education, and judicial reform.

In addition to providing financial and technical assistance, the EU engages in dialogue and exchanges with non-member countries to promote shared values and best practices in the field of legal aid. Through bilateral and multilateral platforms, the EU facilitates discussions on legal reform, human rights protection, and access to justice. These dialogues enable the exchange of experiences, lessons learned, and innovative approaches to legal aid provision, contributing to mutual understanding and cooperation.

Several examples illustrate the EU's cooperation with non-member countries in the field of legal aid. For instance, in the Eastern Partnership countries, such as Ukraine, Moldova, and Georgia, the EU has supported legal aid reforms through ENI-funded projects. These initiatives focus on enhancing the quality and accessibility of legal aid services, strengthening legal aid institutions, and improving legal awareness among the population.

Similarly, in the Western Balkans, the EU has worked closely with countries such as Serbia, Montenegro, and North Macedonia to promote legal aid

reforms and improve access to justice. Through targeted interventions and capacity-building activities, the EU aims to address challenges related to legal aid provision and strengthen the rule of law in the region.

In conclusion, the collaboration between European Union structures and non-member countries in the field of legal aid represents a significant effort to promote access to justice, uphold human rights, and strengthen the rule of law beyond EU borders. By providing financial assistance, capacity building, and promoting shared values and best practices, the EU contributes to fostering a more inclusive and equitable legal system in partner countries. As cooperation continues to evolve, there is a growing opportunity to further enhance access to justice and promote the fundamental principles of democracy and human rights on a global scale.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

2. Про затвердження Методики обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання соціальних послуг : наказ Міністерства соціальної політики України від 17.05.2022 № 150 / Верховна Рада України : офіційний вебсайт. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0639-22#Text (дата звернення: 21.04.2023).

3. Міліщук Н. С. Окремі проблеми правового регулювання укладання договору купівлі-продажу (на основі аналізу прикладів із судової практики). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2021. № 64. С. 151–154.

Годухін Г. І.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник:
Оніщик Ю. В.,
д-р юрид. наук, професор,
завідувач кафедри приватного та публічного права,
Київський національний університет технологій та дизайну,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-3355-3392

ЯКІ РЕФОРМИ ПОТРІБНІ ЮРИДИЧНІЙ ОСВІТІ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ?

Юридична освіта є фундаментом для підготовки висококваліфікованих правників, які забезпечують верховенство права, захист прав людини та ефективне функціонування правової системи. Однак, у світі, що стрімко змінюється, існує нагальна потреба в реформуванні юридичної освіти та впровадженні інновацій для того, щоб вона відповідала вимогам часу та готувала фахівців, здатних вирішувати складні правові виклики.

Реформування юридичної освіти вимагає комплексного підходу, який охоплює оновлення навчальних програм, методів викладання, впровадження інноваційних технологій, посилення зв'язку з практикою та розвиток міжнародної співпраці [1, с. 69]. Оновлення навчальних програм та методів викладання має відбуватися з урахуванням міждисциплінарного підходу та розвитку soft skills. Необхідно інтегрувати інтерактивні методи навчання, такі як кейс-стаді, симуляції, ділові ігри, що сприятимуть розвитку практичних навичок та вирішенню реальних юридичних проблем [2, с. 50]. Також слід приділити увагу підготовці фахівців у галузі правової аналітики, LegalTech та цифрового права. Впровадження інноваційних технологій у навчальний процес є невід'ємною частиною реформування юридичної освіти. Використання онлайн-платформ, віртуальних симуляторів, технологій доповненої та віртуальної реальності дозволить створити інноваційне середовище навчання та надасть студентам практичні інструменти для роботи [3, с. 2]. Крім того, розвиток дистанційного та змішаного навчання відкриває нові можливості для доступу до юридичної освіти [4, с. 10].

Інтеграція юридичних баз даних та програмного забезпечення для аналізу правових документів забезпечить підготовку фахівців, здатних працювати з великими масивами даних та ефективно використовувати сучасні технології. Посилення зв'язку з практикою та співпраці з юридичними фірмами є ключовим аспектом реформування юридичної освіти. Залучення практикуючих юристів до викладання та проведення майстер-класів дозволить студентам дізнатися про реальні виклики в юридичній практиці [5, с. 42]. Організація стажувань та програм наставництва забезпечить практичну підготовку майбутніх правників. Розвиток юридичних клінік та центрів безоплатної правової допомоги надасть студентам можливість застосовувати набуті знання на практиці та сприятиме розвитку їхніх професійних навичок. Міжнародна співпраця та академічна мобільність також відіграють важливу роль у реформуванні юридичної освіти. Обмін досвідом та кращими практиками з провідними юридичними школами світу дозволить вдосконалити навчальні програми та методики викладання. Стажування та навчання студентів та викладачів за кордоном сприятиме розширенню їхнього світогляду та ознайомленню з різними правовими системами [6, с. 6]. Участь у міжнародних науково-практичних конференціях та проєктах забезпечить обмін знаннями та ідеями з провідними експертами в галузі права.

Реформування юридичної освіти та впровадження інновацій є життєво необхідним для підготовки висококваліфікованих правників, які зможуть ефективно працювати в умовах динамічного та технологічного світу. Оновлення навчальних програм, інтеграція інноваційних технологій, тісна співпраця з практикуючими юристами та міжнародне співробітництво дозволять удосконалити процес навчання, розвинути необхідні навички та компетенції, а також забезпечити високий рівень юридичної освіти, що відповідатиме сучасним вимогам та викликам. Реформування юридичної освіти є ключовим чинником для забезпечення верховенства права, захисту прав людини та ефективного функціонування правової системи в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артикуца Н. В. Інноваційні технології навчання у підготовці майбутніх юристів. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в умовах євроінтеграції* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 22–23 лютого 2019 р. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 10–13.

2. Бігун В. С. Про необхідність інноваційних змін у системі вищої юридичної освіти в Україні. *Наука і правоохорона*. 2015. № 4 (30). С. 11–17.

3. Єфремова Н. В. Впровадження інноваційних технологій у процес навчання майбутніх юристів. *Інноваційні технології у вивченні юридичних дисциплін* : матеріали круглого столу, м. Суми, 18 березня 2022 р. Суми : СумДУ, 2022. С. 54–56.

4. Козяр М. М. Інноваційні технології в юридичній діяльності та освіті. *Інноваційні технології у професійному розвитку майбутніх юристів* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 12–13 травня 2022 р. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2022. С. 28–31.

5. Сліпенчук В. В. Модернізація юридичної освіти в Україні: виклики та перспективи. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 3. С. 12–17.

6. Яровенко Т. С. Сучасні тенденції розвитку юридичної освіти в контексті інтеграції до світового освітнього простору. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 175–180.

Дмитерко А. С.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
ORCID ID 0009-0009-4664-4139
Науковий керівник:
Калганова О. А.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-7933-7498

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ У ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В сучасному світі проблема економічної злочинності стає все більш актуальною і потребує вдосконалених стратегій та міжнародних підходів для ефективної протидії. Можемо стверджувати, шо роль міжнародної співпраці у цьому контексті визначальна, оскільки глобалізація економіки створює нові виклики та можливості для злочинних груп. Високий рівень інтернаціоналізації економічних відносин підкреслює необхідність спільних зусиль країн у боротьбі з різноманітними формами економічної злочинності, такими як корупція, фінансові махінації та інші порушення законодавства.

У розрізі даної теми І.В. Лєшукова доречно відзначила, що «проблеми боротьби зі злочинністю не можуть бути успішно розв'язані у межах однієї держави, оскільки відкритість кордонів унаслідок демократичних процесів, що відбуваються в країнах, які знаходилися раніше за «залізною завісою», сприяє поширенню транснаціональної злочинності. За роки своєї незалежності Україна приєдналася до багатьох європейських конвенцій, у тому числі з питань кримінального судочинства, двосторонніх договорів про надання правової допомоги» [1, с. 3].

Дійсно, зростання міжнародних економічних та культурних зв'язків, а також відкритість кордонів сприяють виникненню складних та перетинаючих національні межі форм злочинності. Глобалізація створює сприятливі умови для транснаціональних злочинних організацій, які можуть оперувати в різних країнах одночасно, уникаючи локальних правових обмежень.

Д. О. Грицищен виокремив особливості міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Зокрема, «класифікаційна модель передбачає ідентифікацію видів міжнародного співробітництва за такими класифікаційними ознаками:

− за напрямами: презентаційне, навчально-освітнє, технічна та інші види допомоги, безпосередня взаємодія;

− за формами прояву: через налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків, через договірні відносини, через здійснення спільних правоохоронних заходах;

− за суб'єктами: шляхом створення міжнародних правоохоронних організацій (глобальні, регіональні), міжвідомча взаємодія (відомчі, через міжнародні організації);

− за діяльністю окремих осіб: офіцери зв'язку, особисті контакти тощо [2, с. 48].

Такий поділ, на нашу думку, дає можливість комплексного погляду на різні аспекти міжнародної взаємодії в цій сфері.

Погоджуємось з думкою В. В. Євдокимова, І. В. Супрунової та С. П. Лисака, які відзначають, що «ефективна протидія злочинності в умовах глобалізації зумовлює необхідність зміцнення міжнародного співробітництва в цій сфері, збільшення кількості міжнародних угод з питань протидії цьому явищу і розширення кола учасників останніх, створення нових форм і утворень для боротьби зі злочинністю» [3, с. 110].

Отже, міжнародна співпраця в сфері протидії економічній злочинності є невід'ємною частиною сучасного глобалізованого світу. Розвиток інформаційних технологій, відкритість кордонів та взаємодія країн в умовах єдиного світового ринку створюють нові виклики та можливості для злочинців. Роль міжнародної співпраці полягає в створенні ефективних механізмів взаємодії між країнами у запобіганні та припиненні економічних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лєшукова І. В. Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів : *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09.* Харків, 2004. 20 с.

2. Грицишен Д. О. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: державно-управлінський аспект. *Economics Bulletin*. 2020. № 4. С. 36–50.

3. Євдокимов В. В., Супрунова І. В., Лисак С. П. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 109–118.

Желтухіна А. О.
ORCID ID 0009-0006-1345-0360;
Колосовський Є. Ю.,
канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0007-5720-6367

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Міжнародний досвід проведення фінансових розслідувань є важливим джерелом знань та позитивного досвіду для України в контексті боротьби з економічною злочинністю та забезпечення фінансової стабільності країни. Фінансові розслідування в інших країнах часто відображають передові практики, які можуть бути успішно адаптовані та впроваджені в українські реалії.

Дійсно, в сучасному світі фінансові злочини стають все більшою загрозою для економічної стабільності та безпеки суспільства. Підставою для їх ефективного протидії є компетентні фінансові розслідування, які вимагають не лише професійних знань та навичок, але й використання міжнародного досвіду та передових технологій. Т. О. Кучмій доречно відзначає, що «сучасна практика протидії економічній злочинності неможлива без використання зарубіжного досвіду з виявлення та розслідування даного виду правопорушення. Фінансові розслідування займають значне місце у забезпеченні економічної безпеки держави» [1, с. 159].

Зважаючи на зростаючий ризик проникнення в легальну економіку через організовану злочинність, фінансове розслідування є важливим інструментом сучасного та ефективного реагування на злочинні загрози, включаючи фінансування тероризму, відмивання коштів та складні корупційні правопорушення [2, с. 152]. Можемо відзначити, що фінансове розслідування включає збір, порівняння й аналіз усієї наявної інформації в цілях сприяння кримінальному переслідуванню і позбавлення злочинців їх доходів і засобів скоєння правопорушення [3, с. 241].

Враховуючи важливість розслідування правопорушень у сфері фінансів, у юридичній літературі виділяють наступні організаційні моделі щодо розподілу повноважень між фіскальними та контролюючими органами по боротьбі з фінансовими правопорушеннями у різних країнах:

– модель 1: фіскальна служба відповідає за керівництво і проведення розслідувань. Ця модель застосовується в Австралії, Канаді, Німеччині, Греції, Індії, Ірландії, Кореї, Новій Зеландії, Південній Африці, Швейцарії, Великобританії і США;

– модель 2: фіскальна служба відповідає за проведення розслідувань під керівництвом генерального прокурора. Ця модель застосовується в Австрії, Чилі, Нідерландах, Португалії, Швеції, Іспанії і США. Нині в Іспанії розслідування податкових правопорушень проводиться під керівництвом допитуючого судді;

– модель 3: спеціалізований орган, що не входить до фіскальної служби, однак знаходиться під наглядом Міністерства фінансів і відповідає за проведення розслідувань. Ця модель застосовується у Великій Британії, Греції, Грузії, Ісландії, Литві, Казахстані, Туреччині;

– модель 4: поліція або прокуратура відповідають за проведення розслідувань. Ця модель застосовується у Бельгії, Чехії, Данії, Фінляндії, Франції, Японії, Люксембурзі, Мексиці, Норвегії, Словаччині і Словенії [4, с. 169].

У цілому в іноземних країнах органам фінансових розслідувань відведено значне місце в системі національних правоохоронних органів. Тому, щоб чіткіше зрозуміти структуру і роль органів фінансових розслідувань іноземних держав, потрібно їх розглянути детальніше на прикладі окремих країн [4, с. 170]. А. Р. Клітинська відзначає, що в Італії розслідуванням фінансових правопорушень, включаючи податкові правопорушення, займається Фінансова гвардія. Вона проводить такі розслідування самостійно (незалежно) або під керівництвом Генерального прокурора. Такий розподіл повноважень відрізняє Італію від інших країн і він не входить ні до однієї із зазначених вище моделей [5, с. 78].

Фінансова гвардія Італії безпосередньо підпорядковується Міністерству економіки та фінансів. Вона виконує одночасно функції податкових, митних та прикордонних органів. Разом з тим, Фінансова гвардія наділена специфічними повноваженнями податкової поліції, адже одним із її завдань є превенція і припинення валютних, фінансових та податкових правопорушень. У США питання розслідування фінансових правопорушень повністю

належить до компетенції Міністерства фінансів. Зокрема, у структурі Міністерства фінансів створену Службу внутрішніх доходів, яка займається виявленням та розслідуванням фінансових правопорушень, та Службу по боротьбі з тероризмом і фінансової розвідки, до якої входять: Управління по боротьбі з фінансуванням тероризму і фінансовими правопорушеннями, Управління з контролю за іноземними активами та Мережа по боротьбі з фінансовими правопорушеннями [5, с. 79].

У Великобританії існує спеціалізований правоохоронний орган, який наділений деякими повноваженнями в сфері розслідувань фінансових правопорушень, а саме Служба з протидії організованій злочинності. Важливу роль у діяльності зазначеної служби відіграє аналіз фінансової інформації, що здійснюється як на стадії виявлення, так і на стадії розслідування правопорушень [6, с. 94].

В Данії та Норвегії кримінальними правопорушеннями податкового та митного законодавства займається поліція, оскільки податкова і митна служби в цих країнах не наділені правоохоронними функціями. Податкова та митна служба в Ірландії, Нідерландах, Португалії займаються розслідуванням правопорушень у зазначених сферах, а розслідування інших правопорушень в економічній сфері належить до компетенції поліції. У Німеччині та Швейцарії податкові та митні служби мають власні правоохоронні повноваження щодо фінансових розслідувань. Королівська кінна поліція Канади виконує функції розслідування правопорушень, пов’язаних із контрабандою, шахрайством, розповсюдженням наркотичних засобів [5, с. 79].

Порівнявши системи функціонування та організації органів фінансових розслідувань в різних іноземних країнах, варто зазначити, що не існує єдиної моделі розподілу повноважень органів державної влади щодо розслідування правопорушень як з організаційної, так і з функціональної сторони. Така відмінність пояснюється не тільки розбіжностями соціально-економічного і політичного життя країн, а також і тим, що схожі функції, які так об’єктивно потрібні в будь-якому сучасному суспільстві, можуть реалізовуватися через різні правові інститути і механізми відповідно до національних правових особливостей.

Таким чином, узагальнюючи міжнародний досвід у проведенні фінансових розслідувань, можна зазначити, що позитивна практика в цій сфері ґрунтується на декількох ключових аспектах. По-перше, важливою є системність та комплексність підходу до розслідувань, яка передбачає використання різноманітних методів та інструментів. По-друге, ефективність розслідувань значно збільшується завдяки співпраці міжнародних організацій,

правоохоронних установ різних країн та впровадженню сучасних технологій. Так, успішне проведення фінансових розслідувань потребує не лише належної кваліфікації та компетентності з боку правоохоронних органів, але й системного підходу, міжнародного співробітництва та дотримання принципів справедливості та законності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучмій Т. О. Особливості проведення фінансових розслідувань: міжнародний аспект та можливість імплементації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* 2020. Том 31 (70), № 2. С. 159–162.

2. Горбенко Г. М., Користін О. Є. Щодо змісту фінансових розслідувань. *Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з нагоди відзначення Дня науки-2020 в Україні*. 2020. С. 152–157.

3. Капленко Г. В., Гнесь В. О. Фінансові розслідування як передумова до забезпечення економічної безпеки України. *Збірник тез наукових доповідей ІІ Всеукраїнської науковопрактичної конференції.* Львів, 2021. С. 239–242.

4. Волощук Р. Є. Служба фінансових розслідувань в Україні: необхідність створення та організаційні моделі функціонування. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2015. № 1. С. 168–173.

5. Клітинська А. Р. Міжнародний досвід функціонування органів фінансових розслідувань. М*іжнародне співробітництво під час фінансових розслідувань.* 2019. С. 78–79.

6. Собкова Н. Д. Міжнародне співробітництво в галузі державного фінансового контролю. *Economy modern theories and improvement of world methods.* Finland, 2023. С. 93–96.

Костенко А. С.,
*здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти*
Науковий керівник:
Рудая М. І.,
*канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*
ORCID ID 0000-0002-4986-4112

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасні глобалізаційні процеси відіграють значну роль у формуванні міжнародних відносин, сприяючи інтенсифікації взаємодії між державами. Ця тенденція обумовлює обмін знаннями, досвідом та інноваційними досягненнями у різноманітних сферах суспільного життя. В контексті цієї інтеграції, аналіз та адаптація закордонного досвіду у боротьбі з фінансовими злочинами набувають особливої актуальності. Співпраця на міжнародному рівні виявляється ефективною у протидії корупції, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, а також у боротьбі зі злочинністю у банківському, страховому, податковому та митному секторах. Крім того, зростання злочинності в кіберпросторі, зокрема з використанням передових інформаційних та комп'ютерних технологій, потребує розробки та імплементації інноваційних методів протидії.

Економічна безпека держави репрезентує собою фундаментальний аспект національної безпеки, інтегруючи в себе комплексну взаємодію між економічними та соціальними процесами в суспільстві. Вона є критичною для розвитку соціально орієнтованої ринкової економіки, підвищення добробуту населення та забезпечення загального рівня життя. Національна безпека займає центральне місце в архітектурі економічної політики держави, сприяючи соціальній стабільності та економічному прогресу. Ця стабільність є передумовою для стійкого фінансового розвитку країни, зміцнення її міжнародної позиції та залучення інвестицій. Ефективне забезпечення

державної безпеки, таким чином, відіграє життєво важливу роль у формуванні умов для економічного зростання, сприяючи створенню сприятливого інвестиційного клімату та підвищенню конкурентоспроможності нації на світовій арені.

У зв'язку з наростаючими випадками економічних злочинів та збільшенням економічної невизначеності, дослідження проблеми запобігання та розслідування економічної злочинності стає все більш актуальним. Дослідженням цієї проблеми присвячені праці багатьох вчених, серед яких: А. І. Пастух, О. М. Карапетян, М. В. Коваль, С. П. Параниця, М. А. Піменов та ін.

Метою є узагальнення теоретичних аспектів зарубіжного досвіду використання фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності.

Практика протидії злочинності демонструє, що для досягнення максимальної ефективності необхідно інтегрувати економічні знання в процеси виявлення та розслідування злочинних дій. В цьому контексті, фінансова інформація відіграє ключову роль, оскільки вона є індикатором економічної активності та може слугувати як засіб для ідентифікації аномалій, що свідчать про потенційні злочинні діяння. Дослідження та аналіз фінансових даних виявляються незамінними для ефективного виявлення та розслідування економічних злочинів, адже вони дозволяють глибше зрозуміти механізми злочинної поведінки, забезпечуючи базу для розробки стратегій превентивної діяльності та реагування. Отже, активне впровадження економічних знань є фундаментальним для підвищення ефективності боротьби зі злочинністю, забезпечуючи обґрунтованість та цілеспрямованість правоохоронних заходів.

В. І. Василинчук та С. А. Вязьмікін слушно зазначають, що на етапі розкриття злочинів використовується фінансовий моніторинг підозрілих операцій, проводяться ревізії фінансово-господарської діяльності суб’єктів господарювання. Важливе значення при розслідуванні кримінальних правопорушень має чітке визначення та виконання судово-економічної експертизи, залучення до керівництва процесуальними діями спеціаліста-економіста тощо [1, с. 7]. Тому можна з упевненістю сказати, що фінансові розслідування є важливим елементом правоохоронної діяльності та забезпечення економічної безпеки.

Г. В. Капленко та В. О. Гнесь зазначають, що для розуміння сутності категорії «фінансове розслідування» та можливості її використання у вітчизняній практиці доцільно вивчити досвід країн. Правоохоронні органи

мають достатній досвід та розвинені недержавні інструменти протидії злочинній діяльності, особливо у фінансовій сфері. Незважаючи на застосування на практиці визначення «фінансове розслідування», у повсякденному науковому середовищі існує думка про так званий «фантом», тобто результат механічного перенесення поняття з практики розвинутих країн (переважно США) із суттєвою різницею в правовій системі та системі органів влади. Наприклад, у таких розвинутих країнах, як Великобританія, Сполучені Штати Америки та Канада, поряд із галузями судової медицини, судової медицини та судової психіатрії зафіксовано «фінансові розслідування та судово-бухгалтерську експертизу» [2, с. 239–240].

До прикладу, Королівство Швеція, яке у минулому пережило періоди високої корупції, є ілюстративним прикладом ефективного переходу до статусу держави з низьким рівнем корупційних проявів. До середини XX століття ця країна стикалася з значними корупційними викликами, що спонукало уряд до впровадження стратегічних заходів для викорінення корупційних практик. Важливу роль у цьому процесі відіграли рішучі дії з формування культури чесності та встановлення високих етичних стандартів для державних службовців. В результаті, Швеція досягла вражаючих успіхів у боротьбі з корупцією, ставши однією з країн з найнижчими рівнями корупції на глобальному рівні. Суттєву роль у підтримці та продовженні цієї тенденції відіграють церква, громадянське суспільство та засоби масової інформації, які сприяють підтриманню високого рівня прозорості та підзвітності, критично оцінюючи будь-які прояви неспівмірності між офіційними доходами та реальними витратами осіб, що займають публічні чи бізнес-посади.

У Федеративній Республіці Німеччини головним державним органом, який здійснює фінансову розвідку, є створене на базі трьох відомств (Федеральної служби з банківського нагляду, Федерального управління з торгівлі цінними паперами та Федеральної служби страхового нагляду) Федеральне управління фінансового нагляду, основне завдання якого полягає у забезпеченні нормального функціонування фінансової системи країни [6]. Зазначимо також, що Закон Республіки «Про відмивання фінансових коштів» встановив обов'язок усіх банківських та кредитно-фінансових установ ідентифікувати клієнтів, збирати та зберігати інформацію про них, а також передавати ці дані до правоохоронних органів та організацій внутрішнього контролю. всіх інституціях кредитно-фінансової сфери країни [3, с. 190].

Сполучені Штати Америки сьогодні - це одна з найбільших економік світу, яка займає трохи більше 15 % від загальносвітового ВВП. Економіка багатьох держав перебуває у серйозній залежності від економіки США. У зв'язку з цим важливо забезпечити стабільне функціонування фінансової системи, оскільки навіть незначні її коливання можуть спричинити суттєві негативні наслідки для держав-партнерів, інвесторів, власників державних боргових облігацій та ін. Головним підрозділом фінансової розвідки США є Управління боротьби з фінансовими злочинами , до основних завдань якого належать захист фінансової системи від незаконного втручання у її нормальне функціонування, боротьба з легалізацією незаконних доходів, сприяння органам, що забезпечують національну безпеку, шляхом збору, обробки, аналізу та передачі відповідних даних, отриманих у результаті фінансової розвідки. Швидкий збір та аналіз таких даних здебільшого можливий завдяки роботі автоматизованого програмного забезпечення, яке дозволяє оперативно отримувати всю запитувану інформацію не тільки з державних, а й з комерційних баз даних.

Слід окремо сказати про нормативно-правову базу, що регламентує діяльність фінансових інституцій у США та дозволяє ефективно регулювати цю сферу правовідносин:

• Федеральний закон «Про банківську таємницю» в США наділило Міністерство фінансів (Департамент казначейства) правом видавати приписи, відповідно до яких банки та інші кредитні та фінансові структури зобов'язані вживати профілактичних заходів щодо боротьби з фінансовими злочинами;

• Закон «Про право на отримання конфіденційної фінансової інформації» наділив органи державної влади правом витребувати достовірні дані про скоєні операції за рахунками;

• Закон «Про контроль над злочинністю» додав кілька новел у федеральне кримінальне законодавство: кримінально караними стали шахрайські дії з банківськими картами, а також шахрайство з використанням комп'ютерних технологій, у тому числі в кіберпросторі;

• Закон «Про контроль за легалізацією злочинних доходів» запровадив кримінальну відповідальність за окремі злочини, скоєні працівниками кредитно-фінансових установ та організацій: навмисна допомога у легалізації злочинних доходів; умисне дроблення грошових переказів на невеликі суми та ін.

• Закон «Про оподаткування іноземних рахунків» має на меті встановлення контролю над іноземними рахунками громадян США, у тому числі й тих громадян, які постійно або тимчасово проживають за кордоном [3, с. 192].

Управління боротьби з фінансовими злочинами Сполучених Штатів Америки, відоме як FinCEN, ефективно виконує свої функції у міжнародному контексті завдяки широкому портфелю двосторонніх угод з податковими агентствами різних країн. Ці угоди сприяють створенню ефективної інфраструктури для швидкого та надійного обміну фінансовою інформацією, що є критично важливим для ідентифікації, розслідування та припинення фінансових злочинів на міжнародному рівні. Ця співпраця дозволяє не тільки оперативно обмінюватися даними, але й забезпечує взаємну підтримку у проведенні розслідувань, сприяючи підвищенню ефективності глобальних зусиль у протидії фінансовим злочинам, зокрема в області виявлення та боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

У сучасному цифровому віці спостерігається значне зростання кількості фінансових злочинів, які вчиняються з використанням комп'ютерних та інформаційних технологій. Досвід американських спецслужб, особливо в контексті кібербезпеки, дозволяє ідентифікувати специфічні категорії комп'ютерних фінансових злочинів, які здійснюються найчастіше. До таких злочинів відносяться фішинг (викрадення персональних даних через інтернет), кібершахрайство (використання комп'ютерних технологій для шахрайських цілей), кібервимагання (вимога викупу за розблокування доступу до комп'ютерних систем або даних), ідентифікаційне шахрайство (використання чужих персональних даних для незаконного отримання коштів чи послуг) та комп'ютерне відмивання грошей (використання цифрових технологій для легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом), зокрема:

• розкрадання секретної інформації з баз даних з метою її подальшого продажу, або внесення до інформаційних файлів змін, що спотворюють їх зміст;

• шахрайство з використанням інтернет-технологій: біржові спекуляції, шахрайство на інвестиційному ринку та ін.

• здирство та комп'ютерний тероризм, коли, наприклад, злочинець вимагає заплатити викуп під загрозою знищення бази даних;

• шахрайство, яке здійснюється за допомогою несанкціонованого підключення до комп'ютерних ліній зв'язку та їх використання за рахунок власника;

• використання комп'ютерного зв'язку для торгівлі наркотичними засобами, а також ведення підпільного грального бізнесу;

• поширення через Інтернет свідомо неправдивої інформації;

• крадіжки комплектуючих блоків персональних комп'ютерів;

• незаконне копіювання та збут програмного комп'ютерного забезпечення;

• розкрадання у системі фінансових установ;

• шахрайство з банківськими картками;

• поширення комп'ютерних вірусів;

• перехоплення та використання в злочинних цілях бездротових ліній зв'язку: радіозв'язку, стільникового, а також супутникового зв'язку [3, с. 190].

Фінансові злочини мають дещо розширений змістовий характер, який відрізняється від того, який сформований у сучасній вітчизняній науці. Адже це не лише злочини у фінансовій сфері, а й ті, що використовують фінансову сферу та відображаються у фінансовій інформації [4, с. 22]. Варто зазначити, що для ефективного розкриття та розслідування цих видів злочинів необхідний спеціальний аналіз фінансової інформації, який використовується за незвичайною методикою, яка в розвинених країнах називається «фінансове розслідування».

У сфері фінансових операцій «фінансові розслідування» стали поширеною практикою, займаючи ключове місце в боротьбі з економічними правопорушеннями. Згідно з практичним досвідом, особлива увага приділяється розслідуванню фінансових махінацій, які охоплюють широкий спектр неправомірних дій, включно з фальсифікацією фінансової звітності, обманом інвесторів чи незаконним переведенням коштів. В розвинених країнах фрод-аудит сформувався як самостійний напрямок у ринку консалтингових послуг. Ця діяльність зосереджена на дослідженні механізмів виявлення, фіксації та попередження корпоративного шахрайства, сприяючи формуванню ефективних стратегій для мінімізації фінансових ризиків та забезпечення прозорості економічних операцій. Фрод-аудит включає застосування передових аналітичних методик та технологій для глибокого аналізу фінансової діяльності з метою ідентифікації та запобігання потенційним фінансовим злочинам..

Виходячи з вищесказаного, слід додати, що існує Міжнародна асоціація сертифікованих розслідувачів шахрайства (ACFE), які є сертифікованими професіоналами у сфері виявлення, розслідування та запобігання корпоративному шахрайству. ACFE є провідною світовою організацією, яка регулює та спрямовує цей вид діяльності. Організаційно ACFE є глобальною професійною спільнотою, яка налічує понад 40 000 членів у 125 країнах, об’єднаних у 103 національних відділення та офіси [3, с. 193].

Враховуючи, що провадження господарської діяльності на сучасному етапі розвитку суспільства, як правило, здійснюється в електронній формі з використанням електронних носіїв, на яких, як правило, зберігається документація щодо діяльності суб'єктів господарювання, закріплюючи на законодавчому рівні поняття «електронних (цифрових) доказів», надзвичайно актуальним є визначення їх видів, а також порядку їх зберігання, вирішення питання спеціальної конфіскації та використання у кримінальному провадженні [6, с. 60, 61].

З аналізу наведеного вище матеріалу випливає, що в розвинених країнах механізми протидії та розслідування фінансових злочинів зазнали значного вдосконалення впродовж багатьох років. Ефективність цих систем залежить від злагодженої взаємодії та обміну інформацією між відповідними органами влади. Основними напрямками сучасних зусиль є зміцнення кібербезпеки та застосування інноваційних технологій та програмного забезпечення у сфері виявлення та протидії економічній злочинності. Міжнародна співпраця виступає як невід'ємний компонент в ефективному управлінні фінансовими ризиками та злочинністю, при цьому практика країн, які створюють спільні міжнародні слідчі групи або міжнародні розслідувальні центри, таких як Австрія, Португалія, Фінляндія, Швеція та Нідерланди, демонструє високу ефективність. З урахуванням цих висновків, Україні слід розробити власну стратегію та модель розслідування фінансових злочинів, оптимізовану під сучасні умови та виклики, щоб забезпечити ефективне управління фінансовою безпекою на національному рівні.

Науковий аналіз світових фінансових потоків вказує на те, що певні країни, застосовуючи специфічні нормативно-правові рамки, можуть непрямо сприяти фінансовим злочинам, зокрема через механізми державного захисту осіб, причетних до таких злочинів. Яскравим прикладом цього є використання офшорних зон, які міжнародна організована злочинність часто застосовує для легалізації злочинних доходів. Так, згідно із законодавством Сейшельських островів, передбачено, що інвестори, що вкладають суму не менше 10 мільйонів доларів США, можуть бути звільнені від кримінального переслідування за дії, пов'язані з легалізацією незаконних доходів. Це надає їм додаткові гарантії, зокрема захист від конфіскації майна, при умові відсутності звинувачень у вчиненні насильницьких злочинів або злочинів, пов'язаних з наркотиками, безпосередньо на території цих островів. Такі законодавчі ініціативи можуть сприяти створенню сприятливого середовища для фінансових злочинців та потребують уважного міжнародного аналізу та регулювання.

Таким чином, на підставі аналізу зарубіжного досвіду можна констатувати, що методи боротьби з фінансовими злочинами є різноманітними та залежать від множини специфічних факторів, характерних для кожної окремої країни. З цієї причини не існує універсального методу, здатного гарантувати абсолютний успіх у цій сфері. Втім, міжнародна спільнота в процесі тривалої взаємодії накопичила значний позитивний досвід у цьому напрямку. Такий досвід охоплює різні аспекти превентивної роботи, розслідувань, а також механізми правового та інституційного реагування на фінансові злочини. Важливим аспектом є адаптація кращих практик та методологій до специфіки та потреб окремих країн. Для України це означає необхідність дослідження та адаптації іноземного досвіду з урахуванням вітчизняних реалій, що може сприяти розвитку ефективних стратегій у боротьбі з економічною злочинністю у всіх сферах економічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василинчук В. І., Вязмікін С. А. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні. *Методичні рекомендації*. Київ, 2017. С. 5–17.

2. Капленко Г. В., Гнесь В. О. Фінансові розслідування як передумова до забезпечення економічної безпеки України. *Збірник тез наукових доповідей*. Львів, 2021. С. 239–242.

3. Лепський С. І. Зарубіжний досвід використання фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 189–194.

4. Долбнєва Д. В. Шляхи трансформації системи боротьби з економічними злочинами в Україні з урахуванням досвіду країн європейського союзу. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2019. № 2–3 (55–56). С. 21–27.

5. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях : метод. реком. М. В. Гуцалюк, В. Д. Гавловський, В. Г. Хахановський та ін. ; за заг. ред. О. В. Корнейка. Вид. 2-ге, доп. К. : Вид-во Нац. акад. внутр. справ, 2020. 104 с.

6. Калганова О. А., Яцик Т. П. Використання електронних (цифрових) доказів під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Митна безпека*. 2021. Випуск 5. С. 59–65.

Круць Е. М.,
здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня
ORCID ID 0000-0001-8443-7741
Науковий керівник:
Калганова О. А.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-7933-7498

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Формування в Україні у 2015 році Національної поліції дало важливий ресурс для перетворень у механізмі правоохоронної, що зумовлюється євроінтеграційним курсом нашої держави. Важливим елементом функціонування та роботи Національної поліції України є її взаємоузгоджене співробітництво з різними органами державної влади, громадськими інституціями, органами місцевого самоврядування та окремими громадянами. У цьому аспекті важливим завданням функціонування Національної поліції України є формування ефективного механізму міжнародного співробітництва під час кримінального провадження з організаціями Європейського Союзу та міжнародними установами. Зазначимо, що міжнародне співробітництво є важливим елементом для подальшої реалізації політики держави у напрямку протидії злочинності, а також можливості забезпечення правопорядку в державних органах [1, с. 178]. Деякі напрями у сфері міжнародного поліцейського співробітництва формують базу для успішного здійснення спеціальних завдань та важливих функцій, які в комплексі сприяють забезпеченню національної та міжнародної безпеки країн-учасниць.

Основним нормативно-правовим документом, який регулює це питання є Кримінальний процесуальний кодекс України, в якому окремим розділом виокремлене питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Цей розділ присвячений нормативному трактуванню

положень, які описують загальні засади співробітництва на міжнародній арені, основні аспекти надання правової допомоги в процесі проведення слідчих дій, видачі осіб, що здійснили правопорушення кримінального характеру, кримінального провадження у порядку перейняття, визнання та виконання вироків іноземних судів та передання засуджених осіб [2, с. 228].

У ст. 542 КПК України надане детальне визначення сутності міжнародного співробітництва, що полягає у впровадженні діяльності органів під час здійснення провадження кримінального характеру для використання потрібних заходів для надання правової допомоги на міжнародному рівні через вручення документів, виконання процесуальних дій, а також видачі осіб, які винні у вчиненні такого правопорушення, тимчасової передачі осіб та ін.

Зазначимо, що в Україні є три центральні органи зі здійснення положень європейських конвенцій, що стосуються здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. До цих органів відносяться Міністерство юстиції України, та Офіс Генерального прокурора. Офіс Генерального прокурора звертається із запитами про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів, крім досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, яке у таких випадках здійснює функції центрального органу України.

Міністерство юстиції України звертається із запитами судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розглядає відповідні запити судів іноземних держав [3].

У сфері міжнародного поліцейського співробітництва під час розгляду кримінального провадження акцентують увагу на таких актуальних питаннях:

1. процесуальний порядок надання правової допомоги на міжнародному рівні під час розслідування кримінального правопорушення;
2. особливостям екстрадиції як міжнародного співробітництва під час розгляду правопорушень кримінального характеру;
3. розшуку осіб, які здійснили кримінальне правопорушення на міжнародному рівні [4, с. 2].

Основним фактором для поглиблення та розширення міжнародної співпраці поліцейських відділів європейських країн та України зокрема є потреба в запровадженні нових форм для її реалізації. Це зумовлено інтернаціоналізацією злочинності, яка становить явну загрозу як для внутрішньої, так і міжнародної безпеки країн. Поширеності транснаціональної

злочинності також посприяло спрощення прикордонного контролю до Європейського Союзу, а також лібералізаційні аспекти зі спрощення візового режиму. Внаслідок цього процесу зростає мобільність та активність злочинності, а також збільшилася кількість злочинних угрупувань [5, с. 115].

Зауважимо, що при міжнародному поліцейському співробітництві, що здійснюється під час кримінального провадження функціонує кримінальний процесуальний механізм, який характеризується особливою нормативно-правовою врегульованістю. Для того, щоб кримінальне провадження було розпочате потрібно мати відповідну підставу, тобто запит про міжнародне співробітництво, особливості формування якого детально розглянуто в ст. 548 КПК України. Більше того під час міжнародного співробітництва в сфері кримінального провадження виникає спеціальний порядок здійснення судового контролю відносно окремих видів процесуальних дій, які відображаються в стст. 562, 583, 584 КПК України. Крім цього до нього відносять судовий контроль, що прямо відноситься до загального порядку надання правової допомоги на міжнародному рівні. Це положення закріплене в стст. 572, 591 КПК України.

Щодо процесуальних гарантій зазначимо, що при здійсненні співробітництва на міжнародному рівні під час проведення кримінального провадження їх розглядають з практичної сторони у формі засобів та способів, що включають в себе зміст та порядок здійснення процесуальної діяльності. Це проявляється в процесі наданні правової допомоги при кримінальних провадженнях на міжнародному рівні, забезпеченні законних прав не лише громадянина країни, а й людини у напрямку функціонування засад міжнародного процесуального права. Такі гарантії включаються в механізм міжнародного процесуального права та є окремим елементом його структури. Вони формують систему, що створюється під впливом взаємовідносин у напрямку співробітництва на міжнародному рівні.

Отже, вирішення завдань соціально-економічного та політичного характеру у вітчизняному законодавстві неможливе без безпосередньої участі поліцейських органів в міжнародному співробітництві, що стосується питань боротьби зі злочинністю та роботою правоохоронних організацій. Процес удосконалення взаємодії поліцейських органів різних держав, а також правове регулювання та ефективне використання традиційних форм у сфері міжнародного співробітництва, безпосередній пошук нових напрямів взаємної співпраці є важливою запорукою вирішення проблем зовнішньополітичного та внутрішнього характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виноградова О. Реалії законодавчого забезпечення міжнародно-правового співробітництва у сфері кримінального судочинства. *Вісник Академії правових наук України.* 2009. № 2. С. 178–184.

2. Матвійчук В. К. Протидія злочинності та адаптація кримінального законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу : монографія / Нац. акад. упр. Київ : ВНЗ «Національна академія управління», 2014. 551 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print

4. Микієвич М. М. Міжнародно-правові засади боротьби із транснаціональною злочинністю в рамках Європейського Союзу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2008. № 2. С. 1–8.

5. Підгородинська А. В. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні: поняття та процесуальні форми. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2015. Вип. 4, том 3. С. 114–118.

Мулярчик А. М.,
*здобувач вищої освіти
ступеня бакалавр;*
Юнацький М. О.,
*канд. економ. наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та
господарського права,
Донецький державний університет
внутрішніх справ,
м. Кривий Ріг, Україна*
ORCID ID 0000-0003-2093-716X

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

У сучасному високо взаємопов'язаному та швидкозмінному бізнес-середовищі економічна безпека корпоративного підприємства тісно пов'язана з його здатністю ефективно управляти ризиками. Сучасні інформаційні моделі в бухгалтерському обліку відіграють вирішальну роль у цьому відношенні, надаючи організаціям передові інструменти та методи для визначення, оцінки та пом'якшення ризиків у режимі реального часу. Використовуючи аналітику великих даних, машинне навчання, штучний інтелект і технологію блокчейн, корпоративні підприємства можуть отримати глибше розуміння своїх ризиків, передбачити потенційні загрози та впровадити проактивні стратегії управління ризиками. Цей проактивний підхід до управління ризиками не тільки забезпечує фінансову стабільність і безперервність діяльності підприємства, але й підвищує його економічну безпеку шляхом пом'якшення впливу несприятливих подій і максимізації можливостей для стійкого зростання та прибутковості. Тому інтеграція сучасних інформаційних моделей в бухгалтерський облік є важливою для підвищення економічної безпеки корпоративних підприємств у все більш складному та нестабільному бізнес-середовищі.

Сучасні інформаційні моделі все частіше застосовуються великими корпоративними підприємствами для покращення своїх стратегій зменшення ризиків. Кілька прикладів демонструють успішне впровадження цих моделей:

1. Walmart, один із найбільших у світі роздрібних торговців, запровадив аналітику великих даних, щоб покращити методи управління ризиками.

Аналізуючи дані про транзакції клієнтів, рівень запасів і ефективність постачальників, Walmart може визначити потенційні ризики, такі як перебої в ланцюзі поставок, дефіцит запасів і коливання попиту. Використання аналітики великих даних дозволяє Walmart приймати рішення на основі даних, оптимізувати управління запасами та ефективніше зменшувати ризики [1].

2. Citibank, транснаціональна банківська та фінансова корпорація, використовує алгоритми машинного навчання для покращення своїх можливостей моделювання ризиків. Аналізуючи історичні дані про транзакції, кредитні рейтинги та ринкові тенденції, Citibank може розробляти прогнозні моделі для оцінки кредитного ризику, виявлення шахрайства та оптимізації процесів схвалення кредитів. Машинне навчання дозволяє Citibank завчасно виявляти нові ризики, підвищувати точність прийняття рішень і зменшувати кількість неплатежів за кредитами та шахрайства [2].

Впровадження сучасних інформаційних моделей на великих корпоративних підприємствах продемонструвало значну ефективність у зниженні ризиків:

1. Покращена ідентифікація ризиків: сучасні інформаційні моделі дозволяють організаціям більш комплексно визначати й оцінювати ризики шляхом аналізу великих обсягів даних із різних джерел.

2. Покращене прогнозування ризиків: машинне навчання та прогнозна аналітика дозволяють організаціям прогнозувати майбутні ризики з більшою точністю, уможливлюючи проактивні стратегії зменшення ризиків.

3. Моніторинг ризиків у реальному часі: методи штучного інтелекту дозволяють відстежувати ризики в реальному часі, дозволяючи організаціям оперативно реагувати на нові загрози та можливості.

4. Прозорість і підзвітність: технологія блокчейн підвищує прозорість і підзвітність у бухгалтерській практиці, забезпечуючи захищений від підробки запис транзакцій і гарантуючи цілісність даних.

Порівняльне дослідження традиційних і сучасних підходів до зниження ризиків в бухгалтерському обліку виявляє наступні відмінності:

1. Обробка даних. Традиційні підходи покладаються на ручну обробку й аналіз даних, тоді як сучасні підходи використовують передові технології, такі як аналіз великих даних і машинне навчання, для автоматизованого аналізу даних [2].

2. Прогнозні можливості: сучасні інформаційні моделі дозволяють організаціям точніше прогнозувати майбутні ризики шляхом аналізу історичних даних і виявлення складних закономірностей і кореляцій [2].

3. Моніторинг у режимі реального часу: сучасні підходи забезпечують моніторинг ризиків у режимі реального часу, що дозволяє організаціям оперативно реагувати на зміни ринкових умов і нові загрози [2].

4. Ефективність і масштабованість. Сучасні інформаційні моделі пропонують більшу ефективність і масштабованість порівняно з традиційними підходами, дозволяючи організаціям обробляти великі обсяги даних і ефективніше аналізувати складні фактори ризику [1].

Практичний приклад: порівняльне дослідження, проведене компанією Deloitte, виявило, що організації, які використовують сучасні інформаційні моделі, зазнають більшого зниження ризиків і ефективності роботи порівняно з тими, які покладаються на традиційні підходи [3].

Одним із основних викликів, пов'язаних із впровадженням сучасних інформаційних моделей в бухгалтерський облік для зменшення ризиків, є питання якості та цілісності даних. Цій проблемі сприяє кілька факторів:

1. Точність даних: неточні або неповні дані можуть призвести до помилкового аналізу та прийняття рішень, що негативно впливає на ефективність стратегій зменшення ризику.

2. Узгодженість даних: невідповідності у форматах даних, визначеннях і джерелах можуть перешкоджати інтеграції та аналізу, що ускладнює отримання цілісного уявлення про ризики.

3. Конфіденційність і безпека даних. Занепокоєння щодо конфіденційності та безпеки даних створює значні ризики, особливо під час роботи з конфіденційною фінансовою інформацією. Несанкціонований доступ, витік даних і кібератаки можуть поставити під загрозу конфіденційність і цілісність даних.

Прийняття сучасних інформаційних моделей створює технологічну складність та проблеми інтеграції, зокрема:

1. Проблеми сумісності. Інтеграція різних систем і джерел даних може бути складною та трудомісткою, вимагаючи сумісності між різними технологіями та платформами [2].

2. Прогалини в навичках: впровадження передових технологій, таких як аналітика великих даних, машинне навчання та блокчейн, і керування ними потребує спеціальних навичок і досвіду, яких може не вистачати в організаціях [2].

3. Вартості: інвестування в сучасні інформаційні моделі передбачає значні витрати, включаючи технологічну інфраструктуру, ліцензії на програмне забезпечення та навчальні програми, які можуть бути непомірними для деяких організацій [2].

Етичні та регуляторні міркування створюють додаткові проблеми для впровадження сучасних інформаційних моделей в обліковий запис для зменшення ризиків:

1. Конфіденційність даних. Організації повинні дотримуватися правил збору, використання та обміну особистими та конфіденційними даними, забезпечуючи дотримання прав особи на конфіденційність.

2. Справедливість і упередженість. Алгоритми машинного навчання можуть ненавмисно закріпити упередження в історичних даних, що призведе до несправедливих або дискримінаційних результатів.

Майбутнє зменшення ризиків у бухгалтерському обліку полягає в безперервному вдосконаленні сучасних інформаційних моделей, з кількома потенційними розробками на горизонті:

1. Покращена прогнозна аналітика: прогрес у машинному навчанні та штучному інтелекті дозволить створювати більш складні моделі прогнозної аналітики, здатні прогнозувати ризики з більшою точністю та деталізацією.

2. Моніторинг ризиків у режимі реального часу: інтеграція потоків даних у режимі реального часу та сенсорних технологій дозволить організаціям відстежувати ризики в режимі реального часу, дозволяючи проактивно керувати ризиками та приймати рішення.

3. Міждисциплінарні підходи: співпраця між бухгалтерським обліком, наукою про дані та іншими дисциплінами призведе до розробки міждисциплінарних структур управління ризиками, які використовують різноманітний досвід і методології.

Наш аналіз підкреслює критичну важливість використання сучасних інформаційних моделей для ефективного зниження ризиків у великих корпоративних підприємствах. Ці моделі пропонують ряд переваг, зокрема покращену ідентифікацію ризиків, розширені можливості прогнозування, моніторинг у реальному часі, а також більшу прозорість і підзвітність. Використовуючи передові технології та аналіз даних, організації можуть краще передбачати, оцінювати та зменшувати ризики, тим самим зберігаючи свої активи, репутацію та довгострокову життєздатність.

Фахівці з бухгалтерського обліку повинні адаптуватися до майбутніх змін, набуваючи нових навичок і досвіду в аналітиці даних, машинному навчанні та нових технологіях. Співпраця між бухгалтерським обліком, наукою про дані та іншими дисциплінами ставатиме все більш важливою у розробці міждисциплінарних структур управління ризиками, які стосуються складності та невизначеності сучасного бізнес-середовища.

У міру того, як організації справляються з проблемами та можливостями, пов'язаними з технологічним прогресом і нормативними вимогами, роль бухгалтерів продовжуватиме розширюватися за межі традиційної фінансової звітності й охоплювати ширші обов'язки з управління ризиками. Застосовуючи сучасні інформаційні моделі та новітні технології, методи бухгалтерського обліку можуть стимулювати інновації, покращувати процес прийняття рішень і підвищувати стійкість перед обличчям ризиків і невизначеності, що розвиваються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоктюрк І. Е., Ялцінкая Х. С. Використання моделей бухгалтерського обліку для вимірювання фінансових результатів: порівняння оцінок Альтмана та мультифакторного аналізу (МФА). *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice.* 1(48). 2023. 166–179. DOI : https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3971

2. Луценко І., Яковенко С. Розвиток моделей бухгалтерського обоіку в умовах сучасних інформаційних технологій. *Молодий вчений*. 2022. № 1 (101). С. 28–31. DOI : https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-1-101-6

3. Іванова Д., Буртова А., Лободзинська Т. Аналіз моделей бухгалтерського обліку Італії та Японії. Перспектива застосування їх принципів в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-35

Пікуліна О. В.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та психології,
Український державний університет науки і технологій,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0003-4803-427X

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Економічна безпека є однією з найважливіших складових загальної безпеки держави в умовах глобалізації та високої конкуренції на світовому ринку. Світовий досвід забезпечення економічної безпеки демонструє, що це питання вимагає комплексного підходу та впровадження ефективних стратегій. До ключових аспектів світового досвіду в цій області можна віднести наступні:

1. Диверсифікація економіки. Багато держав ставлять перед собою завдання розширення галузевої структури економіки для зменшення залежності від одного напрямку. Це дозволяє знизити ризики, пов'язані зі змінами в світових ринкових умовах.

2. Інновації та науково-технічний прогрес. Розвинуті країни активно інвестують у наукові дослідження та технологічний прогрес, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності їхніх економік і забезпечує стале економічне зростання.

3. Регулювання фінансової системи. Ефективне регулювання фінансового сектору дозволяє уникнути кризових ситуацій та забезпечує стабільність фінансової системи.

4. Торговельна політика. Оптимальна торговельна політика, яка спирається на відкритість ринків, але одночасно захищає вітчизняні виробники від недобросовісної конкуренції, важлива для забезпечення сталого економічного розвитку.

5. Соціальна політика. Створення системи соціального захисту, яка включає механізми підтримки малозабезпечених верств населення, сприяє соціальній стабільності та зменшує економічні ризики.

6. Міжнародне співробітництво. Для багатьох держав співпраця з міжнародними організаціями та іншими країнами є ключовим чинником забезпечення економічної безпеки. Обмін досвідом та ресурсами сприяє вирішенню спільних проблем та створює сприятливі умови для економічного зростання.

Необхідно також зазначити, що успіх в забезпеченні економічної безпеки полягає в системному підході та поєднанні різноманітних заходів. Важливо враховувати специфіку кожної держави та адаптувати стратегії до конкретних умов.

Якщо звернутись до конкретних прикладів забезпечення економічної безпеки різних країн, то можна виділити наступні (табл. 1):

Таблиця 1 – Системи забезпечення економічної безпеки різних країн

Країна	Характеристика системи забезпечення економічної безпеки
1	2
Сінгапур	Ця країна активно використовує стратегію диверсифікації економіки, перетворивши свою економіку з фокусу на сільське господарство до високотехнологічного сектору. Це дозволило Сінгапуру забезпечити стійкий економічний розвиток та конкурентоспроможність на світовому ринку
Норвегія	Країна успішно використовує свої природні ресурси, зокрема нафту та газ, для створення Фонду національного багатства. Цей фонд сприяє економічній стабільності та забезпечує майбутнє поколінням, що демонструє ефективне управління національними ресурсами
Швейцарія	Країна відома своєю інноваційною діяльністю та високим рівнем наукових досліджень. Інвестиції в науку та технології дозволяють Швейцарії зберігати конкурентоспроможність своєї економіки та привертати інвестиції з усього світу
Канада	Країна успішно впроваджує соціальні програми та механізми соціального захисту, які забезпечують стабільність та впевненість населення в майбутньому. Це стимулює споживання та підтримує економічний розвиток
Європейський союз	ЄС є прикладом успішного міжнародного співробітництва в галузі економічної безпеки. Через взаємодію між країнами-членами, Європейський союз створює спільні стратегії забезпечення економічної стабільності та розвитку, що сприяє процвітанню всього регіону
США	В Сполучених Штатах система забезпечення економічної безпеки включає в себе широкий спектр заходів, включаючи фіскальну політику, монетарну політику, регулювання фінансового сектору, соціальні програми, інвестиції в інфраструктуру та науково-дослідну діяльність

Продовження таблиці 1

1	2
Німеччина	Німеччина відома своєю соціальною державою, де велика увага приділяється соціальному захисту населення, системі страхування та пенсійних програмах. Також важливою складовою є активна політика промислового розвитку та підтримка малого та середнього бізнесу
Китай	В Китаї система забезпечення економічної безпеки включає в себе стратегію «соціальної ринкової економіки», яка поєднує елементи планування та ринкових механізмів. Китай активно інвестує в науку, технології та інфраструктуру для забезпечення сталого економічного зростання
Швеція	Шведська модель економічної безпеки включає в себе високий рівень соціального захисту, систему універсальної медичної допомоги, високу якість освіти та підтримку розвитку малого бізнесу. Швеція також активно інвестує в інновації та дослідження
Індія	В Індії система забезпечення економічної безпеки включає в себе стратегії боротьби з бідністю, підтримку сільськогосподарського сектору, розвиток інфраструктури та промисловості. Також велику роль відіграє програма державної підтримки для малого та середнього бізнесу

Ці приклади демонструють різноманітність стратегій та підходів, які можуть бути використані державами для забезпечення економічної безпеки і, які відповідатимуть їхнім унікальним умовам, потребам та ресурсам.

Підсумовуючи, можна сказати, що системи забезпечення економічної безпеки в країнах світу відрізняються залежно від їхніх історичних, соціальних, економічних та політичних умов. Проте, є деякі загальні тенденції.

Багато країн розвинутого світу надають великий обсяг соціальних послуг та програм соціального захисту для свого населення, що допомагає зменшити ризики економічної нестабільності та забезпечити мінімальний рівень добробуту.

Країни, які ставлять перед собою завдання забезпечення економічної безпеки, активно інвестують у наукові дослідження, розвиток технологій та освіту, оскільки це сприяє підвищенню конкурентоспроможності та стійкості економіки.

Управління фінансовим сектором та регулювання ринків фінансових послуг відіграють важливу роль у забезпеченні економічної безпеки, сприяючи стабільності фінансової системи та запобігаючи кризам.

Багато країн розуміють важливість міжнародного співробітництва в забезпеченні економічної безпеки. Обмін досвідом, торговельна та економічна співпраця сприяють створенню сприятливих умов для сталого економічного розвитку.

Отже, ефективне забезпечення економічної безпеки вимагає комплексного підходу, що поєднує різноманітні заходи від державного регулювання до соціальних програм та міжнародного співробітництва.

Почтар А. В.,
Дмитренко К. М.,
здобувачі вищої освіти другого (магістерського) рівня групи ПММФз-23-1
Науковий керівник:
Калганова О. А.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-7933-7498

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В ПРОЦЕСІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Глобальні масштаби та наслідки міжнародної злочинності вимагають налагодження відносин між державами та міжнародними організаціями для боротьби з цими негативними проявами. За історію співпраці суб'єктів міжнародного права в боротьбі зі злочинністю накопичилася значна кількість принципів і механізмів міжнародного права попередження та боротьби з кримінальними правопорушеннями.

Реальний процес співпраці у боротьбі з транснаціональною злочинністю починається на початку розвитку відносин між розвиненими країнами, коли були підписані перші двосторонні угоди про видачу злочинців. Подальший розвиток міжнародних відносин у боротьбі зі злочинністю відбувається в контексті розвитку міжнародного права. Кожний історичний період ставить перед міжнародним співтовариством нові виклики та вимагає спільних зусиль у вирішенні економічних, політичних і соціальних проблем, особливо у боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Профілактика та боротьба зі злочинністю є одним із пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва. Її розвиток та інтернаціоналізація зробили цю боротьбу однією з головних соціальних проблем і потребують співпраці держав у її розв'язанні. Протягом століть людство досягло значного прогресу в різних сферах суспільного життя, але соціальний прогрес

також є руйнівним, злочинним і небезпечним для більш сталого розвитку. Це, наприклад, тероризм, територіальна конфіскація суверенних держав, а також зростання економічної злочинності, легалізація доходів від злочинної діяльності, грошове шахрайство; поширена кіберзлочинність тощо. Україна все більше цікавиться міжнародними злочинними угрупованнями, особливо у сферах відмивання грошей, нелегальної міграції та торгівлі людьми.

Стосовно напрямів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, а також шляхів його розвитку та окремих тенденцій цього розвитку необхідно підкреслити: підтримку держав і сприяння укладенню міжнародні договори про боротьбу зі злочинністю, у тому числі про запобігання та відшкодування шкоди особам, які порушили положення таких договорів; розробка міжнародних стандартів у сфері запобігання злочинності, кримінального переслідування та покарання у кримінальних та міжнародних злочинах; розробка рекомендацій щодо боротьби з національною злочинною діяльністю національними правоохоронними органами, надання інформації та консультацій державам (з урахуванням поведінки кожної держави в цій боротьбі в межах свого суверенітету, на своїй території та відповідно до її економічної та соціальної умови) [1, с. 335–337].

Транскордонний обмін інформацією сприяє створенню єдиної стратегії боротьби з транснаціональною злочинною діяльністю. Співпраця між різними країнами дозволяє створювати спільні робочі групи, які можуть взаємодіяти в режимі реального часу.

Важливо підкреслити, що успішний транскордонний обмін інформацією передбачає створення міжнародно-правових і персональних механізмів захисту інформації, які забезпечують конфіденційність і надійність обміну. Лише за допомогою такого обміну інформацією можна забезпечити спільну ефективну боротьбу з транснаціональною злочинністю та безпеку громадян на міжнародному рівні [2, с. 90–93].

Транскордонний обмін інформацією між правоохоронними органами є важливою складовою боротьби з транснаціональною злочинністю, але існує ряд проблем, які можуть ускладнити цей процес. По-перше, дуже різні рівні захисту персональних даних у різних країнах можуть ускладнити передачу даних між ними. Особливо це стосується проваджень, пов’язаних із конфіденційними даними, або розслідувань, де конфіденційність є ключовою.

Другим важливим аспектом є відмінність правових систем різних країн. Закони, що регулюють обмін інформацією, можуть сильно відрізнятися, а непорозуміння можуть призвести до правових конфліктів і порушень прав

людини. Забезпечення взаєморозуміння та визначення чітких правил обміну має вирішальне значення для ефективності такої співпраці [3, с. 115–117].

Крім того, культурні відмінності в підходах до обробки інформації та взаємодії між правоохоронними органами можуть призвести до непорозумінь і ускладнити спільні дії. Вирішення цих проблем вимагає не лише технічних рішень, а й дипломатичних і міжнародних угод для створення стандартів, які полегшують обмін інформацією та забезпечують ефективну співпрацю правоохоронних органів між різними країнами.

У світі, де транснаціональна злочинність стає все більш поширеною та складною, важливо підкреслити вирішальну роль співпраці між правоохоронними органами в забезпеченні безпеки та правопорядку. Масштаби злочинної діяльності часто виходять за національні кордони, що вимагає спільних зусиль у боротьбі з цим явищем. Спільні операції та обмін інформацією стають необхідними для ефективного виявлення та боротьби з транснаціональними злочинами [4, с. 4–9].

Підсумовуючи викладене вище зазначимо, що не зважаючи на вжиті державами заходи, міжнародне співробітництво у розглядуваній сфері все ще знаходиться на етапі становлення. Актуальним є питання вироблення єдиної міжнародної антикримінальної політики, яка включає в себе не лише міжнародно-правові механізми, але й широкий спектр заходів, спрямованих на запобігання проявам транснаціональної злочинності. Здається, що прийняття нової Конвенції ООН проти транснаціональної злочинності та тероризму має ознаменувати новий етап у формуванні такої політики на глобальному рівні.

Глобальний обмін інформацією та співпраця між правоохоронними органами є важливими у запобіганні кримінальних правопорушень на міжнародному рівні. Незважаючи на складнощі у впровадженні таких механізмів, важливо розуміти, що сучасний світ потребує єдиної та добре організованої відповіді для забезпечення безпеки та правопорядку у всесвітньому масштабі. Зростання глобальних економічних процесів призводить до викликів у сфері фінансової та корупційної безпеки. Під впливом глобалізації з’являються нові форми фінансових кримінальних правопорушень, такі як відмивання грошей, фінансові махінації та корупція на різних рівнях. Важливо визнати, що ці явища потребують не лише національних, але й міжнародних зусиль для ефективного протидії.

Міжнародне співробітництво, розробка стандартів та вдосконалення механізмів міжнародного контролю є необхідними кроками для забезпечення стабільності та безпеки в умовах глобальних економічних трансформацій. При цьому важливо враховувати не лише економічні аспекти, але й соціальні та правові фактори для досягнення комплексного підходу до вирішення проблем, пов'язаних з фінансовою та корупційними кримінальними правопорушеннями в глобальному масштабі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Супрун Т. М. Міжнародне співробітництво у боротьбі з корупцією. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 335–337. URL : http://pap.in.ua/5_2016/101.pdf

2. Стеценко С. Г., Васечко Л. О. Глобалізація та право: національний вимір : монографія. Київ : Атіка, 2016. 132 с. URL : http://surl.li/raslo

3. Оніщенко Н. М., Пархоменко Н. М. Правові засади формування та розвитку тендерного середовища в Україні : монографія. Вид-во «Юридична думка», 2015. 352 с.

4. Шепітько В. Ю. Криміналістика як система наукових знань в умовах глобальних загроз і трансформації кримінальних правопорушень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. Вип. 18. С. 4–9. URL : http://surl.li/rasmw

Рапацька О. С.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Амеліна А. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7148-3586

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У сучасному глобальному світі питання забезпечення економічної безпеки стають особливо актуальними та важливими для кожної країни. Здатність забезпечити сталість економічного розвитку, ефективність фінансово-економічної системи та захист національних інтересів у сфері економіки стає передумовою для успішної інтеграції в сучасне світове співтовариство. Міжнародний досвід забезпечення економічної безпеки представляє собою цінний ресурс для країн, які прагнуть вдосконалити свої підходи та стратегії в цьому напрямку. Різноманітність методів та інструментів, використовуваних в інших країнах, може надати цінний досвід та навчання для розробки та впровадження ефективних заходів економічної безпеки національного рівня.

В. П. Левченко та К. Д. Шишкіна доречно відзначають, що «багато вчених формулюють економічну безпеку як комплекс внутрішніх і зовнішніх умов, які сприяють ефективному динамічному збільшенню національної економіки, її здатності задовольняти потреби суспільства, держави, індивіда, забезпечувати конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, що забезпечує гарантію від різного роду загроз і втрат» [1].

Так, Н. Л. Корженівська та В. В. Романова «до основних функціональних завдань економічної безпеки відносить: забезпечення високої ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства; забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства; досягнення високої

ефективності менеджменту, оптимальності ефективної організаційної структури управління підприємством; досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та ефективне використання його інтелектуального потенціалу; мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища; ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, а також комерційних інтересів; якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства; забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та його функціональних відділів» [2, с. 180].

Так, цікавим буде досвід Німеччини. Національна політика держави базується на гарантіях прав громадян, економічній та соціальній справедливості, сприяючи добробуту населення та стримуючи розшарування суспільства на заможних та бідних. Основними методами забезпечення стабільного та безпечного розвитку економіки в зовнішньоекономічному плані є дії державних органів та суб'єктів господарювання щодо вдосконалення ринків збуту та орієнтація на експортну економіку. Для досягнення належного рівня економічної безпеки німецьких підприємств, разом з власними охоронними структурними підрозділами та незалежними охоронними фірмами, створені державні охоронні агентства, які тісно співпрацюють зі службами федеральної розвідки щодо питань економічної безпеки підприємств [1].

При цьому, заходи, щодо забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств у Великобританії, Італії та Іспанії були подібними. Стабільна та впливова система соціально-економічної безпеки підприємств в цих країнах базується на дієвій нормативно-правовій базі [3, с. 48].

Звернемо увагу на слушне зазначення Г. З Леськіва та К. А. Літвіна, що «дослідження сучасного зарубіжного досвіду розвинених країн світу демонструє той факт, що ключовими в цьому процесі елементами було вдосконалення існуючої законодавчої бази, формування профілактичних та превентивних заходів щодо елімінації та мінімізації всіх можливих загроз, небезпек та ризиків; реалізації політики раціоналізації використання інноваційного, кадрового, виробничого, техніко-технологічного та інших потенціалів, активне стимулювання підприємств до використання інноваційних технік та технологій» [4, с. 72].

Можемо підкреслити, що економічна безпека держави являє собою основну складову частину національної безпеки, яка сприяє захищеності національнодержавних інтересів у сфері економіки, основним критерієм якої є здатність економіки країни стримувати внутрішні та зовнішні загрози.

Отже, міжнародний досвід свідчить про те, що важливою є інтеграція країни в міжнародні економічні та правові структури, що сприяє спільним заходам у боротьбі з економічною злочинністю та недобросовісною конкуренцією. Здобуті знання та практичний досвід міжнародного співтовариства в галузі економічної безпеки можуть слугувати важливим керівництвом для розробки та впровадження національних стратегій в Україні. Забезпечення економічної безпеки в умовах євроінтеграції вимагає системних та комплексних заходів, спрямованих на вдосконалення законодавства, створення ефективних інституцій та залучення міжнародної підтримки для успішної адаптації до викликів глобального економічного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Левченко В. П., Шишкіна К. Д. Міжнародний досвід забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. *International Electronic Scientific Journal «Science Online».* 2020. URL : https://nauka-online.com/wp-content/uploads/2021/12/Levchenko-SHishkina.pdf (дата звернення: 21.02.2024).

2. Корженівська Н. Л., Романова В. В. Формування категорії «економічна безпека»: історичний дискурс. *Збірник наукових праць ПДАТУ*. Кам.-Под., 2012. Вип. 20, т. 2. С. 180–182.

3. Лекарь С. І. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави: адміністративно-правовий аспект. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4 (2). С. 103–111.

4. Леськів Г. З., Літвін К. А. Зарубіжний досвід підвищення економічної безпеки. *Безпекові аспекти управління організаціями в умовах війни та повоєнної відбудови держави*. Львів, 2023. С. 71–74.

Сидоренко Д. С.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Лимаренко Ю. С.,
д-р філософії, старший викладач
кафедри кримінального судочинства
та аналітичної діяльності
Навчально-наукового інституту
економічної безпеки та митної справи,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-9108-5350

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Економічна безпека є складною системою, яка є матеріальною основою для формування інших складових національної безпеки. Гарантування економічної безпеки є одним із головних завдань держави. Держава має забезпечити рівень безпеки, який забезпечує внутрішню та зовнішню стабільність, необхідну для нормального економічного функціонування та участі в міжнародному поділі праці та конкурентоспроможності.

Економічна безпека держави – це такий стан національної економіки, за якого можна забезпечити високий рівень захищеності інтересів кожного її суб'єкта від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз. Економічна безпека складається з базової соціальної безпеки, яка визначається доступом до інфраструктури основних потреб, котра стосується охорони здоров'я, освіти, житла, інформації та соціального захисту, а також безпеки, пов'язаної з роботою.

Економічна безпека держави виступає як система і її основні функції можна поділити на такі групи: захисна, регулятивна, попереджувальна, інноваційна та соціальна. Захисна функція – здатність захищати економічну систему держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Регулююча функція проявляється в різних економічних підсистемах через забезпечення економічної безпеки держави та застосування функціональних механізмів, спрямованих на нейтралізацію ризиків. До них належать механізми, які імітують ринкове

саморегулювання власності, а також усувають провали ринку. Попереджувальна функція економічної безпеки держави спрямована на прогнозування виникнення потенційних кризових ситуацій під час господарської діяльності та на підготовку економічної системи до протидії їм. Він передбачає проведення соціально-економічних та організаційно-технічних заходів. Інновації відіграють значну роль не лише на галузевому рівні, а й на державному рівні національних економік. Інновації роблять компанії та країни значно більш конкурентоспроможними на світовому ринку, водночас підвищуючи статус місцевої економіки [1, с. 4].

Низка гострих геополітичних змін, які з'явились як через Covid-19, так і через російське вторгнення в Україну, посилили увагу до економічної безпеки як основної основи національної безпеки. Загрози економічній безпеці та їхні потенційні наслідки часто підривають або руйнують суспільство як складову національної безпеки. Для нації економічна безпека увічнює стабільність і лежить в основі національних інститутів, які її забезпечують і підтримують. Для населення економічна безпека передбачає постійний доступ до можливостей працевлаштування, особистих активів і гарантованого доходу. Хоча людські амбіції можуть посилити тиск на економічну безпеку, репресивні урядові дії можуть призвести до втрати роботи, безробіття, постійної бідності та відсутності доступу до доходів. Крім того, умови життя, погіршені нестабільністю та політичною невизначеністю, можуть посилити страх і безнадійність. Оскільки ці проблеми перевищують інституційні можливості та порушують регіональні норми, очікувано, що попит на втручання з боку держави, саме Сполучених Штатів Америки, не тільки продовжуватиметься, але й зростатиме [2].

Сполучені Штати не мають офіційної стратегії економічної безпеки, але, тим не менш, проводять успішну політику економічної безпеки, починаючи від промислової політики з «умовними угодами», дослівно «strings attached» і закінчуючи розширеним інструментарієм експортного контролю. Перша велика згадка про економічну безпеку походить від концепції, висунутої адміністрацією Трампа в стратегії національної безпеки 2017 року , зазначивши, що «економічна безпека є національною безпекою». Адміністрація Байдена удосконалила свій власний підхід до досягнення цілей економічної безпеки, який зосереджується на відродженні та захисті важливих технологій і ланцюгів постачання корисних копалин, здійсненні стратегії «зменшення ризиків» із Китаєм та зміцненні партнерства з ключовими союзниками через взаємодію [3, с. 5].

Перспектива економічної безпеки Міністерства внутрішньої безпеки (DHS) базується на зростаючій залежності від потоку товарів, послуг, людей, капіталу, інформації та технологій через кордони. Міністерство оборони (DOD) визначає економічну безпеку як здатність захищати або просувати економічні інтереси США, формувати міжнародні інтереси і володіти матеріальними ресурсами для протидії неекономічним викликам. Організація Об'єднаних Націй (ООН) зосереджується на гарантованому базовому доході, тоді як Міжнародний Комітет Червоного Хреста визначає економічну безпеку як здатність окремих осіб, домогосподарств або громад задовольняти свої основні потреби стабільно та з гідністю. Для цих цілей економічна безпека включає вищезазначене, але зосереджується на зобов'язаннях уряду США та стабілізаційних зусиллях. Цей аналіз ґрунтується на дослідженнях і неофіційних дискусіях і поділяється на такі розділи: законодавство, міжнародне залучення, стратегія та діяльність виконавчої влади, а також заходи військової кампанії на підтримку заходів з економічної безпеки [4, с. 450].

Економічна безпека США лежить в основі національної безпеки та є основою національних силових можливостей. Президент підписує Стратегію національної безпеки, яка формулює головні цілі стратегічної політики та напрямок національної влади у питаннях, пов'язаних з економічною безпекою. Згодом департаменти виконавчої влади розробляють організаційні стратегії та плани на підтримку стратегії. Президент також може видавати політичні вказівки через виконавчі укази. Такі накази включали відповідь на економічну депресію перед Другою світовою війною та створення Національної економічної ради для координації та консультування Президента з питань економічної політики. Розпорядження, видані спеціально для цілей національної безпеки, називаються президентськими директивами.

Практика реалізації програми економічної безпеки без чітко прописаної стратегії була скопійована декількома партнерами Сполучених Штатів, країнами-учасниками G7. Японія та Європейський Союз, який є постійним спостерігачем G7, дотримуються чітких стратегій економічної безпеки, тоді як Німеччина та Сполучене Королівство мають чіткі плани економічної безпеки, викладені в документах щодо національної безпеки чи урядових оглядів.

Франція, Італія та Канада зайняли відносно більш стриманий підхід до економічної безпеки. Франція та Італія, як країни-члени ЄС, природно залучені до нещодавньої стратегії комісії, але, на відміну від Німеччини, вони не розробили програми національної економічної безпеки. Канада не

має стратегії економічної чи національної безпеки, хоча коаліція провідних канадських керівників і підприємців закликала канадський уряд до посилення політики економічної безпеки. Канада бере активну участь у двосторонніх форумах з індійсько-тихоокеанськими союзниками з цього питання, але відносно цього вона відстає від інших членів G7 [5, с. 327].

Отже, аналізуючи концепцію економічної безпеки США, слід наголосити на таких її основних напрямках, як забезпечення національних економічних інтересів у конкурентній боротьбі із суперниками на світових ринках, захист інтересів держави у високотехнічних сферах, а також зміцнення її можливостей щодо виконання міжнародних зобов'язань у торговельно-економічній та інших сферах. Детальний аналіз світового та європейського досвіду, а саме на прикладі економічної безпеки США, формування економічної безпеки беззаперечно свідчить про необхідність удосконалення вітчизняного концептуального і стратегічного механізму економічної безпеки України. Моделі економічної безпеки, які були розглянуті, можуть стати дієвим практичним прикладом для формування в Україні та її регіонах нової ідеології безпеки, основою якої є розвиток економіки і територій, захист їх від зовнішніх та внутрішніх загроз, ефективне використання національних ресурсів та забезпечення соціально-економічних потреб населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Л. М. Аналіз стану економічної безпеки за суб’єктивними оцінками експертів. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2018. № 2. С. 1–14.

2. Allen G. C., Benson E., Reinsch W. A. Improved Export Controls Enforcement Needed for U.S. National Security. URL : https://www.csis.org/analysis/improved-export-controls-enforcementtechnology-needed-us-national-security (Last accessed: March 13, 2024).

3. Бєлєсков М. «Тимчасові стратегічні настанови у сфері національної безпеки» адміністрації Дж. Байдена: ключові положення. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2021. С. 1–5.

4. Швиданенко Г. О., Бортнік Є. А. Стратегія національної безпеки США в умовах змін глобального безпекового середовища. *International security in the frame of modern global challenges: collection of scientific works*. Вільнюс, 2018. С. 446–455.

5. Мосейко А. Г., Негодченко В. О. Досвід Сполучених Штатів Америки щодо публічного адміністрування у сфері національної безпеки. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 323–329.

Сидоренко Д. С.,
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Яцик Т. П.,
канд. юрид. наук, доцент,
заступник директора
з навчально-методичної роботи
Навчально-наукового інституту
економічної безпеки та митної справи,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-4207-4633

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ: СПЕЦІАЛЬНІ ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

Міжнародне співробітництво у галузі протидії організованій злочинності у фінансовій системі, безумовно, набуло останнім часом виняткової уваги. Організована злочинність не лише загрожує верховенству права, підриває соціальну справедливість, а також порушує права людини. Перехід до сталого економічного зростання вимагає подальшого напрацювання механізмів економічного регулювання як на державному, так і на регіональному рівнях.

Економічна злочинність стає все більш проблемним, загрозливим явищем для України як сильної, незалежної та суверенної держави. Прогалини у законодавстві фінансової системи використовуються злочинцями для отримання значних матеріальних доходів шляхом ухилення від сплати податків, корупції, шахрайства з фінансовими ресурсами, «відмивання грошей», здійснення забороненої економічної діяльності, прямого посягання на всі форми власності та вчинення інших економічних правопорушень. Безсумнівно, такі дії не повинні і не залишаються без належної реакції держави, яка вимагає від її правоохоронних органів безкомпромісної боротьби з ними.

Слід підкреслити, що системний аналіз протидії організованій злочинності у фінансовій системі в Україні потребує досліджень з огляду на українську специфіку. Крім того, проблема ускладнюється слабкою системою

фінансового контролю в Україні та країнах СНД, в якій практично неможливо встановити походження коштів і значних сум, що знаходяться в готівковому обігу.

Тому вивчення зарубіжного досвіду протидії організованій злочинності у фінансовій системі сьогодні набуває особливої актуальності.

Вагомий внесок у дослідження проблеми протидії організованій злочинності у фінансовій системі зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Волинець В. В., Григорович П. О., Павленко С.О., Коваленко В.В., Кравчук С., Мартинов М. Д., Севрук В. Г., Чорна Н. П., Чорний Р. С., Шостко О. Ю., Юнін О. тощо.

Тому, метою роботи є аналіз протидії організованій злочинності у фінансовій системі України та за кордоном, а також розроблення конкретних пропозицій щодо оптимізації законодавчого забезпечення такої діяльності спеціальними міжнародними правоохоронними органами у зв'язку з протидією правопорушенням у фінансовій системі вчинених організованими групами та злочинними організаціями. Аналіз основних підходів до визначення механізмів усунення тіньової економіки України дозволяє стверджувати, що на думку вчених, основними механізмами є економічні (вдосконалення податкової системи; реформування національної системи фінансового контролю; стимуляція інвестиційних процесів; створення сприятливих умов для розвитку підприємництва; боротьба з корупцією тощо).

Слід враховувати тезу С. О. Павленка, що корупційні механізми, що складаються в органах законодавчої, виконавчої та судової влади, призводять до залежності від злочинних організацій, що забезпечує ухвалення необхідних їм рішень з порушенням чинного законодавства чи існуючих соціальних правил [1, с. 359]. В. Г. Севрук стверджує, що ефективність протидії злочинності значною мірою залежить від досягнення їх уніфікованості в рамках узгодженої та послідовної єдиної європейської політики [2, с. 352].

У ході дослідження під час опитування органів Національної поліції України встановлено, що наша держава на 91 % повинна враховувати іноземний досвід боротьби з організованою злочинністю у фінансовій системі [3].

Отже, суб’єкти протидії злочинності утворюють функціонально та організаційно цілісну систему, об'єднані спільною метою та управлінською діяльністю у боротьбі зі злочинністю. Складність цієї системи зумовлена, з одного боку, багатоаспектністю завдань із забезпечення безпеки, попередження, стримування, припинення, розкриття та розслідування правопорушень, а з іншого – розподілом завдань між суб’єктами різного рівня, пов’язаних із ієрархічною побудовою системи.

Враховуючи актуальність питань, пов'язаних з відмиванням грошей, на зустрічі лідерів G-7 у 1989 році в Парижі була створена Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) для розробки фінансових заходів проти відмивання грошей. FATF – це міжурядовий орган, який розробляє політику протидії відмиванню грошей і сприяє її реалізації на національному та міжнародному рівнях. FATF є транснаціональним органом, який розробляє політику боротьби з відмиванням грошей і сприяє її реалізації на національному та міжнародному рівні.

До складу FATF входять 29 країн-учасниць. Серед яких виділимо Велику Британії, Італію, Сполучені Штати Америки, Швейцарію.

FATF співпрацює з іншими міжнародними організаціями, що працюють у цій сфері, такими як Управління ООН з контролю за наркотиками та запобіганням злочинності, Рада Європи, Азіатсько-Тихоокеанська група з відмивання грошей та Карибська оперативна група. Місія FATF полягає в забезпеченні того, щоб усі фінансові центри відповідали міжнародним стандартам попередження, виявлення та судового переслідування відмивання грошей. Для виконання цієї місії FATF розробила Сорок рекомендацій, які є міжнародними стандартами та становлять основну структуру заходів протидії відмиванню грошей, що мають застосовуватися на глобальному рівні. Вони наголошують на необхідності посилити національні правові дії, спрямовані на протидію відмиванню грошей, підвищити роль фінансово-банківської системи в цьому питанні та розширити міжнародне співробітництво.

Окрім вищезгаданої Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), існують інші органи із запобігання та боротьби з організованою злочинністю у фінансовій системі таких як: Інтерпол, Європол, ВССОС, Євроюст, ООН, Egmont Financial Intelligence, MONEYVAL, Євразійська група з протидії відмиванню грошей та фінансування тероризму, Міжнародний валютний фонд тощо [4, с. 292].

Отже, аналіз вищезазначених спеціальних органів та організацій по боротьбі з організованою злочинністю у фінансовій системі дає змогу розглянути безпосередній позитивний досвід держав, які на сьогодні ефективно протидіють такій злочинності.

Серед цих країн на першому місці стоїть США. У Сполучених Штатах спеціальні підрозділи ФБР (FBI SWATs) борються з організованою злочинністю (бандами, синдикатами, мафією). У США кримінальна відповідальність за відмивання грошей встановлена як на федеральному рівні, так і в кожному окремому штаті, включаючи так зване «структурування», тобто

розподіл великої суми грошей за невеликі суми з метою уникнення державних перевірок, що вважається обманом з метою приховування підозрілої операції. За порушення у сфері відмивання грошей та злочинної діяльності існує сувора цивільна та кримінальна відповідальність. Одним із видів її покарання є штраф у подвійному розмірі суми угод.

Наприклад, у Великій Британії продовжують використовувати окремі елементи системи валютного контролю. Це обмеження в обміні валюти, контроль за валютними інвестиціями та активна протидія відмиванню коштів, до якої залучені Спільна робоча група та Національний банк фінансових розслідувань Великобританії. Згідно з британським досвідом боротьби з відмиванням грошей, кожен банк має уповноваженого працівника, відповідального за дотримання вимог банківського законодавства щодо протидії відмиванню грошей. Щорічно уповноважений працівник повинен проходити перепідготовку щодо нових законодавчих актів, засобів і методів протидії у цій сфері. Працівник банку, який не вжив відповідних заходів протидії відмиванню грошей, несе кримінальну відповідальність.

У Швейцарії з 1990 року до Кримінального кодексу введено статті про відмивання грошей, що передбачають максимальне покарання за цей злочин у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років, у тяжких випадках – до п’яти років разом із значним покаранням. У 1997 році був прийнятий Федеральний закон про запобігання відмиванню грошей у фінансовому секторі (Закон про боротьбу з відмиванням грошей), який є частиною законодавства, що регулює діяльність фінансових посередників. Він передбачав, що фінансові установи зобов'язані протидіяти відмиванню грошей, і надав органам нагляду право детально розробляти відповідні правила для банківських і небанківських установ фінансового ринку. Загалом це положення передбачає посилення контролю за банками та іншими фінансовими посередниками, їх обов'язок (а не право, як було зафіксовано в 1994 р.) повідомляти про підозрілі операції, ідентифікувати клієнтів.

У 1995 році Міністерство іноземних валют Італії створило спеціальний відділ з боротьби та запобігання використанню фінансових установ для відмивання грошей. Чинне законодавство Італії вимагає від банків та інших посередників зберігати детальну документацію про валютні операції резидентів, щоб уникнути спроб відмивання грошей. Кримінальний кодекс Італії передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 7 до 12 років і штрафи. Покарання може бути посилене, якщо посадові особи, використовуючи своє службове становище, вчинять такі ж дії. Законодавчі

зміни 1990 року зобов'язують державу контролювати виявлення та припинення спроб відмивання грошей. Система моніторингу передбачає, що переказ будь-якої суми за кордон має супроводжуватися одночасним декларуванням доходів [2].

Отже, можна стверджувати, що сучасна система протидії організованій злочинності у фінансовій системі вищезгаданих країн базується на таких основних принципах:

– встановлено мінімальний розмір фінансової операції, понад який усі операції певного виду підлягають реєстрації визначеними законом установами та особами з метою можливої подальшої перевірки, як правило, це сума від 10 тис. доларів США;

– розроблено та запроваджено перелік ознак для визначення того чи здійснюється фінансова операція з метою відмивання коштів, чи фінансування тероризму;

– відповідальність за повідомлення правоохоронних або контролюючих органів про підозрілі операції покладається на визначених суб’єктів, які беруть участь або сприяють здійсненню фінансових операцій;

– уряди країн уповноважують один із органів виконавчої влади координувати діяльність усіх правоохоронних та контролюючих органів щодо протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Аналіз зарубіжного досвіду спеціальних органів і організацій з протидії організованій злочинності у фінансовій системі дає змогу визначити доцільність їх впровадження в діяльність протидії організованій злочинності у фінансовій системі в України. Це дасть змогу відійти від стандартів радянської фінансової системи та оновити підходи до протидії організованій злочинності.

На даний час у практиці цього напрямку існує низка проблем. Тому слід виділити точку зору С. А. Павленка, а саме, він стверджує, що суспільство, виховане в низькоморальному середовищі, не може ефективно протидіяти організованій злочинності у фінансовій системі. Тому першочерговими заходами державної політики має стати виховання моральних якостей особистості. Очевидно, що за нинішньої економічної ситуації в Україні не весь позитивний закордонний досвід в протидії організованій злочинності у фінансовій системі можна застосувати, але вивчення її окремих елементів та впровадження їх у практику роботи правоохоронних органів України сприятиме підвищенню ефективності протидії організованій злочинності у фінансовій системі [5].

Отже, в Україні має бути створена ефективна система протидії організованій злочинності у фінансовій системі. Відповідно, використання зарубіжного досвіду державних механізмів запобігання та протидії організованій злочинності у фінансовій системі дозволяє сформулювати комплекс ефективних національних важелів державного регуляторного впливу у протидії цьому виду злочинності. Слід зазначити, що аналіз зарубіжного досвіду протидії організованій злочинності у фінансовій системі США, європейських та інших країн дає змогу виділити низку моментів, що характеризують зазначені вище аспекти протидії: правовою основою цих держав є Конституції, і національні закони, а також спеціальні правові акти, які передбачають статус, права та обов'язки та відповідальність персоналу спеціальних органів у боротьбі з організованою злочинністю у фінансовій системі. Крім того, зарубіжні країни чітко розмежовують компетенцію національних і спеціальних органів, що виключає дублювання повноважень. Тому слід зазначити, що імплементація позитивного зарубіжного досвіду щодо практики протидії організованій злочинності у фінансовій системі в сучасних державно-правових реаліях України може стати рушійною силою зміцнення верховенства права та законності на всій території України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юнін О., Севрук В., Павленко С. Пріоритети економічного розвитку України в розрізі євроінтеграції. *Baltic Journal of Economic Studies.* 2018. № 4(3). С. 358–365.

2. Севрук В. Г. Спеціальні міжнародні правоохоронні структури (органи), які здійснюють протидію злочинам, що вчиняють організовані групи та злочинні організації, сформовані на етнічній основі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 2(107). С. 348–357.

3. Офіційна сторінка Державної служби фінансового моніторингу України. Академія фінансового моніторингу. URL : https://fiu.gov.ua/ (дата звернення: 21.04.2024).

4. Організована та економічна злочинність / Ківалов С. В., Туляков В. О., Головкін Б. М., Аркуша Л. І., Мельничук Т. В., Маркін В. І., Кримливець Д. Є. ; за ред. В. Тулякова [Електронний ресурс]. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2022. 292 с.

5. Борис О. Як організована злочинність впливає на економіку? *Юридична газета.* 2021. 21 вересня. URL : https://yur-gazeta.com/golovna/yak-organizovana-zlochinnist-vplivae-na-ekonomiku-.html (дата звернення: 22.04.2024).

Столяренко О. М.,
д-р екон. наук, доцент,
професор кафедри
фінансово-економічної безпеки
ORCID ID 0000-0003-3134-3201;
Куцмус М. С.,
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового
гуманітарного інституту,
Національна академія
Служби безпеки України,
м. Київ, Україна

РОСІЙСЬКА ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ: ЦІНА ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розвиток глобальної економіки протягом останніх десятиріч відбувався в умовах «примарних» геополітичних ризиків, здатних лише спричинити коливання окремих ринків або змінити тональність міжнародної політики. Торгівельна війна між Китаєм та США, просування популістських режимів та напруженість у відносинах між окремими країнами світу не зупиняли інвестиційні та товарні потоки, проте формували особливу матрицю умов для міжнародного бізнесу.

Розв'язана російською федерацією війна проти України розбалансувала досягнуту системність глобальної економіки, оскільки, *по-перше*, призвела до часткової (а в перспективі – ще більш серйозної) ізоляції агресора як одного з ключових постачальників сировинних ресурсів; *по-друге*, негативно вплинула на кон'юнктуру світового ринку продовольства, на якому росія та Україна традиційно відігравали роль провідних експортерів зерна; *по-третє*, загрожує зростанню темпів інфляції, зниженню темпів економічного зростання та збоям фінансових ринків через санкційні обмеження; *по-четверте*, спровокувала подальше ослаблення системи глобалізованих ланцюгів постачання та інтегрованих фінансових ринків.

Негативні наслідки початку збройного конфлікту вилилися у більш масштабні прояви: так, замість прогнозованих для світової економіки темпів пост-пандемічного відновлення на рівні 5 %, економічне зростання у 2022 р. досягнуло лише 3,1 %. За оцінками ОЕСР, війна в Україні стала

«масштабним та історичним енергетичним шоком» для ринків. Прогнозується, що світове зростання сповільниться третій рік поспіль – з 2,6 % минулого року до 2,4 % у 2024 році, що майже на три чверті відсоткового пункту нижче середнього показника 2010-х років. Очікується, що економіки країн, що розвиваються, зростуть лише на 3,9 %, що більш ніж на один відсотковий пункт нижче середнього показника попереднього десятиліття [1].

Проте найбільш жахливих наслідків в гуманітарному та економічному сенсах росія завдала Україні, що не лише ослабило її роль в глобальній економіці, але й призвело до переформатування потоків інвестиційного капіталу в напрямі підтримки та відбудови країни (як поточної, так і перспективної). На сьогодні перед урядом України стоїть важке завдання збалансувати відновлення з невідкладними потребами країни, включаючи основні державні послуги, такі як охорона здоров'я, освіта та соціальний захист, які мають вирішальне значення для запобігання подальшому погіршенню умов життя та бідності в Україні. За оцінками Світового Банку, на потреби відновлення та реконструкції соціального, виробничого та інфраструктурного секторів необхідно спрямувати 349 млрд. дол. США, що більш ніж у 1,5 рази перевищує ВВП України в 2021 р. [3].

Задля забезпечення резилентності України низка країн світу вже надали та продовжують надавати безпрецедентну підтримку. Так, за даними Ukraine Support Tracker[1], у січні та лютому 2024 року європейські країни виділили Україні загалом близько 6 мільярдів євро допомоги, майже вся – для військових. Європейської допомоги за останні місяці далеко не достатньо, щоб заповнити прогалину, утворену відсутністю допомоги США, особливо в області боєприпасів і артилерійських снарядів. Таким чином, новий пакет допомоги США, прийнятий нещодавно Конгресом, є вирішальним, але ще не включений у цифри. Станом на 29 лютого 2024 року європейські донори та ЄС виділили загалом 89,9 млрд євро допомоги на військову, гуманітарну та фінансову підтримку після вторгнення росії в Україну два роки тому. США виділили 67 мільярдів євро. З літа 2023 року асигнування Європи на допомогу стабільно перевищують обсяги допомоги США, де Конгрес більше року не схвалював жодної нової допомоги Україні. Загалом військова підтримка Європи становить 42 мільярди євро з точки зору асигнувань, порівнянно з асигнуваннями США у розмірі 43,1 млрд євро [2] (рис. 1).

[1] *Ukraine Support Tracker* – база даних військової, гуманітарної та фінансової підтримки України – перераховує та кількісно визначає військову, фінансову та гуманітарну допомогу, обіцяну урядами Україні в період з 24 січня 2022 року до 29 лютого 2024 року. Вона охоплює 41 країну, зокрема країни-члени ЄС, інші члени G7, а також Австралію, Південну Корею, Туреччину, Норвегію, Нову Зеландію, Швейцарію, Китай, Тайвань, Індію та Ісландію.

Військова агресія неминуче має високу ціну і для самої країни-агресора та її амбіцій у світовій геополітиці. Так, одним з ключових проявів змін слугує закінчення ери залежності Європи від російських енергоносіїв. Десятиліттями, починаючи з Радянського Союзу і аж до моменту вторгнення в Україну, росія та більша частина Європи були пов'язані «вуглеводневим шлюбом за розрахунком» – першій потрібні були стабільні енергетичні ринки для експорту нафти та газу; європейські країни ж прагнули енергопостачання прямими трубопроводами задля зменшення залежності від поставок з нестабільного ринку Близького Сходу. Як наслідок, за даними Міжнародного енергетичного агентства, європейський ринок став найбільшим споживачем росії: до моменту вторгнення 60 % експорту російської нафти та 74 % природного газу йшло до Європи. Одночасно з розірванням ланцюгів енергетичної експансії ринку Європи, можна констатувати й обмеження політичного впливу росії.

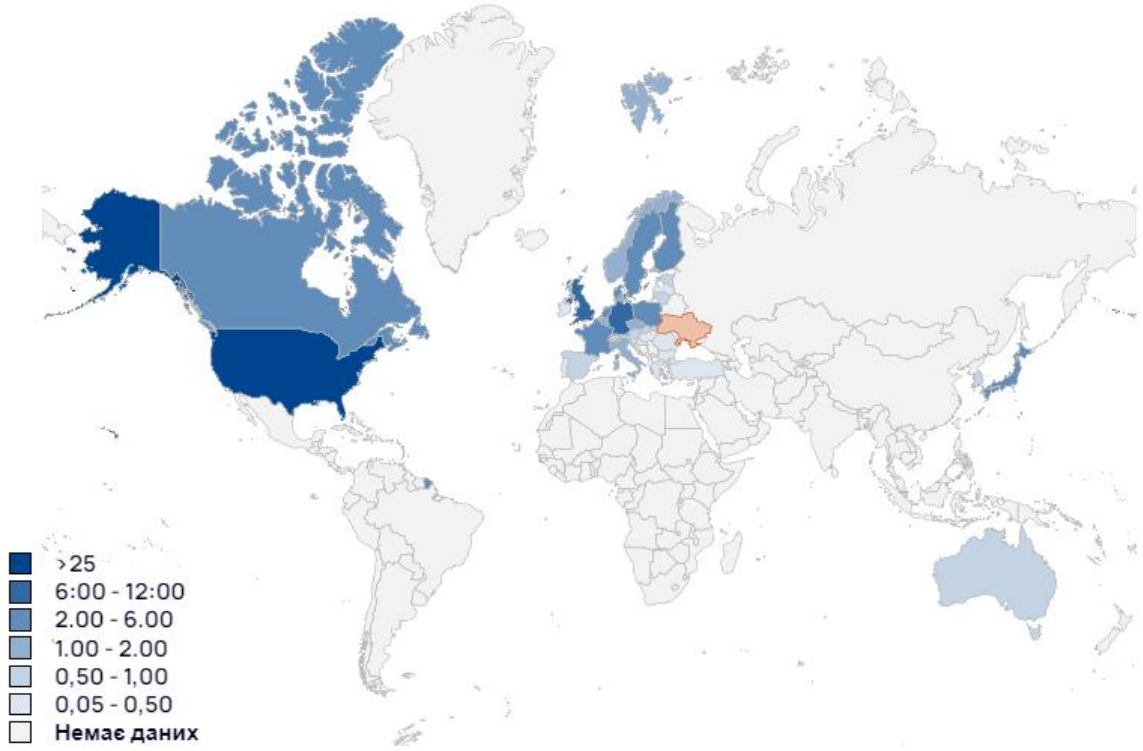

Рисунок 1 – Допомога Україні від урядів країн світу, млрд євро
Джерело: за даними Ukraine Support Tracker [2].

Війна завдала руйнівних наслідків для світової економіки. Водночас, обмежені поставки зерна, добрив та енергоносіїв разом зі зростанням інфляції та економічної невизначеності у світі мали різну силу впливу на компанії і країни з розвиненою економікою, які виявилися напрочуд стійкими і уникли найгіршого сценарію болісної рецесії, та країни з економікою, що

розвивається, для яких наслідки війни стали більш інтенсивними. Головним чином, це проявилося через зростання цін на продовольчі товари. Прогнозується, що глобальна інфляція знизиться й надалі з приблизно 5,7 % у 2023 році до 3,9 % у 2024 році. Проте ціновий тиск у багатьох країнах все ще високий, і будь-яка подальша ескалація геополітичних конфліктів загрожують повторним зростанням інфляції [4].

Підсумовуючи викладене вище можна зробити висновок, що розв'язаний росією збройний конфлікт проти України має складні для глобальної економіки наслідки, подолання яких стало першочерговим завданням для міжнародного співтовариства. Зміни економічної та політичної ситуації на глобальній арені були підсилені кризою продовольчого та енергетичного забезпечення, одним з індикаторів якої стало різке зростання цін на сировинні товари та комерційні (транспортні) послуги. Отже, ціна російської військової агресії є вкрай високою не лише для України та її народу, а й мільйонів жителів інших країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Global Economy Set for Weakest Half-Decade Performance in 30 Years. The World Bank. URL : https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/01/09/global-economic-prospects-january-2024-press-release?intcid=ecr_hp_headerA_2024-01-09-GEPPressRelease (дата звернення: 25.04.2024).

2. Kharitonov I., Bomprezzi P., Trebesch Ch. Ukraine Support Tracker. 2024. URL : https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/ (дата звернення: 25.04.2024).

3. Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Estimated $349 Billion. The World Bank. URL : https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/09/09/ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-estimated-349-billion (дата звернення: 24.04.2024).

4. World Economic Situation and Prospects 2024. URL : https://desapublications.un.org/publications/world-economic-situation-and-prospects-2024 (дата звернення: 25.04.2024).

Чеховська М. М.,
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри
фінансово-економічної безпеки,
Національна академія
Служби безпеки України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-8135-7770

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З УХИЛЕННЯМ ВІД САНКЦІЙ ЩОДО РОСІЇ

Збройна агресія російської федерації проти України, зокрема повномасштабне вторгнення агресора на територію нашої країни 24 лютого 2022 року, змусило демократичний світ більш чітко відреагувати на порушення канонів міжнародного права.

Так, з лютого 2022 року США, ЄС, Велика Британія, а також Канада, Австралія та Японія запровадили понад 16500 санкцій проти росії. З-поміж інших видів обмежень виділяється блокування активів, включаючи крипроактиви, адже близько половини загальних резервів рф в іноземних валютах – 350 мільярдів доларів США, або 276 мільярдів фунтів стерлінгів, було заморожено [1]. Так само було заморожено близько 70 % активів російських банків, деякі з них було виключено зі SWIFT.

Наголосимо, що крім блокування активів російських державних та комерційних банків під заборону потрапив експорт технологій для виробництва зброї та товарів подвійного призначення, заборона на поїздки, ембарго на постачання зброї та обмеження для бізнес-сектору.

У той же час росія має можливість імпортувати санкційні західні товари, зокрема, купуючи або поставляючи їх через такі країни, як Білорусь, Грузія, Казахстан, Іран та Китай. Так, періодично з'являється інформація про імпорт російськими компаніями техніки та обладнання, що входять у санкційні списки.

Наприклад, для вантажного гексакоптера, що випускається російським підприємством «Спеціальний технологічний центр» для потреб збройних сил рф, пропелер та двигун виробляє компанія T-Motor (Китай), контролер польоту та GPS-модуль – компанія Radiolink Electronic Limited (Китай). В комплекті до гексакоптера є ноутбук Lenovo та відеокамера Sony. Крім того, зазначене підприємство імпортує деталі, пристрої та обладнання

виробництва таких країн, як США, Велика Британія, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Іспанія тощо [2].

Хакерська група «Кіберсупротив», яка отримала доступ до внутрішньої документації вищевказаного підприємства, виявила, що надійним способом уникнення міжнародних санкцій з боку росії є застосування так званого «паралельного імпорту». Так, схема постачання передбачає передачу товарів від виробника до дистриб'ютора в межах однієї країни, а згодом – купівлю вказаної групи товарів компаніями-прокладками з таких країн, як Китай, ОАЕ, Туреччина або Сербія, де розрахунковими валютами є долари, євро та юані [2]. На наступному етапі товар купує вже російська фірма-імпортер для забезпечення потреб підприємства-виробника в росії.

Наголосимо, що в Україні, за підтримки Національного агентства з питань запобігання корупції ведеться відкрита «Єдина база іноземних компонентів у зброї», яка налічує більше ніж 2000 імпортних компонентів, що є складовими різного роду БПЛА, ракет, систем радіоелектронної боротьби та інших видів озброєння та військової техніки, що виготовляються та використовуються рф [3].

Зважаючи на численні факти ухилення від санкцій, депутати Європейського парламенту схвалили правила для гармонізації застосування санкцій Європейського Союзу між його державами-членами, зокрема – директиву про криміналізацію порушення та обходу санкцій ЄС. До порушень віднесено: «незаморожування коштів; недотримання заборони на поїздки чи ембарго на постачання зброї; переказ коштів особам, які підпадають під санкції, або ведення бізнесу з державними підприємствами країн, які перебувають під санкціями; надання фінансових послуг або юридичних консультацій з порушенням санкцій» [4].

Разом з тим генеральним прокурором Швейцарії було розпочато перше кримінальне розслідування ймовірних порушень санкцій щодо росії швейцарською компанією, що використовувала свої дочірні структури за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. What are the sanctions on Russia and have they affected its economy? URL : https://www.bbc.com/news/world-europe-60125659

2. Російський виробник БпЛА «Орлан» нарощує виробництво й імпортує західні деталі попри санкції – InformNapalm. URL : https://forbes.ua/news/rosiyskiy-virobnik-bpla-orlan-naroshchue-virobnitstvo-popri-sanktsii-informnapalm-12012024-18488

3. Іноземні компоненти у зброї. URL : https://sanctions.nazk.gov.ua/ military-components

4. Швейцарія розпочала перше кримінальне розслідування за фактом порушення санкцій проти РФ. URL : https://www.rbc.ua/rus/news/ shveytsariya-rozpochala-pershe-kriminalne-1710250248.html

Чигрина Г. Л.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-4546-0145

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ПРИНЦИП ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Економічна безпека – ключовий елемент національної безпеки держави. Система забезпечення економічної безпеки держави, її принципи та елементи протягом тривалого часу залишаються актуальною та дискусійною темою серед юристів і економістів, вчених і практиків всього світу. Наразі питання забезпечення економічної безпеки нашої країни, на фоні військових дій, які тривають вже більше десяти років, набуло особливого забарвлення та важливості.

Наявний світовий досвід забезпечення економічної безпеки держави у мирний час виявився не прийнятним для застосування у період війни.

Враховуючи негативний вплив військових дій на економіку нашої держави, стратегічний курс України у сфері забезпечення економічної безпеки має два взаємопов'язаних напрями – напрям розвитку та безпековий напрям [1].

Проаналізувавши світовий досвід та реалії сьогодення, Кабінет Міністрів України визначив вектори економічного розвитку України до 2030 року, серед яких чільне місце відведено забезпеченню верховенства права та подоланню корупції [2].

Як результат, до 2030 року в Україні передбачається подолання поточних викликів у напрямку забезпечення верховенства права та протидії корупції, а також кардинальні зміни у сфері функціонування системи правосуддя та правоохоронної системи [2].

З цією метою було розпочато реформування судових та правоохоронних органів. Але війна на території України суттєво ускладнила цей процес і він наразі не закінчений.

Ключовими викликами для України, які потребують реагування і вирішення, за дослідженнями Transparency International, De Jure Foundation, ЦППР та Центру економічного відновлення [2], починаючи з 2019 року, визначені:

- формування незалежної, професійної і доброчесної судової гілки влади;

- забезпечення незалежності, антикорупційної спроможності, належного рівня матеріально-технічного оснащення органів антикорупційної архітектури (Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Вищого антикорупційного суду (ВАКС), Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (скорочено - Агентство з розшуку та менеджменту активів або АРМА));

- ліквідація податкової міліції, позбавлення Міністерства внутрішніх справ (МВС) повноважень у боротьбі з економічними злочинами, визначення чітких критеріїв контррозвідувального забезпечення економічного потенціалу, а також об'єктів критичної інфраструктури Службою безпеки України (СБУ), та створення єдиного органу розслідування економічних злочинів – Бюро економічної безпеки (БЕБ);

- усунення і запобігання необґрунтованому тиску на бізнес з боку правоохоронних органів;

- підвищення ефективності системи запобігання політичній корупції (фінансуванню політичних партій за державні і приватні кошти, підзвітність).

Зазначене дослідження проведено в Україні за період часу з 2012 по 2018 рік [2]. Але з 2018 року пройшло вже понад шість років. Реформування судових та правоохоронних органів, незважаючи на війну в державі, продовжується.

Є надія, що війна закінчиться повною перемогою українського народу, намічені реформи будуть успішно закінчені, а верховенство права і протидія корупції забезпечуватимуться справжніми професіоналами, для яких інтереси України будуть у пріоритеті.

Поділяємо думки вчених, які вважають, що Україна, враховуючи дефіцит бюджету, соціальні проблеми та виклики, набуває власний досвід, який, перш за все, ґрунтується на національних інтересах [3; 4; 5; 6].

З іншого боку, економіка України не може безпечно існувати та розвиватися тільки в межах території власної країни.

Слушними є думки вчених, які вважають, що необхідно використовувати позитивні ознаки глобалізації. Успішний досвід зарубіжних країн відносно системи забезпечення економічної безпеки має бути одним з найважливіших напрямків у стратегії довгострокової перспективи розвитку національної економіки України [3; 4].

Заслуговує на увагу розвиток концепції безпеки на базі співробітництва. Сьогодні багато держав стурбовані не стільки проблемою захисту від військової загрози, скільки забезпеченням внутрішньої стабільності країни й регіону, де вони розташовані, і зацікавлені в стійкому економічному процвітанні. Розвиток соціального та економічного виміру й наповнення новим змістом соціальної та економічної політики призвели до інших взаємин у сфері безпеки. Мова йде не тільки про запобігання військових конфліктів, які наразі набули локальних форм, але й про створення й розширення добре організованих зон безпеки, де безперешкодно може розвиватися всебічне співробітництво [4].

Досвід більшості країн Європейського Союзу свідчить про те, що рівень економічної безпеки держави залежить від багатьох факторів. Для того щоб не опинитися в ситуації держави без власного незалежного економічного майбутнього, Україні потрібно запровадити цілеспрямовану, системну роботу, орієнтовану на подолання економічної кризи, боротьбу з корупцією, кримінальними елементами в економіці, запобігання інших реальних загроз. У цій залежності дуже важливо не тільки розуміти сутність економічної безпеки на всіх рівнях (міжнародному, національному, регіональному, особистісному), а й конкретні дії управлінських структур щодо наближення рівня економічної безпеки України до європейського рівня, зокрема і в частині забезпечення верховенства права та протидії корупції [1; 2; 3; 6].

Системний аналіз досвіду високорозвинених країн із забезпечення економічної безпеки національної економіки дозволяє відзначити, що основні напрями державної політики в сфері економічної безпеки національної економіки мають бути спрямовані на формування умов для мінімізації виникнення загроз, а не використання економічних заходів ситуативного реагування на них [5].

Згідно принципу верховенства права, вся політика реалізації та забезпечення економічної безпеки держави повинна підпорядковуватись нормам закону [7, с. 158].

Погоджуємося з висновками Міністерства юстиції України та Центру економічного відновлення [2] про те, що перешкодами для реалізації верховенства права продовжують залишатися:

- недосконала система стримувань і противаг та балансу гілок влади;
- кадрові проблеми, недоброчесність суддів, технічна недосконаліть та не достатньо дієва система альтернативного вирішення спорів;
- несистемність проведення реформи правоохоронних органів, відсутність єдиної стратегії розвитку правоохоронних органів;
- наявність зовнішнього тиску на діяльність антикорупційних органів та широке поширення явища корупції в різних галузях життєдіяльності суспільства.

Відповідно до Матриці економічного відновлення та розвитку, запропонованої Міністерством юстиції України та Центром економічного відновлення [2], верховенство права в нашій державі вважатиметься забезпеченим, якщо:

- буде ухвалена та реалізована дієва система стримувань і противаг між законодавчою, виконавчою і судовою гілками влади;
- органи суддівського врядування (Вища рада правосуддя (ВРП) та Вища кваліфікаційна комісія суддів України (ВККСУ) стануть інституційно спроможними, незалежними від політичних впливів, будуть діяти ефективно, підзвітно, згідно з кращими європейськими демократичними практиками і принципами;
- електронне судочинство буде діяти для всього переліку судових справ;
- буде реалізована всеохоплююча реформа прокуратури з оптимізацією її функцій, із врахуванням кращих європейських стандартів і практик;
- правоохоронні органи будуть діяти за кращими європейськими стандартами і практиками;
- Бюро економічної безпеки стане інституційно та фінансово спроможним і незалежним правоохоронним органом, який забезпечуватиме розслідування економічних злочинів;
- органи правопорядку будуть клієнтоорієнтованими у своїй діяльності з фокусом на захист прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, ефективно взаємодіятимуть з усіма групами населення та органами;
- антикорупційні органи стануть незалежними, інституційно спроможними, ефективно запобігатимуть і протидіятимуть корупції;
- ефективно діятиме інститут захисту викривачів;

- більшість громадян, державних службовців, суддів, працівників правоохоронних органів матимуть нульову толерантність до корупції, повагу до верховенства права та високу культуру доброчесності.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що принципу верховенства права належить чільне місце серед інших принципів у системі забезпечення економічної безпеки та в процесі формування незалежної економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text (дата звернення: 28.04.2024).

2. Вектори економічного розвитку 2030 / Кабінет Міністрів України. URL : https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf (дата звернення: 28.04.2024).

3. Варналій З. С., Буркальцева О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : кол. монографія. Київ, 2011. 299 с.

4. Шемаєва Л. Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією з суб'єктами зовнішнього середовища : кол. монографія. Київ, 2009. 357 с.

5. Гаман Н. О. Міжнародний досвід формування економічної безпеки держави: перспективи для України. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/38.pdf (дата звернення: 28.04.2024).

6. Рєзнік О. М. Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки України та країн Європейського Союзу. *Форум права* : наук. фах. вид. 2015. № 4. С. 232–236.

7. Копитко М. І., Заверуха Д. А. Характеристика основних складових забезпечення економічної безпеки держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. №3 (63). С. 155–160.

Шевченко К. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня;
Винниченко-Кумкова Л. О.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-8921-8780

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі, охопленому різноманітними викликами та загрозами, питання міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні набуває особливої важливості, особливо в умовах воєнного стану. Виклики, пов'язані із злочинністю в контексті сучасних умова, вимагають не лише національних, а й міжнародних зусиль для ефективного протидії та забезпечення правосуддя.

Міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану стає ключовим чинником в розкритті та припиненні злочинів, а також в забезпеченні прав людини та гуманітарних стандартів в умовах конфлікту. Так, основою міжнародного співробітництва компетентних органів на всіх етапах розслідування злочинів є норми міжнародного та національного права. Варто зауважити, що нормативне регулювання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження має декілька рівнів, зокрема:

– по-перше, це норми національного законодавства;

– по-друге, двосторонні та багатосторонні договори, учасниками яких є Україна (на цьому також наголошено в дослідженні В. М. Федченко [1, с. 264]).

Звернемося до окремих законодавчих положень національного законодавства України, які регулюють питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Загальні принципи міжнародного

співробітництва під час кримінального провадження та особливості надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій визначаються главами 42, 43 розділу IX КПК України [2, с. 101; 3].

Аналіз літературних джерел та нормативно-правових актів із питань співробітництва держав дає змогу виділити такі основні напрями вказаної діяльності:

- співробітництво з питань криміналізації окремих протиправних діянь міжнародних та транснаціональних злочинів;

- з питань створення та функціонування міжнародних судових органів з юрисдикцією щодо міжнародних злочинів;

- співробітництво у процесі кримінального провадження між державами, щодо попередження кримінальних правопорушень, співробітництво у пенітенціарній сфері [9, с. 206].

Варто відзначити, що дедалі частіше у процесі досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень національні уповноважені органи однієї країни запитують допомогу в іншої щодо надання, зокрема, речових доказів, забезпечення показань експертів та свідків, здійснення екстрадиції обвинувачених або видачі засуджених. Так, на сьогодні серед усіх міжнародних договорів України у сфері взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях найчастіше використовуються: 1) Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року; 2) Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року; 3) Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року 4) Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року (Мінська конвенція) [4, с. 117; 5; 6; 7; 8].

Слід наголосити, що формами міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є міжнародна правова допомога під час проведення процесуальних дій, видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), кримінальне провадження у порядку перейняття, визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб. На сучасному етапі поширення інтернаціональної злочинності необхідна розвинута система міжнародного співробітництва, яка забезпечить швидке, повне та неупереджене досудове розслідування і судовий розгляд та виконання інших завдань кримінального провадження [9, с. 207].

Отже, аналізуючи тему міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану, стає очевидним, що взаємодія між країнами та міжнародними організаціями в цій сфері має важливе значення для забезпечення справедливості, відновлення порядку і захисту прав людини. Співпраця в галузі кримінального процесу в умовах воєнного стану є необхідною для забезпечення безпеки, захисту прав громадян і відновлення порушеного правопорядку. Розвиток і вдосконалення інструментів міжнародного співробітництва є важливим завданням для міжнародного співтовариства, спрямованим на створення більш безпечного та стабільного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федченко В. М. Окремі питання з передання та перейняття кримінального провадження у рамках міжнародного співробітництва. *Актуальні проблеми забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід*. Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 264–267.

2. Ступін В. О., Полуніна Л. В. Міжнародне співробітництво під час розслідування злочинів щодо ухилення від сплати податку на додану вартість. *Міжнародне співробітництво під час фінансових розслідувань.* Ірпінь, 2019. С. 100–102.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 19.04.2024 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 27.04.2024).

4. Федченко В. М. Переклад у кримінальному провадженні в рамках міжнародного співробітництва: деякі проблемні питання. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування.* Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 116–122.

5. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text (дата звернення: 27.04.2024).

6. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення: 27.04.2024).

7. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS № 73). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008#Text (дата звернення: 21.11.2023).

8. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text (дата звернення: 21.11.2023).

9. Семенишина-Фіголь Б. М., Миколюк В. В. Міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2020. Випуск 1(30). С. 205–208.

Наукове електронне мережеве видання

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ, ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ЗАСАДИ

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції

16 травня 2024 року

Укладач: *А. С. Амеліна*

Відповідальний за випуск: *Є. Ю. Колосовський,*
А. В. Лавренюк

Верстка: *Д. П. Завальніцька*

Здано до друку 18.06.2024
Друк. арк. 27,95
Замовлення № 1104

Підготовлено до друку редакційно-видавничим відділом
Державного податкового університету
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна
Вебсайт кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності:
e-mail: 39.11@dpu.edu.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022